TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKEŞ BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MERVE DENİZ
YÜKSEK LİSANS

ADANA 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKEŞ BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MERVE DENİZ
YÜKSEK LİSANS

DANIŞMAN
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ NUR UMAR

ADANA 2021

Bu tezde yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışa uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde bu çalışmaya özgün olmayan tüm bilgiler için atıf verdiğimi ve kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

[İmza]

Merve DENİZ

ÖZET

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Merve DENİZ

Yüksek Lisans, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nur UMAR

Temmuz 2021, 247 sayfa

20. yüzyılın son çeyreğinde dünyayı etkisi altına alan küreselleşme akımı, toplumsal yaşamın hemen her alanında büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişimin yaşandığı alanların başında geleneksel dokunun biçimlendirdiği kentler gelmektedir. Söz konusu kentler, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren özgün karakterlerini kaybetmeye başlamıştır. Tarih boyunca en önemli insanlık faaliyetlerinden biri olan alışveriş eylemi, paranın henüz icat edilmediği zamanlarda takas yoluyla gerçekleştirilmiştir. Paranın icat edilmesiyle de ticari faaliyetler daha da ilerlemiş, ticaretin aktif olarak yapıldığı mekansal formlar meydana gelmiştir. Ayrıca küreselleşme ile yaşanan tek tipleşme, bu mekanlara da yansımış ve dünyanın pek çok yerinde birbirine benzer alışveriş mekanları inşa edilmiştir. Bunun neticesinde kentlerin kimliğini oluşturan öğeler arka planda kalmış bu da kentlerin ve toplumların belleğine zarar vermiştir.

Tarsus; konumu ve coğrafi özellikleri sayesinde zamanla önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Alışveriş mekanları ise kentlinin sosyalleştiği alanlar olarak ön plana çıkmıştır. Ancak 19. yüzyıldan itibaren Mersin'in 'liman kenti' olması nedeniyle Tarsus'un önemi azalmış, günümüzde ise yeni mekanların açılmasıyla kent merkezi başka bölgelere kaymıştır. Bu çalışmanın amacı, Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'ni kentsel bellek bağlamında değerlendirmek, bu değerlendirmeye katkı sağlaması için alanın mevcut durumunu analiz ederek fiziki yapısını ortaya koymak, bellek mekanlarını belirlemek ve belleğin korunarak geleceğe aktarılması için öneriler geliştirmektir. Bu bağlamda; kentsel ve toplumsal belleği değerlendirmek için anket çalışması yapılmış, alanın işaret öğeleri ile odak noktalarının kimlik kartları oluşturulmuş, bellek mekanları tespit edilmiş, çalışma alanının fiziki analizleri yapılmış ve envanter fişleri hazırlanarak öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel ve Toplumsal Bellek, Ticaret Merkezi, Koruma, Tarsus

ABSTRACT

EVALUATION OF TARSUS HISTORICAL TRADE CENTER IN URBAN MEMORY CONTEXT

Merve DENİZ

M.Sc., Department of Architecture

Supervisor: Assistant Professor Nur UMAR

July 2021, 247 pages

In the last quarter of the 20th century, the globalization movement that affected the world has brought about major changes in almost every aspect of social life. One of the areas where this change is experienced is the cities shaped by traditional tissue. These cities began to lose their original characters, especially since the 1990s. One of the most important human activities throughout history, the act of shopping was carried out through exchange when money had not yet been invented. With the invention of money, commercial activities advanced further and spatial forms of trade were formed. In addition, the uniformization experienced by globalization was reflected in these places and similar shopping places were built in many parts of the world. As a result, the elements that make up the identity of the cities remained in the background, which damaged the memory of cities and societies.

Tarsus; has become an important trade center over time thanks to its location and geographical features. Shopping venues have come to the fore as areas where the urban socializes. However, since the 19th century, tarsus's importance has decreased due to the fact that Mersin is a 'port city', and today, with the opening of new places, the city center has shifted to other regions. The aim of this study is to evaluate tarsus historical trade center in the context of urban memory, to analyze the current state of the area to contribute to this assessment, to reveal its physical structure, to determine memory locations and to develop recommendations for the transfer of memory to the future by preserving it. In this context; survey studies were carried out to evaluate urban and social memory, identification cards of the area's cue elements and focal points were created, commercial memory locations were identified, physical analyses of the workplace were made and recommendations were developed by preparing inventory vouchers.

Keywords: Urban and Social Memory, Trade Center, Conservation, Tarsus

Canım Ailem'e

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bilgilerini ve yardımlarını esirgemeyen, tez çalışmam haricinde ise her konuda fikirlerine başvurduğumda beni yönlendiren çok değerli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Nur UMAR'a, tez savunma jürimde yer alarak tezime katkı sağlayan kıymetli hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Ayça ÖZMEN ile Dr. Öğretim Üyesi Yelda DURGUN ŞAHİN'e, çalışmam süresince düşünceleri ile bana yol gösteren hocam Melik EFEOĞLU'na, ders dönemim sırasında bana değerli bilgiler sunan Mimarlık ve Tasarım Fakültesi hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Hayatım boyunca hep yanımda bulunarak beni destekleyen başta annem ve babam olmak üzere isimlerini tek tek yazamadığım canım aile üyelerime, her daim bir arkadaştan çok daha fazlası olan kıymetli arkadaşımlarıma çok teşekkür ederim.

Merve Deniz
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER vii
ŞEKİLLER LİSTESİ x
TABLOLAR LİSTESİ xiv
KISALTMALAR xvi
1. GİRİŞ 1
1.1. Literatür Taraması 2
1.2. Çalışmanın Amacı 7
1.3. Çalışmanın Kapsamı 7
1.4. Çalışmanın Yöntemi 8
2. KAVRAMSAL YAKLAŞIM: BELLEK KAVRAMI 10
2.1. Bellek Kavramı 10
2.1.1. Bellek Kavramının Tanımsal İfadeleri 10
2.1.2. Toplumsal Bellek 13
2.1.3. Kentsel Bellek 15
2.2. Kentsel ve Toplumsal Belleğin İnşasında Ticaret Merkezlerinin Önemi 18
2.3. Değerlendirme 21
3. TİCARET MERKEZLERİNİN TARİHSEL SÜREÇLERİ 23
3.1. Ticaret Merkezlerinin Tanımı 37
3.2. Avrupa'da Ticaret Merkezlerinin Tarihçesi 41
3.2.1. Antik Yunan Dönemi 41
3.2.2. Antik Roma Dönemi 42
3.2.3. Ortaçağ Dönemi 43
3.2.4. Rönesans Dönemi 47
3.2.5. Sanayi Devrimi ve Sonrası Dönemi 49
3.2.6. Modernizm Dönemi 51
3.3. Anadolu'da Ticaret Merkezlerinin Tarihçesi 53
3.3.1. Bizans Dönemi 53
3.3.2. Osmanlı Dönemi 54
3.3.3. Cumhuriyet Dönemi 61
3.3.3.1. 1923-1950 Dönemi 61
3.3.3.2. 1950-2020 Dönemi 61

3.4. Değerlendirme 65
4. TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİNİN KENTSEL-TOPLUMSAL BELLEK AÇISINDAN İNCELENMESİ 69
4.1. Tarsus Kentinin ve Ticari Yapısının Tarihsel Süreci 69
4.1.1. Kentin Fiziki ve Tarihi Yapısı 69
4.1.2. Kentin Ticari Yapısı ve Tarihi Ticaret Merkezinin Tarihsel Süreci 88
4.1.2.1. Osmanlı Dönemi Öncesi 88
4.1.2.2. Osmanlı Dönemi 94
4.1.2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Günümüz 104
4.2. Kentsel-Toplumsal Bellek Bağlamında Tarihi Ticaret Merkezinin Değerlendirilmesi 111
4.2.1. TTM'nin Konumu ve Çevresi 111
4.2.2. TTM'nin İşaret Öğeleri 41
4.2.2.1. Mevcut İşaret Öğeleri 114
4.2.2.2. Mevcut Olmayan İşaret Öğeleri 117
4.2.3. TTM'nin Odak Noktaları 120
4.2.4. TTM'nin Ticari Bellek Mekanları 124
4.2.5. Anket Çalışması 130
4.2.5.1. Anket Sonuçları 130
4.3. Çalışma Alanı Fiziksel Analizleri 142
4.3.1 Çevresel Unsurlar Analizi 142
4.3.2 Ulaşım Durumu Analizi 144
4.3.3 Ada Parsel Analizi 144
4.3.4 Dolu-Boş Alan Analizi 145
4.3.5. Mülkiyet Analizi 145
4.3.6. Yasal Statü Analizi 146
4.3.7. İşlev Analizi 147
4.3.8. Kat Adedi Analizi 150
4.3.9. Malzeme ve Yapım Tekniği Analizi 151
4.3.10. Strüktür Durum Analizi 152
4.3.11. Korunmuşluk Durum Analizi 152
4.3.12. Kullanım Durum Analizi 153
4.3.13. Yapım Dönemi Analizi 153
5. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER 155
6. SONUÇ 169

KAYNAKLAR..... 171
EKLER..... 170
ÖZGEÇMİŞ..... 247

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Tezin Yöntemi 9
Şekil 2.1. Belleğin Beyinde Depolanması (Bilim Teknik Dergisi, 2000) 10
Şekil 2.2. Kent İmgesi (Lynch, 2010) 17
Şekil 3.1. M.Ö. 1500'de Mısır'da Ticari Faaliyet (Harvard, 2001) 24
Şekil 3.2. Yunan Agorası (URL-1) 25
Şekil 3.3. Yunan Agorası (URL-2) 25
Şekil 3.4. Attalos Stoası, Atina (URL-3) 26
Şekil 3.5. Roma Forumu (URL) 27
Şekil 3.6. 15.yy.da Pazar Yeri (Zengel, 2002) 27
Şekil 3.7. Bologna Örneği - Palazzo del Podesta (URL-5) 28
Şekil 3.8. Nişabur-Merv Yolundaki Ribat Kalıntısı (URL-6) 29
Şekil 3.9. 1850'de Kervansaray Avlusu (Bayrı, 1951) 29
Şekil 3.10. Aksaray Sultanhanı Kervansarayı (URL-7) 30
Şekil 3.11. Dükkân Planı (Küçükkömürcü, 2005) 30
Şekil 3.12. Han Plan Örneği (Küçükkömürcü, 2005) 31
Şekil 3.13. 1881'de Louis Salvator'un Büyük Han Tasviri (URL-8) 32
Şekil 3.14. Büyük Han, Lefkoşa (URL-9) 32
Şekil 3.15. Tipik bir Bedesten Planı (Küçükkömürcü, 2005) 33
Şekil 3.16. Cevahir Bedesteni, İstanbul (Encümen Arşivi, 1937) 33
Şekil 3.17. Eksenlerine Göre Dükkânlar (Sözen-Tanyeli, 1999) 34
Şekil 3.18. Sultanahmet Arastası Planı (Gürpınar, 2009) 34
Şekil 3.19. Sultanahmet Arastası (Encümen Arşivi, 1937) 35
Şekil 3.20. Selimiye Arastası (Özdeş, 1953) 35
Şekil 3.21. Tipik Çarşı Örneği (Küçükkömürcü, 2005) 36
Şekil 3.22. İstanbul Kapalıçarşı (İBB Arşivi, 2005) 36
Şekil 3.23. İstanbul Kapalıçarşı Planı (Gürpınar, 2009) 36
Şekil 3.24. Su Yollarının Güzergâhında Kurulu Kentler ve Ticaret Merkezi (Özer, 1996) 38
Şekil 3.25. Kervan Yolu Üzerindeki Kentin Gelişim Örneği (Özer, 1996) 39
Şekil 3.26. Eminönü Ticaret Merkezi, İstanbul (Özer, 1996) 39
Şekil 3.27. Mısır'da Ticaret (Wachsmann, 1998) 41
Şekil 3.28. Suriyeli Tüccarların Mısır'a Gelişi (Wachsmann, 1998) 41
Şekil 3.29. Antik Dönem Milet Kenti (URL-11) 42
Şekil 3.30. Antik Dönem Atina Kenti (URL-12) 42
Şekil 3.31. Forum Romanum (URL-13) 43
Şekil 3.32. Forum Romanum Planı (URL-14) 43
Şekil 3.33. St.Pierre-sur Dives, Fransa (URL- 15) 44
Şekil 3.34. Palazza del Broletto, Como (URL- 16) 45
Şekil 3.35. Tarihi Venedik Haritası (URL-17) 46
Şekil 3.36. Sforzinda Kenti (URL-18) 48
Şekil 3.37. Galleria Vittorio Emmanuelle II (Şahin, 2008) 49
Şekil 3.38. Bon Marche, Paris (Çakır, 2015) 50
Şekil 3.39. Osmanlı Kent Merkezi (URL-19) 55

Şekil 3.40. Osmanlı Ticaret Merkezi Oluşumu (Dede, 2010) 55
Şekil 3.41. Tarihi Halep Çarşısı (URL-20) 57
Şekil 3.42. Edirne Kent Merkezi (Cezzar, 1985) 58
Şekil 3.43. Kızlarağası Hanı, Kemeraltı (Şahin, 2009) 59
Şekil 3.44. Çiçek Pasajı, Beyoğlu (URL- 21) 60
Şekil 3.45. Anafartalar Çarşısı, Ankara (URL-22) 62
Şekil 3.46. İzmit Sipahioğlu Pasajı Örneği (Yinelek, 2018) 62
Şekil 3.47. Çarşı Çok Katlı Mağazası, Bakırköy (Çakır, 2015) 63
Şekil 3.48. Galleria, İstanbul (URL-23) 63
Şekil 4.1. Mersin İl Haritası ve Tarsus (Wikipedia'dan düzenlenmiştir - Google Earth, 2021) 69
Şekil 4.2. Regma Gölü (Öz, 2007) ve Tarsus Limanı ve Çevresi (URL-25) 70
Şekil 4.3. Korinthos Kralı'nın Oğlu Bellerofontes ve Pegasus (Öz, 2007) 71
Şekil 4.4. Günümüzde Gözlükule Höyüğü 71
Şekil 4.5. Donuktaş (Roma Tapınağı) (Öz, 2007) - Günümüz 73
Şekil 4.6. Antik Yol 73
Şekil 4.7. Kleopatra Kapısı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüzde Temsili Hali 74
Şekil 4.8. 1950'de Roma Hamamı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz 74
Şekil 4.9. Bac Köprüsü (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz 75
Şekil 4.10. Tarsus Eski Cami 76
Şekil 4.11. Kubad Paşa Medresesi 77
Şekil 4.12. Şahmeran Hamamı 77
Şekil 4.13. Kırkkaşık Bedesteni 78
Şekil 4.14. Ulu Cami Avlusu 78
Şekil 4.15. Bilal-i Habeşi Mescidi 79
Şekil 4.16. 20. Yüzyıl Başlarında Yeni Hamam (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz 80
Şekil 4.17. St. Paul Kilisesi 80
Şekil 4.18. Askeri Kışla-1888 (İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Koleksiyonu) 81
Şekil 4.19. Yıkılmadan Önceki Surlar (Öz, 2007) 81
Şekil 4.20. Makam Cami 82
Şekil 4.21. Stickler Hall 83
Şekil 4.22. H. Jansen İmar Planı, 1940 (TU Berlin Architekturmuseum) 84
Şekil 4.23. H. Jansen'in Hazırladığı Resmi Geçit (TU Berlin Architekturmuseum) 84
Şekil 4.24. Adliye Sarayı (Günümüzde Tarsus Müzesi) 85
Şekil 4.25. Eski İstasyon Binası-1888 (URL-26) - Günümüz İstasyon Binası 85
Şekil 4.26. Eski Tarsus Hükümet Konağı ve Solunda Maliye Binası (URL-27) 86
Şekil 4.27. Günümüzdeki Hükümet Konağı 86
Şekil 4.28. Atatürk ve Eşinin İlk Tarsus Gezisinde Konakladıkları Belediye Binası (Öz, 2013) 87
Şekil 4.29. 1959'da Yapılan Belediye Binası (URL-28) 87
Şekil 4.30. 1992'de Yıkılan Belediye Binasının Yeri Günümüzde Meydan İşlevinde 88
Şekil 4.31. Akdeniz'de Deniz Ticareti (Öz, 2016) 89
Şekil 4.32. Tarsus'taki Sikkeler (Öz, 2016) 90
Şekil 4.33. Tarsus'ta Sosyal ve Ticari Hayat-Selefkoslar Dönemi (Öz, 2016) 90
Şekil 4.34. Zeytincilik ve Zeytinyağı Üretimi (Öz, 2016) 91
Şekil 4.35. Dokumacılık-Roma Dönemi (Öz, 2016) 92
Şekil 4.36. Roma Dönemi Antik Yol ve Çevresindeki Dükkanlar (Öz, 2016) 92
Şekil 4.37. Gön Hanı'ndan Kalan Parça-Taç Kapı 94
Şekil 4.38. İplik Üretimi ve Telis Dokumacılığı (Hayrettin Ergun Arşivi) 94

Şekil 4.39. Tarsus Uzun Çarşı Örneği (Öz, 2016) 95
Şekil 4.40. 19. Yüzyılda Çarşı (Öz, 2016) 96
Şekil 4.41. Karpuz Pazarı Örneği, 19. Yüzyıl (Hayrettin Ergun Arşivi) 97
Şekil 4.42. 20. yy.da Han Örneği, Tarsus (URL-29) 97
Şekil 4.43. Şadırvanlı Han (URL-30) 98
Şekil 4.44. Şadırvanlı Han ve Yeni Hamam (URL-31) 99
Şekil 4.45. Makam Cami Çevresindeki Çarşı (URL-32) 99
Şekil 4.46. 19. Yüzyıl Sonlarında Çarşı (Öz, 2016)..... 100
Şekil 4.47. Saray Hanı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)..... 101
Şekil 4.48. 1960'larda Vakıflar Çarşısı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz..... 101
Şekil 4.49. Buğday Pazarının Günümüzdeki Durumu 102
Şekil 4.50. Tarihi Ticaret Mekezi, 20. Yüzyıl (Tarsus Kudeb Arşivi,2021)..... 105
Şekil 4.51. 20. Yüzyılın Başlarında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi (Rother, 1971) 106
Şekil 4.52. 1960'larda Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi (Rother, 1971)..... 106
Şekil 4.53. Günümüzde Hal Binasının Girişi ve Avlusu..... 107
Şekil 4.54. 1950'lerde Makam Cami'nin Yakınındaki Dükkanlar (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)..... 108
Şekil 4.55. Restorasyon Sonrası Kırkkaşık Bedesteni (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) 108
Şekil 4.56. Kırkkaşık Bedesteni'nin Batısındaki Dükkanlar (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)..... 109
Şekil 4.57. Günümüzde Kullanımda Olmayan Tarsus'un İlk AVM'si..... 109
Şekil 4.58. Tarsu Alışveriş Merkezi..... 110
Şekil 4.59. Tarsus Yarenlik Alanı..... 111
Şekil 4.60. Çalışma Alanının Sınırları 112
Şekil 4.61. Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi..... 113
Şekil 4.62. Tarihi Ticaret Merkezi İşaret Öğeleri 114
Şekil 4.63. Sembol Öğesi Olarak Kırkkaşık Bedesteni (Gravür: Tarsus Kudeb, 2021) 115
Şekil 4.64. Sembol Öğesi Olarak Ulu Cami (Fotoğraf: URL-33)..... 115
Şekil 4.65. Saat Kulesi ve Ulu Cami (Soldaki fotoğraf: URL-34)..... 116
Şekil 4.66. Makam Cami Minaresi (Fotoğraf: URL-35)..... 117
Şekil 4.67. Yeni Hamam Sembolü (Fotoğraf: URL-36) 117
Şekil 4.68. Hava Fotoğrafından Tahmini Yeri, 1946 (HGM Arşivi, 2021) - Günümüz..... 118
Şekil 4.69. Şadırvanlı Han, Makam Cami, Yeni Hamam (URL-37) - Mevcut Şadırvanlı Otel..... 118
Şekil 4.70. Günümüzde Gön Hanı'nın Tahmini Yeri 119
Şekil 4.71. 1950'lerde Gön Hanı'nın Taç Kapısı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz..... 119
Şekil 4.72. Günümüz Vaziyet Planında Buğday Pazarının Yeri..... 120
Şekil 4.73. Hava Fotoğrafından Belediye Binası,1976 (HGM Arşivi, 2021) - Günümüz 120
Şekil 4.74. Çalışma Alanı Odak Noktaları..... 121
Şekil 4.75. Belediye Durağı Meydanının İşlevleri (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)..... 122
Şekil 4.76. Yaya Ulaşım Odağı, Küçük Meydan 122
Şekil 4.77. Makam Meydanının İşlevleri..... 123
Şekil 4.78. Ulu Cami Avlusu ile Bedesten Meydanının İşlevleri 123
Şekil 4.79. Bedesten Meydanı ve Ulu Cami Avlusu..... 124
Şekil 4.80. Arasta Parkının İşlevleri ve 1970lerdeki Hali (Fotoğraf: URL-38)..... 124
Şekil 4.81. Tarihi Ticaret Merkezinin Ticari Bellek Mekanları..... 126
Şekil 4.82. Alanda Bulunan Ticari Bellek Mekanları 127
Şekil 4.83. 47 ve 50 Numaralı Bellek Mekanları (Berberler) 127
Şekil 4.84. 13 Numaralı Ayakkabıcı ile 46 Numaralı Berber 128
Şekil 4.85. 51 Numaralı Kıraathane ve 53 Numaralı Derici 128

Şekil 4.86 49 Numaralı Bıçakçı 129
Şekil 4.87. 36 Numaralı Tenekeci ile 37 Numaralı Numaralı Ayakkabıcı 129
Şekil 4.88. 48 Numaralı Kahvehane..... 129
Şekil 4.89. Çatı-Teras Durumu 143
Şekil 4.90. Örtü Çeşitleri..... 143
Şekil 4.91. Mülkiyet Analizi 146
Şekil 4.92. Yasal Statü Analizi 146
Şekil 4.93. İşlev Analizi..... 148
Şekil 4.94. Ticari İşlev Analizi 148
Şekil 4.95. Zemin Kat İşlev Analizi..... 150
Şekil 4.96. Kat Adedi Analizi 151
Şekil 4.97. Malzeme ve Yapım Tekniği Analizi..... 151
Şekil 4.98. Strüktür Durumu Analizi 152
Şekil 4.99. Korunmuşluk Durumu Analizi..... 153
Şekil 4.100. Kullanım Durumu Analizi 153
Şekil 4.101. Yapım Dönemi Analizi..... 154

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. Kentteki Kültürel, Eğitim ve Ticari Yapılarının Sayısı (Evliya Çelebi, 1671) 80
Tablo 4.2. 16. Yüzyılda Tarsus'taki Meslekler 95
Tablo 4.3. 16. Yüzyılda Tarsus'taki Çarşılar 95
Tablo 4.4. 17. Yüzyılda Tarsus'taki Pazarlar 96
Tablo 4.5. 16. Yüzyılda Kentteki Hanlar ve Kervansaraylar 98
Tablo 4.6. 18. Yüzyılda Kentteki Dükkanların İşlevleri 100
Tablo 4.7. 1868-1901 Yılları Arasında Ticaret Mekanlarının Sayıca Değişimi (Akgündüz, 1993) 100
Tablo 4.8. Ticari Bellek Mekanları 125
Tablo 4.9. Demografi Duruma Ait Bulgular 131
Tablo 4.10. İlk Etkileşim 132
Tablo 4.11. Mekanlara Gitme Sıklığı 132
Tablo 4.12. Mekanlara Gidilme Sebepleri 132
Tablo 4.13. İşlevi Değişen Yapılar 133
Tablo 4.14. Eski İşlevin Bilinme Durumu 133
Tablo 4.15. Eski İşlevin Bilinme Nedeni 133
Tablo 4.16. Yapılarda Yaşanan Değişimlerin Durumu 133
Tablo 4.17. Mevcut İşlevler Hakkında Düşünceler 134
Tablo 4.18. Yapılardaki Hoşnutluk Durumu 134
Tablo 4.19. Eski Hallerine Duyulan Özlem 134
Tablo 4.20. Alışveriş Yapılma Durumu 134
Tablo 4.21. Katılımcıların Hafızasındaki Ticaret Mekanları 135
Tablo 4.22. Alanın Önemi 135
Tablo 4.23. Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar 135
Tablo 4.24. Alanı Sembolize Eden Ögeler 136
Tablo 4.25. Sembolize Edilen Ögelerin Seçim Nedeni 136
Tablo 4.26. İşletme Süresi 137
Tablo 4.27. İşletme Sebebi 137
Tablo 4.28. Kazanç Memnuniyet Durumu 137
Tablo 4.29. Alana Gelen Kitle 137
Tablo 4.30. Bakım-Onarım Hoşnutluğu 138
Tablo 4.31. Onarım Çalışmalarına Destek Tepkisi 138
Tablo 4.32. Yerel Zanaatların Durumu 138
Tablo 4.33. Yerel Zanaatlar İçin Gençlerin Yeterlilik Durumu 138
Tablo 4.34. Kültürel Mirası Yaşatmaya Yönelik Satışın Varlığı 139
Tablo 4.35. Korumada Toplum Katılımının Rolü 139
Tablo 4.36. Korumaya Aktif Katılım İçin Tercih 139
Tablo 4.37. Alanın Canlandırılmasında Toplum Katılımı 140
Tablo 4.38. Yapılar ve Çevresinin Korunmuşluk Durumu 140

Tablo 4.39. Ticaret Mekanlarını Koruma Uygulamaları 141
Tablo 4.40. Mekanlardaki Memnuniyet 141
Tablo 4.41. Alanda Yapılması İstenilen Öğeler 141
Tablo 4.42. Alandaki Çevre Sorunları 142
Tablo 4.43. Öneri Çalışmalarına Destek Sağlama Durumu 142
Tablo 4.44. Gruplandırılan İşlev Türleri 149

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
AVM	: Alışveriş Merkezi
cm	: santimetre
Hz.	: Hazreti
km	: kilometre
m	: Metre
m^2	: Metrekare
Mah.	: Mahalle
MÖ	: Millattan Önce
MS	: Millattan Sonra
No	: Numara
SPSS-25	: Statictical Package for the Social Sciences-25
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTM	: Tarihi Ticaret Merkezi
yy	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Kentler, tarihsel süreç içerisinde kullanıcıları tarafından oluşturulan maddi ve manevi değerlerin bütünleştiği çok katmanlı yerlerdir. Çeşitli olaylar/durumlar karşısında zamanla değişip gelişmektedirler. Bünyelerinde birçok eleman bulunduğundan kentli bu elemanlarla bağ kurarak kendi hafızasında kentin/bölgenin imajını (imgesini) yaratmaktadır. Bu imaj ise kentin kimliğinin algılanmasını ve öğrenilmesini sağlamaktadır. Kevin Lynch'a (2010) göre kentin imgesini; yollar, sınırlar, bölgeler, işaret öğeleri ve odak noktaları meydana getirmektedir (Lynch, 2010). İşaret öğeleri; konumları, formları ve boyutları gereği bireylerin doğrultularını keşfetmeye yardım etmekte, yörenin kimliğini meydana getirmekte, alanın algılanabilirliğini arttırmakta ve bireylere güven ve aidiyet duygusu kazandırmaktadır. Bu sayede yer aldıkları bölgeler rahatça tanınmaktadır. Odak noktaları ise ulaşım ağı işlevi görerek insanların bölgeye girişinin sağlandığı ve bünyelerinde resmi etkinlikler, ticari faaliyetler, kutlamalar gibi çeşitli etkinliklerin yapıldığı alanlardır. Yani meydanlar, kavşaklar, avlular gibi yoğun kullanım alanlarıdır.

Kentlerde yer alan kamusal mekanlar, kentlinin en fazla iletişim kurduğu alanlar olup kentin kültürü ile kimliğini yansıtmaktadır. Toplum buraları benimseyerek zihninde kentsel-toplumsal bellek oluşturmaktadır. Ticaret merkezleri de bireylerin gereksinimlerini karşıladığı, vaktini değerlendirdiği ve insan-bellek bağının yaşandığı kamusal alanlardan biridir. Ayrıca bünyesindeki ticaret mekanları, konumlandıkları kentlerin geleneksel dokusunu meydana getirmektedir. Ancak sanayileşme, modernleşme ve beraberinde küreselleşme ile kentlerin kimliğinden kopuk yapılar inşa edilmiş ve bu kentler tek tipleşmeye doğru giderek yerel kimliklerini, özgün özelliklerini kaybetmiştirler. Dolayısıyla birbirlerine benzeyen ve dünyanın herhangi bir yerinde karşımıza çıkabilen mekanlar açılmaktadır. Bu durum kentin ve toplumun belleğine zarar vermekte, kentlinin aidiyetlik duygusunu zedelemekte, ortak hafızaya ait mekanlar işlevini kaybederek kapanmaktadır. Kentlinin hafızasında yarattığı imgeler de zedelenmekte ve yollar, sınırlar, bölgeler, işaret öğeleri, odak noktaları yabancılaşmaktadır. Bu durum tarihi ticaret merkezlerini de etkileyerek bu merkezlerin işlevselliklerinin azalmasına, yeni mekanların tercih edilerek kentin ticaret merkezinin başka bölgeye kaymasına ve kullanıcı-mekan bağının kopmasına neden olmaktadır.

Tarsus kenti, coğrafi konumu ve özellikleri sayesinde neolitik dönemden günümüze kadar her daim değerli bir kent olarak önemini korumuştur. Özellikle ticaret yollarının kesişiminde yer aldığından ve limana sahip olduğundan zamanla aktif bir ticaret merkezi olmuştur. Ayrıca sanayi, tarım ve ticaret potansiyeli sayesinde Avrupalılar tarafından keşfedilerek yatırımlar yapılmıştır. Nitekim, Osmanlı Dönemi'nde birçok yabancı tüccar kentte ihracat ve itahalat faaliyeti gerçekleştirmiştir. Ancak 19. yüzyılda Mersin'in 'liman kenti' durumuna gelmesi ve inşa edilen demiryolu sonrasında ürünlerin direkt olarak Adana'dan Mersine'e taşınması üzerine, Tarsus yol güzergahında arada kalan bir yerleşim olarak ticari işlevini kaybetmiştir. Bunun sonucunda kent eski önemini kaybederek gittikçe arka planda kalmıştır. Günümüzde Mersin iline bağlı bir ilçe olarak konumunu sürdürmektedir.

Kentin tarihi ticaret merkezi Şehitkerim Mahallesi'nde konumlanmaktadır. Bünyesinde Kırkkaşık Bedesteni, Ulu Cami, Yeni Hamam, Makam Cami, han kalıntıları, birçok geleneksel ticaret yapısı ve arasta yer almaktadır. Bu yapıların bir arada yer alması Osmanlı kent dokusunu yansıtmakta ve kentin tarihi merkezinin burası olduğunu göstermektedir. Ancak zaman içerisinde ilçe statüsüne düşmesi ile ticari etkinliğinin azalması ardından sanayileşme, modernleşme ve küreselleşme ile değişim ve gelişim geçirerek kentin merkezinin başka tarafa kayması ve beraberinde yeni ticaret mekanlarının inşa edilmesi tarihi ticaret merkezinin işlevselliğini azaltmıştır. Günümüzde bu tarihi merkez unutulmaya ve kimliğini kaybetmeye devam etmektedir. Bu doğrultuda Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi kullanıcılarının tecrübeleri, anıları, bilgileri ve bu tarihi merkezin yöresel, kamusal ve kimliksel özellikleri dikkate alınarak alanın kentsel ve toplumsal belleği araştırılacaktır.

1.1. Literatür Taraması

Seda Elhan, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Programı'nda 2009 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği'' başlıklı tez konusu ile sanayi mirası kentsel bellek bağlamında değerlendirmiştir. Bu bağlamda çalışma alanı olarak İstanbul Haliç alanı seçilerek bellekteki yeri araştırılmıştır. Eski ve yeni durum karşılaştırmaları yapılarak bellek devamı değerlendirmeleri yapılmıştır.

Selime Araz, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı'nda 2015 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Cadde ve Sokak

Adlandırmalarının (Kentsel Toponimi) Kentsel Kimlik ve Toplumsal Bellek Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi; Ayvalık ve Cunda Örneği'' başlıklı tez konusu ile caddeleri ve sokakları toplumsal bellek bağlamında ele almıştır. Çalışma alanı Ayvalık ilçesi seçilerek ilçede yer alan 664 tane cadde ve sokak incelenmiştir. İlçenin kimlik ögeleri olan bu sokak ve cadde isimlerini oluşturan ögeler tespit edilerek toplumsal bellekleri değerlendirilmiştir.

Kerem Ganiç, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 2016 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Kentsel Yapıtlar Üzerinden Bir Mekânsal Bellek Okuması: Atatürk Kültür Merkezi (Akm)'' başlıklı tez konusu ile kent mekânını bellek bağlamında değerlendirmiştir. Kent mekânı olarak Atatürk Kültür Merkezini seçmiştir. AKM'nin eski dönem haritaları, çizimleri ve fotoğraflarıyla toplumsal bellek araştırılmıştır. Arşivlerden, belgesellerden, ansiklopedilerden, tanıklıklardan yararlanılarak günümüz verileriyle karşılaştırılmış ve sonuca varılmıştır.

Aybüke Kır, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Anabilim Dalı'nda 2016 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Kentsel Bellek Mekanı Olarak Sokaklar: İstiklal Caddesi Örneği'' başlıklı tez konusu ile sokakların zaman içerisindeki bellek değişimlerini araştırmıştır. Çalışma alanını İstiklal Caddesi seçmiştir. Alanın 2000 yılı öncesi ve sonrası meydana gelen değişimleri, haritalar ve çeşitli kaynaklardan açıklanmış ve kentsel belleğin tespiti anket ile desteklenerek sonuca varılmıştır.

Duygu Tekin, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda 2017 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Toplumsal Bellek ve Mekan: Zonguldak Halkevi Binası'' başlıklı tez konusu ile çalışma alanı Zonguldak Halkevi binası seçilmiştir. Bu yapının 1933-1951 yılları arasında kent içerisindeki toplumsal belleğinin tespiti yapılarak bina çeşitli kaynaklarla anlatılmıştır. Mevcutta bulunan mimari çizimler incelenmiştir. Çalışma sonucunda ilk dönem ve güncel durumu karşılaştırılarak değerlendirme yapılmıştır.

Aslıhan Yıldırım, Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 2018 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Kültür Varlıklarının Korunması Bağlamında Toplumsal Bellek: Meydanlar (Taksim Meydanı Örneği)'' başlıklı tez konusu ile meydanların öneminden ve korunmasından bahsedilmiştir. Çalışma alanı olarak seçilen Taksim Meydanının tarihsel süreç içerisindeki mekânsal ve toplumsal değişimi ele alınarak sonuca varılmıştır.

Seda Çağlar, Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 2018 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Kamusal Yapıların Toplumsal Bellekteki Yeri: Konya Kent Merkezi Örneği (Alaeddin Mevlana Aksı)'' başlıklı tez konusu ile Konya ilinde bulunan kamu yapılarının toplumsal bellekteki yerleri araştırılmıştır. Seçilen kamu yapılarının mimari özelliklerinin detayı verilmiş ve anket çalışması ile bu yapıların bellekteki yeri tespit edilerek sonuca varılmıştır. Anket çalışmasının yapıldığı kişilerin mesleği çoğunlukla Mimar, Sanat Tarihçisi ve Şehir Plancısı olmuştur.

Gizem Seymen, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 2019 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Bir Kentsel Mekânın Bellek Üzerinden Var Edilme Biçimi; Trabzon Hacıkasım Örneği'' başlıklı tez konusu ile çalışma alanı olarak seçilen Hasıkasım Bölgesinin bellek tespiti yapılmıştır. Bu bağlamda çalışma yöntemi olarak sözlü tarih belirlenmiş ve 12 kişi ile görüşülmüştür. Elde edilen bulgular ile çalışma alanına ait bellek mekânları incelenerek bölge analiz edilmiş ve bireylerin bölgeyi belleklerinde nasıl yansıttıkları açıklanarak sonuca varılmıştır.

Ayşe Savaş, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 2019 yılında yüksek lisansını hazırlamıştır. ''Cumhuriyet Döneminde Eğirdir Kent Mekânsal Bellek Değişimi '' başlıklı tez konusu ile çalışma alanı Eğirdir ilçesi seçilerek kentin süreç içerisindeki mekânsal değişimleri analiz edilmiştir. Bu analiz için sürece tanıklık eden kişilerle görüşülmüş yazılı ve görsel kaynaklardan yararlanılmıştır. Kentin günümüze ulaşan veya ulaşmayan kimlik ögeleri tespit edilerek bellekteki yeri araştırılmış ve sonuca varılmıştır.

Zeynep Ece Atabay, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 2019 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Çok Katmanlı Kültür Mirasının Tanımı ve Korunmasında Bellek-Değer-Mekân İlişkisi: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fındıklı Yerleşkesi Örneği'' başlıklı tez konusu ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesinin Fındıklı Yerleşkesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Alana verilen değerler çeşitli kaynaklar aracılığıyla araştırılmış, alanın bellek ile ilişkisi bakımından alanı uzun yıllar kullanan kişiler ile görüşmeler yapılmıştır. Elde edinilen bulguların korumaya hizmet verebilmesi için değerlendirilmiş ve sonuca varılmıştır.

Merve Nur Günen, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda 2019 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Kentsel Bellek Bağlamında Meydanlarda İşlevin Rolü'' başlıklı tez konusu ile meydanların geçmiş dönemden günümüze kadarki süreci işlevsel ve biçimsel yönden araştırılmıştır. İşlevsel yönünün kentsel bellekle ile ilişkili olmasından bu yönü dikkate alınarak araştırılmış ve zaman içerisinde işlevde meydana gelen değişimlerin kentsel bellek üzerindeki etkisi incelenerek sonuca varılmıştır.

Yeşim Gürani, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı'nda 1999 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Tarsus Evlerinin İç Mekân Organizasyonunda 1800-1998 Yılları Arasında Meydana Gelen Değişimlerin Analizi'' başlıklı tez konusu ile değişen günlük yaşam ve aile yapısı gibi nedenlerin mekân organizasyonunu etkilediği geleneksel Tarsus evlerini incelemiştir. Ekonomik düzeyi değişen kullanıcıların kişisel ihtiyaçları da değişmiştir. Bu durum yapıların mekân organizasyonunu da değiştirmiştir. Böylece yapılar özgün işlevlerini kaybetmiştir. Bu çalışmada, Tarsus'un şehirsel gelişimi incelenmiştir. Analiz edilen evler yapım tarihlerine göre sınıflandırılmıştır. Binaların inşa edildikleri dönem, plan tipi, strüktür sistemi ve kullanıcının donatı anlayışına göre sınıflandırılmıştır. Kullanıcılarının kültürel ve ekonomik yapısına göre evlerin mekân organizasyonları ve yapılan değişiklikleri tespit edilmiştir.

Meltem Uçar, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde 2000 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Tarsus'ta Korunması Gerekli Bölgesel Kent Dokusunun Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma'' başlıklı tez konusu ile çalışma alanı olarak Şehit Kerim ve Cami-i Nur Mahallerini seçmiştir. Kent yerleşimi içerisinde yer alan anıtsal, kültürel, estetik ve doğal değerlerinin korunması için yapıların çevre ile ilişkilerini çevre analizleriyle değerlendirmiştir. Korunması gerekli yapılar için röleve ve öneri restorasyon projesi çizmiştir.

Gökhan Teker, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde 2012 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Tarsus'ta Kentsel Doku Bağlamında Kızıl Murat Mahallesinin Değerlendirilmesi ve Şahmeran Sokak Sağlıklaştırma Önerisi'' başlıklı tez konusu ile Kızılmurat Mah. geleneksel dokusunun bozulma nedenlerini geçmiş dönem arşivleri ile günümüz mevcut hallerini karşılaştırarak yapmıştır. Şahmeran sokak dokusunun sağlıklaştırılması için öneri restorasyon projeleri hazırlamıştır.

Rukiye Tüter, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 2018 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Demir ve Çelik Malzemenin Mimaride Kullanımı - Geleneksel Tarsus Yapıları Bağlamında Bir İnceleme'' başlıklı tez konusu ile çalışma alanı Tarsus seçilerek geleneksel yapılardaki çelik ve demir kullanımı araştırılmıştır. Bu bağlamda 29 adet geleneksel yapının konsol ve cumbalarında kullanılan çelik ve demir malzemelerinin strüktürel olarak incelenmesi yapılarak sonuca varılmıştır.

Ruşen Ergün, Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 2020 yılında yüksek lisans tezini hazırlamıştır. ''Tarihi Tarsus Kırkkaşık Bedesteninin Sürdürülebilirlik Açısından İncelenmesi'' başlıklı tez konusu ile Kırkkaşık Bedestenine verilen yeniden işlevin yapının sürdürülebilirliğini sağlayıp sağlamadığı araştırılmıştır. Bu bağlamda işlevin; finansal, çevresel, işlevsel, yapısal, kültürel ve süreç algı boyutu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler bedestenin kullanıcıları ve esnafı ile yapılan anket görüşmeleri ve koruma kriterleri aracılığıyla yapılarak sonuca varılmıştır.

Bellek genelinde ve Tarsus özelinde yapılan literatür çalışmaları incelendiğinde; Seda Elhan Sanayi Mirası olan İstanbul Haliç'i kentsel bellek bağlamında, Selime Araz Ayvalık ve Cunda örneği üzerinden sokak ve cadde adlandırmalarındaki kentsel kimlik ve toplumsal belleği, Kerem Ganiç Atatürk Kültür Merkezi örneği üzerinden mekansal belleği, Aybüke Kır İstiklal Caddesi örneğiyle sokaklardaki kentsel belleği, Duygu Tekin Zonguldak Halkevi Binası ile toplumsal belleğin mekan ile ilişkisini, Aslıhan Yıldırım Taksim Meydanı örneği üzerinden meydanların korunmasında toplumsal belleği, Seda Çağlar Konya kenti Alâeddin Mevlana aksı üzerinde bulunan kamu yapılarının toplumsal bellek bağlamında yerini, Gizem Seymen Trabzon Hacıkasım örneği üzerinden mekanların bellekte yer edinmesindeki şeklini, Ayşe Savaş Eğirdir kentinin mekansal belleğinin değişimini, Zeynep Ece Atabay çok katmanlı bir yerleşim yeri olan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fındıklı Yerleşkesinin bellek-değer-mekan ilişkini, Merve Nur Günen meydanların işlevinde kentsel belleği, Yeşim Gürani Tarsus evlerinin 1800-1998 yılları arasındaki iç mekan değişimini, Meltem Uçar Tarsus'ta korunması gerekli bölgelerin değerlendirilmesini, Gökhan Teker geleneksel Tarsus Kızıl Murat Mah. değerlendirilmesini ve sağlıklaştırılmasını, Rukiye Tüter Tarsus'ta bulunan geleneksel yapılar üzerinden demir ve çeliğin kullanılmasını, Ruşen Ergün Tarsus'ta bulunan Kırkkaşık Bedesteninin sürdürülebilirliğini araştırmıştır. Ancak kentsel - toplumsal bellek olarak Tarsus tarihi ticaret merkezlerinin araştırılması daha önce yapılmamıştır. Bu nedenle çalışmanın

problemini; küreselleşme ve teknolojinin getirdiği değişim ve gelişimlerden etkilenen bu Tarsus tarihi ticaret mekânlarının, toplumsal ve kentsel bellekteki yerlerinin ne olduğudur.

1.2. Çalışmanın amacı

Tarsus kenti, konumu ve coğrafi özellikleri sayesinde yaklaşık MÖ 400'lerden günümüze değin çeşitli uygarlıkların hüküm sürdüğü bir yerdir. Kent, her daim yerleşim yeri olarak kullanıldığı için çok katmanlı bir yapıdadır. Kesme taş malzemeden, tek ya da iki kat şeklinde inşa edilen yapıların, dar ve kıvrımlı sokaklar ile biçimlenişi kente özgü geleneksel bir doku meydana getirmiş, yöreye ayrı bir kimlik katmıştır. Ayrıca ticaret güzergahlarının üzerinde yer alması ve limanının varlığı, ticari faaliyetlerde ileriye gitmesine imkan sağlamıştır. 19. yüzyıla kadar ticaretin yapıldığı en önemli merkezlerden biri olmuştur. Bu yüzyıldan sonra ise Mersin limanının fark edilerek ticari faaliyetlerin bu liman aracılığıyla yapılmaya başlanması işlevini azaltmıştır. Günümüzde ise kentin geleneksel dokusunu yansıtan tarihi ticaret merkezi, yeni ticaret mekanlarının açılması nedeniyle arka planda kalmıştır. Kentli bu yeni mekanları tercih etmektedir. Çoğunlukla 65 yaş ve üstü bireylerin kullandığı tarihi merkez ve bu merkezin bünyesindeki yapılar yeterince korunamadığından özgün özelliklerini kaybetmektedir.

Bu çalışmanın amacı, kamusal alan olarak önemli bir yeri bulunan ticaret merkezlerinden Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'ni kentsel bellek bağlamında değerlendirmek, bu değerlendirmeye katkı sağlaması için alanın mevcut durumunu analiz ederek fiziki yapısını ortaya koymak, bellek mekanlarını belirlemek ve belleğin korunarak geleceğe aktarılması için öneriler geliştirmektir.

1.3. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamı için Mersin-Tarsus ilçesinde bulunan tarihi ticaret merkezi belirlenmiştir. Belirlenen bu alan Şehitkerim Mahallesinde bulunmaktadır. Alanı kuzeyde Adana Bulvarı, batıda Abdi İpekçi Caddesi, güneyde 3403, 3409 ve 3424. Sokaklar, doğuda ise Sayman Caddesi sınırlamaktadır. Alan sınırları dahilinde birçok ticaret mekanı, 4 adet meydan, 2 adet cami, 1 adet bedesten, 1 adet tarihi buğday pazarı, 1 adet hamam bulunmaktadır. Bu yapıların bir arada konumlanması Osmanlı kent dokusunu yansıtmaktadır.

Bu kapsamda, geleneksel dokunun mevcut durumu belgelenmiştir. Tarsus Belediyesi'nden halihazır harita alınarak güncellenmiş ve alanın fiziki analizleri yapılmıştır. Nitelikli yapılardan

ticari işlevli yapıların envanterleri hazırlanmıştır (EK: A, EK: B). Bölgenin işaret öğeleri, odak noktaları ve ticari bellek mekanları gösterilmiştir (EK: B). Çoğunluğu 65 yaş ve üzeri olan katılımcılara anket çalışması yapılarak alanın kentsel ve toplumsal belleği tespit edilmiş, mekan işletmecilerinin alana yaklaşımı ve toplumun korumaya bakışı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Anket formu EK: C'de sunulmuştur.

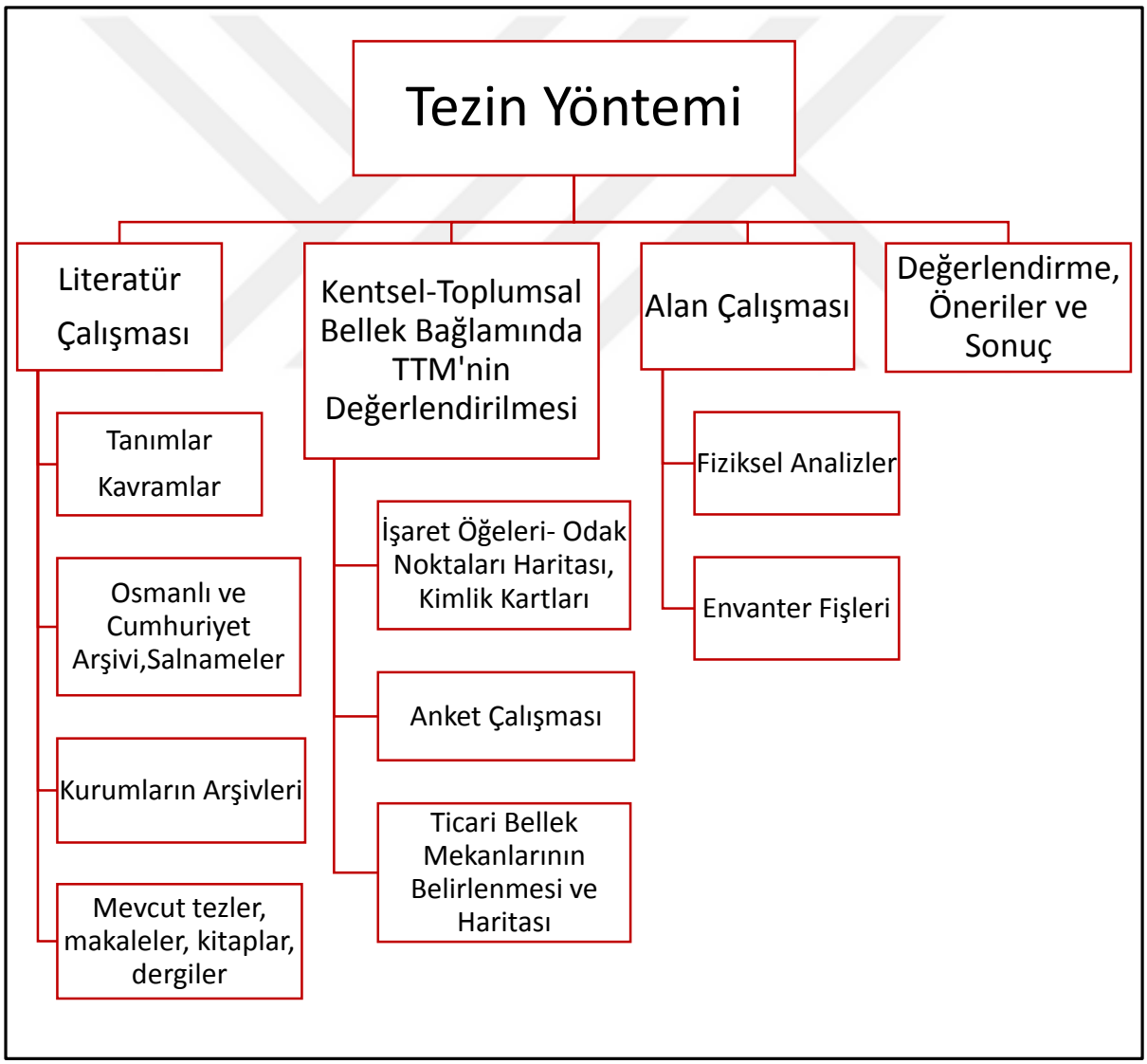
1.4. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk 4 bölümünde literatür taramaları olarak bellek, kentsel ve toplumsal bellek, ticaret merkezlerinin tarihçeleri, belleklerin inşasında bu merkezlerin önemi ve alan çalışmasına altlık oluşturmak amacıyla konumlandığı kentin fiziki, tarihi, ticari yapısı ile tarihi ticaret merkezinin tarihçesi kitaplardan, Osmanlı ile Cumhuriyet arşivlerinden, kütüphanelerden, salnamelerden, tezlerden, makalelerden araştırılarak ve Tarsus Kudeb Birimi'nin, Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün, Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün arşivlerinden faydalanarak anlatılmıştır.

TTM'nin kentsel ve tolumsal bellek bağlamında değerlendirilmesi için alanın sembolleri ve odakları belirlenerek haritada gösterilmiştir. İşaret öğeleri ve odak noktaları kimlik kartları hazırlanmıştır (EK: B). Ticari bellek mekanlarının tespiti için günümüz işlev haritası ile eski yıllardaki işlev haritası çakıştırılmış ve bu mekanlardan işlevi değişmeden kalanlar uzun yıllardır kullanıldığı için anı ve tarihi değer biriktirdiği düşüncesiyle bellek mekanı olarak tespit edilmiştir. Her bir bellek mekanına numara verilerek haritada gösterilmiştir (EK: B). Ayrıca bu mekanların tespiti için anket tekniğinden ve kenti deneyimleyen bireylerden elde edinilen bulgulardan da faydalanılmıştır. Kentlinin tarihi ticaret merkezine dair kentsel ve toplumsal belleğinin değerlendirilmesi için geneli 65 yaş ve üstü olan kullanıcılarla anket tekniği çalışması, 'gözlem altında yanıtlama yöntemi' ile yapılmıştır. Kullanıcılar kendilerine verilen anket formunu doldurmuşlardır (EK: C). Ankete ait veriler, bilgisayar ortamında SPSS-25 programına aktarılarak analiz edilmiştir.

Alan çalışmasına yer verilerek yol aksları, kaldırımlar, çeşmeler, kent mobilyaları, rögarlar, elektrik direkleri, ağaçlar gibi çevresel dokuyu meydana getiren öğeler belirlenmiştir. Tezde kullanılmak üzere Tarsus genelinde ve çalışma alanının özelinde yer alan yapıların fotoğrafları yazar tarafından çekilmiştir. Bu nedenle teze aktarılırken kaynak gösterilmemiştir. Çalışmanın devamında yapıların ada-parsel durumları belirlenerek her bir yapıya envanter numarası

verilmiştir. Yapısal analizlerden kat sayısı, işlev, dolu-boş, mülkiyet, yasal statü, yapım dönemi, malzeme ve yapım tekniği, strüktür-korunmuşluk-kullanım durumu analizleri yapılmıştır. Böylece alanın mevcut durumu ve karakteri belirlenmiştir (EK: B). Nitelikli yapıları belgelemek için ticari işlevli yapıların envanter fişleri oluşturulmuştur. Bu fişler iki sayfa olarak hazırlanmıştır. İlk sayfada künyesi, genel tanımı, fotoğrafları ve yapının planı; ikinci sayfada ise strüktürel-korunma durumları, plan- cephe-kütle düzenleri, yapım tekniği, bozulma nedenleri, geçirilen müdahaleler ve öneriler yer almıştır (EK: A). Planlar yazar tarafından rölöve alınarak çizilmiştir. Tüm çalışma boyunca elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilerek sonuca varılmıştır (Şekil 1.1.).

Şekil 1. 1: Tezin Yöntemi

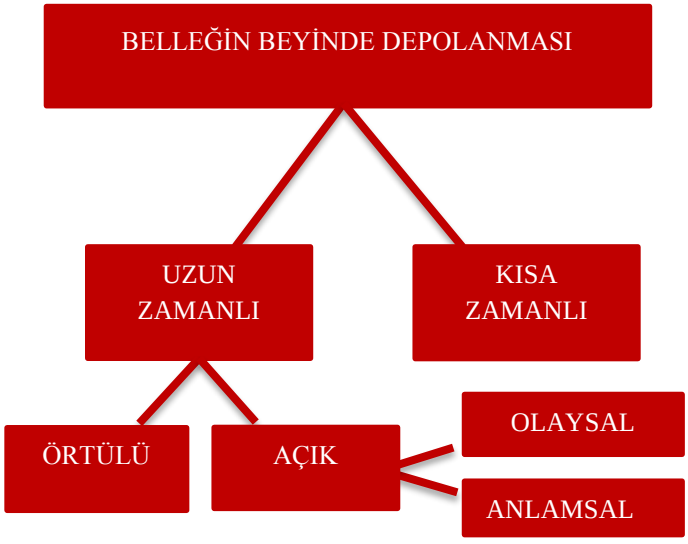
2. KAVRAMLAR VE TANIMLAR

2.1. Bellek Kavramı

2.1.1. Bellek Kavramının Tanımsal İfadeleri

Bellek kavramı TDK'ye (2020) göre ''Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli bir şekilde zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihindir.'' Türkçe eş anlamlısı hafıza olup Arapça 'Hıfz' kökünden türemiştir. Bu kök korumak, önceden öğrenileni hatırlamak anlamına gelmektedir. Ayrıca Latince 'Memoria' kelimesinin karşılığıdır.

Bellek beyinde uzun ve kısa zamanlı olmak üzere iki farklı şekilde depolanmaktadır. Uzun zamanlı bellek, açık ve örtülü olarak ikiye ayrılmaktadır. Hatırlama olgusunun isteğe bağlı olduğu, sözlü bir şekilde ifade edildiği ve hatıraların yer aldığı belleğe açık bellek; bireyin yetenekleriyle ilgili bilgilerinin depolandığı, bilinçaltından kolayca çağrılabildiği ve öğrenmeye dayalı olduğu belleğe ise örtülü bellek denmektedir. Örneğin; Ayakkabı bağlamak veya bisiklet sürmek gibi (Bilim Teknik Dergisi, 2000). Açık bellek ise olaysal ve anlamsal bellek olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Olaysal belleğin temeli deneyimlerden diğer bir ifadeyle küçükken gidilen bir gezi örneği gibi kişinin hatıralarından meydana gelmektedir. Anlamsal belleğin temelini ise öğrenimler oluşturmaktadır. Ancak bunun okunarak mı yoksa duyularak mı edinildiğinin bir önemi bulunmamaktadır. Önemli olan beynin bu bilgiyi nesnel bir şekilde depolamasıdır (Bilim Teknik Dergisi, 2000) (Şekil 2.1).

Şekil 2. 1: Belleğin Beyinde Depolanması (Bilim Teknik Dergisi, 2000)

Bellek; sosyoloji, psikoloji, felsefe, nöroloji, antropoloji, tarih, sosyal bilimler ve mimari gibi birçok alanı kapsayan multidisipliner çalışmaların ürünü olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde ise belleğin farklı disiplinler tarafından ne zaman ele alındığı, nasıl değerlendirildiği ve araştırmacıların neler geliştirdiği kısaca açıklanarak kente dair oluşturulan hafızanın üzerinde durulacaktır.

Bellek kavramının ilk ortaya çıkışı Antik Yunan zamanında felsefe alanı ile başlamıştır. Bu kavram daha çok bu dönemde bilgi odaklı ele alınmış ve Sokrates öncü olmuştur. Ardından Platon ve Aristoteles ile devam etmiştir. Sokrates, ‘‘Bilgi anımsamadır.’’ sözüyle bilginin var olmasını anımsamanın var olmasına bağlayarak bilginin ruhta bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Platon'a göre insanın ruhunda, balmumundan yapılmış bir levha yer almaktadır. Bilgiler ve anımsamalar bu levhada iz bırakmakta ve böylece zihinde saklanmaktadır. Ancak izler levhada kaldıkça hatırlanmakta, levhadan silinmeye başlayınca unutma başlamakta ve zamanla bellekte hiçbir iz kalmamaktadır. Aristoteles'e göre ise hafıza, duyular sayesinde görerek duyularak öğrenilmiştir (Karakaş, 2019).

Orta Çağ'da daha çok skolastik düşünce hâkim olduğu için şimdiki zaman içerisinde, geçmiş ve gelecek zaman ele alınarak bellek kavramına farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Bu dönemin öncü ismi Aziz Augustinus olmuştur. Augustinus "Hiçbir şey olmamış olsaydı, geçmiş zaman olmazdı; hiçbir şey olacak olmasaydı gelecek zaman olmazdı; hiçbir şey olmasa şimdiki zaman olmazdı" ifadesiyle belleğe yaklaşımını zaman kavramı ile ilişkilendirmiştir. 19. ve 20. yüzyıl filozofları olan Edmund Husserl ve Henri Bergson'u etkileyerek onların çalışmalarına öncü olmuştur (Karakaş, 2019).

Orta Çağ felsefesinin bitmesiyle 17. yy.da René Descartes, Gottfried Wilhelm Leibniz, Baruch Spinoza, Thomas Hobbes gibi filozoflar konuları daha akılcı ve rasyonel olarak ele almıştır. Descartes bellek için ‘‘Gelecekte tekrar anımsanacak bir izlenimdir.’’ diyerek belleği somutlaştırmıştır. Thomas Hobbes ise belleği bireysel düşüncenin ürünü olarak ifade etmiştir. Hobbes'e (2007) göre her kişinin düşüncesi farklı olduğundan belleği yani anısı da farklı olmaktadır (Hobbes, 2007).

18. yy. da skolastik düşünce son bularak konular daha bilimsel metodlar dâhilinde ele alınmıştır. Bu dönemde David Hume ve John Locke bellek üzerine çalışma yapmıştır. John Locke *‘‘İnsan*

Belleği Üzerine Bir Deneme'' adlı kitabında hafızayı saklama kutusu şeklinde nitelendirmiş ve bunu ikiye ayırmıştır. Birincisinde gözlem mekanizması gibi gördüğü nesneleri depolayan, ikincisinde önemsiz konuları tekrar canlandıran bir zihin olarak değerlendirmiştir (İnsan Belleği Üzerine Bir Deneme, 1996). David Hume'ye göre ise bellek, duyularımız aracılığıyla tecrübe ettiğimiz durumları hatırlamaktır. Bu hatırlama izlenimlerin ve idelerin yardımı ile gerçekleşmektedir. Gördüğümüz, işittiğimiz, tat aldığımız somut durumlar izlenimleri; cansız, etkisiz soyut durumlar ideleri oluşturmaktadır (Gökberk, 2016).

19. ve 20. yy. itibariyle bellek kavramının önemli isimleri Edmund Husserl ve Henri Bergson olmuştur. Edmund Husserl, belleği birincil ve ikincil bellek olmak üzere ikiye ayırmıştır. Herhangi bir nesne ile karşılaşıldığında onu akılda tutma durumu birincil belleği, hatıraların içerisinde bulunan etkinlikler ise ikincil belleği meydana getirmiştir. Henri Bergson'da belleği Edmund Husserl gibi iki durumda değerlendirmiştir. İlki, tekrarlar sonucu olayları kaydeden bellek yani alışkanlıklar iken ikincisi bilinçle yayılan, akılda tutulan bellek olmuştur.

Bellek kavramının psikoloji alanında incelenmesi 19. yüzyıl sonlarında olmuştur. Özellikle üç dönemde değerlendirilmiştir. Deneysel psikoloji olarak adlandırdıkları ilk dönemde Psikolog Wilhelm Wundt öncülüğünde psikologlar, belleği deneysel yollar ile açıklamak için araştırma yapmışlardır. Hafızanın periyodik cetvelini oluşturmak isteyerek kimyadaki bir element gibi zihnin bağlanma biçimini öğrenip bellekteki çağrışımların nasıl meydana geldiğini bilmek istemiştirler. İkinci dönemde Sigmund Freud, psikoanalitik kuramı geliştirmiştir. Bu kurama göre bellek gizlice saklanan bir belgeye benzetilerek anıların, bilgilerin ve yaşamdaki deneyimlerin unutulamayacağı ifade edilmiştir. Üçüncü dönemde ise George A. Miller, 1956 yılında yazdığı ''*Sihirli Sayı Yedi, Artı veya Eksi İki Bilgi İşleme Kapasitemizdeki Bazı Sınırlar''* adlı makalesiyle bilişsel psikolojinin temellerini atmıştır. Bu psikolojiye göre birey belleğinde ancak 7 ± 2 sayısı kadar nesne tutabilmektedir. Bu nesneler; rakamlar, bilgiler ya da kelimeler olup kişi belleğini daha hızlı ve pratik çalıştırmak için bunları hafızasına gruplayarak almaktadır. Örneğin; 1600535982021 sayısı belleğe alınmak istenirse her rakamın tek tek alınması yerine 16, 005, 3598, 2021 biçiminde dörtlü gruplama yapılırsa bellekte daha çabuk yer almaktadır.

Bellek kavramı, felsefe ve psikoloji alanında araştırıldıktan sonra sosyolojide incelenmeye başlanmıştır. Emile Durkheim'in öncülüğünde bellek kavramı, herhangi bir toplumun ortak

belleği olarak ele alınmış ve bu belleğin bireyler tarafından kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Durkheim' den sonra öğrencisi olan Sosyolog Maurice Halbwachs'de hocası gibi belleğin topluma ait olduğunu söylemiştir. Fakat Durkheim'den farklı olarak 1925'te yayımlanan *''Belleğin Sosyal Çerçevesi''* adlı yapıtında belleğin oluşması için bireylerin toplumla akrabalık ya da dinsel bir bağının bulunması gerektiğini belirtmiştir (Karakaş, 2019).

Bellek kavramının Tarih alanında incelenmesi ise bireylerin belleğinde yer edinen bilgilerin tarihsel olaylar ile karşılaştırılmasıyla meydana gelmiştir. Ancak tarih ve bellek kavramları birbirlerinden ayrı iki kavram olmaktadır. Tarih sadece geçmiş ile ilgilenirken bellek geçmişten geleceğe uzanan bir süreç olarak ele alınmaktadır (Nora, 2006). Tarihçi Pierre Nora'ya göre bellek birey ile ilgilenir ve hatırlanabilir ya da unutulabilir. Ancak tarih ise herkesi kapsayarak var olanın aktarılmasıdır. Bu bağlamda Nora belleği (2006) ''Her zaman yaşayan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir'' şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca, Nora *''Hafıza Mekânları'' (2006)* adlı kitabında da belleğin toplumu oluşturduğunu, tarihin ise bir arşiv olduğunu ve geçmişi inşa ettiğini belirtmiştir.

2.1.2. Toplumsal Bellek

Sosyolog Maurice Halbwachs 1920'li yıllarda Toplumsal Bellek kavramını ortaya atmıştır. Halbwachs'ın bu kavramı şekillendirmesi ise II. Dünya Savaşı döneminde Nazilerin onu toplama kampına göndermesi ve orada hayatını kaleme alarak 'Kolektif Bellek' kitabını yazması ile olmuştur. Halbwachs'a (1992) göre kolektif belleğin çokluğu toplumda var olan gruplara bağlıdır. Ayrıca hatırlama eylemi gruplarda değil grubun içerisinde yer alan bireylerdedir (Halbwachs, 1992). Ancak bununla birlikte bireylerin çevrelerinde de anılar, düşünceler ya da anlatılar bulunduğu için bireyi sadece kendi anıları ya da düşünceleri ile değerlendirmek doğru olmamaktadır. Jan Assmann'a (2015) göre Halbwachs, toplumsal belleği tanımlarken sosyal çevrenin öneminden bahsetmiş ve toplumun içerisinde yer alan bireylerin belleği oluşturduğunu ifade etmiştir. Yani toplumun belleği değil toplumun içerisinde var olan bireylerin belleği bulunmaktadır. Bireyler ise toplumsal bellekten yardım almakta ve anılarını canlandırmaktadır. Çünkü anıları hatırlamada bireysel bellek tek başına yetmemektedir (Halbwachs, 2016). Böylece toplumsal bellek, toplumların içerisinde yer alan bireylerin süreç içerisinde yaşadığı olaylar veya durumlar sonucunda ortak bir şekilde oluşturdukları tecrübeler, anılar veya yaşantılardır. Ayrıca mekan, zaman ve yaşanılan zamanın koşulları da toplumsal belleği şekillendirmektedir (Seymen, 2019).

Halbwachs'a (2016) göre anımsama eylemi hafıza kavramıyla bir bütün olmaktadır. Ancak hiçbir anımsama eylemi anımsanan imgeyi olduğu gibi ya da anımsandığı zamana göre gerçekleştirmemekte, bireyin şuan içerisinde bulunduğu zamana göre tekrardan şekillendirmektedir (Halbwachs, 2016). Anımsama eylemi sayesinde, şuanda yaşanılan çevrenin geçmişinde meydana gelen tarihi ve kültürel olaylar toplum içerisinde yer almaktadır. Böylece toplumsal bellek, tarihi ve kültürel olayların geleceğe aktarılmasında köprü görevi görmektedir (Hayta, 2016). Çünkü insanoğlu var olduğu günden beri isteyerek ya da istemeyerek bazı imgeleri zihninde saklamıştır. Böylece toplumsal belleğin olmadığı bir dönem olmamıştır. Ancak toplumsal bellek, sadece anımsama eylemi ile meydana gelmemektedir. Anımsama ve unutma eylemleri birbirleriyle bütün olan iki kavram olduğundan unutma eyleminin de etkisi bulunmaktadır. (Seymen, 2019).

Paul Connerton' a (1999) göre toplumsal bellek, tarihin yeniden inşa edilmesiyle oluşmaktadır. Geçmişte meydana gelmiş olaylar veya durumlar hakkında bilgilerin öğrenebilmesi için bu olayların ve durumların işaretlerine bakılması gerekmektedir. Bu işaretler ise toplumda önemli yer edinen kişiler aracılığıyla öğrenilmektedir. Ancak öğrenilen bilgilerin detaylı bir araştırma sonucunda kullanılması gerekmektedir (Connerton, 1999).

Jan Assmann (2015) ise toplumsal belleği, her gruptaki bireylerin imgelere yükledikleri kimlik olarak tanımlamaktadır. Bu kimliğin ana ögesi ise toplumsal bellektir. Yani, toplumsal bellek kimliği meydana getirmekte ve sürdürmektedir. Assmann'a (2015) göre toplumun kendisinin bir belleği bulunmamakta bunun aksine toplumun içerisinde yer alan bireylerin belleği bulunmaktadır. Ancak bu bireyler herhangi bir topluma veya gruba bağlı olduklarından inşa edilen bellekler toplumun belleğini oluşturmaktadır (Assmann, 2015). Ayrıca toplum, zaman içerisinde çeşitli değişimler yaşayarak yeni oluşumlar meydana getirdiğinden ve bu oluşumlar toplumsal bellekten yardım alarak şekillendiğinden Assmann (2015) toplumsal belleğin devredilemeyeceğinden de bahsetmektedir (Assmann, 2015).

Toplumsal bellek, herhangi bir olay karşısında her bir bireyin zihninde oluşturduğu bellekten öte olayı yaşayan bireylerin zihninde oluşturduğu ortak bir bellek olmaktadır. Başka bir ifadeyle bireylerin zihinlerindeki belleklerin toplanmasıdır. Geçmiş dönemlerden günümüze kadar gelmiş ritüeller, bayramlar, türküler, özel olaylar, özel değeri bulunan mekânlar toplumsal belleği oluşturan somut ya da soyut araçlardır (Karakaş, 2019). Bellek sayesinde geçmişte

yaşanan olaylar hatırlansa bile bu olayların yaşatılması için din, dil, gelenek gibi kültürel bağlara ve meydanlar, sokaklar, yapılar gibi mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır (Seymen, 2019). Ayrıca Jan Assman' a (2015) göre Halbwachs, mekanların öneminden bahsederken toplumların belleklerinde yer edinen herhangi bir mekânın o günün şartlarına göre tekrardan oluşturulduğunu ifade etmiştir (Assman, 2015). Çünkü insanoğlunun üzerinde yaşadığı çevre değişime uğrasa bile mekâna dair oluşan bağ devam etmektedir (Savaş, 2019).

Mekânlar sadece mimari formlar olarak inşa edilmemektedir. Bu formların oluşmasında sosyal ve toplumsal etkiler de rol almaktadır. Çünkü toplumun geçmişte yaşadığı olumlu veya olumsuz olaylar, mekânlarda yaşandığından bellek birikimli olarak ilerlemekte ve bugün kavramıyla birleşerek geleceğin mekânlarını inşa etmektedir. Böylece her mekânın oluşmasında toplumsal bellek görev almaktadır. Örneğin toplumların alışkanlıkları, gelenekleri, yaşam tarzları veya kültürel olayları toplumsal belleği meydana getirerek bu mekanları oluşturmaktadır (Savaş, 2019). Ayrıca Pierre Nora (2006) *''Hafıza Mekânları''* adlı kitabında hafıza mekanlarını; bireylerin güven duydukları, bağlanabildikleri, hatırlayabildikleri ve özleyebildikleri yerler olarak tanımlamaktadır. Tarih olaylara, hafıza ise mekanlara bağlı olmaktadır (Nora, 2006). Bu ifadeye göre Nora, tarih ile belleği birbirinden ayırmaktadır. Ayrıca Aldo Rossi'ye (2006) göre ise kentsel mekan ve birey bütünlük oluşturmaktadır. Birey olmadan mekan olmayacağı gibi mekan olmadan da birey olmamaktadır. Bu durum ise mekana özgü toplumsal belleği meydana getirmektedir (Rossi,2006).

2.1.3. Kentsel Bellek

Hatırlamak veya unutmak sadece insanlara özgü değil, aynı zamanda kentlere de özgü olmaktadır. Kentler çok katmanlı ve yaşayan bir yapıdadır. Bu sebeple onların da birer bellekleri bulunmaktadır. Zaman içerisinde meydana gelen değişimler, onarımlar ve bozulmalar kentlerin belleğini etkileyerek değiştirmekte veya yok etmektedir. İtalo Calvino'ya (2002) göre kentler belli bir alanı kaplamakla birlikte geçmişte yaşanan olgular ile de ilişki kurmaktadır. Yani bir kentin fiziksel olarak anlam kazanabilmesi için anıların ve deneyimlerin var olması gerekmektedir (Calvino, 2002). Işın Ekin Çalak (2012) ise kentsel belleği açıklarken herhangi bir yerden bahsederek oranın zaman içerisinde birtakım anlam ve derinlikler biriktirdiğini söylemektedir. Böylece her kent kendi içerisinde belleğinin somut belirtilerini taşımaktadır.

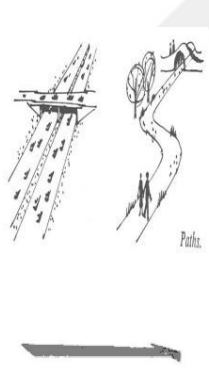
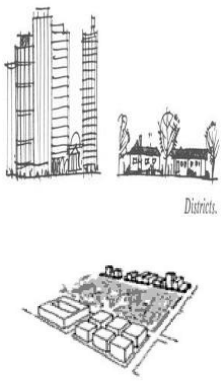
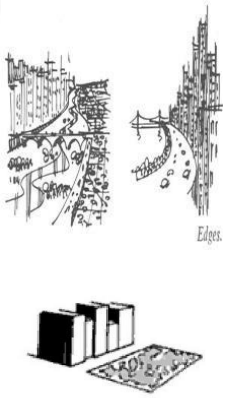
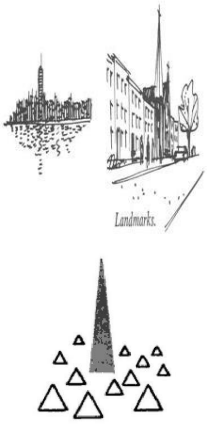
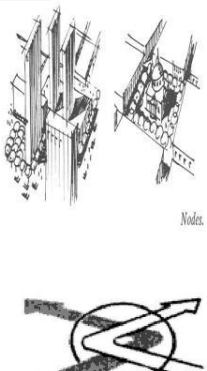
Kolektif belleğin bir çeşidi olan kentsel bellek, kent kullanıcılarının mekânları, tarihi ve sosyal çevreyi deneyimlemesiyle oluşmuştur. Bu nedenle toplum buralar ile sürekli bir etkileşim içinde olmaktadır. Ayrıca kent, kendi kimliğini koruyabiliyorsa toplum bu kentler ile içerisinde yer alan ögeleri benimsemektedir. Bu durum kentlerin kendi kimliklerini devam ettirmesi konusunda önem arz etmektedir. Aksi halde bellekte meydana gelen yitimler, kentin kültürünü zayıflatmakta hatta kimliğini bozmaktadır.

Her kentin kendine özgü kentsel belleği bulunmaktadır. Bu bellek, kullanıcıların o yere duydukları izlenimler ile kentin fiziki durumu bütünleştiğinde oluşmaktadır. Bu nedenle sadece kentleri işlevsel olarak ele almak yanlış olmaktadır. Kullanıcıların geçmişten gelen ve süreç içerisinde devam eden izlenimleri sonucunda kentler kendi kimliklerini inşa etmektedir. Bu bağlamda kentsel kimliğin ve belleğin oluşmasında mimarinin etkisi büyüktür. Özellikle kentte yer alan mekânlar kentin önemli kimliğini oluşturmakta ve belleği koruyarak geleceğe aktarmaktadır.

Aldo Rossi'ye (2006) göre toplum nasıl yaşadığı yerle ilişki kurarak toplumsal belleği oluşturuyorsa kent de içerisinde biriktirdiği tecrübeler ile fiziksel boyutundan taşar ve tekrardan toplumsal bellek ile bütünleşerek kentsel belleği oluşturur. Böylece kentler, oluşan bellek ile kuşaktan kuşağa aktarılır (Rossi, 2006). Yine Rossi'ye (2006) göre mekân zaman kavramıyla ilişkili olmaktadır. Çünkü mekan ya da kent süreç içerisinde değişerek, gelişerek veya bozularak hafıza oluşturmaktadır. Kentleri insanlar yaratmaktadır. Bu nedenle kentlerde belleğe dair somut belirtiler bulmak mümkün olmaktadır (Rossi, 2006). Ayrıca Rossi (2006), kentleri sanat yapıtı olarak da betimlemektedir. M. Christine Boyer ise (1994) insan aklı ile özdeşleştirmektedir. Boyer'a (1994) göre kentler, aynı akıl gibi işlenmekte ve birikimli bir şekilde ilerlemektedir. Ayrıca Boyer (1994) kentlerin biçimlenmesinde ve gelişmesinde görevli olarak sadece mimarları ya da şehir plancılarını görmediğini, kentin kullanıcılarının da görevi bulunduğunu ifade etmiştir (Boyer, 1994). Kevin Lynch (2010) da kentleri oluşturan çevrelerin içerisinde yer alan imgelerin öneminden bahsederek kişilerin belleğinde yer edindiğini ve kişilere güven veya korku hissi sağladığını söylemektedir. Bu imgeleri; yollar, bölgeler, sınırlar, işaret öğeleri ve odak noktaları meydana getirmektedir (Lynch, 2010).

Yollar; Kullanıcılarının doğrultularını belirleyen, belirli bir noktada başlayan ve biten, eni dar veya geniş öğelerdir. Yaya yolları, kanallar, sokaklar, demiryolları, toplu taşıma yerleri,

caddeler bu öğeri meydana getirmektedir. Bölgeler; Kentsel doku içerisinde küçük, orta, büyük ölçekli kentin kısımları olup kolayca tanınan ve algılanan alanlardır. Mahalleler, bu bölgeleri temsil eden en önemli örnektir. Sınırlar; Kentte rahatlıkla ayırt edilebilen ve bölgelerin birbirinden ayrılmasına yardımcı olan elemanlardır. Duvarlar, kıyılar, akarsu, demiryolları, su kanalları ve karayolları bu sınırları oluşturmaktadır. İşaret Öğeleri; Kentliler veya ziyaretçiler tarafından rahatça algılanan, kenti simgeleyen ve bireyleri yönlendiren kentin/bölgenin referans noktalarıdır. Bu referans noktalarına yüksek yapılar, heykeller, dini yapılar, çeşmeler, kuleler örnek verilebilir. Odak noktaları ise araçların ve insanların kesişim alanı olup toplumsal etkinliklerin/törenlerin gerçekleştirildiği, bireylerin toplanıp dağıldığı yerlerdir. Bir diğer ifade ile düğüm noktaları olup bölgenin çekirdeğini meydana getirmektedirler. Geçiş güzergahları, kavşaklar, yolların birleşim kısımları, meydanlar, toplanma ve yoğunluk merkezleri odak noktalarıdır (Lynch, 2010) (Şekil 2.2).

KENT İMGESİ				
Yollar	Bölgeler	Sınırlar	İşaret Öğeleri	Odak Noktaları
				

Şekil 2. 2: Kent İmgesi (Lynch, 2010)

Kentler bir süreklilik içerisinde gelişmektedir. Bu süreklilik sayesinde katmanlaşmaktadırlar. Böylece kentlerde eskiye dair izler bulunmaktadır. Ayrıca her kentin kendisine ait farklı izleri olduğundan farklı kent yapıları oluşmaktadır (Boyer, 1994). Ancak süreç içerisinde bu farklılıkların oluşmasında kentin kullanıcıları etkili olmaktadır. Her mekân kendi kullanıcısına göre şekillenmektedir (Boyer, 1994). Bu şekillenmeler sonucu kentler kendi belleklerini oluşturmaktadır (Rossi, 2006). Ancak zaman içerisinde meydana gelen değişimlerin sonucunda

kentlerin değişmesiyle o yerin kullanıcıları da değişmektedir. Bu durum kentte yeni bellek oluşumları yaratmaktadır (Halbwachs, 1992). Ancak bu yeni bellek kolay bir şekilde oluşmamaktadır. Çünkü kentlerin eski kullanıcıları hafızalarında yer edinen imgelerin değişmesini istememektedir. Bu durumda bellek, geçmiş imgeleri de bünyesine katarak biriktirmekte ve yeni bir bellek oluşturmaktadır (Halbwachs, 1992).

Kentlerin içerisinde yer alan yapılar, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte kentsel bellek oluşturduklarından hem bu belleği korumakta hem de sürdürmektedir (Madran, 2001). Ayrıca bu yapılar bulundukları bölgeye sabitlenmektedir (Halbwachs, 1992). Bu durum kuşaklar arası kalıcılığı sağlayarak bellekte bütünlük oluşturmaktadır. Maurice Halbwachs'e (1992) göre kolektif belleğin bir dalı olan kentsel belleğin meydana gelmesi için mekanın var olması gerekmektedir. Çünkü mekanlar sayesinde imgeler zihinde saklanmaktadır. Mekanlar ise kentlerin yapı taşıdır ve kentlerde konumlanarak bir bütünlük oluşturmaktadır. Ancak kentsel belleği oluşturmada çoğunlukla kentte yer alan yapılar etkin olsa da bunun yanı sıra kentte bulunan meydan, sokak, cadde ya da önemli bir izlenim bırakan bir imge de kentsel belleğin inşasında görev yapmaktadır. Ayrıca Rossi'ye (2006) göre ise kentler, içerisinde bulunan yapılar ile hatırlandığından eski yapıları korumak gerekmektedir. Rossi (2006) bu yapıların korunmasını bireylerin hafızalarında anılarını saklamasına benzetmektedir.

2.2. Kentsel ve Toplumsal Belleğin İnşasında Ticaret Merkezlerinin Önemi

İnsanoğlunun var olduğu günden beri çeşitli ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilen mekanlar, kalıcılığı sağladıkları için hem kentsel ve toplumsal belleğin hem de kent kimliğinin oluşmasında etkin rol oynamaktadır. Bu mekanların tekrardan zihinde üretilebilmesi ve biçimlenebilmesi için imgelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu imgeler ise anılar ve deneyimler aracılığıyla kentte bulunan yollardan, sınırlardan, bölgelerden, işaret öğelerinden ve odak noktalarından meydana gelerek kentlerin özel temsilcileri olmaktadır (Lynch, 2010). Böylece kentler kolayca algılanmakta ve kentlerin tanınması kolaylaşmaktadır (Lynch, 2010). Ayrıca toplumsal ve kentsel belleği taşıyan temel ögeler olduğundan korumak ve yok edilmesini önlemek gerekmektedir. Aldo Rossi (2006), bu bağlamda odak noktalarının ve işaret öğelerinin, kullanıcıların rahatça kullanabileceği kent merkezlerinde veya bu merkezlerin yakınlarında konumlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu belirtilenler ise kamusal kullanıma yönelik kamusal mekânlar olup kullanıcılarının sosyalleştiği, çeşitli etkinlikler yaptığı, kullanıcıları tarafından

zihinde tekrardan yorumlandığı ve üretildiği mekanlar olduğundan hem biçimsel hem de işlevsel özellikleriyle kentlerin önemli parçalarıdır (Rossi, 2006).

Hatırlama ve unutma eylemlerinin kentler üzerinde etkisi olduğundan kentlerde yer alan kamusal mekanlar, tarihsel süreç içerisinde yaşamaya devam ettikçe kentlerin anı ve deneyimleri de birikimli bir şekilde yaşamaya devam etmektedir. Özellikle bulundukları kentlerde birçok olaya tanıklık ettiklerinden ait oldukları yer ile bütünlük kurmaktadırlar. Bu bütünlük zamanla kentlerinin ve kullanıcılarının belleğinde tanımlanmakta ve aitlik hissi vererek bellekte yer edinmektedir. Böylece kamusal mekanlar kentlerin önemli tanıkları ve temsilcileri olup bu tanıklık ve temsilcilik sayesinde kentlerin gelenek ve kültürlerini taşımaktadırlar (Ganik, 2016). Bu sayede toplumsal ve kentsel bellekte yer edinerek kalıcılığın temel üstlenicisi olmaktadırlar. Kalıcılık, geçmişi günümüzde tekrardan tecrübe etmektir (Rossi, 2006). Ancak kalıcılık sadece değişmeden devam etmek değildir aksi takdirde değişerek, işlevselliğini kaybederek/kazanarak ya da sadece fiziksel biçimde ayakta kalarak ait oldukları yer ile bütünlüğünü sürdürmektir (Rossi, 2006).

Kentsel ve toplumsal belleği oluşturan kamusal mekânlar, kentin kullanıcıları veya yabancı ziyaretçileri tarafından yoğun bir biçimde kullanıldıkları için önemlidirler. Bu mekanlar hem sosyal ve fiziksel etkileşimi sağlayarak günümüz ilişkilerini meydana getirmekte hem de toplumsal ve kentsel belleği geçmişten günümüze taşıyarak geleceğe dair yeni bellekler oluşturmaktadır. Bu bellekleri oluştururken ise önemli bir görev üstlenen kamusal mekânlardan biri olan ticaret merkezlerinin büyük bir işlevi bulunmaktadır. Çünkü bu ticaret merkezleri, toplumların sosyalleştiği yerlerdir ve geçmiş ile gelecek arasında köprü görevi görmektedirler. Ayrıca her medeniyet; tarihsel süreçte fiziksel ve sosyal ilişkilerine ve kullanım amaçlarına göre sosyalleşebilecekleri, alım ve satım eylemlerini yapabilecekleri, ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri özgün formlar inşa ederek kendi kentsel kimliklerini meydana getirmekte ve bellek inşa etmekte aktif rol oynamaktadır. Böylece her medeniyetin süreç içerisinde kendine özgü ticari yapıları inşa edilmiştir.

MÖ 1500'lü yıllarda Mısır ve Hitit uygarlıkları, ticari eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla kapalı formlar yerine pazaryerleri olan açık pazarlarda ve panayırlarda ticari faaliyetler yapmıştır (Gürz, 2014). Bu faaliyetlerin ilk planlı mekan kurgusunu Antik Yunan döneminde inşa edilen, tamamı ya da bir kısmı tentelerle örtülen, etrafı stoalarla çevrili agora yapısı

oluşturmuştur. Bu yapı hareketli yolların birleştiği kaleye yakın bir konumda inşa edilmiş ve kentin kimliğini yansıtmıştır. Etrafında ise kamu yapıları yer almıştır (Coleman, 2006). Halk, belirli günlerde kurulan seyyar tezgâhlarda veya stoa adı verilen sıralı dükkânlarda alışveriş yapmakta iken geriye kalan diğer günlerde de spor yapmış ya da çeşitli fikirleri konuşup tartışmıştır. Bir nevi halkın sosyalleşme alanı denilebilir. Sosyal ve ekonomik aktivitelerin yanında dini ve siyasi törenlerde yapılmıştır (Mumford, 1970). Ayrıca yoğun bir yaya kullanımının olduğu yerlerde konutların bu yoğun tarafa bakan kısımları zamanla ticari amaçlı kullanılmıştır. Böylece yan yana uzanan dükkân formları inşa edilerek tabernae adı verilen günümüz çarşılarının temelleri atılmıştır. Antik Roma ise savunma amacıyla korunaklı yapılara önem verdiğinden daha çok kapalı, dışarı açılmayan oluşumlar meydana getirmiştir. Özellikle agora ile aynı işleve sahip forum adı verilen yapılar, dönemin ticaret merkezi görevini üstlenmiştir (Gürpınar, 2009).

Türk devletleri mimaride kendilerine has formlar meydana getirmiş ve dünya literatüründe yer almıştırlar. Bu devletlerde ticaret faaliyetlerin oluşumu Yunan ve Roma medeniyetlerine göre farklılık göstermiştir. Genellikle İpekyolu'nun geçiş güzergâhında yoğun olarak hâkimiyet kurduklarından ticaret Orta Asya şehirlerinde gerçekleşmiştir. Savaşçı yapıları ve kış şartlarının sertliği nedeniyle ticaret yapıları çoğunlukla dışa kapalı bir formda inşa edilmiştir (Say Özer, 1996). En eski ticari form, Karahanlı Devleti'nden kalma bir kervansaray olan ve savaş zamanı askerlerin korunduğu savaş dışında ise fakirlerin ya da tüccarların konakladığı ribat yapılarıdır. Bu yapıların askeri işlevini kaybetmesiyle çoğunlukla Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletlerinde tüccarların konaklaması için hamam ve çarşı bölümleriyle ribattan ayrılan kervansaraylar yapılmıştır.

Osmanlı'da han, bedesten, çarşı ve arasta yapıları inşa edilmiştir. Hanlar, genellikle kent merkezinde, iki katlı, zeminde dükkânlar olacak biçimde camiye yakın inşa edilmiştir. Ancak hac yolları üzerinde kurulan hanlar da bulunmaktadır. Bedesten; kumaş ve değerli malların satılması için dikdörtgen şekilde yapılan Osmanlı'nın en hareketli ticaret yapısıdır. Arasta; aynı boy ve yükseklikteki dükkânların yan yana veya karşılıklı bir sokak boyunca dizilmesi ile yapılmıştır. Çarşı ise dükkânların bulunduğu sokakların ana caddeye bağlanması veya hastane, cami, hamam yapılarının bir arada bulunarak kent merkezini meydana getirmektedir. Bu bağlamda; ribat, han, kervansaray, bedesten, arasta, çarşı gibi yapılar Türk şehirlerinde yer alan ticari formlar olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu formlar sadece ticari faaliyetlerin yapıldığı

yerler değil aynı zamanda kullanıcıların beraber vakit geçirdiği, sosyalleştiği mekanlar da olmuştur.

Böylece Mısır, Hitit, Yunan, Roma uygarlıkları ve Türk devletleri ihtiyaçları doğrultusunda ticari işlevleri yerine getirecek özgün formlar meydana getirmiş ve bulundukları kentlerin kimliğini oluşturmuşturlar. Bu sayede ihtiyaçlar karşılanmıştır. Aynı zamanda buralar kentlinin sosyalleştiği, birlikte vakit geçirdiği kamusal alanlar olduğu için kentli buraları benimsemiş ve aitlik duygusu hissetmiştir. Her devletin halkı bu alanlar ile koparılması zor olan bağlar kurarak kendi kentsel ve toplumsal belleğini inşa etmiştir. Ancak Sanayi Devrimi ile başlayan tüketim arzusu ve beraberinde değişen yaşam standartları ile kentler şehir dışına taşınmış ve buralarda yeni oluşumlar meydana gelmiştir. Bu yeni oluşumlara küreselleşmenin etkileri de eklenince kentlerin kimlikleri bozulmaya başlamıştır. Sosyal ve fiziksel ilişkilerin, kentsel ve toplumsal belleğin odağını oluşturan geleneksel ticaret merkezlerinin özgün formları kapatılarak veya yıkılarak yerine kentten kopuk, çevreyle uyumlu olmayan, etrafındaki dokudan soyut, toplumun ve kentin belleğini değiştiren çok katlı mağazalar ya da alışveriş merkezleri inşa edilmiştir. Bu kentten kopuk mağazalar veya alışveriş merkezleri birçok çeşitte ürünü, farklı aktivite alanlarını bünyesinde bulundurarak daha kolay bir alışveriş eylemi sunduğundan kullanıcılar tarafından hızlıca benimsenmiş ve ticaret merkezi görevini üstlenmiştirler. Daha önceki dönemlerin kentsel ve toplumsal belleğinde önemli bir yer tutan geleneksel ticaret merkezlerinin önemini azaltmış hatta yok olma derecesine gelmiştir.

2.3. Değerlendirme

Bellek kavramı özetle; bireyin yaşadığı deneyimi veya öğrendiği bilgiyi hafızasında tutarak yaşatma durumu olarak tanımlanmaktadır. Belleğin bir çeşidi olan kentsel bellek, belirli bir zaman içerisinde kentte bulunan yapıların bünyelerinde çeşitli anlam ve izler biriktirmesi ile kentin yapıtaşı durumuna gelmesi ve kullanıcıları tarafından hafızaya alınmasıdır. Ayrıca belleğin başka bir çeşidi olan toplumsal bellek ise toplumların yaşadığı olayları veya durumları ortak bir bellekte toplayarak onlara anlam yüklemesidir.

Kamusal mekanlar, kent kullanıcılarının kolaylıkla erişebildiği, özgürce dolaşabildiği, her yaş kesiminden bireyin kullanabildiği yerler olduğundan kişisel deneyimler meydana getirmekle birlikte ortak deneyimler ve paylaşımlar sunarak hatırlama ve unutma eylemi sayesinde toplumsal ve kentsel belleği oluşturmaktadır. Bu hatırlama veya unutma eylemi toplum ve

mekan arasında çift taraflı gerçekleşmektedir. Çünkü toplum mekanları inşa etmekte ve değiştirmekte iken mekânlar da toplumun belleğini güçlendirmektedir. Ayrıca farklı ırk, dil ve dine sahip bireylerle iletişim kurulduğu için farklı fikirler öğrenilmekte ve toplumsal bağlar kuvvetlenmektedir.

Kamusal mekanlardan olan geleneksel ticaret merkezleri; kentli tarafından hem alışveriş yapmak hem de sohbet edip sosyalleşmek amacıyla kullanılmıştır. Bu durum kullanıcıların zihinlerinde imgeler yaratıp kentsel ve toplumsal belleklerinde yer aldığı için öncelikli amaç ticaret merkezlerini korumaktır. Korumanın gerçekleştirilebilinmesi için ise kentli bu merkezleri benimsemeli, sahiplenmeli ve koruma kararlarına katılmalıdır. Böylece hem kentsel ve toplumsal bellek hem de özgün kent kimliği korunarak geleceğe taşınacak, kullanıcılarının kente dair aitlik ve güven duygusu hissetmeleri sağlanacaktır. Aksi halde kullanıcıların kente dair aitlik ve güven duygusunu yitirmesine, geçmişinden uzaklaşmasına, belleğini unutmasına, kimliği olmayan anlamsız ve sıradan kentlerin planlanmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla ticaret merkezleri; döneminin sosyal, kültürel, ekonomik ve mimari özelliklerini yansıtan, kent kimliğini meydana getiren, anılar ve deneyimler sonucu kentsel ve toplumsal belleği oluşturan belgeler olduğundan korunmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır.

3. TİCARET MERKEZLERİNİN TARİHSEL SÜREÇLERİ

Ticaret, TDK'ye (2020) göre 'ürün, mal vb. alım satımı', 'kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliği', 'alışveriş sonucu elde edilen, yararlanılan fiyat farkı, kar' olarak tanımlanmıştır. Bu tanım kapsamında ticaret; kişi veya toplumlar tarafından kar elde etmek için girişilen, alım ve satım eylemlerinin bütünü olan bir süreç olmaktadır. Bu eylemlerin gerçekleşebilmesi için herhangi bir malın, hizmetin, giyecek ya da yiyeceğin satılması gerekmektedir. Ayrıca sanat veya zanaat özelliği sayesinde insanların buluşmasını sağlayan kültürel bir öge durumunda bulunmaktadır (Sönmez, 2010).

İlk çağın insanları, yaşamlarını sürdürebilmek için yaşadıkları alanların yakınlarında bulunan imkânlar ile ihtiyaçlarını karşılamıştır. Özellikle avcılık ve toplayıcılık yaparak yaşamlarını sürdürmüştürler. Ancak zaman içerisinde ihtiyaçların artması ve yerleşik hayata geçilmesi ile ihtiyaç fazlası olan mallar, 'Trampa' adı verilen değiş-tokuş ya da alma-verme eylemine dönüşmüştür. Bu değiş-tokuşun ya da alma-vermenin ilk varoluşu Paleolitik Döneme (MÖ 35.000 - 12.000) uzanmaktadır. Ayrıca o dönemde dini törenlerin vazgeçilmez geleneği, hediye verme ve karşılığını alma olmuştur. Ancak zaman içerisinde bu adet unutulmuş ve alma-verme eylemi ticarete özgü bir hale gelmiştir. Paranın icadı, ihtiyaçların artması, sanayinin gelişmesi gibi durumlar ile toplumsal ilerlemeler yaşanmış ve beraberinde ticaret de gelişerek ülkeler ve kıtalar arası ticari eylemler başlamıştır. Belirli bir süre devam eden takasta malın alınıp verilmesinin zor olduğu anlaşılmıştır. Bu durum yerini paraya bırakmıştır (Sönmez, 2010).

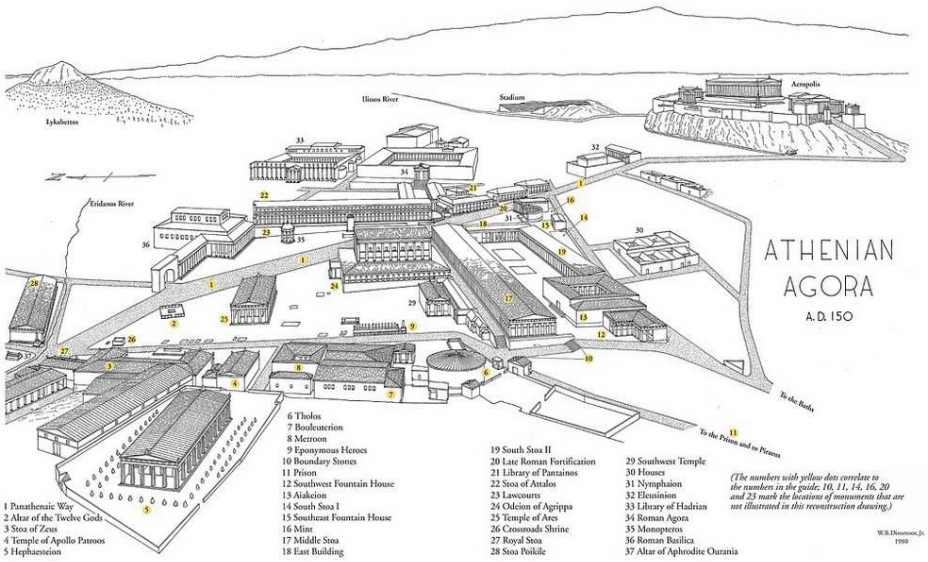
Para ile devam eden ticaret eyleminde, kişinin malının, canının güvenliğinin sağlanması ve ticaretin emniyetli bir şekilde yapılması için kurallar oluşturulmuştur (Ceylan, 1989). Ayrıca tarımsal faaliyetlerin gelişmesi ile yerleşik yaşam düzenine geçilerek mekânsal formlara olan ihtiyaç artmıştır. Böylece korunaklı mekânlar oluşturulmaya başlanmış ve öncelikle ticari eylemin yapıldığı yerler ve yönetim yapıları duvarlarla çevrilmiştir (Sedillot, 1983). Zamanla ticaretin daha rahat yapılabilinmesi için mekânlara gereksinim duyulmuştur. Bu mekânlar, ilk oluştukları zamandan günümüze kadar ki süreçte değişim ve gelişim göstererek çeşitli mimari formlarda meydana gelmiştir.

Ticari faaliyetlerin ilk örneklerini Erken Mısır ve Hitit Uygarlıkları vermiştir. Tapınaklarının ön cephesinde yer alan ve üzerinde herhangi bir örtü bulunmayan açık avlular ya da pazar yerleri ticaretin yapıldığı yerler olmuştur (Zengel, 2002) (Şekil 3.1).

Şekil 3. 1: MÖ 1500'de Mısır'da Ticari Faaliyet (Harvard, 2001)

İlk planlı mekan kurgusu Antik Yunan döneminde inşa edilmiştir. Agora adı verilen bu mekan pazar yeri görevinde kullanılarak tamamı ya da bir kısmı tentelerle örtülmüştür (Gürz, 2014). Kentin odak noktası olarak hareketli yollarının birleştiği, kaleye yakın bir konumda yer almış ve etrafında kamu yapıları konumlanmıştır (Coleman, 2006) (Kocaili, 2010) (Şekil 3.2). Ayrıca agoraların; pazar yeri olarak halkın toplanıp, sosyal ve ekonomik aktiviteleri yapması dışında birçok farklı görevi de bulunmaktadır. Özellikle dini ve siyasi faaliyetler ile önemli bilgi aktarımları sağlanmıştır (Mumford, 1961). Belirli günlerde tüccar ya da zanaatkârlar seyyar tezgâhlar kurmakta iken geriye kalan diğer günlerde ise halk spor yapmak, çeşitli düşünceleri tartışmak için burayı kullanmıştır (Şekil 3.3). Zamanla seyyar tezgâhlar yerini kalıcı dükkanlara bırakmıştır.

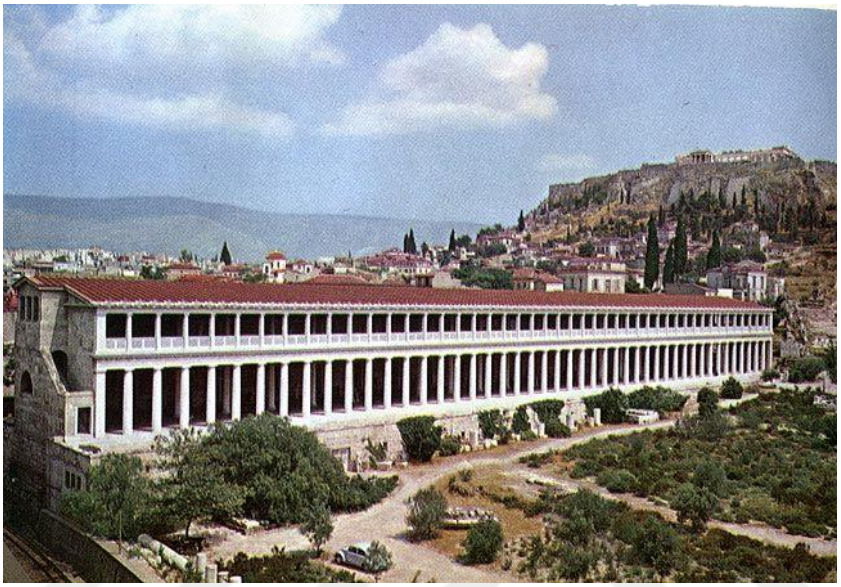
Şekil 3. 2: Yunan Agorası (URL-1)

Şekil 3. 3: Yunan Agorası (URL-2)

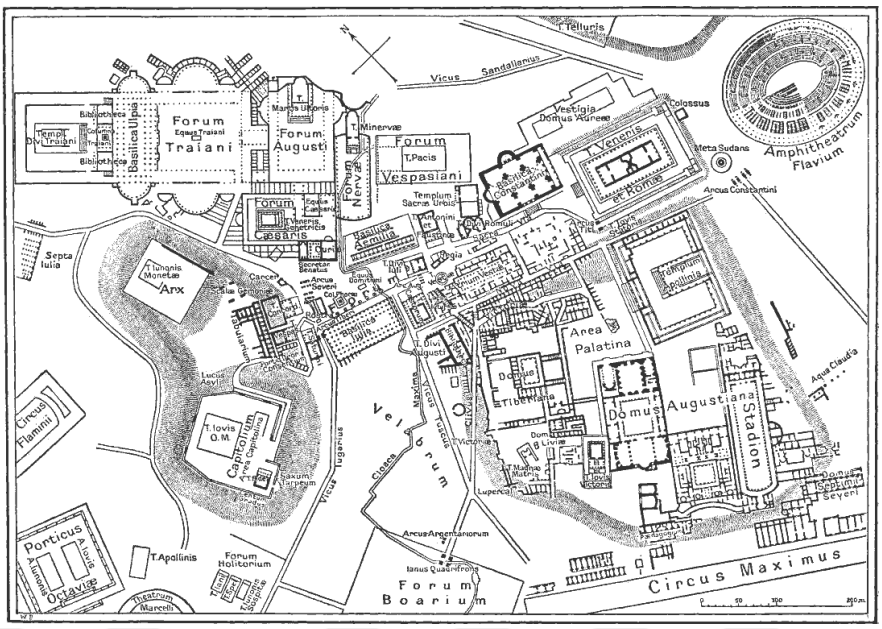
Agoralar, genellikle dikdörtgen bir formda kurgulanmıştır. Ön cephesine sütunlar dizilmiş ve bu sütunların arka tarafında sıralı olarak konumlanan dükkânlar yer almıştır. Üç tarafı toplanma, alışveriş yapma ve dinlenme işlevine sahip stoalarla çevrilmiştir. Dördüncü tarafı ise caddeye açılmaktadır (Hasol, 2005). Stoaların yapı tipolojisini; tek ya da iki katlı dikdörtgen bir formun üzerinin çatı ile örtülmesi oluşturmaktadır. Ön kısmı geniş bir düzende yayaların rahat dolaşımını sağlamakta ve burada halkın oturması için sıralar bulunmaktadır (Gürpınar, 2009).

MÖ 150 tarihinde Pergamum Kralının yaptırdığı Attalos Stoası, en iyi stoa örneklerinden biri olarak gösterilmektedir (Şekil 3.4). Ayrıca Eski Yunan'da konutların caddeyi gören cepheleri ticari işlev amacıyla kullanılmış ve 'tabernae' adı verilen yan yana ya da sırt sırta konumlanan dükkanlar tasarlanmıştır (Gürpınar, 2009).

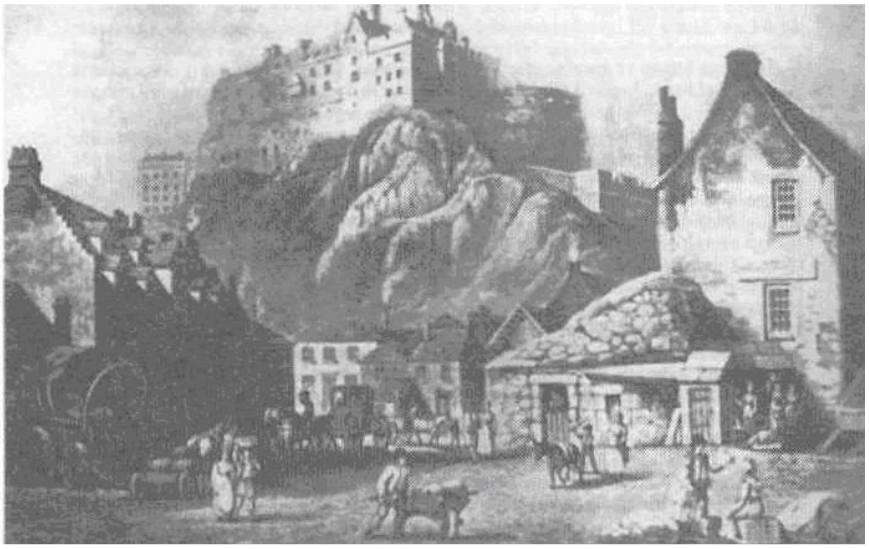
Şekil 3. 4: Attalos Stoası, Atina (URL-3)

Antik Roma'da ise Antik Yunan'daki agoralar gibi toplanma alanı bulunan ve bu alanda ticari faaliyetleri gerçekleştiren stoalarla çevrili forumlar inşa edilmiştir (Şekil 3.5). Ancak agoranın üç tarafı, forumun ise dört tarafı stoa ile çevrildiğinden bu noktada birbirlerinden ayrışmaktadırlar. Forumlar; dükkan, tezgâh veya alışveriş mekânlarının beraber sıralanması ile meydana gelmiştir (Gürpınar, 2009). İlk yapıldıkları dönemde asimetrik daha sonraki dönemlerde ise simetrik formda planlanmıştır. Ayrıca dikdörtgen formda olup açık, yarı açık ve kapalı mekanları bulunmaktadır. Dükkânlar kapalı mekanlarda, seyyar satıcılar ise açık mekanlarda yer almıştır. Yarı açık mekânlar ise daha çok yayaların rahatça dolaşabileceği alanlardır. Genellikle kentte sadece bir tane forum konumlanarak ticaret merkezi görevinde kullanılmıştır. Ancak zamanla devletin gücü artınca buraya resmi yapılar inşa edilmiş ve ticari faaliyetler buradan çıkartılmıştır (Say-Özer, 1996). Bu faaliyetleri devam ettirmek için büyük kentlerde ikinci forum yapılmış ve resmi ile ticari işler ayrı yerlerde yürütülmüştür (Say-Özer, 1996).

Şekil 3. 5: Roma Forumu (URL-4)

Meydanlar, ilk çağdan itibaren kentlerin bir parçası olmuştur. Özellikle Orta Çağ'da Avrupa kentlerindeki meydanlarda açık pazarlar kurularak ticari faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Zamanla bu meydanların etrafı dükkân yapıları ile çevrelenmiştir. Ancak ortada kalan boş alan ise yine pazar yeri olarak kullanılmıştır (Şekil 3.6). Bu yerlerin, belirli bir plan düzeni bulunmayıp genelde dini mekânlar olan kilise veya katedraller etrafında şekillenmiştir. Bu yönüyle agora ve forumda ticari eylemin yanı sıra yapılan siyasi toplantılara benzemektedir (Zengel, 2002).

Şekil 3. 6: 15.yy.da Pazar Yeri (Zengel, 2002)

Meydanların zaman içerisinde çeşitli işlevler doğrultusunda dolmaya başlaması ile satıcılar ürünlerini satmak için kalıcı dükkanların yer aldığı sokakları kullanmaya başlamıştır. Özellikle 12. yüzyıldan sonra ticaret, kapalı mekanlarda ve belirli bir plan düzeninde yapılmıştır. Böylece daha düzenli oluşumlar meydana gelmiş ve satıcının satacağı ürüne göre sokaklara isimler verilmiştir. Örneğin Bakırcılar Sokağı, Semerciler Sokağı gibi. Ayrıca oluşan dükkan yapılarında malın sergilenmesi, depolanması ve tüccarın içinde barınması tek birimde gerçekleşmiştir. İtalya-Bologna kentinde yer alan dükkanlar, düzenli bir formda meydana gelen alışveriş eyleminin örnekleri arasında bulunmaktadır (Gürpınar, 2009) (Şekil 3.7).

Şekil 3. 7: Bologna Örneği - Palazzo del Podesta (URL-5)

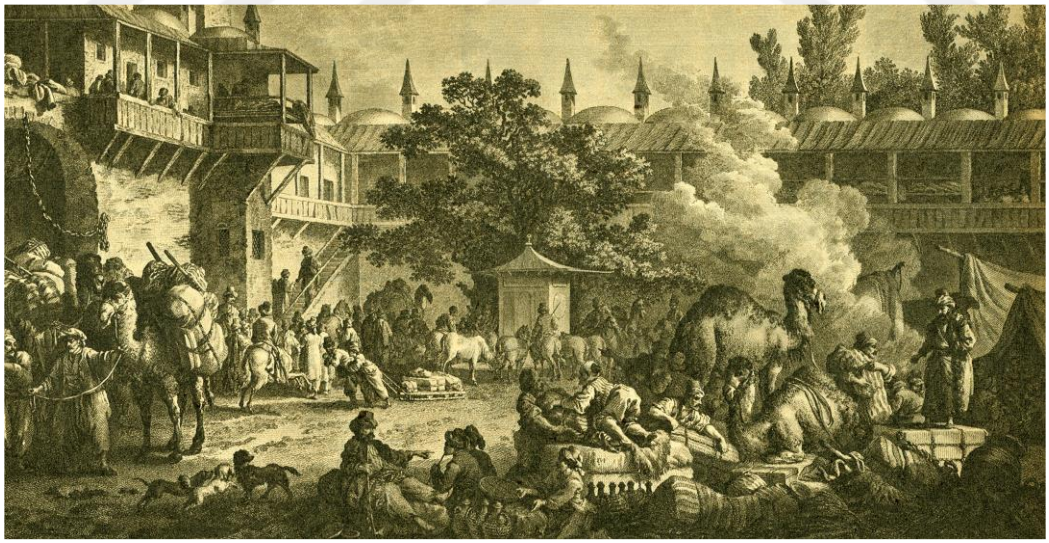
Türklerde ticari etkinlikler, İpekyolu'nun geçiş güzergâhında yoğun olarak hâkimiyet kurdukları için Orta Asya şehirlerinde başlamıştır (Asar, 2012). Savaşçı yapıları gereği çarşı veya pazarlar dışında savunma amaçlı kapalı ve avlulu formlar benimseyerek kendilerine özgü yapılar inşa etmiştirler (Say Özer, 1996).

Karahanlı Devletinden kalan en eski Türk mimarisini ribat adı verilen kervansaraylar oluşturmaktadır. Dini ve askeri amaçlı kullanılmıştır. Özellikle halk savaş zamanı korunmuş; savaş dışında ise fakirler konaklamış, öğrenciler eğitim görmüş, tüccarlar canlarının ve mallarının güvenliğini sağlamıştır (Küçükkömürcü, 2005) (Şekil 3.8).

Şekil 3. 8: Nişabur-Merv Yolundaki Ribat Kalıntısı (URL-6)

Kervansaraylar ise ribatların askeri yönden işlevini kaybetmesi sonucu oluşmuştur. Genelde savunma amacıyla inşa edilerek can ve mal güvenliğini sağlanmaktadır. Ülkeler ya da şehirler arasında ticaret ile uğraşan kişilere kervan denilmekte ve buralarda konaklamaktadır. Farklı tipolojilerde avlulu veya avlusuz inşa edilmektedir (Şekil 3.9). Hamam, ahır ve çarşı bölümleri bulunmaktadır (Küçükkömürcü, 2005).

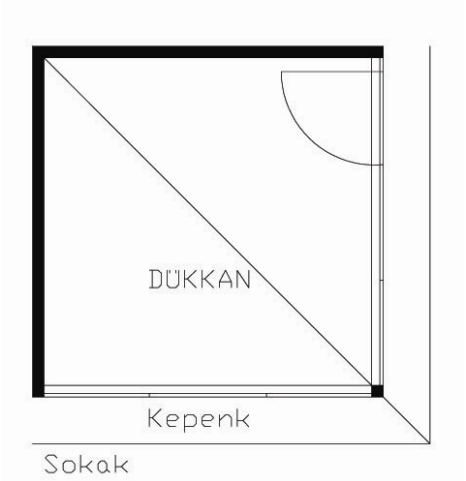
Şekil 3. 9: 1850'de Kervansaray Avlusu (Bayrı, 1951)

Özellikle Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerinde kervansaray mimarisi geliştirilmiş ve Anadolu'da sayılamayacak kadar fazla inşa edilmiştir. Bunlar içinde günümüze kadar ulaşan en bakımlısı ve görkemlisi 4800 m^2 alanı ve 116 m boyu ile Aksaray'da bulunan Sultanhanı Kervansarayı olmaktadır (Küçükkömürcü, 2005) (Şekil 3.10).

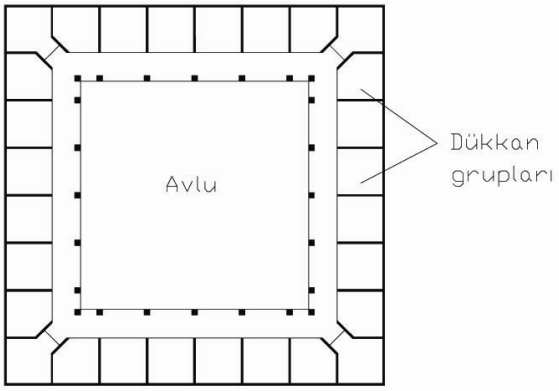
Şekil 3. 10: Aksaray Sultanhanı Kervansarayı (URL-7)

Dükkanlar, ticari faaliyetleri gerçekleştirmek için yapılmıştır. Kapısı çarşıya, sokağa, caddeye açılmakta veya han, bedesten ve arasta gibi kapalı yapılarda yer almaktadır (Hasol, 2005) (Şekil 3.11). En küçük ticaret birimi olup tek cepheli, ahşap veya kagirden meydana gelmektedir. Ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru iki katlı inşa edilmiştir. Bu durum dükkanların sadece ticari işlevde kullanılmasını değiştirmiş ve üst katlar depo ya da işçiler için konaklama mekânı olarak değerlendirilmiştir (Dülgeroğlu, 1995). Ayrıca dükkanların ön cephesi, iç ve dış duvarları satıcısına göre sergi görevinde bulunarak alıcıların ürünleri rahatça görmesine imkân sağlamaktadır.

Şekil 3. 11: Dükkân Planı (Küçükkömürcü, 2005)

Kervansaray yerine kullanılan han yapıları, mimari ve kullanım yönüyle farklılık göstermektedir. Çünkü kervansaray, kullanım amacı gereği şehirlerarasında yer almakta iken han ise şehir merkezinde konumlanmaktadır. Hanların plan tipolojilerini, ortada bir veya iki avlu ve bu avluyu çevreleyen ticari işlevli yapılar oluşturmaktadır (Şekil 3.12). Avluda genelde şadırvan ya da mescit bulunmaktadır. Ayrıca hanların üst katı konaklama işlevinde kullanılmaktadır (Küçükkömürcü, 2005).

Şekil 3. 12: Han Plan Örneği (Küçükkömürcü, 2005)

15. ve 16. yüzyılda Osmanlı dönemi hanları, hac yollarının güzergâhında bulunan külliyelerin içindeki menzil hanları ve kent merkezlerinde ticaret amaçlı yer alan hanlar olmak üzere iki farklı konumda inşa edilmiştir (Nayır, 1975). Ticari amaçlı hanlar, genellikle büyük camilere ve kent merkezine yakın ve iki katlı yapılarak zanaatkârlar ve tüccarlar tarafından kullanılmaktadır. Zemin katta dükkânlar bulunmakta ve sokağa açılmaktadır. Ayrıca geçici süreliğine gelen tüccarlar hem burada konaklamakta hem de mallarını depolayarak korumaktadır. Hanlara verilecek adlandırmalar; ticari faaliyete, yapan kişiye ya da yapım malzemesine göre verilmektedir. Örneğin Kaşıkçı Hanı, Kürkçü Hanı, Büyük Han, Leblebici Hanı, Büyük Valide Hanı gibi (Gürpınar, 2009) (Şekil 3.13) (Şekil 3.14).

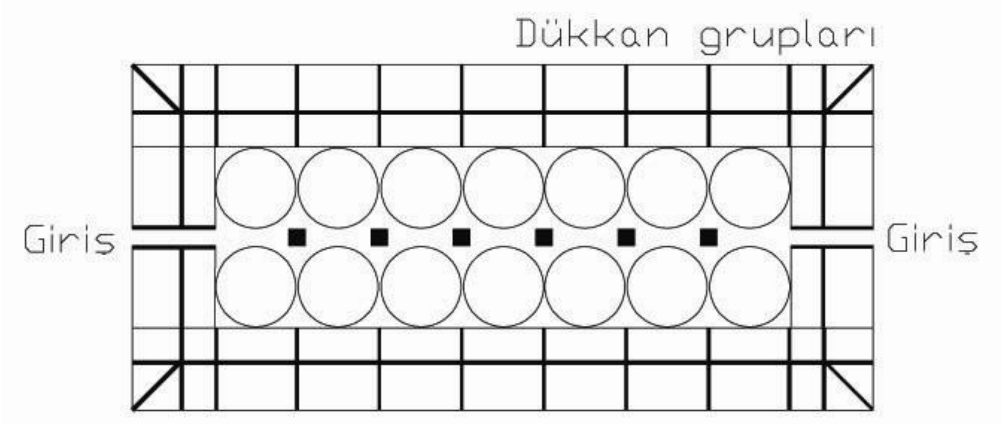
Şekil 3. 13: 1881'de Louis Salvator'un Büyük Han Tasviri (URL-8)

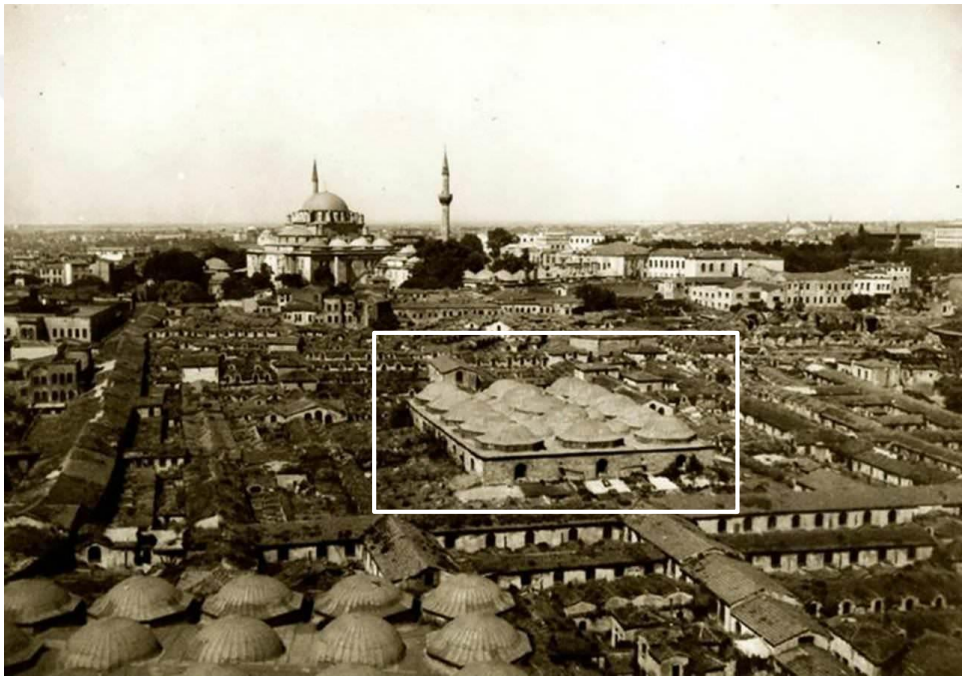
Şekil 3. 14: Büyük Han, Lefkoşa (URL-9)

Bedesten, ilk kumaş ve bez satmak amacıyla yapılmıştır. Zaman içerisinde değerli malların, kıymetli eşyaların da satışının yapıldığı alışveriş mekanı olmuştur. Osmanlı döneminin önemli ticaret yapılarından olup çok sayıda kubbeyle örtülmüştür. Genellikle ince ve uzun dikdörtgen bir formda, az pencereli ve kâgir malzeme ile yapılmıştır (Ataman, 2000) (Şekil 3.15). Ancak kare planlı tasarımlarda bulunmaktadır.

Bedestenden kente giriş veya çıkış genellikle dört tane kapıdan sağlanmaktadır. Ayrıca kentlerde yapılan ticaretin odak noktası durumunda olup uluslararası ve büyük ticari faaliyetleri gerçekleştirmektedir (Şekil 3.16). Burada önemli kişiler ticaret yapmaktadır. Han yapılarındaki gibi bedestenlerin de dış cephelerinde sokağa açılan sıralı dükkanlar bulunmaktadır (Ataman, 2000).

Şekil 3. 15: Tipik bir Bedesten Planı (Küçükkömürcü, 2005)

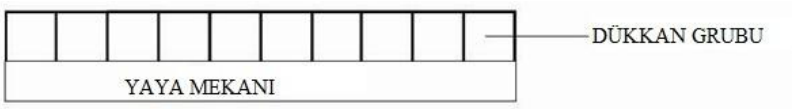

Şekil 3. 16: Cevahir Bedesteni, İstanbul (Encümen Arşivi, 1937)

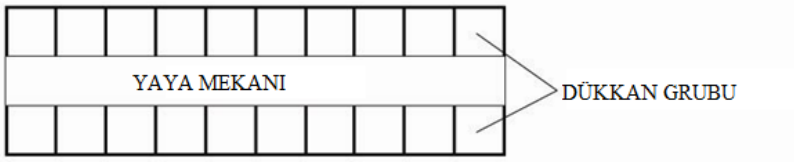
Bedesten yapılarının başka bir işlevi ise banka görevinde bulunarak halkın önemli eşya ve paralarını saklamaktır (Ceylan, 1989). Ancak zamanla Batı ülkelerinde açılan bankalar ile bedestenler bu işlevinden uzaklaşmış ve sadece alım-satım eyleminin yapıldığı kapalı çarşılar olarak kalmıştır. Ayrıca bedestenlerde satılan malların üretildiği mekânlar bedestenlerin çevresinde bulunmaktadır. Bu durum üretimin ve ticaretin yapıldığı mekanların birbirlerine yakın bir konumda bulunarak ticaret bölgesi oluşturduğunu göstermektedir.

Arasta; belirli bir doğrultu üzerinde yer alan, eşit boy ve yükseklik ölçüsüne sahip saçaklı dükkanların yan yana sıralandığı ya da karşılıklı birbirlerine baktıkları üstü açık veya kapalı

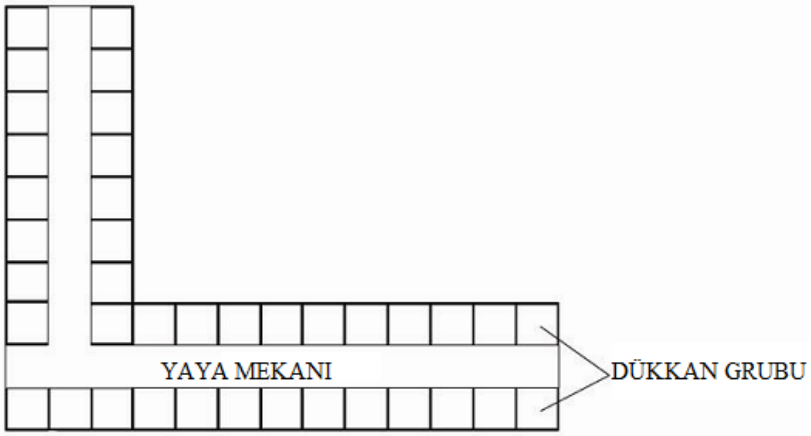
ticaret yapısıdır. Bu yapının yakın çevresinde ise cami, imaret, medrese ve hamam yapıları konumlanmıştır (Şekil 3.17). Ayrıca arastalar ahşap ya da kagir yapım tekngi ile inşa edilmiştir (Sözen-Tanyeli, 1999).

Bir eksende yan yana dizilmiş dükkânlar

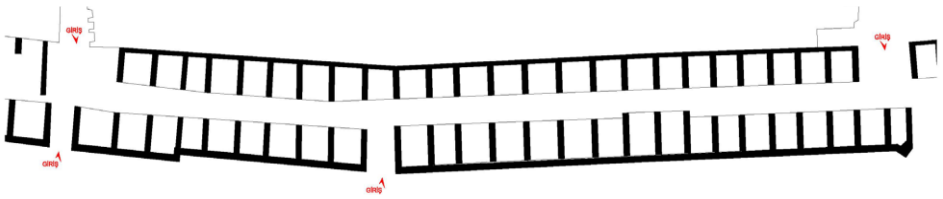
Bir eksende yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkânlar

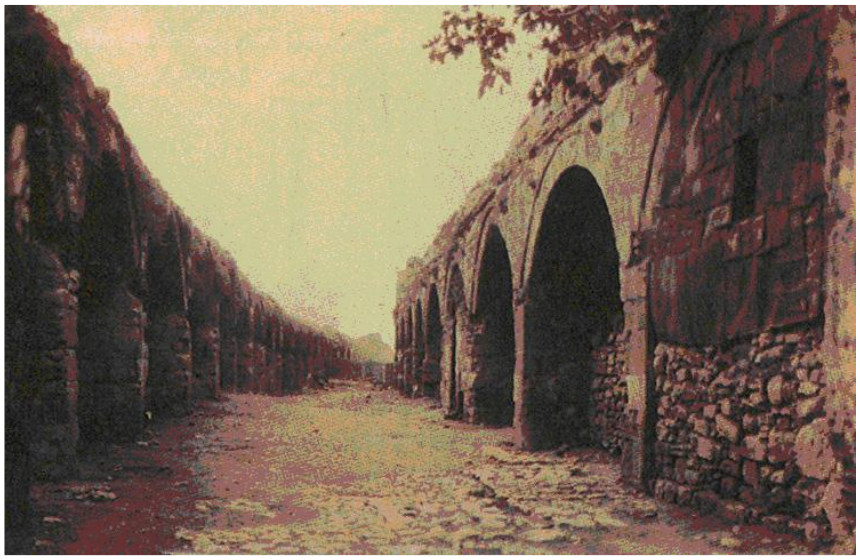
Bir eksende yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkânlar

Şekil 3. 17: Eksenlerine Göre Dükkânlar (Sözen-Tanyeli, 1999)

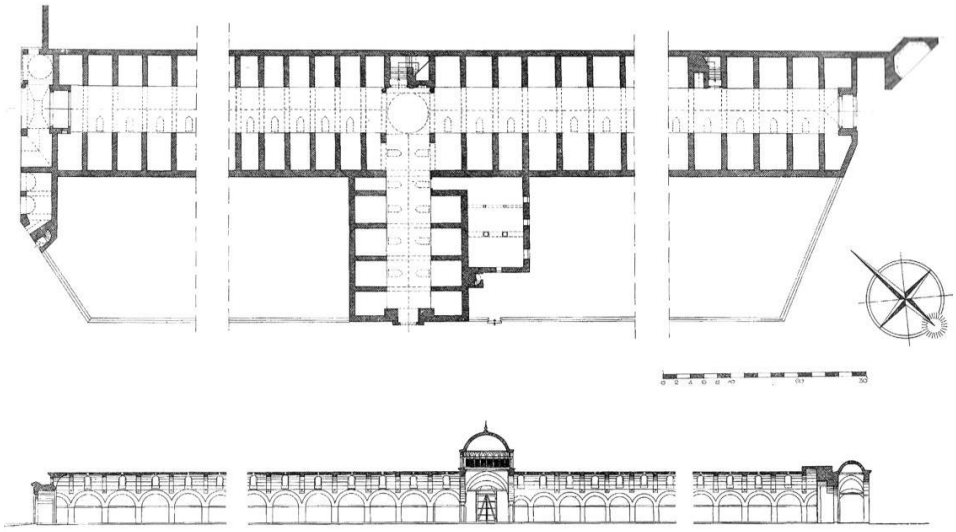
Osmanlı döneminde başkentlik yapmış birçok şehirde arasta örnekleri bulunmaktadır. İstanbul'daki Sultanahmet ve Süleymaniye Camileri ile Edirne'deki Selimiye Camisi'nin yanında arasta yer almaktadır (Gürpınar, 2009) (Şekil 3.18) (Şekil 3.19) Şekil 3.20).

Şekil 3. 18: Sultanahmet Arastası Planı (Gürpınar, 2009)

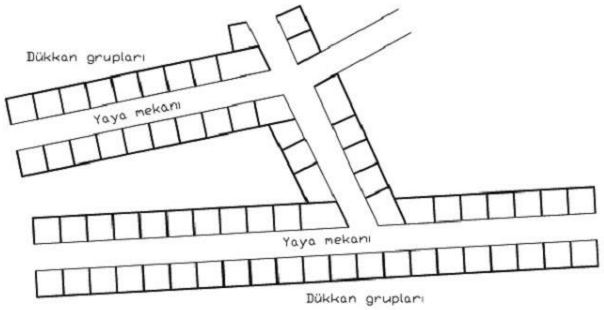
Şekil 3. 19: Sultanahmet Arastası (Encümen Arşivi, 1937)

Şekil 3. 20: Selimiye Arastası Planı (Özdeş, 1953)

Sokakların her iki tarafında dükkânların sıralandığı ve bu sokakların ana bir caddeye bağlanarak bütünlük oluşturduğu üzeri örtülü veya örtüsüz ticaret mekanlarına ‘Çarşı’ ismi verilmektedir (Hasol, 2005) (Şekil 3.21). Bu mekânlar ahşap ya da kagir teknikle tek katlı olarak inşa edilmektedir (Özdeş, 1998). Halil İnalcık’a (1997) göre ise çarşı; kent merkezinde yer alan bir bedesten ve bu bedestenin etrafında dükkanların, hanın, caminin, hamamın, imaretin ve hastanenin konumlandığı bütüncül mekanların adı olmaktadır. Ticaret burada işlek bir şekilde gerçekleşmektedir Ayrıca camiye yakın konumlandırılmıştır. Eğer ki çarşıda aynı cins ürün satılıyor ise bu çarşılar satıldıkları ürüne göre adlandırılmaktadır. Örneğin Kuyumcular Çarşısı,

Bakırcılar Çarşısı gibi. Sokakların üzerlerinin bazen sıcak iklimden korunmak bazen ise güvenliği sağlamak için örtülmesi kapalı çarşıları meydana getirmiştir (Şekil 3.22) (Şekil 3.23).

Şekil 3. 21: Çarşı Plan Örneği (Küçükkömürcü, 2005)

Şekil 3. 22: İstanbul Kapalıçarşı (İBB Arşivi, 2005)

Şekil 3. 23: İstanbul Kapalıçarşı Planı (Gürpınar, 2009)

Han, arasta, bedesten, çarşı ve diğer ticaret yapıları ile cadde ve sokak oluşumlarının hepsinin ya da birkaçının bir arada bulunması ile geleneksel ticaret merkezi meydana gelmektedir. Genelde her kentte tek bölgeden oluşmaktadır. Burada farklı çeşitte ürünlerin imalatı yapılmakta ve bu ürünler toptan ya da perakende şekilde satılmaktadır (Akar, 2009).

3.1. Ticaret Merkezinin Tanımı

Ticaret merkezi, bireylerin ticaret yapmak ve farklı ürünleri alıp satmak için bağlantı kurdukları yer olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Antik dönemlerden günümüze kadar ki süreçte ticaret eylemi her zaman var olduğundan kentlerde bu eylemi gerçekleştiren ticaret mekânlarının bir arada bulunması bütüncül bir form yaratarak ticaret merkezini oluşturmuştur. Yani bu merkez kentin odak noktası, kalbidir (Aydın, 2017).

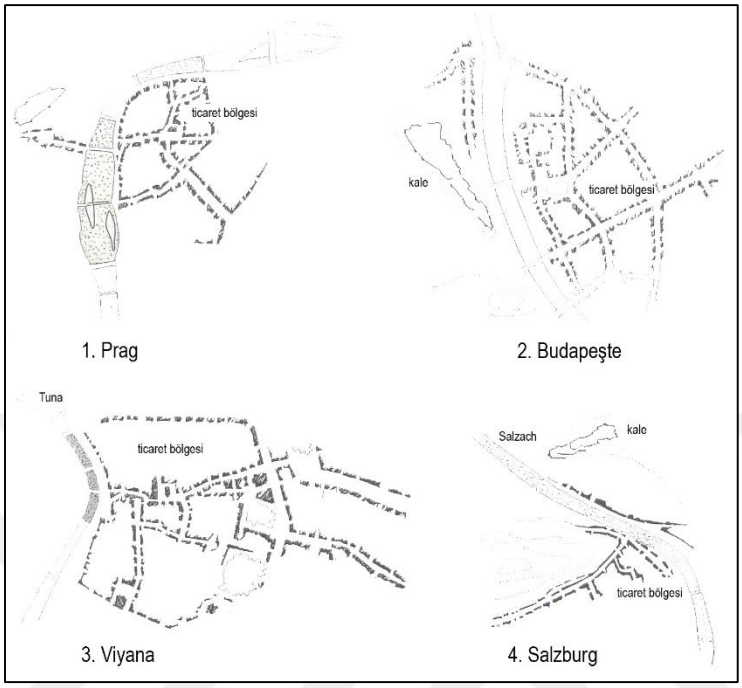
Ticaret merkezleri, toplumların iktisadi ve ticari gereksinimlerini karşılamak için inşa edilmiştir. Bu merkezlerde, çeşitli mekânsal ve işlevsel özellikte olan ticari yapıların bulunması ile kentler her dönem hareketli olmuş ve alıcı ya da tüccarları bünyesine çekmiştir. Ayrıca ticari faaliyetlerin gerçekleşmesindeki ana unsur ise kolayca erişebilmektir. Bu durum hem tüketicinin rahatça mekâna ulaşması hem de üreticinin veya satıcının alanda ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için önemli olmaktır. Üreticinin tercihi ürünlerini pazarlayabileceği yerlere yakın mesafede olmak ve kolayca ulaşmaktır (Aydın, 2017).

Kıyıda yer alan kentlerde, denizden ya da karadan ulaşım rahat sağlandığı için bu kentler, ticari faaliyetlerin merkezi konumunda olarak hem ulusal hem de uluslararası ticarette gelişmiştir. Çoğunlukla deniz yolu ile taşımacılık yapılarak kentler ya da ülkeler arasında ürün çeşitliliği sağlanmıştır. Mekânsal kurguları ise ticari faaliyetlere göre şekillenmiştir. (Aydın, 2017).

Karada yer alan kentlerde, ticaret merkezlerinin oluşumu üç farklı şekilde meydana gelmiştir. Bunlar; Su yollarının, kervan yollarının ve kesişen noktaların güzergâhında kurulan kentlerdeki ticaret merkezleridir.

Su yollarının güzergâhında kentlerin kurulması, su yolunun kara yoluna göre daha ekonomik olmasından kaynaklanmıştır. Özellikle Ortaçağ'da Avrupa kıtasında kentlerin çoğu suların üzerinde kurularak kıtalar arası ticaret yapılmış ve birçok kent ticaret merkezi olmuştur. Bu

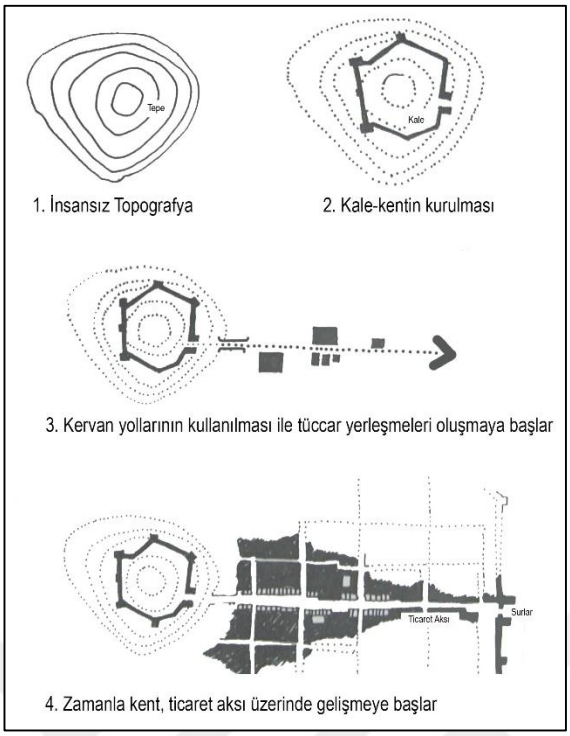
kentlerin birçoğu günümüzde de ticari işlevini devam etmektedir. Avrupa kıtasında bulunan çoğu başkent örnek olarak verilebilir (Özer, 1996) (Şekil 3.24).

Şekil 3. 24: Su Yollarının Güzergâhında Kurulu Kentler ve Ticaret Merkezi (Özer, 1996)

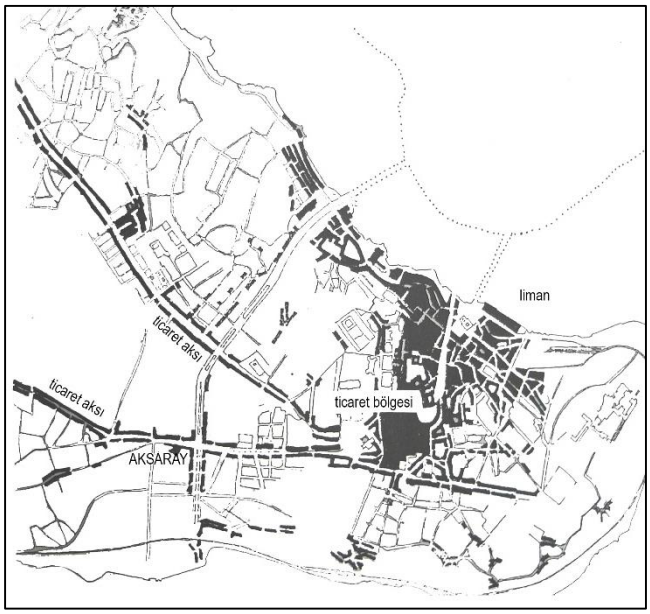
Kervan yollarının güzergâhında kentlerin kurulması, kıtalar arası mal alışverişi ile başlamıştır. Özellikle Avrupalı tüccarlar Doğu'nun ipeği ve baharatı ile tanıştıktan sonra bu ürünleri ülkelerine götürmek istemiştir. Kervan adı verilen yük hayvanlarının malları taşıyabilmesi için İpek ve Baharat yolu yapılmıştır. Ancak ülkeler arası mesafe fazla olduğundan tüccarların konaklaması ve kervanların dinlenmesi için ribat, kervansaray ve han yapıları inşa edilmiştir. Ticari eylemler aktif bir şekilde gerçekleştikçe bu yapılara verilen değer artmış ve zamanla çevrelerine farklı işlevli binalar konumlandırılmıştır. Gittikçe bölgenin işlevselliği artmış ve kent statüsüne yükselmiştir.

Kervan yollarının geçtiği kentlerin genelinde yüksekte ve kente hâkim olan bir kale bulunmaktadır. Bu kalenin etrafı zamanla yerleşime açılmış ve merkezine ticaret birimleri gelecek şekilde yeni yapılar yapılarak kültürler arası alışveriş sağlanmıştır (Şekil 3.25). Ancak farklı nedenler ile ticaret yollarının değişmesi beraberinde kullanılan kentlerin öneminin azalmasına neden olup kullanıcıları tarafından terk edilmiştir (Özer, 1996).

Şekil 3. 25: Kervan Yolu Üzerindeki Kentin Gelişim Örneği (Özer, 1996).

Kesişen noktaların güzergâhında kurulan kentlerdeki ticaret merkezi, kervan ve su yolu ticaretlerinin kesişim bölgelerinde meydana gelmiştir. İstanbul kenti bu ticaret merkezine örnektir. Çünkü kıtalar arası geçişi sağladığından kavşak noktadır. Bu nedenle Doğu'dan Batı'ya ürünlerin götürülmesinde kervan yolu işlevi, Akdeniz ve Karadeniz arasındaki malların taşınmasında ise su yolu işlevi bulunmaktadır. (Özer, 1996). (Şekil 3.26).

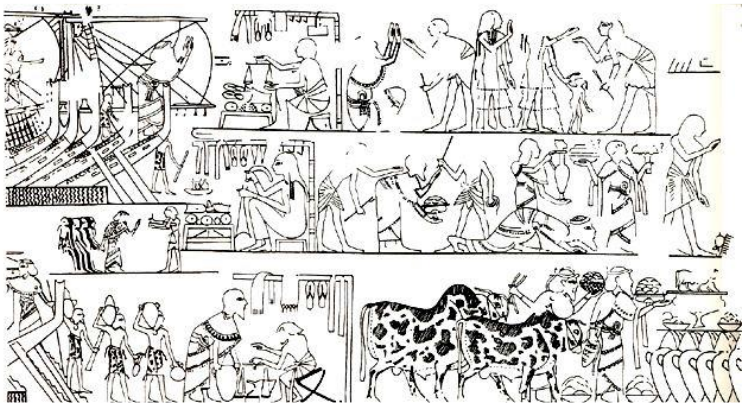

Şekil 3. 26: Eminönü Ticaret Merkezi, İstanbul (Özer, 1996).

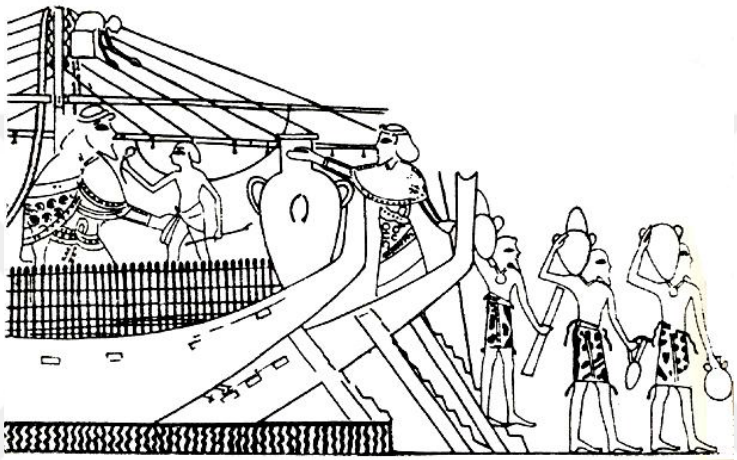
Ticaret merkezine sahip olan kentler, sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak da gelişme göstermiştir. Çünkü tüccarlar ürünlerini satmak için değişik uygarlıklara ait yiyecek, giyecek, içecek vb. ürünleri ticaret merkezine getirmiştir. Böylece kentlerde farklı çeşitte ürünler yer alarak kentlerin kültürel kimliğinin gelişmesi hızlanmıştır (Bilgin-Erkol, 2012).

Tarihi süreç içerisinde ilk olarak kurulan ticaret merkezleri Mezopotamya ve Mısır bölgeleri olmaktadır. Bu bölgeler uzak mesafeler arasındaki ilk ticari faaliyetleri meydana getirmiştir (Ataklı, 2011). Bu bağlamda Mezopotamya, Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan bir bölgede yerleşmiş ve bereketli toprakları bulunmaktadır. Tarımsal faaliyetler yapılarak ilk sulama kanalları burada inşa edilmiştir (Çıvgın-Yardımcı, 2007). Ardından yazı bulunmuş, bakır eritilmiş ve hayvanın binek gücünden yararlanıldığı teknik değişiklik yaşanmıştır. Bu teknik değişiklik beraberinde sosyal değişiklikleri de getirerek devlet-halk biçimlenişini oluşturmuştur. Böylece ilk şehirler meydana gelerek uygarlıklar kurulmuştur. Bu uygarlıklar ticari eylemlerini sadece takas ile değil para görevi gören gümüş nesneler ile de gerçekleştirmiştir (Çıvgın-Yardımcı, 2007). Özellikle kereste, maden vb. hammaddeler Kıbrıs, Suriye ve Anadolu gibi bölgelerden getirilmiştir. Bu hammaddelerin güvenle getirilmesi ve ticari faaliyetlerde emniyetin sağlanması için hukuk yasaları oluşturulmuştur. Günümüz ticari eylemlerinin temeli atılmıştır.

Akdeniz bölgesinin ilk kurulan medeniyeti Mısır, 3000 yıl ayakta kalarak büyük bir imparatorluğa dönüşmüştür. Özellikle bu dönüşümün en önemli sebebi M.Ö. 3500'lü tarihlerde üretilen gemilerin Nil Nehri'nde ticari faaliyetler için kullanılması olmuştur (Şekil 3.27). Mısır ile Suriye birbirlerine denizyolu ile bağlı olduklarından Mısır'da bulunmayan kereste ile Suriye'de bulunmayan buğday takas edilerek ticari faaliyetler yapılmıştır (Şekil 3.28). Suriye haricinde Kuzey Afrika ve Filistin ile de bu faaliyetler devam ettirilerek uluslararası ticaret gelişmiştir. Bu durum kültür alışverişini de doğurmuştur (Çıvgın-Yardımcı, 2007). Ayrıca Mısır'ın iç kısımlarındaki ticari faaliyetleri arttırmak için pazar görevi sunan Letopolis şehri Nil Nehri'nin kollarının birleşiminde kurulmuştur (Pirene, Cilt 1).

Şekil 3. 27: Mısır'da Ticaret (Wachsmann, 1998)

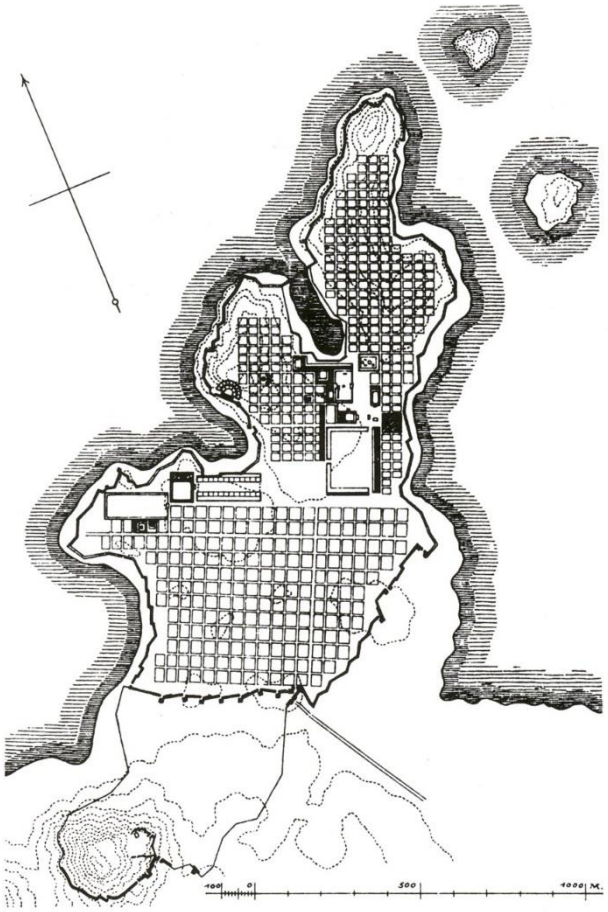

Şekil 3. 28: Suriyeli Tüccarların Mısır'a Gelişi (Wachsmann, 1998)

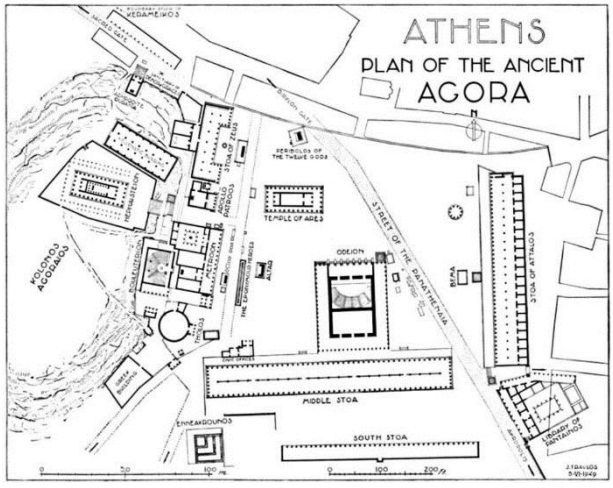
3.2. Avrupa'da Ticaret Merkezlerinin Tarihçesi

3.2.1. Antik Yunan Dönemi

Antik Yunan Dönemi M.Ö. 756-146 yılları arasını kapsamaktadır. Bu yıllar arasında Yunanlar hem yerli tüccarlar hem de yabancı tüccarlar ile ticaret yapmıştırlar. İhracat ve ithalat faaliyetleri ile deniz ticaretinde ilerlemiştirler. Ürünlerin alım ve satım işleri ise ilk planlı mekan formunun kurgulandığı, çevresinde kamu yapılarının konumlandığı ve kentlinin çeşitli konuları görüşmek, sosyalleşmek veya spor yapmak için toplandığı agoralarda gerçekleştirilmiştir. Yani agoralar, kentin ticaret merkezini meydana getirmiştir. Korint, Milet, Atina, Delos, Pire ve Rodos şehirleri döneminin en canlı ticaret merkezleridir (Atlan, 2014) (Şekil 3.29) (Şekil 3.30).

Şekil 3. 29: Antik Dönem Milet Kenti (URL-11)

Şekil 3. 30: Antik Dönem Atina Kenti (URL-12)

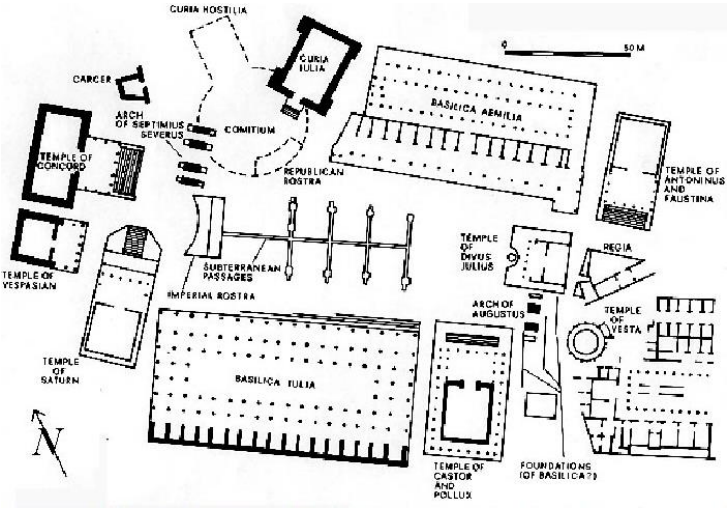
3.2.2. Antik Roma Dönemi

Antik Roma, İtalya yarımadasında MÖ 9. yy.da küçük şehir devletleri olarak kurulmuş daha sonra ise bütün Akdeniz'i sararak büyük bir imparatorluğa dönüşmüştür. Geniş bir coğrafyada hüküm sürdüğü için tarımsal ve ticari faaliyetlere yoğunlaşılmıştır. Kara ve deniz yolu ile uluslararası ticaret yapılmıştır. Özellikle Roma'ya buğday, zeytinyağı, taş, kereste, odun,

mermer, pamuk, baharat, keten seramik, cam, silah, papirüs ve yün gibi ürünler Mısır, Anadolu, Hindistan ve Suriye'den ithal edilmiştir. Bu ürünler karşılığında Doğu'ya bakır, altın, kalay ve kurşun gibi madenler ihraç edilmiştir. Ülke sınırları içerisinde üretilen veya ithal olarak alınan ürünler döneminin ticaret merkezi olan forumlarda satılmıştır. Bu forumlar arasında en sistematik olarak kurulanı ise diğer forumların basit planından farklı bir şekilde dik açılı bir biçimde tasarlanarak askeri zaferlerin hatırasını yaşatmak için forumun etrafına yapılan ilave yapılar ve forumlar ile birbirlerine dik açı ile kesen Forum Romanum olmaktadır (Şekil 3.31) (Şekil 3.32). Ayrıca Antik Yunan döneminin önemli ticaret merkezleri olan Atina, Rodos ve Delos bu dönemde yine eski önemini korumuştur. Bu önemin korunmasında Karadeniz, Mısır ve Sicilya ile ihracatı ve ithalatı gerçekleştirmek için kullanılan ticaret güzergâhlarının odağında bulunmaları yardımcı olmuştur (Atlan, 2014).

Şekil 3. 31: Forum Romanum (URL-13)

Şekil 3. 32: Forum Romanum Planı (URL-14)

3.2.3. Ortaçağ Dönemi

Orta Çağ, 375 yılında kavimler göçüyle başlayan ve 1453'te İstanbul'un fethiyle sona eren yaklaşık 1000 yılı aşkın bir süreyi kapsamaktadır. Bu süre içerisinde savaşlar ve göçler gibi

nedenler yeni ticaret güzergâhlarını ortaya çıkarttığından Antik Dönemdekinden farklı ticaret merkezleri oluşmuştur (Pirene, Cilt 1). Özellikle Roma İmparatorluğu, savaşlar sonucu ele geçirdiği yerlerdeki halkın ticarette aktif olmasını istediğinden panayırlar veya pazarlar kurmuştur. Zamanla buralarda çeşitli ticari eylemler aktif olarak yapılmış ve bulundukları kentlerin odağı durumuna gelmiştirler. Böylece Orta Çağdaki ticaret merkezlerinin oluşmasında pazar ve panayırlar aktif rol oynamıştır. Champagne, Orleans, Paris, Provence, Roven, Toulouse, Lyon, Cenova, Amsterdam, Milano, Köln, Selanik, Venedik kentleri pazar ve panayırları ile ticaret merkezlerine örnek olarak gösterilebilir (Ulutan, 1978). Ancak Roma İmparatorluğu'nun MS 476 tarihinde yıkılması ile Avrupa halkı korunma amacıyla kırsal bölgelerde saklanmaya çalışmıştır. 5. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar Avrupa kentleri ticaret merkezi işlevini kaybetmiştir. Ticaretin tekrar canlanması ancak bu yüzyıldan sonra gerçekleşmiştir. Ayrıca ticari eylemler sadece ekonomik değil aynı zamanda kültürler arası iletişim sağladığından sosyo-kültürel gelişme de sağlamıştır (Göçer, 1984).

12. yüzyıl itibariyle panayır ve pazarların ticaret güzergâhlarında yer alması kentlerin pazar yeri işlevine katkı sağlamıştır. Bu yüzyıldan itibaren pazar yerlerinin üzerleri örtülmüş ve birçok çeşitte ürün satılmıştır. 13-14. yüzyıl örneklerinden olan Fransa'daki St.Pierre-sur Dives örnek olarak gösterilebilir (Şekil 3.33). Genelde bu dönemin pazaryerlerinin dışı tuğla ya da taş içi ise ahşap malzemeden yapılmıştır.

Şekil 3. 33: St.Pierre-sur Dives, Fransa (URL- 15)

Önceleri köylüler ve zanaatkârlar tarafından kent kullanıcılarının ihtiyacı olan ürünler yerel boyutta satılmış iken sonraları bu satış ulusal ve uluslararası bir boyut kazanmıştır. Böylece

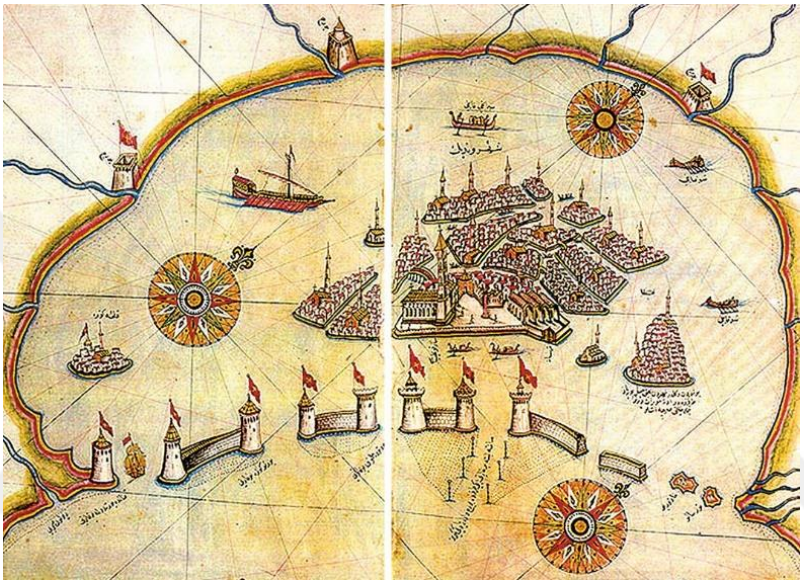
ticarete duyulan ilgi gitgide artarak pazar yeri ile kentin yönetim birimi aynı yapıda gerçekleşmeye başlamıştır. İtalyan kenti olan Como'da 1215 yılında inşa edilen Palazzo del Broletto'nun üst katları yönetim yeri olarak kullanılırken yapının önü ve zemin katı ise pazar yeri işlevi görmektedir (Gülenaz, 1998) (Şekil 3.34). Ayrıca deniz yolu ile yapılan ticaretin öneminin artması ile denize kıyısı olan şehirlere ilgi çoğalmıştır. Bu şehirlerde hem limanlar hem de panayırlar ve pazarlar aktif olarak çalışmış ve uluslararası ticari faaliyetleri geliştirmiştir. Özellikle Marsilya, Venedik, Cenova, Kuzey Almanya ve kısmen de olsa Rusya ulusal ve uluslararası ticarette etkin rol oynamıştır. Bu kentler sahip oldukları limanlar ve pazarlar ile dönemin ticaret merkezleri olmuşturlar. (Pirene, Cilt 1).

Şekil 3. 34: Palazza del Broletto, Como (URL- 16)

Marsilya, yaklaşık 23.000 hektarlık ve kayalık bir bölgede kurulmuştur. Doğu ve kuzey bölgelerinde Nice ve Lyon gibi şehirler bulunarak Akdeniz kıyısının bir sahil şeridinde yer almaktadır. Konumu gereği yaklaşık 2600 senelik bir geçmişiyle her zaman ticaret odağı durumuna gelmiş ve kentin batısı İspanya'ya kuzeyi ise Rhone Vadisine kadar uzanmıştır (Marseilla, 2021). Özellikle 8. yüzyılın en önemli limanı olduğu için Suriye, Mısır, Afrika, İtalya, İstanbul ve İspanya ile parşömen, şarap, baharat, yağ ve değerli dokumalar gibi çeşitli ürünlerin alım-satımı yapılmış ve tüccarlar tarafından sürekli ziyaret edilmiştir (Erdal, 2004). Ayrıca aynı yüzyılda Fransa'yı yöneten Merovenj Hanedanlığı döneminde Marsilya'da gümrük devriyelerinin kurulması ve olağanüstü bir şekilde para basımının yapılması ticarette zirveye ulaştığını göstermektedir (Pirenne, 1991). Böylece döneminin en önemli ticaret merkezi konumuna gelerek ticaretin yönünü Akdeniz'e çevirmiştir.

Venedik, bir İtalya kenti olmakta ve Adriyatik Denizi'nin kuzeybatı sınırında yer almaktadır. MÖ köy yerleşimi olarak kurulan kent MS gelişip büyüyerek İtalya'nın en zengin ticaret merkezi konumuna gelmiştir (Temel, Britannica, 1992) (Şekil 3.35). Avrupa'nın zenginleşmesini sağlayan ticaret noktalarının ilk meydana gelişi Venedik kenti sayesinde olmuştur. Çünkü Batı'daki demir ve ağaç ile Doğu'daki baharat ve ipek gibi mallar buradan taşınmıştır. Burası doğu ile batı arasındaki ticari faaliyetlerin yapıldığı bir bölge durumuna gelmiştir.

Şekil 3. 35: Tarihi Venedik Haritası (URL-17)

Kentteki tüccarların Adriyatik kıyılarında kurdukları limanlar sayesinde tüccarlar mallarına vergi vermemiştir (Adda, 2007). Ayrıca tüccarlık daha Batı Avrupa'da meslek olarak yer almamış iken Venedik'te doğmuştur. Hatta 6. yüzyılda halk tüccar ya da denizci olarak nitelendirilmiştir. 10. yüzyıl itibariyle Venedik ticarette daha da ilerlemiş ve ticarette kredi sistemini kullanmıştır. Bulunduğu dönem itibariyle Akdeniz'in en etkili ticaret merkezi olmuştur. Bu etkisini kaybetmemek ve ticaret yollarının denetimini elden bırakmamak için zamanla savaşlar yapmıştır. Özellikle Akdeniz'deki diğer güç olan Cenova ile mücadeleler yapılmış ve Venedik kazanmıştır. Ancak zamanla ticaret ağlarının değişmesi ve yeni yolların keşfi ile Venedik'in gücü azalmıştır (Temel, Britannica, 1992).

Cenova, liman kenti olduğundan İtalya için her dönem önemini korumuştur. Kentteki halkın ticaret yapmasındaki en önemli etken ise I. Haçlı Seferinde ganimet ele geçirerek zenginleşmesi olmuştur. Bu sayede hem donanmalarını güçlendirmişler hem de ticari işletmelerini açmıştırlar.

Kentte kurulan pazarlarda; doğudan gelen baharat, şarap ve ipekli kumaşlar gibi çeşitli ürünler yer alarak alım ve satım eylemi yapılmıştır. Uzakdoğu'dan gelen kıymetli mallar dağıtılmıştır. Donanmada sahip oldukları güç, Güney İtalya'dan İstanbul'a kadarki güzergâhta ticari faaliyetlerini kolaylaştırmıştır. 1284 yılında Sardinya ve Fransa kentlerini ele geçirerek Akdeniz ticaretini Venedik'ten almak istemiştirler. Ayrıca Müslümanların bulunduğu bölgelerde açtıkları işletmeler sayesinde diğer ülkelerle ticari bağlantılarda bulunmuşturlar. Böylece hem karada hem de denizde yaptıkları ticari faaliyetler sayesinde İtalya'nın önemli ticaret merkezlerinden biri olmuştur.

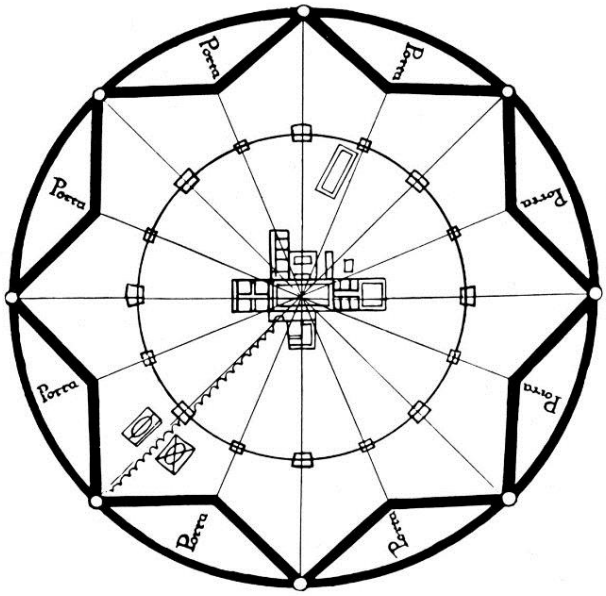
Ortaçağ'da Doğu'dan gelen ticaret yollarının son durağı Kuzey Almanya bölgesi olduğu için bu bölgede ticari eylemler yapılmıştır. Ancak 13.yüzyıla kadar daha çok saban ile uğraşıldığı için bu eylemlerin durumu pasif iken bu yüzyıl ve sonrasında canlanmış ve ticaretin odağı durumuna gelmiştir. Ayrıca 10. yüzyılda Orta Almanya'da bulunan ve Alman şehirleri olan Türingiya'dan Mainz'e uzanan ticaret yolu ile Doğu'dan gelen ürünler özellikle çeşitli sikkeler Ren Nehrine taşınmıştır. İtalyan şehir devletleri kadar olmasa da konumu gereği ticari faaliyetlerde bulunarak ticaret merkezliği görevini üstlenmiştir.

Kısmen Avrupa Kıtasında yer alan Rusya, 11. ve 12. yüzyıllarda ticari faaliyetlerde zirveye ulaşmıştır. Bizans, İran, Akdeniz, Orta Asya ve Arap ülkeleri ile ticari faaliyetler yapılmıştır. Yol güzergâhları üzerinde kurdukları şehirler pazar görevinde bulunmuştur. Bu şehirlerden biri Kiev diğeri ise Novgorod kentleri olmaktadır. Bu kentler, 10. ve 11. yüzyılın etkin ticaret merkezi görevini üstlenmiştir. Moskova ise odak noktada yer alması sebebiyle 12. yüzyıldan itibaren hızlıca gelişmeye başlamıştır. Ayrıca Rusya'da yer alan Sernigov, Potsk ve Smalensk kentleri de Ortaçağ ticaretinde önemli rol oynamıştır.

3.2.4. Rönesans Dönemi

14. Yüzyılda Ortaçağ'daki karanlık düşünceye karşıt olarak İtalya'da Rönesans adı verilen bir hareket ortaya çıkmış ve 17. yüzyıla kadar uzanmıştır. Yeniden doğuş hareketi olarak da tabir edilebilir. Özellikle bu hareketin çıkış noktası bireyin kendi geleceğini belirleyerek somut verilerin elde edilmesi ve kilisenin etkisinden uzaklaşılması olmuştur (Tayşı, 2006). Bu durum mimariyi de etkileyerek yeni kent oluşumlarını meydana getirmiştir. Ortaçağ mekanlarının içerdeki ve dışardaki zıt oluşumları terk edilerek belirli bir düzen doğrultusunda yapılmak istenmiştir. Özellikle kentlerde strüktür ve işlevsellik birleştirilmiştir (Tayşı, 2006). Ayrıca

kamusal alanlarda biçimsellik ön plana çıkmış ve geometrik formlar kullanılmıştır. Bu biçimselliği oluşturmak amacıyla mekanlar simetrik olarak kurgulanmış, caddelerle sokaklar tek merkeze bağlanmıştır. Bu dönemde Sforzinda kenti sekizgen bir düzende merkezden çevreye doğru akslar doğrultusunda tasarlanmış ancak uygulanmamıştır (Şekil 3.36). Ayrıca Ortaçağ'da kurulan pazar yerleri ise yerini kalıcı dükkânlara bırakmıştır. Özellikle eski dönemden gelen tarımsal üretim azalmış ve ticari faaliyetler artmıştır. İstanbul'un fetih edilmesinden sonra ticaret yollarının el değiştirmesi ile önemini yitiren Avrupa kentleri tekrar eski görkemine kavuşmuş ve birçok köy gelişerek kent durumuna gelmiştir. Bu sayede yeni ticaret merkezleri ortaya çıkmıştır (Sözer, 2006).

Şekil 3. 36: Sforzinda Kenti (URL-18)

Ortaçağın önemli ticaret merkezler olan Marsilya, Venedik ve Cenova bu dönemde de özelliğini korumuştur. Ayrıca Antwerp ise dünyada dördüncü, Avrupa'da ise ikinci büyük limana sahip eski bir yerleşim olmaktadır. Konumu gereği İngiltere, Fransa, Almanya ve Hollanda ile komşu bulunmaktadır. Deniz yolları sayesinde kavşak görevi görerek Avrupa'yı Akdeniz'e ve Baltık Deniz'ine bağladığından ve kentte belirli günlerde kurulan panayırlar ile uluslararası alım-satım eylemlerini gerçekleştirildiğinden ticari faaliyetlerin başkenti sayılmıştır (Sedillot, 2005). Ancak 1647 senesinde kuşatılınca yakılıp yağmalanmış ve ticari etkinliği yavaşlamıştır (Sedillot, 2005).

3.2.5. Sanayi Devrimi ve Sonrası Dönemi

1700lü yılların başlarında Avrupa kıtasında yer alan ülkeler arasında ticari faaliyetler gittikçe ilerlemiştir. Bu faaliyetlere paralel olarak çeşitli ürünlerin alım ve satım ihtiyacı artmıştır. Ancak yeterli sayıda stok ürün bulunmamış ve genellikle kırsal bölgelerde üretilerek tüccarlar tarafından kente getirilip satılmıştır. Özellikle bu yıllarda İngiltere'den diğer ülkelere tekstil ürünlerinin ihraç edilmesi ve gittikçe bu ürünlere olan talebin artması sonucunda üretim kırsal bölgeden kentsel bölgelere taşınarak daha büyük işletmelerde makinalı üretim ile üretilmeye başlanmıştır (Arkan, 2018). Bu durum ile insanoğlu kırdan kente göç etmiş ve kentlerdeki nüfus hızlıca arttığı için yeni yerleşim alanları oluşturularak kentleşme başlamıştır. Toplu konutlar ve fabrikalar yapılmış ve kent merkezine ulaşımın kolayca sağlanabilmesi için tren yolları inşa edilmiştir. Özellikle kentlerin büyük bir kısmını fabrikalar ve tren yolları kaplamıştır (Taşçı, 2012).

Sanayi Döneminin köklü değişiklikleri tüketim kültürünü de değiştirmiş ve moda, lüks, dekorasyon gibi terimler türetilmiştir. Özellikle 19. yüzyılda teknolojik ilerlemelerin mimaride kullanılması ile üstleri demir ya da cam ile örtülen pasaj yapılarının yapımına başlanmıştır (Koç, 2020). Demirin strüktürel olarak kullanılması artarak 1865 yılında ilk pasaj olan Galleria Vittorio Emmanuelle II Milano'da yapılmıştır (Şekil 3.37). Bu yapıda bulunan büyük mağazalar ve üst katlarındaki ticari ofisleri sayesinde kentin ticaret merkezi olma sıfatı artmıştır.

Şekil 3. 37: Galleria Vittorio Emmanuelle II (Şahin, 2008)

Endüstrileşmenin bir sonucu olarak fabrikaların kurulması üretimde sürekliliği sağlamıştır. Bu üretimin tüketilmesi için küçük dükkânların pazarlamadaki azlığı nedeniyle daha büyük satış

yapan büyük mağaza yapılarının inşasına başlanmıştır. Hem çok sayıda hem de çok fazla çeşitte ürün mağazalarda yer almıştır. 1852'de Paris'te ilk mağaza olan Bon Marche açılmıştır (Şekil 3.38). Bu pasajlar ve mağazalar, kapalı alışveriş merkezlerinin tasarlanmasına referans olmuşturlar (Birol, 2005). Ayrıca Endüstri'nin getirdiği tüketim kültürü perakendeciliği doğurarak 1000 ile 2500 m^2 arasında kapalı mekânlardan oluşan içerisinde çeşitli ürünlerin yer aldığı daha ucuza satılan hipermarketler ortaya çıkmıştır (Tuncer, 2007).

Şekil 3. 38: Bon Marche, Paris (Çakır, 2015)

Böylece dünya genelinde önemli ticaret merkezi konumunda olan Avrupa'daki kentler, sanayi dönemiyle birlikte üretim ve tüketim faaliyetlerini arttırarak belirli bir sermaye birikimi sağlamış ve dünyadaki diğer kentlere göre daha zengin bir ekonomiye sahip olmuşturlar (Deane, 2000). Ayrıca Cenova, Antwerp kentleri bu dönemde de ticaret merkezi olma özelliğini korumuştur. Sanayileşme ile yeni bir döneme girilerek büyük mağazaların açılması ve sahip oldukları liman şehri özelliği ile Londra, Trieste, Hamburg ulusal ve uluslararası ticarette aktif rol oynayarak bu dönemin önemli ticaret merkezi görevini üstlenmiştirler.

Londra, 19. yüzyılın sonuna kadar hızlıca bir sanayileşme yaşamıştır. Kent gittikçe büyümüş ve kolayca erişimin sağlanabilmesi için yeni yollar yapılarak gitgide gelişmiştir. Özellikle sanayileşme sonucu nüfusunun artması yeni ihtiyaçları doğurmuş ve bu ihtiyaçların karşılanması için kent merkezinde gemi, kürk, altın, çay ve uçak gibi birçok birim kurulmuştur. Sürekli bir alım ve satım işlemleri yapılarak Avrupa'nın en önemli ticaret merkezi olmuştur.

Trieste, 1867 tarihinden 1914 tarihine kadarki süreçte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir kenti olarak Trieste Körfezinde bulunmuştur. Orta Avrupa'da yer alan sayılı deniz kenarında kurulmuş şehirlerden biri olduğu için ticaret merkezi olarak gelişim göstermiştir. Ancak I. Dünya Savaşı sonrası Avusturya-Macaristan'ın parçalanması ile bir İtalyan şehri olmuş ve eski önemini kaybetmiştir (Trieste, 2021).

Hamburg, Almanya'nın kuzey bölgesinde konumlanmaktadır. 1888'de kurulan limanı, ülkenin en eski ve canlı limanlarından biri olmuştur. Bu liman sayesinde ticari faaliyetler gelişmiş ve Almanya diğer ülkelere açılmıştır. Ülkenin ticaret merkezliği işlevine önderlik ederek 1890-1914 yılları arasında ticarette epeyce ilerlemiştir.

3.2.6. Modernizm Dönemi

Modernizim; sanayi devrimi sonrası girilen yeni dönemde meydana gelen ihtiyaçları, dönemin teknolojisi ve sanat anlayışı ile gidermeye çalışan bir mimarlık akımı olmaktadır (Hasol, 2005). Bu bağlamda yapılan yeni tasarımlar süslemelerden uzak ve teknolojinin getirdiği yeni olanaklar çerçevesinde tüm yerlerde uygulanabilecek bir şekilde meydana gelmiştir. Tasarımlarda, sadelikten yana bir tutum sergilenerek biçimsellik arka planda bırakılmış ve işlevsellik ön planda tutulmuştur (Sennett, 1996). Özellikle sanayileşme ile kentlerdeki nüfus sayısı çoğalarak yeni ihtiyaçlar meydana gelmiş ve beraberinde yaya ve taşıt yolları artmıştır. Kent merkezleri yetersiz kalarak kentlerde aksaklıklar yaşanmaya başlanmıştır. Nihayetinde bu merkezlerin dışına çıkılarak yeni yerleşimler açılmıştır. Bu yerleşimlerde artan nüfusun gereksinimlerinin karşılanması için tüccarlar buraya gelmiş ve yeni ticaret birimleri tasarlanmıştır. Ortaçağ'da öncelikli olarak inşa edilen dini yapılar, bu dönemde kamusal görevlerin artması nedeni ile azalmış ve yerine kamunun ihtiyacına cevap verecek ticari birimler, oteller, bürolar ve müzeler yapılmıştır. 1930'lu-1940'lı tarihlerde tek birim olan büyük mağazalar yapılmıştır (Sennett, 1996).

Ekonominin ve sanayinin gelişmesi beraberinde kentlerin planlanmasını değiştirmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ticari birimlerin, konutların, kamusal alanların, fabrikaların ve atölyelerin tek bir merkez etrafında toplandığı kent modelleri; otomobilin ve teknolojinin gelişmesi ve tüketimin artması ile birbirlerinden ayrılmaya başlamıştır. Küçük işyerleri, zanaat kolları azalmış daha büyük perakende satışın yapıldığı mekânlar artmış,

eğlenme ve dinlenme alanlarına yer verilerek 1950'li yıllarda çok katlı mağazalar inşa edilmiştir (Yılmaz, 2002).

Gittikçe kentlerin büyümesine bağlı olarak arazinin kullanma biçimi yeniden oluşturulmuştur. Kent merkezinde yer alan ticari birimler, kentin büyümesine paralel olarak daha kolay erişilmesi için nüfusun ve tüketimin yoğun olduğu bölgelere dağılmıştır. Bu bölgelerde meydana gelen yeni birimler çeşitli ürünler bulundurmuş ve kent merkezinde yer alan ticari birimlerin görevini üstlenmiştir. 1960 yılından sonra 'kapalı merkez' olarak ifade edilen alışveriş merkezleri inşa edilmiştir. 1970'li yıllara gelindiğinde bu alışveriş merkezleri küçük kentlere de yayılmaya başlamıştır. Günlük ihtiyaçların karşılandığı mekânlardan öte alışveriş eylemi bir aktiviteye dönüşerek bünyelerinde bulunan dinlenme ve eğlenme birimleri ile daimi kullanım yerleri olmuşturlar. Ayrıca ulusal ticaretin yanı sıra ekonominin ve teknolojinin artması ile birlikte yeni ihtiyaçların doğması uluslararası ihracatı ve ithalatı arttırmıştır. Önceki dönemlerin ulusal ve uluslararası ticaretinde önemli ticaret merkezleri olan Marsiya, Trieste, Antwerp, Hamburg, Bremen ve Londra kentleri eski özelliğini korumuştur. Rotterdam, Gioia Tauro, Selanik ise ulusal ve uluslararası ticarette aktif rol oynamıştır. Böylece bu dönemin önemli ticaret merkezi görevini üstlenmiştirler (Yılmaz, 2002)

Rotterdam, Şangay limanından sonraki dünyanın ve Hollanda'nın ise en büyük limanına sahip olmaktadır. Bünyesinde bulunan limanı, icat edilen buharlı gemiler sayesinde canlanmıştır. Avrupa ekonomisinin odağı durumunda bulunarak kıtanın vazgeçilmez kentleri arasında yer almaktadır (Erdal, 2004 b).

Gioia Tauro, Süveyş ve Cebelitarık Kanalının 66 deniz mili uzağında ve Güneybatı İtalya'da bulunmaktadır. Limanı sayesinde diğer bölgelerden gelen mallar burada toplanıp aktarılmaktadır. Karadeniz'e, Adriyatik Denizi'ne ve Doğu Akdeniz'e olan yakınlığı sayesinde kısa mesafeli ticari faaliyetlerde İtalya'ya üstün özellikler sağlamıştır. Böylece deniz ticaretinin önemli noktalarından ve Avrupa'nın ticaret merkezlerinden biri olmuştur (Erdal, 2004 a).

Selanik, Yunanistan'ın Atina'dan sonra gelen en büyük şehri olmaktadır. Konumu gereği kent her dönem önemli bir ticaret merkezi görevini üstlenmiştir. Ortaçağ'da demir, cam, bakır ve kalay atölyelerde işlenmiştir. Ayrıca kentin sahip olduğu demiryolu, karayolu ve limanı ile

Balkan ülkelerine direkt bir bağlantı sağlanmaktadır. Limanı ise 1953 yılında kurulmuştur. Bu liman ile Avrupa'nın iç kesimlerinde ihracat ve ithalat gerçekleştirilmektedir (Erdal, 2004).

3.3. Anadolu'da Ticaret Merkezlerinin Tarihçesi

3.3.1. Bizans Dönemi

Roma İmparatorluğu'nun kavimler göçü sonucunda MS 395 tarihinde doğu ve batı bölgesi olarak ayrılmasından sonra doğu bölgesi büyüyüp bir imparatorluğu dönüşmüş ve Bizans adını almıştır. 1453 yılında İstanbul'un fethiyle yıkılarak yaklaşık bin yıl yaşam sürmüştür. Bizans'ın hâkimiyet kurduğu alanların birçoğu gelişerek önemli bir merkez durumuna gelmiştir. Özelikle Bizans'ın uzun yıllar boyunca hüküm sürdüğü Anadolu'nun; İpek, Kral ve Fırat Kervan yolu gibi ticari yolların kesiştiği, nüfusunun fazlalığı ve maden çeşitlerinin bolluğu nedeniyle Bizans için ayrıcalıklı bir önemi bulunmaktadır (Basık, 2013). Ayrıca konumu gereği hem karada hem de deniz kıyısında toprak parçalarının, elverişli ikliminin ve verimli topraklarının olması bölgeye kıymet katmıştır. Batı Anadolu'da pirinç, şarap, buğday; kıyı kesimlerde baklagiller; İç Anadolu'da tekstil ürünleri yetiştirilerek birçok ürüne kolayca ulaşılmıştır. Özellikle Bizans; şeker, boya ve kumaş ihtiyacının birçoğunu Anadolu'dan karşılamıştır. En önemli ticaret merkezleri Trabzon, Halep, Antakya, Amasra, Beyrut, Sinop, Antalya, Ereğli, İzmir ve Kırım şehirleri olmuştur (Mango, 2011). Suriye ve Orta Asya'dan gelen baharat ve tekstiller Trabzon'a gelmiştir. Ancak imparatorluğun başkenti ve en büyük devleti Konstantinopolis (İstanbul) olduğu için ticari faaliyetlerin çoğu burada yapılmıştır. Haliç limanının varlığı ve ticari güzergâhların üzerinde yer alması kentin önemini arttırmıştır. Özellikle 10. yüzyılın dünya ticaretindeki en önemli ticaret merkezliği görevini üstlenmiştir (Bailly, 1974). Kentte çeşitli zanaat faaliyetleri aktif olmuş ve yapılan faaliyete göre bakırcılar semti, kuyumcular semti gibi semtlere isim verilmiştir. 9. yüzyılın lüks olarak nitelendirilen ürünlerinden brokar, mücevher, taş, ipek dokuma ve el yazması burada bulunan atölyelerde imal edilmiştir (Levtchenko, 2007). Ayrıca ticari faaliyetlerin gerçekleşmesinde pazar ve festivallerde rol oynamıştır.

Pazarlar sayesinde yerel halkın günlük gereksinimi karşılanmıştır. Genelde haftalık olarak kurulan pazarlar kentlerin büyümesi nedeniyle halkın ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalınca haftada iki ya da üç defa kurulmaya başlanmıştır. Ancak pazarların etrafı açık olduğundan hava durumundan kolay etkilenilmiş ve bu nedenle daha korunaklı 'kent halleri' yapılmıştır. Bu yapılarda yer alan depolar ve dükkânlar sayesinde tüketici daha kolay ve çabuk ürünlere

ulaşmıştır (Heaton, 2005). En popüler pazar başkentte yer alan Baharat Çarşısı (Mısır Çarşısı) olmuştur. Özellikle baharatın dışında çeşitli içecek, yiyecek ve bitkisel merhem satılmıştır (Dalby, 2014). Ayrıca Konstantinopolis'te köylülerin gıda ürünlerini ve kumaş, ayakkabı benzeri giyim eşyalarını satabildikleri seyyar satıcılar da yer almıştır.

Eskiden Akdeniz kentlerinde; tanrılar için bir, iki ya da dört yıl içerisinde, belirli zaman diliminde, etkinlik yapılmasına festival denilmiştir. Bu festivaller kutsal yerlerde veya tapınaklarda gerçekleştirilmiştir (Dalby, 2014). İzmit, Efes, Bitinya, Denizli, Çorum, Antalya ve Bartın'da düzenlenen festivaller sayesinde bu kentler hem ulusal hem de uluslararası ticaretin merkezi olmuşturlar (Mccormick, 2012). Özellikle Efes, Anadolu'nun en önemli fuarlarından biri olarak Bizans'a ekonomik katkı sağlamıştır (Hendy, 1985). Başkentte ise festivallerin yanı sıra her çeşit milletten insanın yer aldığı fuarlar ve eğlenceler yapılmıştır (Bailly, 1974).

3.3.2. Osmanlı Dönemi

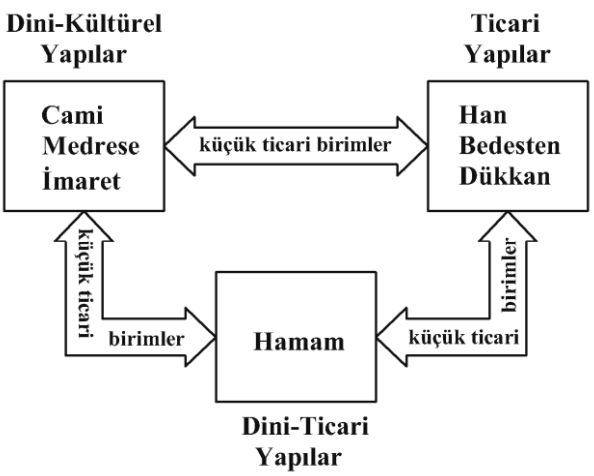
Osmanlı'da kent biçimlenişinde askeri koşullar göz önüne alınmıştır. Düşmandan korunmak için kentler, 16. yüzyıla kadar kalelerin olduğu bir yapıda inşa edilmiştir. Bu durum ticari eylemleri de etkilemiş ve çeşitli zanaat türleri kalenin dışarısında, geçici ticari eylemlerinden pazarlar ise kalenin içerisinde gerçekleşmiştir (Kejanlı, 2010). 16. yüzyıldan sonra ise kentin kurgusunu ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetimsel ihtiyaçlar belirlemiştir. Tipik bir Osmanlı kent merkezinde; bedesten, bedestenin yakınında cami, han, arasta ve çarşı yapıları konumlanmaktadır (Şekil 3.39). Bu yapılar aynı zamanda şehrin ticaret merkezini de meydana getirdiğinden ürünlerin imalatı ve satımı buralarda gerçekleştirilmiştir. Üstelik ticaret merkezine yakın bir bölgede haftanın belirli günlerinde panayır ve pazar kurulmuştur. Bu pazaryerleri, büyük kentlerde buğday pazarı, tahıl pazarı gibi satılan ürüne göre isimlendirilmiştir. Ayrıca İslam dininin bir gereği olan temizlik için hamam inşa edilmiş ve kültürel özellikler göz önünde bulundurularak medrese yapılarına yer verilmiştir. Yapılar arası iletişim sokaklar aracılığıyla sağlanmış ve zamanla bu sokaklara daha küçük ticari birimler yapılmıştır (Dede, 2010) (Şekil 3.40).

Doğan Kuban (1968) ise Osmanlı ticaret merkezini ikiye ayırmıştır. Kuban'a göre zanaat faaliyetlerinin imalatı ve satışı kapalı çarşılarda ve hanlarda; besin maddelerininki ise

pazaryerlerinde yapılmaktadır. Kentin gelişmişlik durumuna göre gıda, buğday, tahıl veya hayvan pazarı gibi çeşitli pazarlar ve kuyumcular, bakırcılar, yemeniciler, sahaflar sokağı gibi çeşitli zanaat kollarına ayrılan çarşılar oluşturulmuştur (Kuban, 1968).

Şekil 3. 39: Osmanlı Kent Merkezi (URL-19)

Şekil 3. 40: Osmanlı Ticaret Merkezi Oluşumu (Dede, 2010)

Osmanlı'da ticari faaliyetler genellikle toptan olarak satıldığı için ürünler hem ülke içerisinde üretilerek hem de ülke dışından getirilerek kasabalar ya da kentler arasında dağıtılmıştır. Merkezi yönetim, Avrupa'dan örnek aldığı ticaret eylemlerini sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak için ülkenin gelenekleri doğrultusunda şekillendirmiştir. Özellikle tüccarların ilerlemesi kısıtlanarak ticaret kontrol altına alınmıştır. Böylece kadılar görevlendirilerek denetimlerin yapılması için muhtesip ve çarşı ağası gibi birimler oluşturulmuştur. Bu birimlerde görev yapan kişiler; fiyatları incelemekte, malları denetlemekte, ölçü ve tartıları kontrol etmektedir. Ayrıca 16. yüzyıla kadar sürekli toprakları genişlemiş ve Sudan çöllerinden Rus

steplerine kadar bir alanda hâkimiyet kurmuştur. Dolayısıyla ticaret yollarının da egemenliği Osmanlıya geçmiş ve Avrupa'nın üstünde bir güç olmuştur (Lybyer, 1987).

Osmanlı, kurulduğu 1299 yılından beri sürekli yabancı tüccarlarla ticaret yapmıştır. Özellikle Fransa ve Venedik'e tahıl ve pamuk satmış, Venedik'ten ise Murano camı almıştır. İlk kez 16. yüzyılda Venedik'e verilen ticari ayrıcalıklar, sırasıyla Fransa, İngiltere ve Hollanda'ya da verilmiştir. Şam, Halep, Edirne ve İstanbul güzergâhında Avrupa'ya ürün gönderilmiştir (Bulut, 2000). Ülke içerisinde ise ticari eylemler her dönem canlı olmuş ve 1450'ye kadar Tebriz, Halep, Bursa arasında daimi bir kervan güzergâhı bulunduğundan ticari faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Maraş, Adana, Halep ve Antep kentleri; Mezopotamya, Anadolu ve Doğu Akdeniz bölümleri için kavşak noktada yer aldığından daimi bir ticari hareketlilik yaşamıştır. Bu kentler, Osmanlı'nın iç ve dış ticaretinde önemli ticaret merkezleri olmuştur.

İstanbul, Avrupa ve Asya kıtalarını bağlayan bir köprü görevinde bulunduğundan her dönem iç ve dış ticaret yapılarak ticaret merkezliğini üstlenmiştir. Özellikle Cevahir ardından Sandal Bedesteni'nin yapılması ve bağlantı kuran sokaklarda arastaların meydana gelmesi ile ticaret merkezi olma durumu büyümüştür (Cezar, 1985).

Halep, Anadolu ile Mezopotamya ve Akdeniz ile İran arasındaki yol güzergâhının kavşağında bulunmuştur. Bu özelliği sayesinde her dönem hem ticaretin hem de hac kervanlarının geçtiği bir bölgenin önemli bir merkezi olmuştur (Yazıcı, 1997). Kentte birçok bedesten, çarşı, han ve pazar yapılarının yer alması canlı bir ticaretin varlığını göstermektedir. Kentin en eski ve önemli yapısı olan Halep çarşısı diğer adı El Medine çarşısı, 14. yüzyılda Osmanlı tarafından yapılmıştır (Şekil 3.41). Birçok han yapısının birleşiminden meydana gelerek yaklaşık bünyesinde 5800 adet dükkân yer almaktadır. Baharat, ipekli kumaş, halı ve çeyizlik gibi birçok ürün satılmaktadır. Ayrıca kentte kurulan Halep pazarında ise İran ipeği, çeşitli baharatlar ve pamuklu kumaşlar sayesinde Avrupa sürekli bu pazardan alışveriş yapmıştır. Üstelik kervansarayların, medreselerin ve hamamların inşası yörenin değerini arttırmıştır. 17. yüzyılda İç Anadolu'nun birçok ürün gereksinimi buradan karşılanmıştır.

Antep, 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı'nın himayesine girmiştir. Özellikle 18. yüzyılda Halep'ten gelen ürünlerin buradaki pazarlarda satılması ile hareketli bir ticaret

merkezi olmuştur. Ayrıca batı ve doğu arasındaki ticaret güzergâhında bulunması kente ayrı bir önem katmıştır.

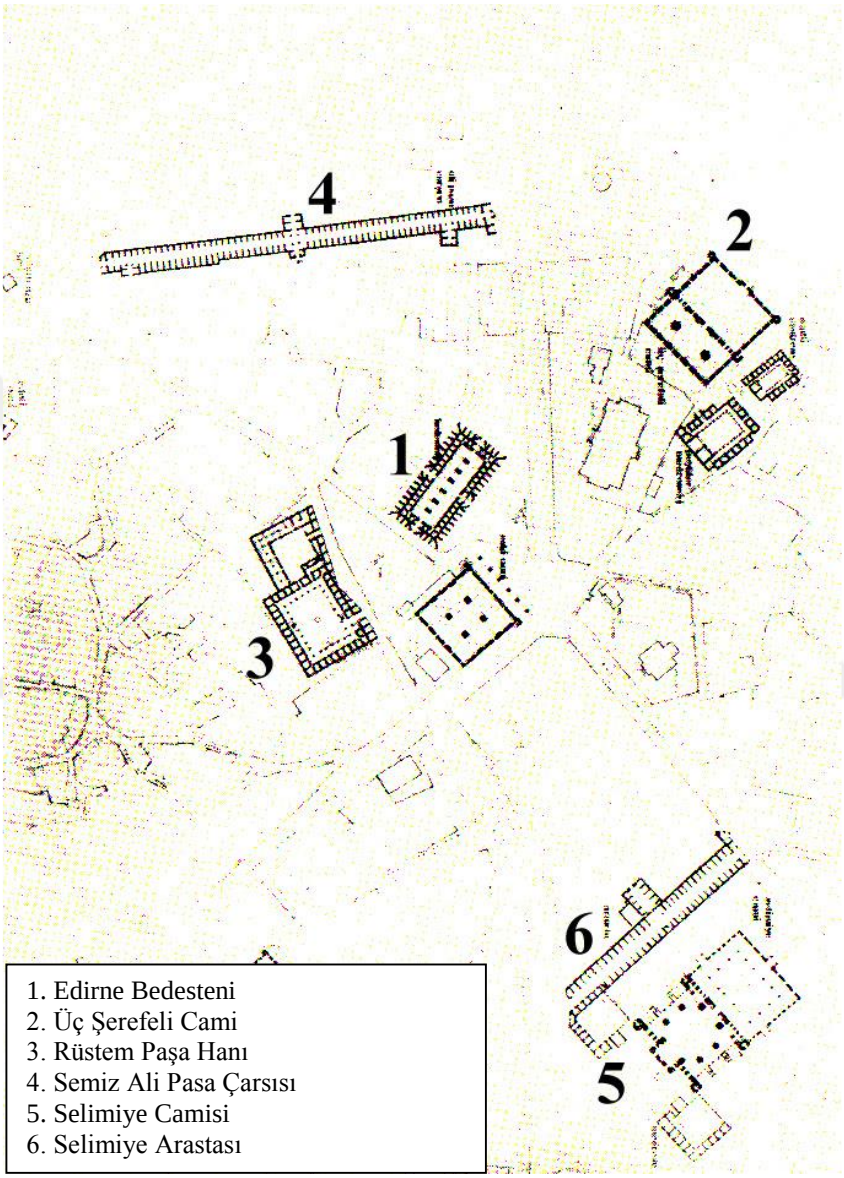

Şekil 3.41: Tarihi Halep Çarşısı(URL-20)

Maraş, Mezopotamya ve Suriye bölümünü Anadolu'ya bağlayan yol aksında bulunmaktadır. Antep, Adana, Antakya ve Halep gibi çeşitli yerlerden gelip Malatya'ya giden ürünler için kavşak konumunda olmuştur. Ayrıca kentte bedesten, han ve dükkân yapılarının varlığı ticari faaliyetlerin yapılmasına katkı sağlamıştır. Özellikle 16. yüzyılda kentte yer alan bedesten ve kervansaray sayesinde Antep, Halep ve Adana gibi kentlerden gelen ürünler burada satılmış, dokunan kumaşlar ve halılar ise bu kentlere gönderilmiştir (Günay, 2010).

Adana, Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır savaşında Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Mezopotamya'yı Batı Anadolu, Ege ve Orta Anadolu'ya; Orta Anadolu'yu ise Suriye ve Doğu Akdeniz'e bağlayan güzergâhta konumlanmaktadır. Bu sayede ticari faaliyetlerin gerçekleştiği kavşak bir bölge olmuştur. Ayrıca susamyağı, zeytinyağı, sabun, pamuk ve mumun üretilmesi için atölyeler kurulmuştur. Özelikle kentte birçok han yapısının inşa edilmesi ticari faaliyetlerinin canlı olduğunu yansıtmaktadır (Taş, 1988). Böylece konumu gereği hem iç hem de dış ticarette gelişerek ticaret merkezliği görevini üstlenmiştir.

Edirne'de bulunan kapalıçarşı, kervansaray, Edirne Bedesteni, Ali Paşa Çarşısı'nın birbirlerine yakın konumlandığı bölge kentin ticaret merkezini oluşturmuştur. Ayrıca geçiş yollarının üzerinde bulunduğu için hem iç hem de dış ticarette aktif rol oynamıştır (Cezar, 1985) (Şekil 3.42).

Şekil 3. 42: Edirne Kent Merkezi (Cezar, 1985)

Coğrafi keşifler, Rönesans ve reform gibi gelişmeler ile Avrupa'nın yeni yollar ve alanlar keşfederek ticaret güzergâhını değiştirmesi sonucunda ticarette yeni bir döneme girilmiştir. Asya ile Avrupa arasında köprü görevi gören Osmanlı'nın etkisi azalmıştır. Özellikle Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak ham maddeye duyulan ihtiyaç arttığından 17. ve 18. yüzyıl itibariyle Avrupa, Osmanlı'dan hammaddeyi alıp işlemeye başlamıştır. Pamuk, ipek ve yün gibi

ürünler ham olarak satılmıştır (Elibol, 2005). Sanayileşme ile zenginleşen Avrupa ülkeleri ekonomilerini canlı tutmak için yeni sömürgeler aramaya başlamıştır. Özellikle 19. yüzyıl ve sonrası dünya için bir dönüşüm olmuştur. Şartlara ayak uyduramayan ve gittikçe gerileyen Osmanlı, Avrupa'nın sömürüsü durumuna gelerek bu dönüşümden payını almıştır. Ancak aynı yüzyılda buhar gemiciliği Osmanlı'ya gelmiştir. Özellikle kıyı kentlerinin, konumları gereği ekonomik potansiyelleri bulunduğu için 19. yüzyıldan sonra Osmanlı limanlarında gemicilik faaliyetleri hız kazanmıştır. Halep ve Adana bölgeleri İskenderun ve Mersin limanlarından dışa açılmıştır. Ayrıca Trabzon, Giresun, İnebolu, Samsun ve Sinop limanları ise yabancı tekellerin eline geçmiştir. Ayvalık ve Antalya gibi büyük limanlarının yanı sıra Enez, Kuşadası ve Çeşme limanlarında da gidişgeliş yapılmıştır. Böylece bu kentlerin ticari faaliyetleri canlanmış ve önemli ticaret merkezi işlevinde bulunmuşturlar (Şahin, 2008). Ayrıca İzmir'in, 19. yüzyılda ticaret merkezi olmasındaki en etkili nedenler Kemeraltı bölgesindeki hanların hem konaklama hem de çeşitli ürünlerin satıldığı bir mekân işlevi üstlenmesinden kaynaklanmaktadır (Şekil 3.43).

Şekil 3.43: Kızlarağası Hanı, Kemeraltı (Şahin, 2008)

Mersin, Anadolu ve Akdeniz'deki ticari faaliyetlerin kavşağı durumunda olmaktadır. 19. yüzyılda Mersin limanı, Tarsus iskelesi olarak bilinmektedir. Bu yüzyılda pamuk Çukurova'dan İngiltere'ye Mersin limanından ithal edilmektedir. Ayrıca 1886 yılında Mersin ve Adana arasına demiryolu açıldığından yurtdışına gönderilen ürünlerin Mersin'e taşınması kolaylaşmış ve kenttin değeri artmıştır. Özellikle 1908'de Bağdat-Haydarpaşa ağına Mersin'in

bağlanması ile Anadolu dünyaya açılmıştır. Mersin ise Doğu Akdeniz'in önemli ticaret merkezlerinden biri durumuna gelmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1983).

İskenderun kentinin ticari önemi milattan önceye dayanmaktadır. İlk dönemlerinden 1516 tarihinde Osmanlı'ya katılmasına kadar ki süreçte limanı sayesinde Yukarı Fırat, İran ve Mezopotamya'dan gelen malları Batı'ya; Akdeniz 'den gelenleri ise Doğu'ya taşımıştır. Özellikle Osmanlı'nın hâkimiyetine girdikten sonra 16. yüzyılın sonunda Venedikli tüccarlar tarafından yapılan ipek ticareti ile şöhrete kavuşarak önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Ancak 19. yüzyılda Süveyş Kanalı'nın inşa edilmesi ile İskenderun'un önemini azaltmıştır. Bu durum kentin ekonomisini yavaşlatmıştır. Tekrardan eski canlılığına dönmesi için Osmanlı yönetiminin verdiği kararla 1863'te yeni bir iskele yapılarak ticari faaliyetlerde yeniden aktif duruma gelmiş ve en canlı limanlar arasında yerini almıştır.

19. yüzyılda Osmanlı ile Avrupa arasındaki ticari bağlar güçlenmiştir. Avrupalı tüccarlar öncelik İstanbul olmak üzere birçok kentte dönemin büyük mağazaları olan Bonmarşeler'i açmıştır. Oyuncak, giyecek ve süs eşyası gibi ürünler vitrinlerde sergilenmiş ve satılmıştır. Zamanla sokaklar, bu vitrinlere göz atılan yerler olmuştur. Kullanıcılar tarafından eğlenceye dönüşerek günlük hayatın eylemleri arasına girmiştir. Yemek ihtiyacının giderilmesi için ise pastane veya kafeler açılmıştır. Zamanla alışverişin bir aktiviteye dönüşmesi ile Beyoğlu'nda pasajlar yapılmıştır. Bu pasajların zemin katında meyve, şekerleme, pasta, ayakkabı, tütün, mücevher gibi çeşitli ürünlerin satıldığı dükkanlar ve mağazalar, üst katlara çıkıldıkça yerini konutlara ve ofislere bırakmıştır. 1876 yılında inşa edilen Çiçek pasajı örnek verilebilir (Berkmen Yakar, 1999) (Şekil 3.44). Ayrıca geleneksel mekânlardan olan hanların, bedestenlerin, arastaların ve kapalıçarşıların işlevselliği azalmıştır.

Şekil 3.44: Çiçek Pasajı, Beyoğlu (URL- 21)

3.3.3. Cumhuriyet Dönemi

3.3.3.1. 1923-1950 Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bugüne kadarki süreçte ilkesi modernleşme ve çağdaşlaşma olmuştur. Bu bağlamda ekonomi geliştirilmek istenerek sanayileşmeye önem verilmiştir. Böylece öncelikli olarak yabancıların denetiminde olan demiryollarının millileştirilmesi için eski hatlar devletleştirilmiş ve merkezi Ankara olan yeni hatlar açılmıştır. Sanayide ilerlemek için bu hatların yakınına fabrikaların inşası planlanmıştır (Tekeli, 1998).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkıldığı için nüfus miktarı ve artış hızı oldukça az bir sayıda bulunmaktadır. Halk genelde kırsalda yaşamakta ve kentler yavaş bir şekilde geliştiği için kent merkezlerinde tarımsal faaliyetler devam ettirilmiştir. Ayrıca bu dönemde kentlerde iki merkez rol oynamıştır. İlkinde geleneksel kent merkezi eski işlevine devam etmiştir. İkincisinde ise geleneksel kent merkezine ilaveten yeni bir merkez kurulmuştur. Vilayetler Kanunu doğrultusunda yeni yönetim birimlerinin bulunduğu istasyon binası, hükümet konağı ve belediye binası yapılmıştır. Bu yapıların yanına yeni dükkânlar, bankalar ve oteller inşa edilmiştir (Osmay, 1998). Ancak 1950'lere kadar ticari eylemler genellikle geleneksel dükkân yapılarında gerçekleşmiştir. Bu yapılara ek semt pazarları yer almıştır. Modern ticaret yapıları 1950 yılından sonra yapılmaya başlanarak ilk süpermarketler açılmıştır. Ancak 1970'li yıllarda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çakır, 2015).

3.3.3.2. 1950-2020 Dönemi

1950'li yıllarda teknolojinin gelişmesine paralel olarak tarımda daha modern aletler tercih edilmiştir. Demiryollarının kullanımı azalmış, karayollarına verilen önem artmış ve yeni yolların yapımına başlanmıştır. Böylece kırsaldan kentsele doğru göç faaliyetleri gerçekleşmiştir. Bu durum kentlerde ekonomik, kültürel ve toplumsal değişimler meydana getirmiştir. 1955'te açılan Anafartalar Çarşısı ile 1959'da açılan Kızılay İş Hanı ve Çarşısı gibi 1950 yılından sonra tasarlanan modern ticaret yapıları, sadece ticaret merkezi değil aynı zamanda iş merkezi de olmuştur (Şekil 3.45). 1960lı yıllarda kent merkezlerine gelir sağlamak amacıyla yeni inşa edilen yapıların zemin katlarına pasajlar yapılmıştır (Osmay, 1998) (Şekil 3.46).

Şekil 3. 45: Anafartalar Çarşısı, Ankara (URL-22)

Şekil 3. 46: İzmit Sipahioğlu Pasajı Örneği (Yinelek, 2018)

1970'li yıllarda piyasayı düzeltmek için belediyelerde daha ucuza ürünlerin satıldığı satış birimleri kurulmuştur. Bu durum ticari eylemleri yaygınlaştırmıştır. 1980 yılından sonra çok katlı mağaza yapıları yapılmaya başlanmıştır. 1981'de İstanbul-Bakırköy'de Çarşı adıyla ilk kez çok katlı mağaza inşa edilmiştir (Şekil 3. 47) (Çelikkol, 2015). 1980'li yılların yarısına gelindiğinde, kent merkezlerinin yakınında kurulan sanayi alanları, kentte bulunan küçük ticaret yapılarına zarar verdiği için bu yapılar boşaltılarak yerlerine iş merkezleri, bankalar veya plazalar yapılmıştır. Böylece kat sayısı fazla olan işletmeler görülmeye başlanmıştır. Bu durum erişilebilirlik üzerinde önemli olmuş ve yeni yollar beraberinde yeni alanların değerlendirilmesini getirerek konut yapılarını kentin dışına taşımıştır. Ayrıca ekonomik ve toplumsal etkinliklerin yapılması için yeni oluşumlara ihtiyaç artmıştır. Gitgide büyüyen

kentlerde 1980lerin sonuna doğru ticari faaliyetlerin yapıldığı mekânlar değişerek yeni alışveriş yapıları kurgulanmıştır (Keyder, 2007). Avrupa'nın perakende marketi olan Metro 1986'da İstanbul'da açılmıştır. 1988 yılında ilk kez Galleria isimli bir alışveriş merkezi tasarlanmıştır (Şekil 3.48). Ardından İstanbul'da sırasıyla Nova Baran, Atrium, Capitol ve Carrefour; Ankara'da ise Atakule ve Karum gelmiştir. Böylece gitgide diğer Anadolu kentlerine yayılmıştır.

Şekil 3. 47: Çarşı Çok Katlı Mağazası, Bakırköy (Çakır, 2015)

Şekil 3. 48: Galleria, İstanbul (URL-23)

Alışveriş merkezleri, birçok ürünü bünyesinde bulundurarak kolayca alışveriş imkânı sağladığından kentli tarafından tercih edilmeye başlanmıştır. Özellikle mağaza, dükkân, market, satış birimi, eğlence ve yeme-içme alanlarından oluşmaktadır. Bir kentin ticaret merkezinde yer alan terzi, kuru temizleme, kuaför gibi birimler de yer almaktadır. Üstelik sinema, spor salonu, tiyatro, sauna ve kültür merkezi gibi sosyo-kültürel etkinliklerin yapılması, otoparkının mevcut olması ve tüketicinin istediği ürüne daha hızlı ulaşarak satın alması kentliyi buraya çeken başka nedenler olmaktadır. Böylece dönemin yeni ticaret merkezi işlevini alışveriş merkezleri üstlenmektedir (Vural, 2006). Ancak bu merkezler kentsel yaşamdan kopuk, dışarıdan soyut ve genelde çevreleri araç yolları ile sarılmış ada formunda tasarlanmaktadır. Çevreyle bağlantıları bulunmadığından mimari karakterleri benzemektedir. Tüketim amacıyla faaliyet göstererek zamanın yarattığı şartlar doğrultusunda şekillenmektedirler (Vural, 2009). Böylece alışveriş merkezlerinin ülkede yaygınlaşması sonucunda kent merkezleri görüntüsel, yapısal ve fonksiyonel olarak değişmiştir. Önceleri işyerlerinde, konut yapılarında yer alan ufak dükkânlarının ya da mahallelerde yer alan sıralı ticaret yapılarının yerine kentin merkezinde veya dışarısında yüksek katlı, büyük ölçekli ve geniş yer kaplayan alışveriş merkezleri inşa edilmektedir.

Ayrıca nüfus miktarının fazla, ulaşımın elverişli olduğu ve kavşak noktası durumunda kentlerde, ürünler kolay bir şekilde alınıp satıldığı için ticari faaliyetler gelişmiştir. Bu durumu coğrafi konum da etkilemektedir. İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Adana ve Gaziantep ülkenin en büyük şehirlerinden olmaktadır. Bu şehirlerin üretim ve tüketim faaliyetlerinde yoğunluk bulunmaktadır. Hem dışarıya ihraç ürün satılmakta hem de dışarıdan ithal ürün alınarak diğer kentlere dağıtılmaktadır. Bu sayede ülkenin ticaret merkezi işlevini üstlenmiştirler. Bu merkezler arasında en büyüğü İstanbul iken ardından İzmir gelmektedir. İstanbul'da ulaşım ve sanayi gibi etkenler ticaret merkezi görevi üstlenmesinde rol oynamıştır. Özellikle İzmir Ege'nin en büyük liman kenti olup denizyolu üzerinden pamuk, incir, tütün ve üzüm ihraç etmekte ve uluslararası ölçekte fuar kurarak ülke ekonomisine destek sağlamaktadır. Üstelik büyük kentlerde imal edilen ürünleri alıp yakınındaki kentlere dağıtarak ticaret merkezi durumunda olan şehirler de yer almaktadır. Karadeniz Bölgesinde Trabzon ve Samsun; İç Anadolu Bölgesinde Konya ve Kayseri; Doğu Anadolu Bölgesinde Malatya ve Erzurum; Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Şanlıurfa ve Diyarbakır kentleri örnek verilebilir.

En ucuz ulaşım şekli deniz yolu olduğundan ticari faaliyetlerde bu ulaşım şekli kullanılmaktadır. Özellikle Akdeniz bölgesinde bulunan Antalya, İskenderun ve Mersin'deki limanın varlığı kentleri uluslararası taşımacılıkta ticaret merkezi durumuna getirmiştir. Ayrıca ülkemizde dış ticaret yapan Antalya, Ege, Bursa, Samsun, Mersin, Erzurum, Trabzon, Kayseri, Rize ve Denizli kentlerinin serbest bölge olmaları bu kentlerin ticaretlerine canlılık katarak değerlerini arttırmaktadır. Üstelik karayolu ile yapılan ticari faaliyetlerin güzergâhında yer alan şehirler uluslararası ticaret merkezi görevini üstlenmektedir. Bu güzergâhlardan biri; Edirne-Kapıkule sınırından başlayıp Ağrı-Doğubayazıt'a kadar uzanan sınır kapısına, ikincisi ise Mersin ve İskenderun limanlarından başlayarak Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa ve Cizre'ye kadar uzanan Habur sınır kapısına ulaşmaktadır.

3.3.4. Değerlendirme

İnsanoğlu, dünya üzerinde yaşamaya başladığı andan itibaren ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli ürünler almış ve karşılığında bazı eşyalarını satmıştır. Bu alım ve satım eylemi ticareti meydana getirmiştir. Daha paranın icat edilmediği dönemlerde mallar değiş-tokuş edilmiştir. Paranın icadıyla ise alınan ürünün karşılığında para verilmiştir. Avcı-toplayıcı olarak yaşayan savaşçı toplumlar tarımsal faaliyetleri yapmaya başlayınca yerleşik hayata geçmiştir. Yerleşik toplum düzeni ile ihtiyaçlar artmış ve bu ihtiyaçlarının tümünü kendi üretmeyen halk, mecbur dışardan temin etmek zorunda kalmıştır. Bu durum ticari faaliyetleri hızlandırmıştır. Mekân gereksinimi ortaya çıktığı için açık ya da kapalı formlar inşa edilerek bireylerin beslenme ya da giyinme ihtiyaçları karşılanmış, boş zamanları değerlendirilmiş ve kültür alışverişi meydana gelmiştir. Zamanla yerel ölçekte yapılan ticaret yetersiz kalmış ve uluslararası düzeyde yapılmaya başlanmıştır.

Mısır ve Hitit uygarlıkları ile başlayan ticari faaliyetler, ilk tapınakların ön cephesindeki açık alanlarda gerçekleşmiştir. Ancak Antik Yunan belirli bir forma sahip agorada meydana gelmiştir. Burada ticaret, ilk zamanlarda seyyar tezgâhlarda sonraları dükkânların inşa edilmesi ile burada yapılmıştır. Ayrıca konutların caddeye bakan cephelerine de dükkânlar yerleştirilmiştir. Antik Roma'da ise agora ile benzer yapıda olan forumun açık ya da kapalı alanları kullanılmıştır. İlk çağlarda meydanların açık yerlerinde seyyar olarak kurulan pazaryerleri Ortaçağ'da devam etmiştir. Özellikle Avrupa kentleri için vazgeçilmez olmuştur. Ancak zamanla meydanlarda çeşitli işlevleri gerçekleştirebilecek mekânların yapılması ile

sokaklara kalıcı dükkânlar inşa edilmiştir ve satılan ürüne göre sokaklar bakırcılar, baharatçılar gibi isimlendirilmiştir.

Türkler ise genellikle Asya ve Avrupa arasındaki geçiş bölgelerinde, ticaretin Doğu'dan Batı'ya taşındığı yollar üzerinde yaşadıkları için genelde savaşçı bir toplum olarak kapalı formlar inşa etmiştirler. Dini ve askeri amaçlı inşa edilen ribatlar, savaş haricinde fakirlerin konakladığı, tüccarların mallarını korudukları yerler olmuştur. Bu ribatların işlevini kaybetmesi ile neredeyse aynı işleve sahip ülkeler veya şehirler arasında kervansaraylar yapılmış ve tüccarlar burada konaklamıştır. Ancak kervansaraylar, hamam ve çarşı bölümlerinin varlığı ile ribatlardan ayrılmıştır. Özellikle Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletlerinde kervansaray mimarisi gelişmiştir. Osmanlı'da ise daha çok han, bedesten, çarşı ve arasta yapıları inşa edilmiştir. Hanlar, kent merkezlerinde, camiye yakın, iki katlı ve zeminde dükkânlar yer alacak şekilde ya da hac yolları üzerinde külliye içerisinde inşa edilmiştir. Bedesten; kumaş, bez ve değerli malların satıldığı genellikle dikdörtgen bir formda inşa edilen Osmanlı'nın en canlı ticari yapılarından biri olmuştur. Arasta; ticari bir işlev amacıyla aynı boy ve yükseklikteki dükkânlar yan yana, art arda veya birbirlerine karşılıklı durarak yapılmıştır. Çarşı ise her iki tarafında sıralı dükkânlar bulunan sokakların ana caddeye bağlanması ile meydana gelmiştir. Ayrıca bedesten ve han gibi geleneksel ticaret mekânlarının yer aldığı ve çevresinde cami, hamam, hastane gibi yapıların bulunduğu kent merkezleri de çarşı olarak nitelendirilmiştir.

Pazar yerleri, meydanlar, agoralar, forumlar, pazarlar, panayırlar, ribatlar, kervensaraylar, hanlar, bedestenler, çarşılar, arastalar gibi yapılar bireylerin ticaret yaptığı, farklı ürünler alıp satmak için iletişim kurduğu, çeşitli aktiviteler gerçekleştiği, sosyalleştiği, kültür alışverişinde bulunduğu mekânlardır. Bu mekânlar yer aldıkları kentin kalbi durumunda olduklarından ticaret merkezi görevinde bulunmuşturlar. Bu kapsamda tarihin ilk ticaret merkezini hem ulusal hem de uluslararası boyutta ticari faaliyetler gerçekleştiren, bereketli topraklar üzerinde yaşayan ve Mezopotamya ile Akdeniz'de kurulan Mısırlılar oluşturmuştur. Antik Yunan döneminde yer alan agoralar sayesinde Korint, Milet, Atina, Delos, Pire, Rodos şehirleri ticaret merkezi görevini üstlenmiştir. Antik Roma'da en sistemli inşa edilen Forum Romanum bu görevi almıştır. Ayrıca Antik Yunan'dan kalan Atina, Rodos ve Delos ise bu dönemde önemini korumuştur. Ortaçağ Avrupası'nda pazar ve panayırlar aktif rol oynamıştır. Ayrıca uluslararası ticaret deniz yolu ile yapıldığından liman kentleri büyük bir öneme sahip olmuştur. Champagne,

Orleans, Paris, Provence, Roven, Toulouse, Lyon, Cenova, Marsilya, Kuzey Almanya, Rusya, Amsterdam, Milano, Köln, Selanik, Venedik kentleri ticaret merkezlerine örnek gösterilmektedir. Ortaçağ'ın karanlık düşüncesinin Rönesans ile yıkılması beraberinde bilim, teknik ve sanatta ilerlemeler meydana getirmiştir. Bu durum mimariyi de etkilemiştir. Kentler ve yapılar; simetrik bir düzende, biçimselliğe önem verilerek planlanmıştır. Ortaçağ'ın pazar ve panayırları yerini kalıcı dükkânlara bırakmıştır. Bu dönemin en önemli ticaret merkezleri sahip oldukları limanları sayesinde Antwerp, Marsilya, Venedik ve Cenova olmuştur. Sanayileşme ile başlayan Endüstri devrimi beraberinde tüketim kültürünü doğurduğu için cam, çelik ve demirin kullanımı ile büyük açıklıklar geçilerek büyük mağaza, pasaj ve hipermarket yapıları yapılmıştır. Londra, Trieste, Hamburg kentleri hem sahip oldukları büyük ticaret yapıları hem de limanları sayesinde ulusal ve uluslararası ticarette öncülük etmiştir. Sanayileşme sonrası kentlerdeki nüfus sayısı artınca kentler dışarıya doğru büyümüş ve ihtiyaçların karşılanması için çok katlı mağazalar ve alışveriş merkezleri inşa edilmiştir. Kentin ticaret merkezi buralara kaymıştır ve Rotterdam, Gioia Tauro, Selanik kentleri aktif rol oynamıştır.

Anadolu, coğrafi konumu ve bereketli toprakları sayesinde tüm dönemlerde önemli olmuştur. Özellikle Bizans ve Osmanlı Dönemlerinde başta İstanbul olmak üzere Trabzon, Halep, Antakya, Amasra, Beyrut, Sinop, Antalya, Ereğli, İzmir ve Kırım gibi birçok kent uluslararası ticarette aktif rol oynamıştır. İstanbul'da bakırcılık, kuyumculuk gibi zanaat kolları yapılmıştır. Pazar ve festivaller kurulmuştur. İstanbul haricinde İzmit, Efes, Bitinya, Denizli, Çorum, Antalya ve Bartın gibi şehirlerde yer almıştır. Avrupa'ya mal gönderilmesi için Şam, Halep, Edirne ve İstanbul güzergâhı kullanılmıştır. Tebriz, Halep ve Bursa arasında da bir ticaret güzergâhı bulunmuştur. Ayrıca Adana, Maraş, Antep kentleri Mezopotamya, Anadolu ve Doğu Akdeniz arasında bağlantıyı sağladığı için ticaret merkezi görevini üstlenmiştir. Geleneksel ticaret yapılarından olan pazar, kervansaray, bedesten, arasta, han, çarşı yapıları 19. yüzyıla kadar işlevine devam etmiştir. Ancak bu yüzyıldan sonra Avrupa ile artan ticari bağlar sonucunda Avrupalı tüccarlar, İstanbul başta olmak üzere birçok kentte büyük mağazalar (Bonmarşeler) açmıştır. Hem geleneksel hem de çağdaş ticaret yapıları işlev görmüştür. Ayrıca sanayileşme ile başlayan buhar gemiciliği Osmanlı'ya da gelerek kıyı kentlerinin ekonomik önemi arttırmıştır. İskenderun, Mersin ve İzmir kentlerinin sahip olduğu liman sayesinde yurt dışından mallar gelmiş ve yurtdışına mallar gönderilmiştir. Enez, Kuşadası ve Çeşme

limanlarında da gidiş geliş eylemleri gerçekleşmiştir. İzmir'in kemeraltı bölgesindeki hanlar ise hem konaklama hem de alışveriş işlevini yerine getirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilkesi olan modernleşme ve çağdaşlaşma doğrultusunda sanayileşmeye önem verilerek kuruluşunun ilk yıllarında eski demiryolları millileştirilmiş ve yeni hatlar açılmıştır. Ülke yeni savaştan çıktığı için ekonomisi zayıf olmaktadır. Bu sebeple ticarette 1950'li yıllara kadar geleneksel yapılar işlevine devam etmiş yanı sıra istasyon binası, hükümet konağı, belediye binası gibi yapılar az sayıda inşa edilmiştir. 1950 yılından sonra modern ticaret yapıları yapılmaya başlanarak süpermarketler ve ticaret merkezi ile iş merkezi işlevini beraber yerine getiren iş hanları açılmıştır. 1960'lı yıllardan sonra pasajlar inşa edilmiştir. 1980 yılından sonra ise tüketim kültürünün oluşmaya başlaması ve alışverişin bir aktiviteye dönüşmesi ile çok katlı mağazalar, alışveriş merkezleri yapılmıştır. Geleneksel ticaret merkezlerinden uzaklaşılmış ve kentten kopuk ve soyut olan modern merkezlere ilgi artmıştır. Ayrıca nüfusu fazla, ulaşıma elverişli, kavşak noktada bulunan İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Adana ve Gaziantep kentleri hem ulusal hem de uluslararası ticarette aktif rol üstelenerek; Trabzon, Samsun, Konya, Kayseri, Malatya, Erzurum, Şanlıurfa ve Diyarbakır kentleri çevresindeki şehirlere ürün dağıtarak; Antalya, İskenderun ve Mersin kentleri limanları sayesinde uluslararası taşımacılık yaparak; karayolu ticaret güzergâhlarından biri Edirne'den Doğubayazıt'a öteki ise Mersin-İskenderun limanlarından Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa ve Cizre'ye ve oradan da Habur sınır kapısına uzanarak ülkemizin önemli ticaret merkezleri olmaktadırlar.

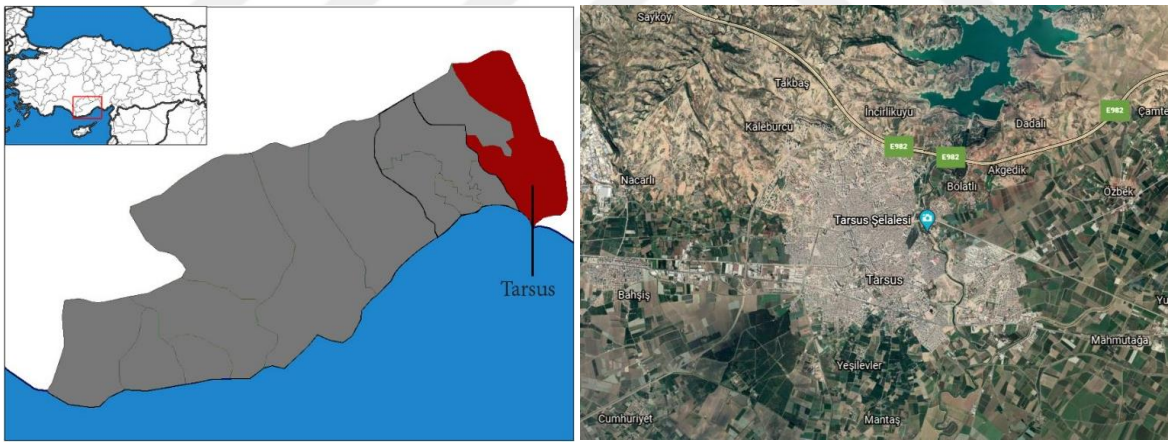
Genel olarak tarihsel süreç incelendiğinde; ticari faaliyetleri gerçekleştiren ticaret merkezleri kamusal alan olarak değer kazanmıştır. Modernleşmeden sonra yeni mekânların inşası ile geleneksel yapıların önemi azalmış ve kent merkezi, küresel ekonomiye hizmet eden bölgelere kaymıştır. Bu doğrultuda ticaret merkezi çok kapsamlı bir kavram olmaktadır. İnsanoğlunun var olduğu günden bugüne dönemin ihtiyaçlarına göre değişik formlarda tasarlanarak kentlerin ulusal ve uluslararası ticarette aktif rol oynamasını sağlamıştır. Bu sayede kentlerin değeri artmış ve savaşlar yaşanmıştır. Ayrıca ticaret merkezleri; ticari faaliyetler dışında sohbet etme, boş vaktini değerlendirme, farklı kişiler tanıyarak kültür alışverişinde bulunma gibi işlevleri gerçekleştirdiği için kent kullanıcıları tarafından benimsenmiş ve sürekli kullanılmıştır. Ancak günümüzde küreselleşmenin etkisi ile geleneksel ticaret merkezleri, eski önemini kaybetmiş ve kullanılma sıklığı azalarak yok olmaya başlamıştır.

4. TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİNİN KENTSEL TOPLUMSAL BELLEK AÇISINDAN İNCELENMESİ

4.1. Tarsus Kentinin ve Ticari Yapısının Tarihsel Süreci

4.1.1. Kentin Fiziki ve Tarihi Yapısı

Tarsus kenti, Akdeniz bölgesinde konumlanmış olup Mersin ilinin en büyük ilçesidir (Şekil 4.1). 36° - 37° kuzey enlemleri ve 34° - 35° doğu boylamları arasında Kilikya Ovası'nda yer almaktadır. Kentin doğusunda Adana, batısında Mersin, kuzeyinde Çamlıyayla ve Pozantı ilçeleri, güneyinde ise Akdeniz bulunmaktadır (URL-24). Kent, Tarsus Çayı'nın batı tarafındaki Berdan Ovasından ve bu çay ile Seyhan Nehri arasındaki Tarsus Ovasından meydana gelmiştir. Akdenizin ortalama 15 km uzağında ve yaklaşık 25 metre yüksekliğinde bulunmaktadır. Kuzeye doğru gidildikçe yaylalara çıkılmaktadır. Sahip olduğu Gülek geçidi sayesinde Orta Anadolu'ya bağlanılmaktadır. 2020 yılı nufüsu 346.715 olup Türkiye'nin 25 ilinden büyüktür.

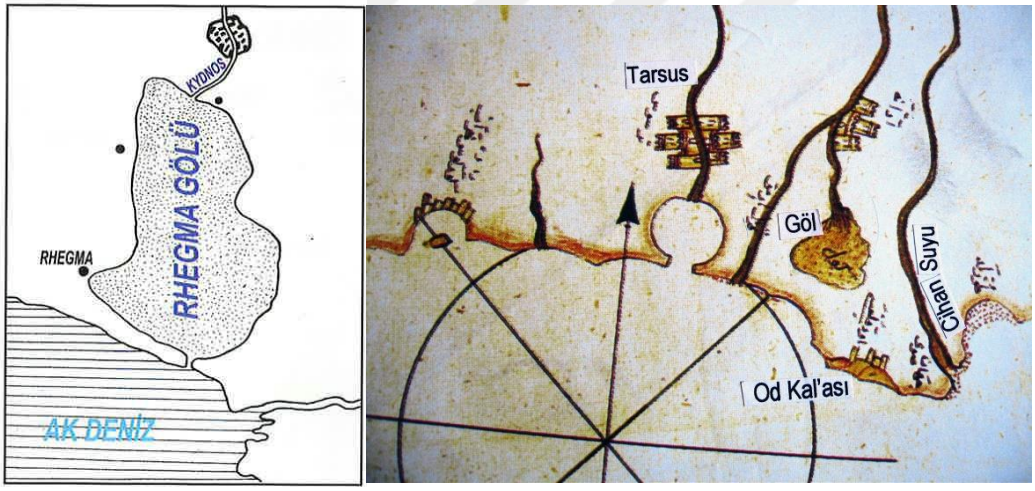

Şekil 4.1: Mersin İl Haritası ve Tarsus (Wikipedia'dan düzenlenmiştir - Google Earth, 2021)

Kent, Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Ancak kuzey taraflara gidildikçe karasal iklim görülmektedir. Bitki örtüsü ise bodur ağaçların ve çalıların oluşturduğu makidir. İklimi ve verimli toprakları sayesinde kentte tarım, endüstri, hayvancılık ve ticaret gibi çeşitli iş kolları faaliyet göstermektedir. Tarımda en çok arpa, nohut, buğday, pamuk, mercimek, susam, mandalina, elma, portakal ve kayısı yetiştirilmektedir. 18. yüzyıl ve sonrasında çukurova bölümünde pamuk yetiştirilmeye başlanması ile kentin en önemli geçim kaynağı pamuk tarımı

olmuştur. Yaylalarda sığır, kıl keçişi ve koyun beslenmektedir. Sanayide ise makina parçaları, yağ, dokumacılık, sabun, tarım araçları ve gıda sanayisi yapılmaktadır (Teker, 2012).

Tarsus Çayı, eski zamanlarda Regma adında bir göle dökülmüştür. Piri Reis *''Kitabı Bahriye''* isimli eserinde Tarsus'un ön tarafından Tarsus Çayı'nın (Berdan Nehri) geçtiğini ve bu nehirde sandalların bulunduğunu, nehrin denize dökülen kısmında ise bir kulenin yer aldığını ve kulenin ilerisinde gemilerin demirlerle bağlandığını ifade etmiştir (Piri Reis, 1581) (Şekil 4.2). Ancak zamanla Regma Gölü'nü alüvyonlar doldurunca bu göl, 'Aynaz' adı verilen bir bataklığa dönüşmüştür (Akgündüz, 1993). Evliya Çelebi ise Seyehatname adlı eserinde Tarsus Çayı'nın Bolkar Dağı'ndan geldiğini ve Akdeniz'e karıştığını ifade ederek ovanın havasının güzelliğinden bahsetmiştir (Evliya Çelebi, 2005).

Şekil 4.2: Regma Gölü (Öz, 1991) ve Tarsus Limanı ve Çevresi (URL-25)

Tarsus kentinin kurulması ve adının nereden geldiğiyle ilgili birçok Yunan mitolojileri ve eski kitabeler bulunmaktadır. Antik Çağ'da bir mitolojiye göre Klikya halkı, Tarsus Çayı'na mitolojide nehir tanrısı anlamına gelen 'Cydnos' ismini vermiştir (Öz, 1991). Cydnos ise Cydnos Nehri'nin denize döküldüğü yere şehir kurarak burayı 'Parthenia' olarak adlandırmıştır. Bu ad Cydnos'un çocuğunun ismi ve günümüzde de Tarsus şehridir. Bir diğer mitolojide ise kanatlı uçan at olan Pegasus, Klikya Ova'sında yolunu kaybetmiş ve Tarsus'ta ayağını sakatlamıştır. Bu nedenle Yunanca ayak tabanı manasındaki Tarsos ismi verilmiştir (Öz, 1991) (Şekil 4.3). Ayrıca M.Ö. 4. yüzyılda Tarsus sikkelerinde resmi olan Herakles'in ya da Klikya'nın en eski tanrısı Tarhon'un da kenti kurduğu söylenilmektedir (Çıplak, 1968). Tarih boyunca Aramca Tarz, Yunanca Tarsos, Asurca Tarzi ve Latince Tarsus ismini almıştır.

Şekil 4.3: Korinthos Kralı'nın Oğlu Bellerofontes ve Pegasus (Öz, 1991)

1934-1949 yılları arasında Amerikalı Arkeolog Prof. Hetty Goldman, Tarsus'un en eski yerleşme alanı olan Gözlükule Höyüğü'nde kazılar yaparak kentin tarihinin Neolitik Çağa ait olduğunu ifade etmiştir (Şekil 4.4). Bu kazılar sonucunda bulunan çanak ve çömlek gibi eşyalar kentin yerleşik yaşama geçip tarım ve ticaret yaptığını göstermektedir (Zoroğlu, 1995). Kentin Cami-i Nur Mahallesi'nde yer alan ve iki tepeden meydana gelen höyüğün ortalama uzunluğu 300 m, genişliği 150 m ve derinliği 30 m ölçülmüştür. (Kara, 2007).

Şekil 4.4: Günümüzde Gözlükule Höyüğü

Kentte hükmeden en eski medeniyetin Kizzuwatna Krallığı olduğu ve MÖ 1650'li yıllarda yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu krallık Tarsus, Sinamu, Tirüsa, Nirisa ve Anamusta

yerleşimlerini ele geçirerek başkenti Tarsus yapmıştır (Öz, 2012). MÖ 1335 tarihinde Hititlerin kuşatmasıyla yıkılmıştırlar. Hititler ise MÖ 1190-1188 tarihleri arasında Anadolu'da çıkan isyanlara dayanamayıp devrilmiştirler (Öz, 1991). Hititlerin çöküşüyle Kilikya bölgesinde birçok krallık belirmiştir. Kue adı verilen bir krallık hüküm sürmüş ve MÖ 800'lü yıllarda Asur hakimiyetine katılmıştır. Ayrıca Asurlular deniz ticaretinde ileri giderek Tarsus'ta ticaret yapmıştırlar. Yunanlılar ise MÖ 6. yüzyılda Doğu Akdeniz'de koloni oluşturmaya başlamış ve Asurlulara karşı hücuma geçse de yenememiştirler. Asurluların MÖ 612 yılında yıkılma sürecine girmesi ile Persler bölgede hüküm sürmeye çalışmıştır (Zoroğlu, 1995). Asurluların hakimiyetinde olan Kilikyalılar ise bağımsızlığını duyurarak merkezini Tarsus yapmış fakat Persleri karşılarına almaya güvenemeyip onların hakimiyetine girmiştir (Torun, 2014).

M.Ö. 330'lu tarihlerde Makedonya Kralı Büyük İskender tahta çıkınca Asya üzerine sefer düzenlemiştir. M.Ö. 333 yılında Gülek Boğazı'ndan geçerek Pers kralına savaş açmıştır. Kilikya bölgesine ulaşarak Tarsus'u Pers Satrapı Artemis'in elinden harp etmeden almıştır. Böylece kentte Perslerin hakimiyeti son bulmuştur. Ancak Büyük İskender öldükten sonra Krallık İskender'in komutanları arasında bölüşülmüş ve imparatorluk yok olmuştur (Öz, 2012). Tarsus'u Selefkos, Anadolu'yu ise Komutan Lysimachos almıştır. Ayrıca komutan Selefkos, Selefkoslar adında bir hanedanlık kurmuş ve çıkan kargaşadan faydalanarak Anadolu'nun birçok bölümünü ele geçirmiştir. Ancak Selefkos'un vefatından sonra Tarsus Mısırlıların hücumları ile karşı karşıya kalmış hatta Mısırlılar kentte kısa bir süre egemenlik bile kurmuşturlar. Fakat Selefkoslar yeniden kenti almışlardır. Bu durum tek sahip oldukları yer olan Tarsus'a ayrıcalıklı davranmalarını doğurmuştur. Özellikle Hellenistik Dönem'in sanatsal ve kültürel özelliklerini kentte yansıtmıştırlar (Zoroğlu, 1995).

Selefkoslar, MÖ 2. yüzyılda eski gücünü kaybetmeye başlayınca kent, korsanlar tarafından ele geçirilmiş ve deniz ticaretinde zorluk çıkartılmıştır. Bu durum karşısında Romalılar, korsanların üzerine hücum ederek onları mağlup etmiş ve Tarsus'u almıştırlar (Öz, 2012). Ancak MÖ 83'te Anadolu'da ayaklanma çıkmış ve bu ayaklanmaların bastırılması için yapılan savaşlar sonucunda Kilikya'nın başkenti Tarsus yapılmıştır (Zoroğlu, 1995). Uzakdoğu'dan gelen ticaret yolları Tarsus'un içerisinden geçirilmiş ve kent, ortalama 300 sene bolluk içerisinde bir hayat sürmüştür. Bilim, mimari ve kültürel alanda ilerleme gözlemlenmiştir. İmar çalışmaları ile ticaret mekânları, hamamlar, kapılar ve tapınaklar yapılmıştır (Öz, 2012).

Kentin en büyük tapınağı olan Donuktaş'ın ya da diğer bir ifadeyle Roma Tapınağı'nın, 1987 tarihinde Profesör Nezahat Baydur tarafından kazı çalışması yapılmıştır. Baydur'a göre M.S. 2. yüzyılda 43 m eninde ve 130 m uzunluğunda inşa edilmiştir (Şekil 4.5). Ayrıca yüksekliği 20 m olan sütunların dikildiği, 20 basamaklı bir platformun üzerine üzeri açık bir şekilde oturtulduğu ve dış cephesinde ise mermerin kullanıldığı ifade edilmektedir (Tanrıverdi, 2006). Tapınağın M.S. 4. yüzyılda meydana gelen bir depremle tahrip olduğu söylenilmektedir (Öz, 1991).

Şekil 4.5: Donuktaş (Roma Tapınağı) (Öz, 1991) - Günümüz

Roma Dönemi'nde yapılan Antik Yol, 1993 tarihinde Tarsus Belediyesi aracılığıyla yapılan bir kazı çalışmasında rastlantı sonucu bulunmuştur (Şekil 4.6). Kentin merkezinde yer alan bu yolun genişliği 7 metredir. Bazalt taşları ile balıksırtı biçiminde yapılmıştır (Torun, 2014). Çalışma sırasında antik yolun neredeyse 2 m altında, 70 cm derinliğinde bir kanal tespit edilmiştir (Uçar, 2000). Bu kanal kentin kirli suyunu ve yağmur suyunu toplayarak Regma Gölü'ne aktarmıştır (Kara, 2007).

Şekil 4.6: Antik Yol

Mısır Kraliçesi olan Kleopatra bu dönemde bir kapıdan kente giriş yapmıştır. Bu kapıya halk tarafından Kleopatra Kapısı ismi verilmiştir. Ancak kapının orijinalinin yıkıldığı ve günümüzde temsil amacıyla aynı yere eldeki verilerle yenisinin yapıldığı söylenilmektedir (Kara, 2007). Şuan ki durumunda kapının genişliği 5.50 m, derinliği 6.70 m ve yüksekliği 8.50 m olmaktadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7: Kleopatra Kapısı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüzde Temsili Hali

Roma Dönemi'nde, MS 2. veya 3. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Roma Hamamı'nın ya da altından geçme hamamının günümüzdeki durumunda sadece kalıntıları vardır (Şekil 4.8). Bu kalıntının güney cephesindeki duvarının genişliği ortalama 5 m, yüksekliği 8.50 m ve kalınlığı 5 m olmaktadır (Zoroğlu, 1995). Duvarlarında ise ara ara baca ve havalandırma boşluklarının bulunması hamam yapısı olduğunu doğrulamaktadır.

Şekil 4.8: 1950'de Roma Hamamı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz

MS 395 tarihinde Roma'nın ikiye ayrılması ile Doğu Roma yani Bizans, Kilikya Eyaletine hükmetmeye başlamış ve bu eyalet; Anavarza, Tarsus ve Silifke olarak üçe ayrılmıştır. Bizans,

MS 527-565 yılları arasında Kral Justiniaus tarafından yönetilmiştir. Tarsus'ta imar çalışmaları yapılarak yıkılan surlar onarılmış ve Tarsus Çayı'nın yatağı değiştirilerek Justinyan (Baç) Köprüsü 3 gözlü olarak inşa edilmiştir (Öz, 1991) (Şekil 4.9).

Şekil 4.9: Bac Köprüsü (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz

637 tarihinde Araplar bölgeye akın etmiştirler. 651-652 yılları arasında Emevi Halifesi olan Muaviye Tarsus'u fetih etmiştir. Daha sonraları ise sürekli Bizans ve Araplar arasında mücadele yaşanmıştır. Ancak Abbasi Halifesi Harun Reşid kente asker gönderince Bizans ordusu kenti yakıp yıkarak kentten çıkmıştır. Halife Harun Reşit kenti onarmak için imar çalışmalarına başlamış ve 788 tarihinde ilk camiyi yaptırmıştır (Teker, 2012). Ayrıca Müslüman Türkmenleri yöreye yerleştirmiştir. Abbasiler gücünü kaybetmeye başlayınca ise Türk beyleri olan Hamdanoğulları ve Tolunoğulları bir süreliğine şehri yönetmiştir. Ardından kent, tekrardan Abbasîlerin eline geçmiş fakat MS 965 tarihinde yeniden Bizans'ın hâkimiyetine girmiştir (Zoroğlu, 1995).

Selçuklu Devleti, İran'ı ele geçirince yönünü Anadolu'ya çevirmiştir. Anadolu Selçuklu hükümdarı Süleyman Şah, Abbasiler döneminde Toroslara iskân ettirilen Türklerden yardım istemiştir. Bizans ile yapılan savaşlar sonucunda 1082 tarihinde Tarsus'u ele geçirmiştir (Öz, 1991). 1092 tarihinde Anadolu Selçuklu Devletinin hükümdarı I. Kılıçarslan olmuş ve haçlı ordusu ile yapılan savaş sonrası Tarsus'u haçlılar alarak 1102 tarihinde Anadolu'nun ilk kilisesini yani St. Paul Katedralini, günümüzdeki adı Eski Cami'yi, inşa ettirmiştirler (Öz, 1991) (Şekil 4.10). Yapı kesme taş malzemeden yapılarak içerisi tonoz, dışarısı kırma çatı ile örtülmüştür. 1415 tarihinde Ramazanoğlu Beyi Ahmet Bey yapıya minare ekleyerek camiye

çevirmiş ve kitabelerini ise yok etmiştir (Torun, 2014). Ayrıca kent sürekli Bizans, Haçlılar ve Selçuklular arasında el değiştirmiştir.

Şekil 4.10: Tarsus Eski Cami

1360 yılında ise Memlükler Tarsus'u sınırlarına katmış ve yönetimini Ramazanoğulları Beyliğine bırakmıştırlar (Zoroğlu, 1995). Bu beylik Türklerin Oğuz boyunun Üç-Oklar koluna ait olup Osmanlı'nın kenti ele geçirmesine kadar hüküm sürmüştür. Ayrıca bu dönemde kentte Kubat Paşa Medresesi, Ulu Cami, Kırkkaşık Bedesteni, Şahmeran Hamamı gibi birçok yapı inşa edilmiştir (Sümer, 2007).

Tarsus, ticaret ve tarım faaliyetleri dışında eğitim alanında da gelişme göstermiştir. Hatta eski dönemlerde kentte bir üniversitenin kurulduğu bazı kaynaklarda geçmektedir. Ancak günümüze ulaşmamıştır (Zoroğlu, 1995). Ramazanoğlu Beyi Kubat Paşa 1557'de Kubat Paşa Medresesi'ni yaptırmıştır. Medrese, avlulu ve simetrik bir planda tasarlanmış olup 16 tane odası bulunmaktadır (Tanrıverdi, 2006). Cephesinde kesme taş kullanılmıştır. Giriş kapısının Taç Kapı biçiminde yapılması Selçuklu mimarisini yansıtmaktadır (Uçar, 2000) Günümüzde Tarsus Belediyesi tarafından restore edilerek avlusu örtülmüş ve 27 Aralık 2020 tarihinde Tarsus Kültür Evi adıyla müze işlevinde hizmete açılmıştır (Şekil 4.11).

Roma Hamamı'nın kalıntılarının olduğu bölgenin bir bölümüne bir hamam yapılmıştır. Bu hamama kentliler tarafından 'Şahmeran Hamamı' adı verilmiştir. Ilıklık, külhan, soyunma yeri

ve sıcaklık olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır. Soyunma kısmı kırma çatı, külhan kısmı tonoz, ılıklık ve sıcaklık kısmı ise kubbe ile örtülmüştür (Teker, 2012) (Şekil 4.12).

Şekil 4.11: Kubad Paşa Medresesi

Şekil 4.12: Şahmeran Hamamı

1579 yılında İbrahim Paşa günümüz ismi ile Kırkkaşık Bedesteni'ni imarethane yani aş evi işlevinde kullanılması için yaptırmıştır. Beyaz Çarşı ismiyle de bilinmektedir (Zoroğlu, 1995).

Yapı dikdörtgen bir planda, sivri kemerli tasarlanmıştır. Kesme taştan inşa edilerek üzeri kubbe ile örtülmüştür (Şekil 4.13).

Şekil 4.13: Kırkkaşık Bedesteni

Genel olarak eski zamanlarda Ulu Camilerde, namaz vakitleri haricinde kentin önemli meseleleri konuşulmuştur. Bu yapılar çoğunlukla dikdörtgen bir planda ve ayak sayısı fazla olarak inşa edilmiştir (Kültür Portalı, 2021). Tarsus'ta ise 1579 tarihinde İbrahim Paşa Ulu Cami'yi yaptırmıştır. Kentliler bu camiye Camii Kebir de demektedir (Bozlak, 2008). Yapı avlulu ve bütünüyle kesme taştan yapılmıştır (Tanrıverdi, 2006) (Şekil 4.14).

Şekil 4.14: Ulu Cami Avlusu

Bilali Habeşi Mescidi, Ulu Caminin arkasında bulunmaktadır. Bir rivayete göre Hz. Ömer döneminde Bilal-i Habeşi fetih edilen kentlere ziyarete gittiği, bu kentlerden birinin de Tarsus olduğu ve mescidin bulunduğu yerde ise ezan okuduğu söylenilmektedir. Bu nedenle 16. yüzyılda mescidi yapılmıştır. Yapı, kare bir planda inşa edilmiş ve üzeri kubbe ile örtülmüştür (Kültür Portalı, 2021) (Şekil 4.15).

Şekil 4.15: Bilal-i Habeşi Mescidi

Yeni Hamam isimli hamam yapısı, Ulu Caminin kuzey-doğu tarafında yer almaktadır. Yapı; tescil fişine göre Ramazanoğulları zamanında Ziya Efendi tarafından, üzerinde yer alan kitabeye göre ise 1785'te Osmanlı İmparatorluğu döneminde inşa edilmiştir (Çıplak, 1968). Sıcaklık ve ılıklık kısımları kubbe; soyunma kısmı beşik tonoz ile örtülmüştür. Göbektaşı sekizgen bir planda tasarlanmış ve dört tarafında eyvan ve eyvanların aralarında halvet odaları yer alıp halvet odalarının üzeri kubbe ile örtülmüştür (Şekil 4.16).

1516'da Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim Mısır Seferi dönüşünde Tarsus kentini sınırlarına katmıştır. Bu kent, bilimi, eğitimi ve ekonomisi ile Çukurova Bölgesi'nin Adana'dan sonra gelen en gelişmiş kenti olmaktadır. Hatta 1671 tarihinde Evliya Çelebi kente gelerek 7 tane ilkokulun, 6 tane medresenin, 2 tane hanın, 2 tane hamamın, 317 tane dükkânın olduğunu söylemiş ve etrafının kaleler ile çevrildiğini belirtmiştir (Tablo 4.1) (Evliya Çelebi, 2005).

Şekil 4.16: 20. Yüzyıl Başlarında Yeni Hamam (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz

Tablo 4.1 Kentteki Kültürel, Eğitim ve Ticari Yapılarının Sayısı (Evliya Çelebi, 1671)

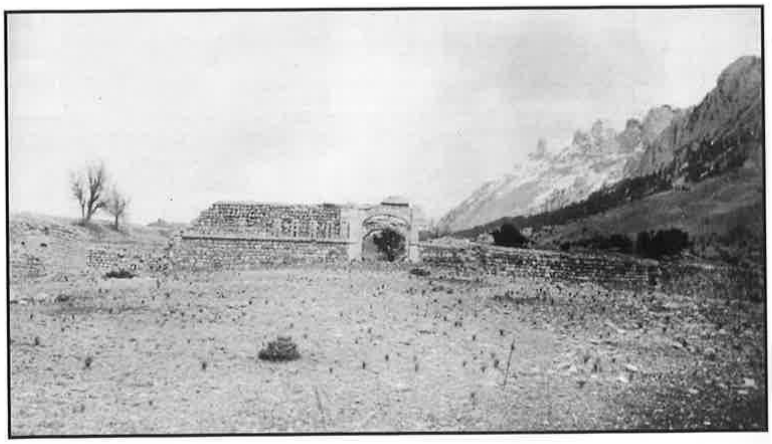
İlkokul	Medrese	Han	Hamam	Dükkan
7	6	2	2	317

Tahmini olarak 1850'de kesme taştan inşa edilen ve üzeri kırma çatı ile örtülen St. Paul Kilisesi, Camii Nur Mahallesi'nde konumlanmaktadır. Hristiyan âlemi tarafından oldukça kutsal bir kilise olmaktadır. 2001 yılından beri St. Paul Anıt Müzesi olarak kullanılmaktadır (Kültür Portalı, 2021) (Şekil 4.17).

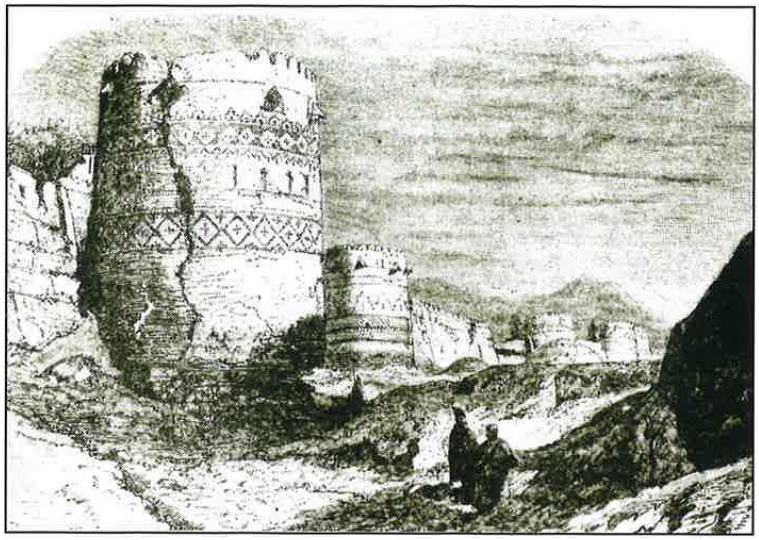

Şekil 4.17: St. Paul Kilisesi

19. yüzyılda Osmanlı'da başlayan iç karışıklıklar ile yönetimde aksaklıklar meydana gelmiş ve ayaklanma yaşanmıştır. Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa 1832 yılında bu ayaklanmayı fırsat bilerek Çukurova'yı ele geçirmiştir. Oğlu İbrahim Paşa'yı ise Adana'ya yönetici olarak atamıştır. Yaklaşık 8 yıl İbrahim Paşa burada bağımsız olarak hâkimiyet sürmüştür. Üstelik toplumsal ve ekonomik alanda çalışmalar yaparak kentte imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Özellikle yağmur sonrası oluşan taşkınları önlemek için kanallar inşa ettirmiş ve Regma Gölü'nü kurutmuştur. Gülek Boğazı'nın yakınlarına kışla yaptırmış ve Tarsus'u terk ederken kenti çevreleyen surlardan Kleopatra Kapısı hariç diğerlerini yıktırmıştır (Öz, 1991) (Şekil 4.18) (Şekil 4.19).

Şekil 4.18: Askeri Kışla-1888 (İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi Koleksiyonu)

Şekil 4.19: Yıkılmadan Önceki Surlar (Öz, 1991)

Osmanlıda 1699 Yaş Antlaşması ile başlayan gerileme ile devlet yeni gelişmelere ayak uyduramayınca ihtiyaçlarının karşılanması için dışarıdan ürün almaya başlamıştır. Gittikçe

tüketici bir topluma dönüşmeye başlayınca 1850 tarihinden sonra sanayileşmeye önem vermiştir. 1839 yılında İbrahim Paşa'dan alınıp tekrardan Osmanlı'nın hâkimiyetine giren Tarsus'ta Regma Gölü'nün kurutulduğu yerde pamuk üretilmeye başlanmış ve aynı yere fabrikalar açılarak kentteki sanayi faaliyetlerinin ilk adımı atılmıştır (Ulutaş, 2012). Ayrıca gerilemeden 1850 yılına kadar Tarsus ticarette eski önemini yitirmiştir. Bu önemin yeniden kazandırılması için demiryolu yapılarak Tarsus'ta üretilen mallar Mersin limanı ile dış ülkelere gönderilmiştir (Akpolat, 2004). Ancak 1887'de sel felaketi ve aynı yıl başlayıp 1890 yılına kadar devam eden kuraklık ile kolera salgını kentin büyümesini ve gelişmesini engellemiştir (Öz, 1991).

Babiller döneminde yaşayan Hz. Danial, İsrailoğullarının bir peygamberi olmuş ve dönemin Babil kralı olan Nabukednazer'in tutsaklığından Yahudileri kehanetleriyle kurtarmıştır. Bu nedenle ismi her yerde duyulmuş ve kuraklığın yaşandığı, tarihi bilinmeyen bir yılda, Tarsus'a davet edilmiş ve gelişiyle kentte yağmur yağarak bolluk ve bereket gelmiştir. Bu nedenle kentliler tarafından ölünceye kadar burada yaşaması istenmiştir. Vefatından sonra ise kabrinin başka bir yere taşınmaması için halk tarafından Tarsus Çayı'nın dibine gömülmüştür. 1857 yılında ise bu yerin üzerine cami yapılmıştır (Öz, 1991). Adı ise günümüzde hala kullanılmakta olan Makam Cami olmuştur. 2006 yılında yapılan bir kazı çalışması sırasında ise mezarı bulunarak 2014 yılında ziyarete açılmıştır (Şekil 4.20).

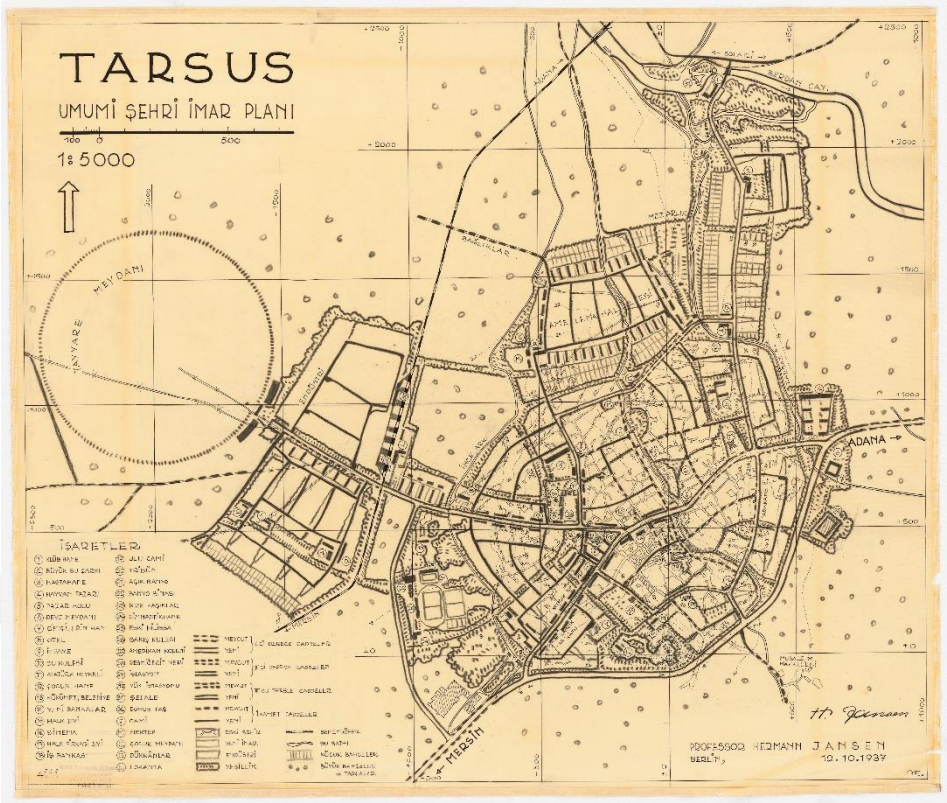
Şekil 4.20: Makam Cami

Tarsus Amerikan Koleji, 1888 yılında Amerika Birleşik Devleti tarafından Hristiyan aleminin din büyüğü olan Aziz Paul'un anısına St. Paul Enstitüsü adıyla açılmıştır. Daha sonraları günümüz ismini almıştır. Gözlükulenin kuzey tarafında bulunmaktadır. Ana binası Stickler Hall ise 5 katlı bir biçimde 1910 yılında inşa edilmiştir. Bu dönemde 21 m yüksekliği ile Tarsus'un en yüksek yapısı olmuştur (Zoroğlu, 1995) (Şekil 4.21).

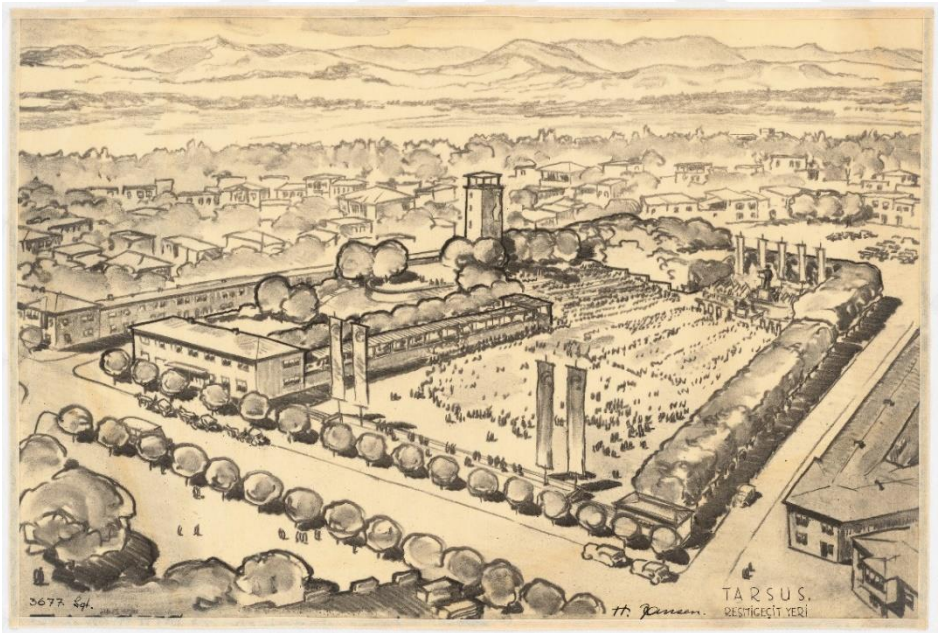

Şekil 4.21: Stickler Hall

I.Dünya Savaşı'ndan sonra Fransızlar Tarsus'u 1918 yılında işgal etmiştir. 1921 yılının 20 Aralık günü Ankara Antlaşması'nın imzalanması ile Tarsus, 27 Aralık'ta resmen esaretten kurtulmuştur. Bu tarihten sonra kentte birçok imar faliyetleri yapılmıştır. 1927-1938 yılları arasında İstasyon, Adana ve Park Yolu Caddeleri kullanıma açılmıştır (Öz, 1991). 1938 yılında ise Alman mimar Herman Jansen şehrin ilk imar planını hazırlamıştır (Şekil 4.22). Bu plana göre Jansen; Yılancık mezarlığının (Eski Cumhuriyet Alanı'nın olduğu yer) tören alanı olarak kullanılmasını ve kuzeyine Pazar yeri yapılmasını, mezarların ise yenişehir mezarlığına def edilmesini, Kırkkaşık Bedesteni'nin müze olmasını, bugünkü Şehitishak Mahallesi'ne endüstri tesislerinin açılmasını, hayvan pazarının kent dışında kurulmasını, yeni yapılacak yapılardaki kat sayısının ikiyi geçmemesini önermiştir (Öz, 2012) (Şekil 4.23).

Şekil 4.22: H. Jansen İmar Planı, 1940 (TU Berlin Architekturmuseum)

Şekil 4.23: H. Jansen'in Hazırladığı Resmi Geçit (TU Berlin Architekturmuseum)

Tarsus Adliye Sarayı; Kızılmurat Mahallesi, 115 ada 21 parselde konumlanmaktadır. Yapının inşaatına 1948'de başlanmıştır. Yapım sistemi betonarme olup dış cephesi taş ile kaplanmış ve ölçüsü 36x46 metre olacak şekilde avlulu inşa edilmiştir. Pencereleri dikdörtgen bir formda

tasarlanmış, ana giriş kapısı ise iki kat yüksekliğinde, girişi vurgulayacak biçimde dört payeli ve üç açıklıklı yapılmış ve yapının bütününün üzeri kırma çatı ile örtülmüştür (Öz, 1991). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restore edilerek orta avlusunun üzeri kapatılmış, döşeme kaplamaları yenilenmiş ve doğramaları değiştirilmiştir. Aralık 2020'de Tarsus Müzesi işlevinde kullanılmak üzere hizmete açılmıştır (Şekil 4.24).

Şekil 4.24: Adliye Sarayı (Günümüzde Tarsus Müzesi)

1886 tarihinde Yeni Ömerli Mahallesi'nde, 2 katlı, 17x8,4 m ölçülerinde dikdörtgen bir formda, yığma yapım tekniğiyle, ahşap ve kesme taş malzeme ile yapılan istasyon binası 1949 yılında yıkılarak aynı yıl 200 m ilerisinde Yeşilyurt Mahallesi'nde tek katlı ve betonarme sistem ile yeni istasyon binası inşa edilmiştir (Şekil 4.25). Plan kurgusu dikdörtgen olup üzeri kiremit çatı ile örtülmüştür. Eski yapının bulunduğu alan ise günümüzde Rauf Denktaş Parkı olarak kullanılmaktadır (Yakar, 2020).

Şekil 4.25: Eski İstasyon Binası-1888 (URL-26) - Günümüz İstasyon Binası

1951-1957 tarihlerinde Hilmi Seçkin Bulvarı'nın açılması için çalışmalar yapılmış ve Adana Bulvarı büyütülmüştür (Öz, 1991). 1958 yılında ikinci imar planını ise Mimar Kemal

Söylemezoğlu planlamış ve kentte Anıt, Şehitishak Mahalleleri ile günümüzdeki şehir merkezi oluşturulmuştur. 1960-1965 arasında nüfus çoğalmış ve beraberinde kent hızlıca bir büyüme göstererek kat sayısı fazla olan birçok yapı inşa edilmiştir. Bu durum düzensiz yapılaşmanın başlangıcı olmuştur (Gürani, 1999).

Osmanlı'nın 1864 yılında çıkardığı Vilayet Nizamnamesiyle kazalara yönetici olarak kaymakam atanmıştır. Bu dönemde Tarsus'a atanan Ziya Bey, Kızılmurat Mahallesi Adana Bulvarında 1895 yılında bir hükümet konağı yaptırmıştır (Öz, 2012). İki katlı olarak kesme taş ile kâgir olarak inşa edilmiş ve üzeri kırma çatı ile örtülmüştür. Yapıya basık sivri kemerli bir revaktan girilmekte ve bu kemerler iki tane sütuna yerleşmektedir. Ayrıca yapı yıkılmadan önce hükümet binasının batı cephesinde yer alan belediye binası yıkılarak yerine 1959 yılında hükümet konağıyla bitişik nizamda 2 katlı ve betonarme-karkas yapım tekniği ile Maliye Binası inşa edilmiştir (Şekil 4.26). Ancak her iki yapıda 1980 tarihinde tamamen yıkılmıştır (Öz, 2012). Bu iki yapının bulunduğu parsel birleştirilerek günümüzde kullanımda olan Hükümet Konağı inşa edilmiştir (Şekil 4.27).

Şekil 4.26: Eski Tarsus Hükümet Konağı ve Solunda Maliye Binası (URL-27)

Şekil 4.27: Günümüzdeki Hükümet Konağı

Tarsus Belediye Binası, Kızılmurat Mahallesinde bulunan Hükümet Konağı'nın karşı tarafındaki tarihi ticaret merkezinin bulunduğu bölgeye yapılmıştır. 1923'te Atatürk ve eşi Latife Hanım Tarsus'a ilk geldiklerinde burada konaklamış daha sonraları ise Halkevi, CHP ve Belediye binaları olarak kullanılmıştır (Şekil 4.28). Ancak yapı 1957'de yıkılarak 1959 tarihinde aynı yere dikdörtgen planlı, bodrum+zemin+3 katlı olacak şekilde yeni belediye binası yapılmış ve 1960'larda kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 4.29). Ayrıca halk tarafından Belediye Sarayı da denilmiştir (Öz, 2012).

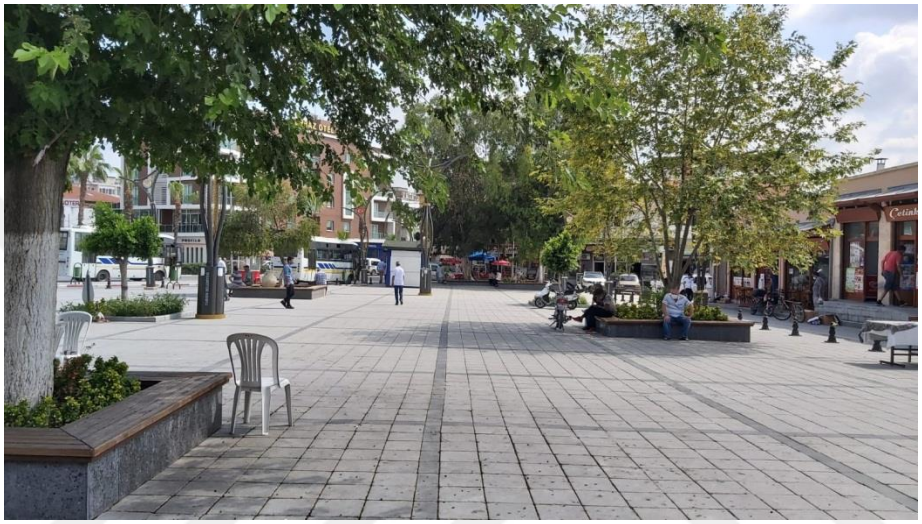

Şekil 4.28: Atatürk ve Eşinin İlk Tarsus Gezisinde Konakladıkları Belediye Binası (Öz, 2012)

Şekil 4.29: 1959'da Yapılan Belediye Binası (URL-28)

Bodrum kat kahvehane, terzi, kurs, saat tamircisi ve spor kulübü; zemin kat lokanta eczane, tuhafiye, doktor muayenehaneleri ve plakçı; 1. ve 2. katlar belediye birimleri ve kütüphane; 3. kat ise düğün, tiyatro salonları, sergi ve okul gösterileri gibi işlevlerde bulunmuştur. Zamanla yapıda meydana gelen hasarlar doğrultusunda yapı 1983 tarihinde boşaltılmış ve 1992 tarihinde ise tamamen yıktırılmıştır (Yakar, 2020). Günümüzde ise bu alanda herhangi bir yapı bulunmayarak meydan ve otobüs durağı işlevlerinde kullanılmaktadır (Şekil 4.30).

Şekil 4.30: 1992'de Yıkılan Belediye Binasının Yeri Günümüzde Meydan İşlevinde

1982 yılında Mimar Fahri Yetman; kentin doğu tarafının sanayi faaliyetlerine bırakılacağı, Tarsus Şelale'sinin, Donuktaş'ın, Roma Hamamı'nın, eski camilerin, Gözlükule'nin, Kleopatra Kapısı'nın çevreleriyle beraber korunacağı ve yeşil alanların tasarlanacağı yeni bir imar planı hazırlamıştır (Gürani, 1999). 1984-1987 yıllarında Atatürk Caddesi büyütülerek araçların kullanımına açılmış, devamı Yeni Mahalle'de olan kısımda çift gidiş-gelişin yapılabilmesi için çalışmalar devam etmiş ve Kırklarsırtı Mahallesinde toplu konut yapımına başlanmıştır (Öz, 1991). 1995 yılında bir kez daha imar planı hazırlanarak kentin kuzeybatı tarafına doğru genişletilmesi planlanmıştır (Gürani, 1999). Ayrıca Cumhuriyet'ten günümüze kadar çeşitli türde birçok yapı inşa edilmiş, özellikle 1980 sonrası yoğun bir yap-sat dönemi başlamış ve yapılan dış göçler ile ilçe düzensiz ve çarpık bir yerleşmeye dönüşmüştür (Teker, 2012).

4.1.2. Kentin Ticari Yapısı ve Tarihi Ticaret Merkezinin Tarihsel Süreci

4.1.2.1. Osmanlı Dönemi Öncesi

Antik dönemde Tarsus, Akdeniz'e ait bir körfez olup sahip olduğu limanı sayesinde Anadolu Bölgesi Akdeniz'e açılmıştır. Bu durum Tarsus'un önemli bir kent durumuna gelmesine katkı

sağlamıştır. Ancak zamanla körfez, Seyhan Nehri'nin alüvyonları buraya taşıması sonucunda kapanarak Regma adında bir göle dönüşmüştür (Ulutaş, 2012). Bu göl sayesinde dönemin insanlarının denizyolu ile ulaşım sağlayarak kente gelmesi kentin ticari yaşamının şekillenmesinde önemli olmuştur. Ayrıca gemi yapmak için göl kenarında tersanelerin kurulması ve limanın ticarette aktif bir şekilde kullanılması kentin değerine değer katmıştır. Özellikle Afrika ve Avrupa kıtalarından çeşitli ürünler gelmiş ve buradan Anadolu'ya gönderilmiştir (Öz, 2016).

MÖ 15. yüzyılda Kilikya bölgesinde önemli kaynakların varlığı ve elverişli bir iklimin bulunması nedeniyle medeniyetler arasında sürekli bir çekişme yaşanmıştır. Bu dönemde bölgeye hâkim olan Kizzuwatna Krallığına Tarsus başkentlik ederek konumu sayesinde Anadolu'daki ve Ortadoğu'daki ülkeler arasında ticari faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Ayrıca krallık üzüm, arpa, zeytin ve buğday üretmiş; hayvancılık yaparak yaylaları kullanmıştır (Öz, 1991).

Hititler döneminde Tarsus limanına Kıbrıs'tan bakırlar gelmiş ve buradan Anadolu'ya gönderilmiştir. Bu durum Hititlerin zenginleşmesinde etkili olmuştur. MÖ 11. yüzyılda ise Fenikeliler, ticari faaliyetler ile Akdeniz'de üstünlük sağlamış ve Çukurova bölgesi gibi birçok kıyı bölgelerini sömürmüşlerdir. Özellikle Tarsus-Gözlükule kazı çalışmalarında bulunan Fenike madalyonu bu düşünceyi desteklemektedir. Ayrıca Fenikeliler dışında kentte; Suriyeli, Rodoslu, Kıbrıslı, İyonyalı tüccarlar da yer almış ve kent, deniz ticaretinde merkez konuma gelmiştir (Ulutaş, 2012) (Şekil 4.31).

Şekil 4.31: Akdeniz'de Deniz Ticareti (Öz, 2016)

Kilikya Krallığı'nın hüküm sürdüğü zamanda ilk olarak başkent Tarsus'ta M.Ö. 5. yüzyılda sikkeler basılmış ve bu sikkelerin üzerine ise buğday başağı tasvir edilmiştir (Şekil 4.32). Bu durum kentte değerli toprakların ve güçlü bir ticari yapının varlığını göstermektedir. Ayrıca kentin önemli bir maden ticaret potansiyeli olup Asurlular döneminde Toros Dağları'nda gümüş madenleri çıkarılmış ve bu dağlara Gümüş Dağları denilmiştir. Özellikle Perslere her yıl 1,3 ton gümüş verilmiştir (Öz, 1991).

Şekil 4.32: Tarsus'taki Sikkeler (Öz, 1991)

Selefkosların MÖ 190 tarihinde Romalılar ile yaptıkları mücadeleyi kaybetmeleri sonucunda ellerinde tek kalan Çukurova'ya yerleşmeleri ile Tarsus'a ayrı bir önem vermiştirler. Kenti kültürel ve sanatsal yönden geliştirmeleri yanında ekonomik olarak da geliştirmek istemiştirler (Şekil 4.33). Özellikle Tarsus yazılı sikkeler tekrardan basılmaya başlanmıştır. Bunun yanında değerli madenlerinin, yoğun sedir ağaçlarının, birçok limanlarının var olması nedeniyle kent hem kara hem de deniz ticaretinde ilerleme kaydederek gelişme göstermiş ve ülkenin eski refahına kavuşmasında rol oynamıştır.

Şekil 4.33: Tarsus'ta Sosyal ve Ticari Hayat-Selefkoslar Dönemi (Öz, 2016)

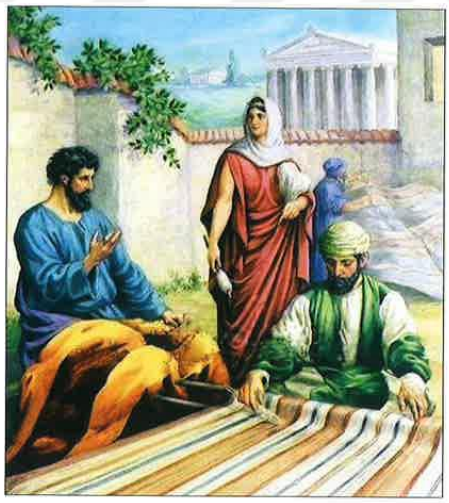
Günümüzde Cumhuriyet alanında bulunan Antik Yol'un çevresine Selefkoslar döneminde çeşitli dükkânlar yapılmıştır. Ancak aynı yüzyılda iç savaşlar başlamış ve senelerce devam etmiştir. Bu durum Tarsus'ta ticaretin azalmasına hatta tamamen tükenmesine neden olmuştur. Tarımsal faaliyetlere ise ara verilerek Kilikya'da açlık ve susuzluk ortaya çıkmıştır. Doğu Akdeniz korsanları durumu fırsata çevirerek bölgede hırsızlık faaliyetlerine başlamıştır. Korsanların bu faaliyetleri Romalıların Akdeniz'deki donanmasına karşı bir tehdit unsuru haline gelmiştir (Öz, 2016).

Roma döneminde şarap, yağ, sirke, bal, çeşitli madenler, dokuma, ayakkabı, yün gibi ürünler Tarsus limanından Roma'ya ulaştırılmıştır. Bu dönemde Tarsus'ta şarap, buğday, zeytinyağı, hurma, ceviz, incir, fıstık, dut, dokuma ürünleri üretilmiş; balıklar ve hayvanlar avlanılmış; mermer ve çeşitli madenler çıkarılmıştır (Şekil 4.34). Öncelik buğday, şarap ve zeytinyağı olmak üzere tüm bu ürünler Tarsus ticaretinde önemli bir yer tutarak Roma ile komşu ülkelere Regma Gölü limanından ihraç edilmiştir. Ayrıca fasulye, susam, mısır, soğan, arpa, sarımsak, marul ve kabak da gönderilen ürünler arasında yer almıştır (Öz, 2016). Tüccarlar tarafından Kilikya'ya getirilen mallar ise baharat, zeytinyağı, buğday, şarap, arpa, ipekli kumaş, ilaç, silah, bakır, ayna ve kalay olup bölgede sürekli bir ticari hareketlilik gerçeklemiştir. Bu bağlamda ticaret kontrol altına alınmak istenerek geçitler ile kıyılara vergi merkezleri kurulmuş ve limanın sorunsuz çalışmasına özen gösterilmiştir. Tarsus Çayı'nın alüvyonlarla gölü kapatmaması için kentliler tarafından belirli dönemlerde temizlenmiştir. Özellikle gölde çok sayıda balığın yer alması ve gölün kenti denizyoluna ulaştırması daima bakımının yapılması için önemli nedenler olmuştur (Ulutaş, 2012).

Şekil 4.34: Zeytincilik ve Zeytinyağı Üretimi (Öz, 2016)

Tarsus tarımı ve ticareti sayesinde dönemin en önemli kentlerinden biri haline gelmiştir. Hatta Roma'nın giyecek ve yiyecek deposudur. Aynı dönemde kentte yün üretilmiş ve dokumacılık faaliyetleri gelişmiştir (Şekil 4.35). Sadece giyime dayalı değil yelken dokumacılığı da yapılmıştır. Hayvancılıkla geçimini sağlayan yarı göçebe aileler çadır dokumasından gelir elde etmiştirler. Günümüzde hala Türkmenler ya da Yörükler, yaylara çıkıp hayvancılık ile uğraşmakta ve çadır kullanmaktadır. Ayrıca kentte kozmetik çalışmaları da yapılarak ilaç ve parfüm imal edilmiştir. Çeşitli ağaçlardan tıpta ve diğer teknik dallarda kullanılmak üzere sakız yapılmıştır. Defne yaprağından ise sabun üretilmiştir (Uğuz, 2011). Roma döneminde yapılan tüm faaliyetler göz önüne alındığında Tarsus ticaret haricinde sanat ve ilimde de ilerlemiş ve Anadolu'nun en önde gelen kentlerinden, Roma'nın ise önemli ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Antik Yol'un etrafındaki dükkânlarda ticari faaliyetler gerçekleştirilmiştir (Şekil 4.36). Hatta sikkelerde veya diğer yazıtlarda Tarsus; en büyük, en ileri ve en güzel şeklinde betimlenmiş ve sadece Efes'in kentle yarışabileceği söylenmiştir (Öz, 2012).

Şekil 4.35: Dokumacılık-Roma Dönemi (Öz, 2016)

Şekil 4.36: Roma Dönemi Antik Yol ve Çevresindeki Dükkanlar (Öz, 2016)

Ortaçağ'da Tarsus'ta eşek, at, camız, katır, tavuk ve deve ticareti yapılmıştır. Deve, at ve katırın taşıma gücünden yararlanılmıştır. Orman ürünleri kentte oldukça fazla bulunmuş ve yakacak olarak tüketilmiştir. Hatta kullanılmasının haricinde kaliteli olduğu için Mısır, Yunanistan, Kıbrıs, Roma ve Yakın Doğu'ya bile gemilerle gönderilmiştir. Ancak bu durum abartılı bir şekilde yapıldığı için ormanlar hızlıca bitmiştir. 8. ve 9. yüzyıllarda ise kentte ilk defa pamuk ekimine başlanmıştır. 13. yüzyılda ise Avrupa ülkelerine satılmıştır. Marco Polo 1271 tarihinde Kilikya bölgesine yaptığı seyahatinde tarlalarda pamuğun oldukça fazla olduğunu belirtmiştir (Öz, 2016).

Bizans Dönemi'nde Tarsus, sahip olduğu limanı sayesinde önemini korumuştur. Yoğun bir ticari faaliyet yapan Avrupa'daki devletlerin kente olan ilgisi artmıştır. İspanyalı, Sicilyalı ve Fransalı tüccarlar Tarsus'a gelip ülkelerine ürün götürmüştürler. Özellikle MS 992 yılında dönemin imparatoru olan 2. Basileisos ile Venedik arasında bir antlaşma imzalanmış ve bu antlaşmaya göre Venedik, Antalya'dan Antakya'ya kadarki tüm kıyılarda ayrıcalık kazanmıştır. Kilikya, Ermenilerin eline geçince ise ayrıcalıklar Cenevizlilere verilerek Tarsus'ta mülk edinebilmiş ve mahkeme kurabilmiştirler. 1215 yılında ise kentte hamam ve fırın yapıları inşa etmiştirler. 1270 yılında da Venedik tekrardan ayrıcalık kazanmıştır. Cenevizlilerle beraber Tarsus'ta ticari faaliyetlerini arttırmıştırlar. İtalya'ya köle, at, şeker, zeytinyağı, kereste, tahıl, şarap, eşek, katır, sığır, ipekli kumaş, baharat, şifalı ot, dokuma ürün, sabun ve silah ihraç edilmiştir. Bu dönemde İpek Yolu'nun hâkimiyeti Moğollarda bulunmuştur. Ermeniler ile Moğolların arasının da iyi olması Avrupalı devletlerin işine gelerek Avrupa'dan başlayan ticaret güzergâhı Tarsus'un içinden geçip Asya'ya kadar uzanmıştır (Ulutaş, 2012).

1360 yılında Ramazanoğulları Tarsus'un hâkimiyetini eline alınca Karamanoğulları, Memlukler ve Ramazanoğulları arasında sürekli savaşlar meydana gelmiştir. Bu durum kentteki ticari faaliyetleri kötü etkileyerek yavaşlatmış olsa da 1529-1530 yıllarında Piri Mehmed Paşa tarafından Gön Hanı yaptırılmıştır. Tarihi ticaret merkezinin bulunduğu bölgede konumlanarak Kırkkaşık Bedesteni'nin bitişiğinde yer aldığı söylenilmektedir (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021). Günümüzde sadece kemerli taç kapısı orijinal bir şekilde bulunmaktadır (Şekil 4.37).

Şekil 4.37: Gön Hanı'ndan Kalan Parça-Taç Kapı

4.1.2.2. Osmanlı Dönemi

Tarsus, 1517 yılında Osmanlı'nın hâkimiyetine girince kentin ticari hayatı tekrardan canlanmaya başlamıştır. Özellikle Ortaçağ'da kentte hüküm süren devletlerin Gülek Boğazını kullanan tüccarlardan aldıkları vergilerin kaldırılması ile kent yeniden ticari güzergâhların odak noktası olmuştur. Ticari amaçlı Gülek Boğazı'nı kullanan kişi sayısı artmış ve 16. yüzyılda pazarlardan ve kervanlardan alınan vergi olan Baç vergisi iki katına çıkarılarak Osmanlı büyük oranda kazanç sağlamıştır (Öz, 2016).

Osmanlı'nın en önemli ticaret yapılarını bedestenler, pazarlar, kervansaraylar, hanlar ve çarşılar meydana getirmiş ve devletin gelir kaynağı çoğunlukla tarımdan ve hayvancılık faaliyetlerinden sağlanmıştır. Tarsus kentinde de bu faaliyetler kırsal yerlerde yapıldıktan sonra elde edinilen malzemeler kent merkezine getirilip hayvan derilerinden tezgâhlarda ayakkabı, çizme, terlik; buğdaydan değirmenlerde un; pamuktan ise atölyelerde iplik ve kumaş üretilmiştir (Şekil 4.38). Üretilen iplik ve kumaşlar da kentteki boyahanelerde boyanmıştır.

Şekil 4.38: İplik Üretimi ve Telis Dokumacılığı (Hayrettin Ergun Arşivi)

16. yüzyılda kentte ipekçi, telis dokuyucu, pamukçu, terzi, demirci, bozacı, semerci, tornacı, bakkal, ekmekçi, börekçi, kasap gibi geniş çaplı bir meslek grubu yer almıştır. Bu meslekler çarşılarda bulunan dükkânlarda faaliyetlerini gerçekleştirmiştirler. Hatta semercilerin, eskicilerin, dericilerin ve börekçilerin kendilerine ait ayrı bir çarşılarının olduğu da söylenilmektedir (Ulutaş, 2012). Geriye kalan diğer meslekler ise o dönemin çarşıları olan Uzun Çarşı, Yayla Hacıoğlu Çarşısı, Mahmut Beğ Çarşısı, Hasan Fakih Dükkânları, Korgağı Çarşısı, Piri Paşa Çarşısı, Haydaroğlu Dükkânları ve Kel Ahmet Çarşısı gibi çarşılarda çalışmalarına devam etmiştir (Öz, 2016) (Tablo 4.2) (Tablo 4.3) (Şekil 4.39). Günümüzde bu çarşıların tam olarak nerede konumlandığı bilinmemektedir.

Tablo 4.2: 16. yüzyılda Tarsus'taki Meslekler

16. Yüzyılda Kentteki Meslekler	
Bakkal	Terzi
Ekmekçi	Demirci
Kasap	Bozacı
Börekçi	Semerci
İpekçi	Tornacı
Telis Dokuyucu	Pamukçu

Tablo 4.3: 16. yüzyılda Tarsus'taki Çarşılar

16. Yüzyılda Kentteki Çarşılar	
Uzun Çarşı	Hasan Fakih Dükkânları
Yayla Hacıoğlu Çarşısı	Korgağı Çarşısı
Mahmut Beğ Çarşısı	Kel Ahmet Çarşısı
Piri Paşa Çarşısı	Haydaroğlu Dükkânları

Şekil 4.39: Tarsus Uzun Çarşı Örneği (Öz, 2016)

Evliya Çelebi ise 17.yüzyıl seyahatnamesinde; kentteki Ulu Cami'nin batı tarafında ticaret merkezinin bulunduğunu, burada 2 hanın olduğunu, hanlarda toplam 317 adet Ulu Cami'nin bitişiğinde de 80 adet dükkanın yer aldığını belirterek çeşitli bezlerin, değerli ürünlerin ve antika malların alım satımının yapıldığı üstü kapalı bir kapalı çarşının varlığından söz etmiştir. Bu bağlamda 16. ve 17. yüzyılda kentte ticari eylemlerin çoğu çarşılarda gerçekleşmiş ve kentin ticari yaşamı buralarda şekillenmiştir (Ulutaş, 2012). Özellikle buralarda her çeşit ürünler satılmış ve buralara açılan sokaklarda ise çeşitli iş kollarına ait üretim yapılmıştır. Sürekli kullanılan ticaret mekânları durumuna gelmiştirler (Öz, 2016) (Şekil 4.40).

Şekil 4.40: 19. Yüzyılda Çarşı (Öz, 2016)

Çarşılar dışında kentin ticaretinde Büyük Pazar, Demirci Pazarı, Eskici Pazarı, Küçük Pazar ve Halife Pazarı adı verilen pazarlarda aktif bir şekilde kullanılmıştır (Tablo 4.4). Kırsalda üretilen sebze, peynir, meyve, süt ve yumurta gibi ürünler buralarda satılmıştır (Şekil 4.41). Ayrıca köle, tahıl ve hayvan pazarları da kette kurulmuştur (Ulutaş, 2012).

Tablo 4.4: 17. Yüzyılda Tarsus'taki Pazarlar

17. Yüzyılda Kentteki Pazarlar	
Büyük Pazar	Küçük Pazar
Demirci Pazarı	Halife Pazarı
Eskici Pazarı	

Şekil 4.41: Karpuz Pazarı Örneği, 19. Yüzyıl (Hayrettin Ergun Arşivi)

Osmanlı döneminde kent merkezlerinde yer alan hanlar ve kervansaraylar, yabancı tüccarların konakladığı, toplu bir şekilde ürünlerin alınıp satıldığı mekânlar oldukları için bir kentte inşa edilen bu yapıların sayısının fazlalığı kentin ticari faaliyetlerinin gelişmişliğini göstermektedir. (Öz, 2016). Akdeniz, Antik dönemlerden bu yana ülkeler arası ticaretin yapıldığı bir yer olduğu için burada yer alan Tarsus'ta, ticari faaliyetlerde aktif rol oynamıştır. Regma Gölü sayesinde denizyolu ile kente getirilen mallar buradan karayolu ile Anadolu kentlerine ve çevresindeki ülkelere gönderilmiştir. Bu sebeple konaklama ve satış faaliyetlerini gerçekleştirmek için kentte daima hanlar ve kervansaraylar inşa edilmiştir (Şekil 4.42). Tarsus'ta çarşı ve pazarların yanı sıra bu yapıların da yer alması kentin ticari yaşamının zenginliğini göstermektedir (Bilgili, 2001).

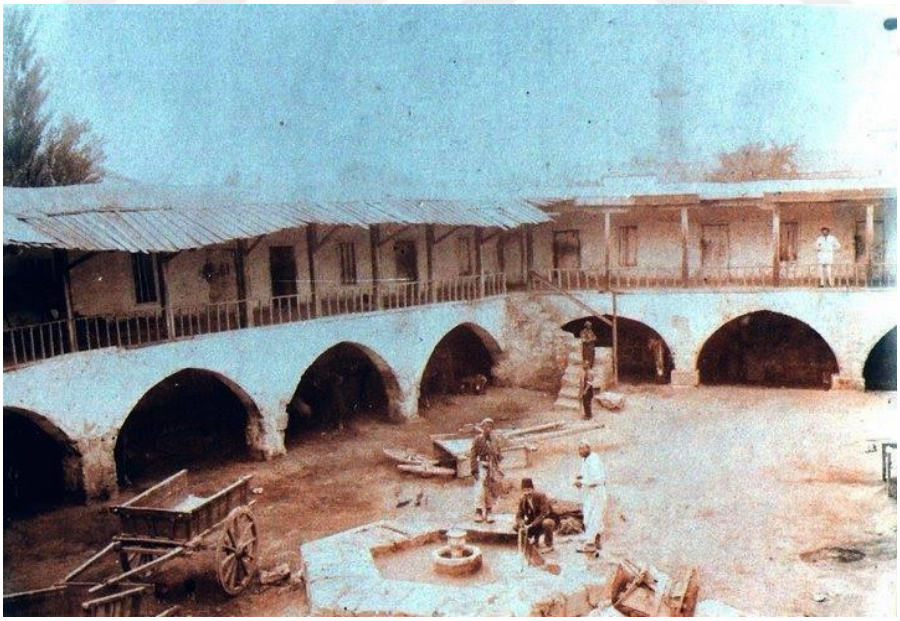

Şekil 4.42: 20. yy.da Han Örneği, Tarsus (URL-29)

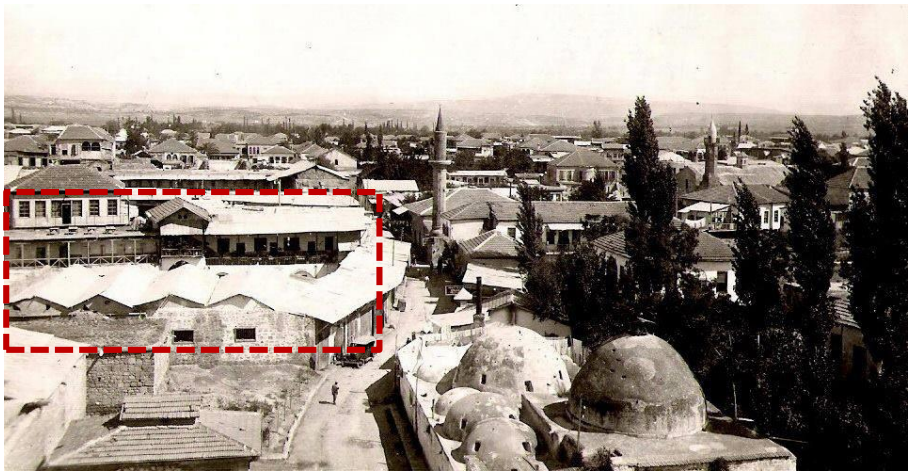
16. yüzyılda Kubat Paşa Hanı, Yahşi Bey Kervansarayı, Koca Hüseyin Bey Kervansarayı, Yayla Hacı Kervansarayı, Molla Hacıoğlu Hanı ve Halil Bey Hanı'nın olduğu ifade edilmiş ve Osmanlı yazarı Şemsettin Sami bu yapıların sayısının 20. yüzyılda 18'e çıktığını söylemiştir (Tablo 4.5) (Öz, 2016). Günümüzde tam olarak nerede konumlandıkları bilinmemektedir. Sadece Şadırvanlı Han'ın, günümüzde halen varlığını sürdüren Yeni Hamam'ın kuzeyinde, Gön Hanı'nın Kırkkaşık Bedesteni'nin bitişiğinde, Saray Hanı'nın günümüzdeki Vakıfbank'ın yerinde, Hindi Hanı'nın Ticaret ve Sanayi Odası'nın güneyinde olduğu söylenilmektedir. (Şekil 4.43) (Şekil 4.44). (Uğuz, 2011).

Tablo 4.5: 16. Yüzyılda Kentteki Hanlar ve Kervansaraylar

16. Yüzyılda Kentteki Hanlar ve Kervansaaylar	
Yayla Hacı Kervansarayı	Molla Hacıoğlu Hanı
Yahşi Bey Kervansarayı	Halil Bey Hanı
Koca Hüseyin Bey Kervansarayı	Kubat Paşa Hanı

Şekil 4.43: Şadırvanlı Han (URL-30)

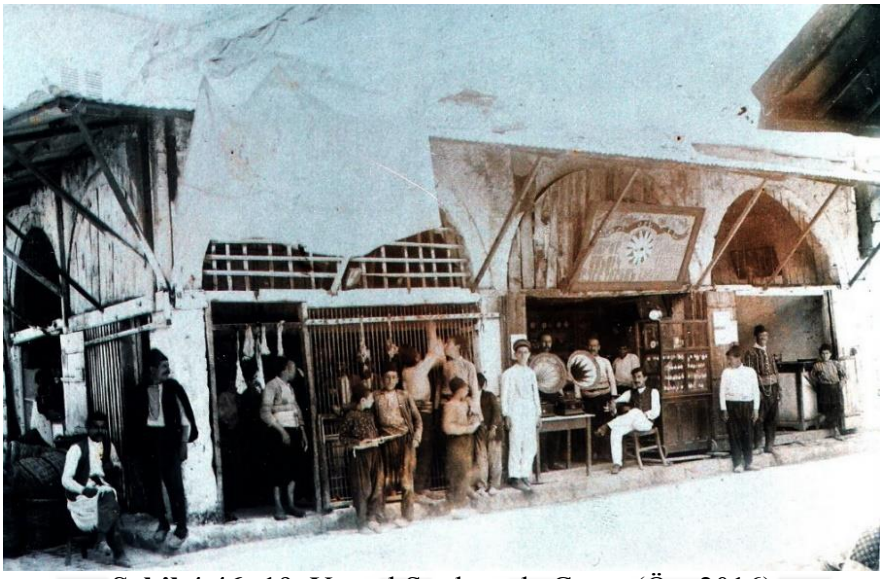

Şekil 4.44: Şadırvanlı Han ve Yeni Hamam (URL-31)

18. yüzyılda kentin ticaret merkezi hanlarda ve Ulu Cami'nin kuzey, hükümet konağı ve belediye binasının ise güney tarafında yer alan çarşıda devam etmiştir (Şekil 4.45) (Şekil 4.46). Bu çarşı; berber, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcı, demirci, saraçhane, derici, kuyumcu, semerci, ekmekçi ve kalaycı gibi her çeşit dükkânın bulunarak farklı iş faaliyetlerinin yapıldığı ve farklı milletten bireylerin yer aldığı kent merkezidir (Tablo 4.6). Farklı ürün satan dükkânların varlığı sebebiyle kuyumcular, bakırcılar, kalaycılar sokağı gibi farklı sokaklara ayrılarak işlevine devam etmiştir (Öz, 2016). 1881'de 830 tane dükkân çalışmakta iken bu sayı 1901 yılında 1297'ye yükselmiş ve bu durum çarşının gittikçe büyüdüğünü göstermektedir (Akgündüz, 1993) (Tablo 4.7). Ancak çarşıda 1866 tarihinde yangın çıkmış ve dükkânların birçoğu yandığı için çarşının bir kısmı işlevini kaybetmiştir.

Şekil 4.45: Makam Cami Çevresindeki Çarşı (URL-32)

Şekil 4.46: 19. Yüzyıl Sonlarında Çarşı (Öz, 2016)

Tablo 4.6: 18. Yüzyılda Kentteki Dükkanların İşlevleri

18. Yüzyılda Kentteki Dükkan İşlevleri	
Berber	Ayakkabıcı
Bakkal	Demirci
Terzi	Saraçhane
Kahvehane	Derici
Bakırcılar	Kuyumcu
Kalaycılar	Semerci
Ekmekçi	Kalaycı

Tablo 4.7: 1868-1901 Tarihleri Arasında Ticaret Mekanlarının Sayıca Değişimi (Akgündüz, 1993)

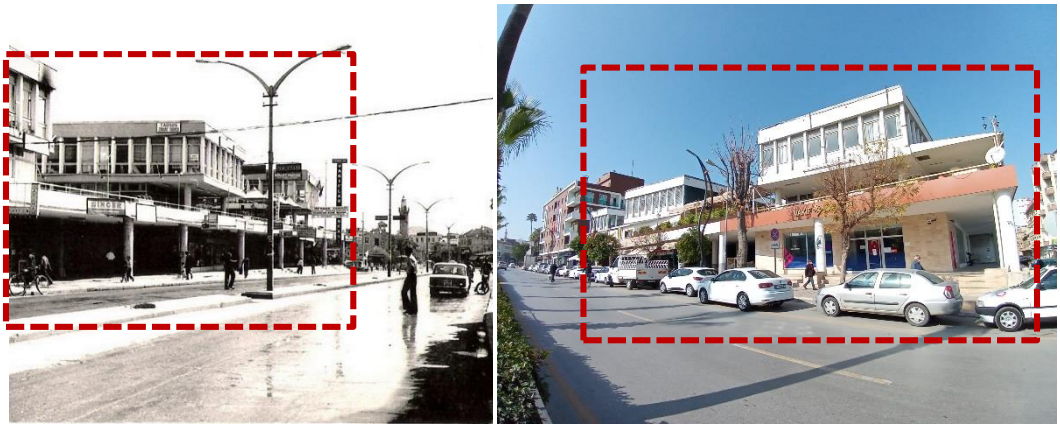
1868-1901 Yılları Arasındaki Ticaret Mekânlarının Sayıca Değişimi			
	HAN	BEDESTEN	DÜKKÂN
1868	9	1	830
1891	27	-	1087
1901	18	-	1297

19. yüzyılda Tarsus limanının işlevini kaybetmesi ve 1886'da demiryolunun açılması ile karayolu ticareti pasif durumda kalarak hanlar geçmiş dönemlerdeki önemini kaybetmiş ve genelde kırsaldan gelen insanlar konaklamıştırlar. Ancak kentte bulunan hanlar, 20. yüzyıla kadar yıkılmadan mevcut durumlarını sürdürmüş olsa da günümüzde yerlerine modern yapılar

inşa edilmiştir (Öz, 1991). Özellikle Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1956 yılında Saray Hanı'nı yıkınca yerine ''Vakıflar Çarşısı'nı'' (Vakıfbank Binası'nın bulunduğu yer) inşa etmiştir (Şekil 4.47) (Şekil 4.48). Bu çarşı, bodrum+zemin+2 katlı betonarme yapım tekniği ile yapılmıştır. Zemin katın üzerine yerleştirilen üç ayrı kütle ana kütleye bağlanmıştır. Ayrıca Kızılmurat Mahallesi Adana Bulvarı'nda konumlanmakta ve günümüzde iş hanı işlevinde kullanılmaktadır (Yakar, 2020). Kırkkaşık Bedesteni'nin yanında konumlanan Gön Hanı, Şadırvanı Han, bazı dükkânlar ve Ticaret ve Sanayi Odası'nın güney tarafında Hindi Hanı 1960'larda belediye tarafından yıktırılmıştır (Öz, 2012).

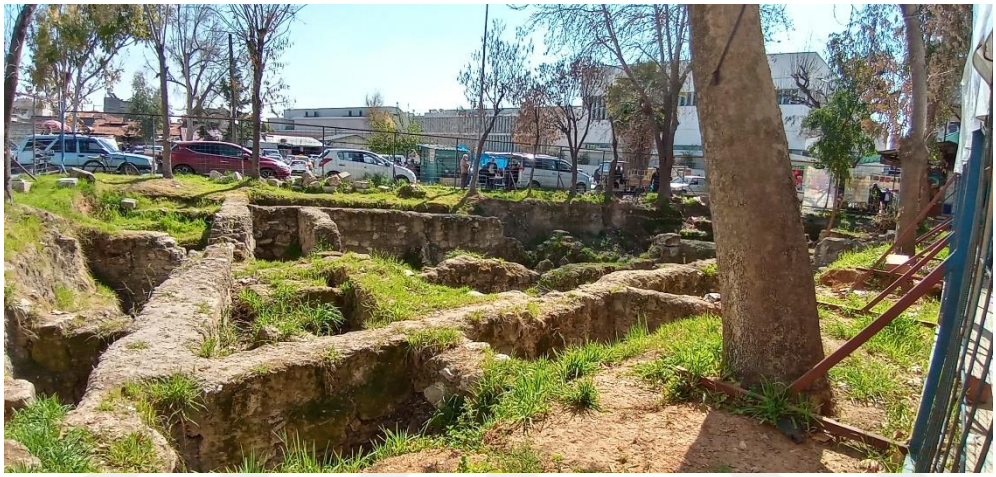

Şekil 4.47: Saray Hanı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)

Şekil 4.48: 1960'larda Vakıflar Çarşısı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz

Kent merkezindeki tek kapalı çarşı Kırkkaşık Bedesteni olup yakınında kurulan buğday pazarı 1980 tarihine kadar işlevini sürdürmüştür (Matteson, 2007). Günümüzde pazarın kurulduğu yer demirlerle çevrilmiş ve kazı çalışmaları yapılmıştır (Şekil 4.49). Kent merkezinde haftalık kurulan Salı pazarlarında ise kırsalda yaşayan kişiler yumurta, süt, peynir gibi ürettikleri ürünlerini satmıştırlar. Üstelik kent kullanıcıları her zaman merkeze gitmeyerek çerçi adı verilen kişiler sayesinde de seyyar bir şekilde ticari faaliyetlerini gerçekleştirmiştirler (Uğuz, 2011).

Şekil 4.49: Buğday Pazarının Günümüzdeki Durumu

Mersin ile Adana arasında kervanların ulaşımını sağlayan kervan yolları Tarsus'un üzerinden geçerek Anadolu'ya varmış olması Tarsus'u ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. Bu yollar arasında en işlek olanı ise Halep'ten gelen ve Tarsus'ta yer alan Gülek Boğazı'nı aşıp Anadolu'ya ve oradan da İstanbul'a giden yoldur (Akgündüz, 1993). Ayrıca 16. yüzyılda Fransız, Venedik ve Ceneviz gibi yabancı tüccarlara Osmanlı'nın kıyılarında veya kent merkezlerinde ticari faaliyetleri gerçekleştirme hakkı verildiğinden Tarsus kıyılarında bu tüccarlar ticaret yapmış ve kent, ticaret merkezliği görevini devam ettirmiştir. Kentten Avrupa ülkelerine yağ, kumaş, iplik, keten, pekmez, at, deve, köle satılmıştır (Öz, 2016). 17. ve 19. yüzyıllar arasında ise kentteki ticarete Fransız ve Dubrovnikliler hâkim olmuş ve kıyılardaki taşıma faaliyetlerini üstlenmiştirler. (Bilgili, 2001).

Bizans Döneminde Tarsus Nehri'nin yatağının değiştirilmesinin bir sonucu olarak Regma Gölü, beslenemeyip bataklık bir hal almaya başlamış ve 19. yüzyılda Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın hâkimiyet kurduğu yıllarda ise gölde kuraklık meydana

gelmiştir. Bu durum ile ticari amaçlı gelen gemiler limana yaklaşamamış ve Tarsus, Antik Dönemlerden beri sahip olduğu liman kent özelliğini kaybetmiştir. Böylece eski önemi azalmaya başlamıştır. Bu yüzyıla kadar Tarsus'a bağlı bir köy olan Mersin, 19. yüzyılda Avrupalı tüccarlar tarafından fark edilmiş ve ticari faaliyetler Mersin İskelesi'nde yapılmaya başlanmıştır. Artık ürünler yurtdışına Mersin'deki denizyolu ile ihraç edilmiştir (Öz, 2016).

Osmanlı, İbrahim Paşa'yı bölgeden çıkartmak için dış güçlerden yardım istemek zorunda kalmış ve bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyen Avrupalı devletlerden başta İngiltere olmak üzere 1838 tarihinde Balta Limanı Ticaret Antlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşma doğrultusunda Osmanlı'nın iç ticaretinde söz hakkı kullanabilmiştirler. Böylece devlet topraklarının tümü resmen açık pazarları durumuna gelmiştir. Askeri yardımları sayesinde ise İbrahim Paşa bölgeden çıkartılmıştır (Oğuz, 2006). Sözleşme gereği de Fransa, İspanya, İngiltere, Avusturya, Portekiz, Rusya, Amerika ve Sicilya devletlerine ait tüccarlar Tarsus'a gelerek ticaret mahkemesi ve konsolosluklar kurmuşturlar. İşlerini rahatça yapabilmek ve olası bir saldırıda savunmak için Tarsus İskelesi'ne konsolos atamıştırlar. 1840 tarihinden sonra Yahudiler, Rumlar ve Ermeniler dış ve iç ticarette aktif hale gelmiş ve yerli tüccarların etkisi azalmıştır (Uğuz, 2011).

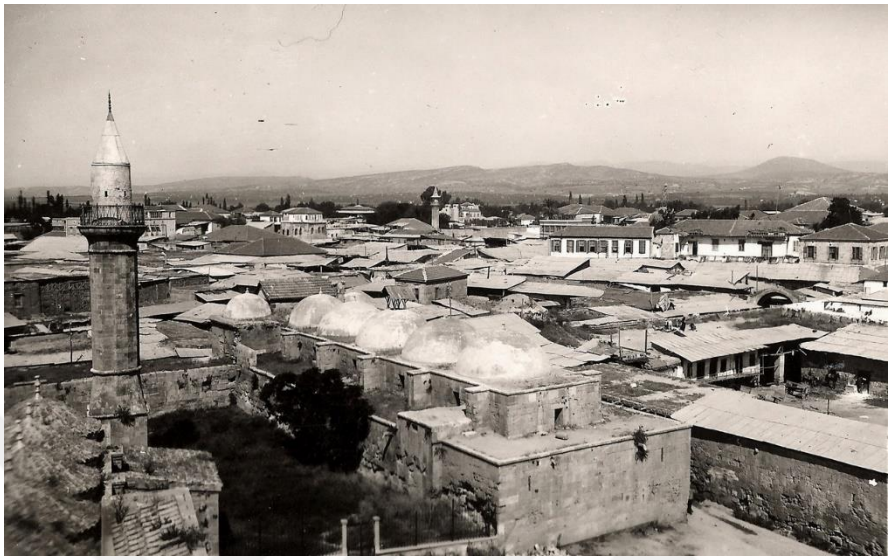
Endüstri Devrimi ile başta İngiltere olmak üzere birçok ülkede başlayan sanayileşme ile ham maddeye olan ihtiyaç artmıştır. Osmanlı pamuk ekimini artırıcı ferman çıkartmış ve bu fermandan en çok ise Tarsus ve çevresi yararlanmıştır. Kentte yapılan pamuk ekimini artarak yurtdışına Mersin limanından gönderilmiştir. 1860'lara kadar pamuğun temizlenmesi ve paketlenmesi ilkel yöntemlerle yapılmıştır. Bu yöntemle az sayıda üretim gerçekleştiği için devlet bunu geliştirmek istemiş ve bölge kullanıcıları tarafından da makineli üretimin yapılmasına dair talep artınca 1863 tarihinde İngiliz tüccar tarafından ilk çırçır fabrikası açılmıştır (Öz, 2016). Bu tarihten sonra kentte iplik, çırçır, un gibi çeşitli fabrikalar inşa edilmiştir. 19. yüzyıl itibariyle Çukurova'da üretilen mallar Avrupa'ya Mersin iskelesinden ihraç edilmiş ve Mersin'in önemi gittikçe artmaya başlamıştır (Akgündüz, 1993). Böylece Tarsus gittikçe önem kaybetmiş ve kentte yer alan konsolosluklar Mersin'e kaymıştır. Sahip olduğu ticaret merkezi görevi de Mersin'e devredilmiştir (Oğuz, 2006). Adana-Tarsus arası gidişgelişin yapılabildiği yollar bulunurken Tarsus-Mersin arasında ise sadece hayvanların geçebildiği bir patika var olduğundan mallar develer ve atlar ile Mersin İskelesi'ne gönderilip oradan ülke dışına çıkartılmıştır.

Mersin-Tarsus-Adana güzergâhına demiryolu yapılana kadar deve veya at arabası ile taşınmıştır. Hükümet yetkilileri bu durumu çözmek için 1850 yılından sonra yol yapım çalışmalarına başlanmıştır. Ayrıca ürünlerin yurtdışına daha hızlı gönderilmesi için Mersin-Tarsus-Adana arasında bir demiryolunun yapılması fikri aynı yıl gündeme gelmiş ve 1884 tarihinde yapımına başlanarak 1886'da tamamlanmıştır (Öz, 2016). Bu demiryolunun yapılması ile üretilen mallar Adana'dan Mersin'e taşınarak Tarsus'un ticari yönü daha da azalmıştır. Mersin limanının açılmasıyla kent eski önemini kaybetmeye başlasa da Akdeniz'i ve Ortadoğu'yu Anadolu'ya bağlayan ticaret yollarının üzerinde yer alan konumu sayesinde önemini korumuştur. Özellikle Halep'ten gelen ticaret güzergâhı Adana'ya ve buradan da Tarsus'taki Gülek Boğazı'ndan geçerek İç Anadolu'ya ve İstanbul'a vardığı için kentin işlek kalmasını sağlamıştır. Hatta 19. yüzyılda Mecelle'nin yazarı Ahmet Cevdet Paşa Tarsus'tan bahsederken büyük bir ticaret kenti betimlemesini yapması kentin hala eski önemini koruduğunu göstermektedir (Uğuz, 2011). Tarsus'ta 20. yüzyılda ise iki bankanın hizmet vermeye başlaması ve ticaret odasının Mersin'dekinden önce açılması kentin eski ticari önemini devam ettirdiğini göstermektedir (Kıray, 1982).

4.1.2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Günümüz

Osmanlı, I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkınca Çukurova Bölgesi, Fransızlar tarafından işgal edilmiş ve Kurtuluş Savaşı başlamıştır. Güney cephesinde yapılan savaşlar sonunda 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalanarak Fransızlar 17 Aralık 1921'de Tarsus'u terk etmiştirler. 1923 yılında Cumhuriyet ilanından sonra ülke genelinde, savaştan yeni çıkıldığı için ekonomik zorluklar yaşanmıştır. Halk, fakir ve yıpranmış bir durumdadır. Milli bir ekonomi yaratılmak istenerek Osmanlı döneminde yabancıların elinde olan bankalar, demiryolları ve fabrikalar millileştirilmeye çalışılmış ve yerli üretim yapılmak istenmiştir. Tarsus özelinde de bu dönemde çırçır, un ve iplik fabrikaları kurulmuştur. 1925 yılından sonra un fabrikasında üretilen irmik ve unlar ülkedeki diğer kentlere gönderilmiştir. Ayrıca bu ürünler Tarsus'tan demiryolu ile Mersin limanına taşınıp buradan da Mısır ve Suriye gibi dış ülkelere de ihraç edilmiştir. Ancak Mersin ve Adana arası karayolunun işlevselliği artınca Tarsus sadece geçiş güzergâhında yer almıştır. 19. yüzyılda Tarsus limanının işlevini kaybetmesi ve beraberinde Mersin limanının canlanması ile kent, uluslararası faaliyetlerde eski fonksiyonunu yitirmiştir. Aynı yüzyılda ticari aktifliğini kaybetmeye başlayarak gittikçe önceki dönemlerdeki önemi azalmış ve Mersin iline bağlı bir ilçe olarak geri planda kalmıştır (Akpolat, 2004). Kentin ticaret merkezi ise yeni

açılan mekânlara doğru kaymıştır. Tarihi merkez ise, işlevine azalarak devam etmiş olsa da değerli olarak görülmüştür (Şekil 4.50) .

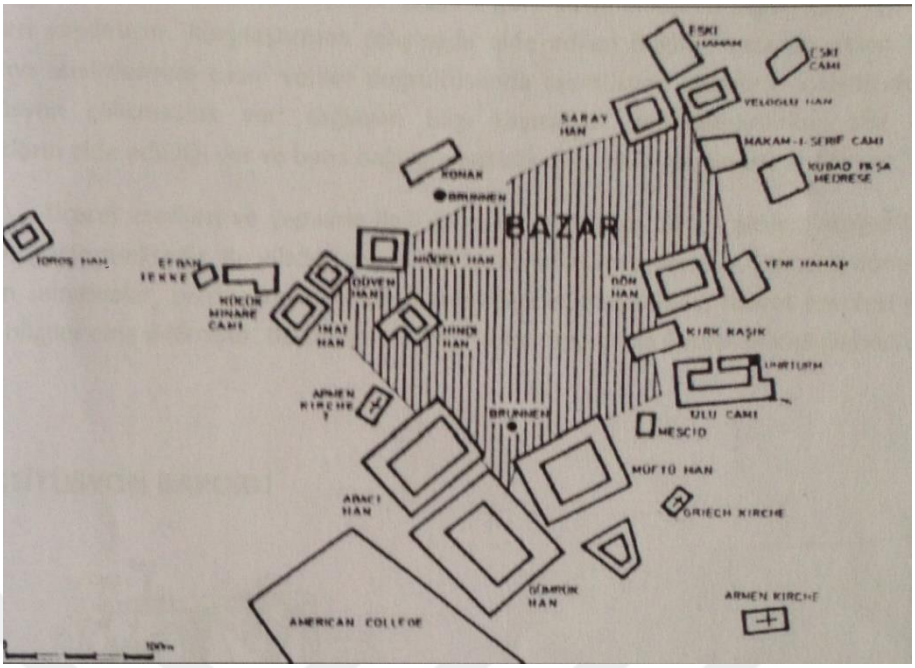

Şekil 4.50: Tarihi Ticaret Mekezi, 20. Yüzyıl (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)

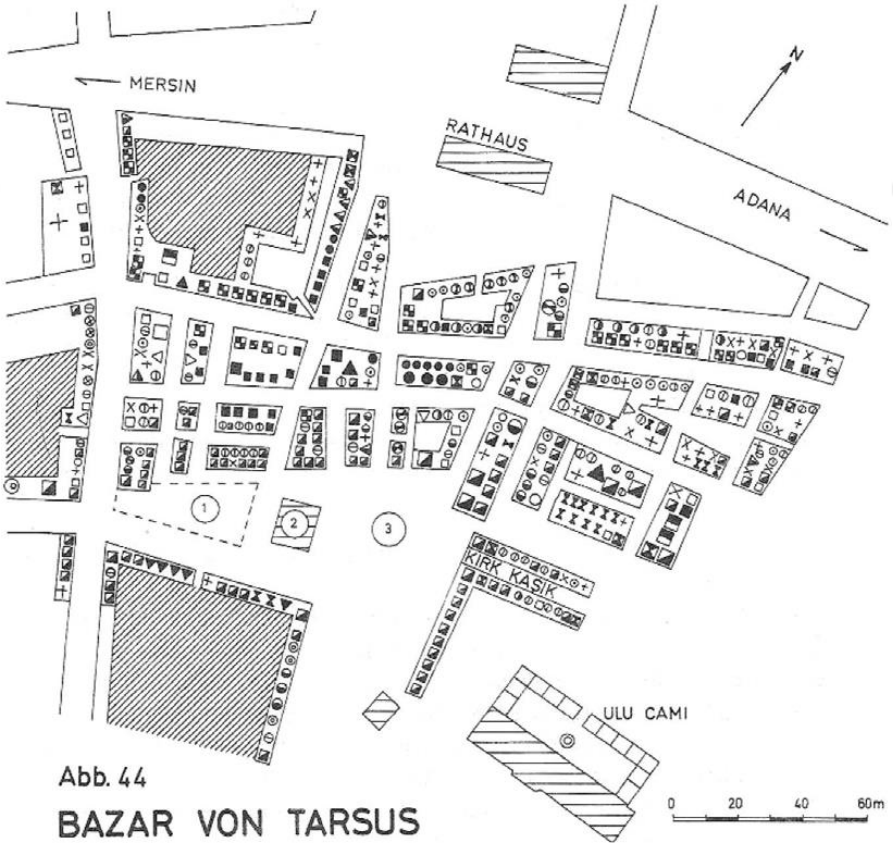
Ulu Cami'nin kuzey ve Makam Cami'nin batı kısmında bulunan ve tarihi ticaret merkezini oluşturan çarşıda; 1923 yılı gece vaktinde büyük bir yangın çıkmış ve sabaha doğru söndürülebilmiştir. Bu yangında 35 tane dükkânın, 3 tane kahvenin, Teceli ve Saray Hanı'nın bir bölümü, 2 tane fırının ile 1 tane otelin de tümünün yandığı bilinmektedir (Öz, 2016). 1930'da ise Makam Cami'nin batı tarafından kasaplar çarşısına kadar olan kısım yanmış ve bu olaydan sonra kapalı çarşı izlenimi veren dükkânların örtüleri açılmıştır (Öz, 2016).

Zamanla ticareti canlandırmak ve ekonomik olarak kalkınmak için kente birçok un, çimento, yağ, çırçır, tekstil, dokuma, tahin gibi fabrika; çarşı, alışveriş merkezi, dükkan, mağaza gibi ticaret yapıları inşa edilmiştir. Bu yapıların bir kısmı kapanmış bir kısmı ise günümüzde eski veya yeni işlevi ile devam etmektedir. Eski dönemlerden beri var olan bazı yapılar ise gününün şartlarına ayak uyduramamış, yanarak veya yıkılarak işlevine son vermiştir.

20. yüzyılın başlarında Çukurova'ya gelerek araştırmalar yapan Rother (1971), tarihi ticaret merkezin Osmanlı dönemi kent dokusundan izler taşıdığını, bu izlerin korunduğunu; 1960'larda da eski dokusunda değişiklik olmadığını ve geleneksel ticaretin devam ettiğini ifade etmiştir (Şekil 4.51) (Şekil 4.52) (Ünlü, 2009).

Şekil 4.51: 20. Yüzyılın Başlarında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi (Rother, 1971)

Şekil 4.52: 1960'larda Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi (Rother, 1971)

Gravürlerden ve arşiv bilgilerinden yola çıkarak tarihi merkezde birçok hanın yer aldığı ve günümüzde yer alan adalardaki dükkânların bu hanların yıkılmasıyla arasta yapılarına ardından

da dükkanlara dönüştüğü mü ya da han mimarisinden farklı olarak arasta biçiminde mi inşa edildiği hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak mevcutta yer alan 291 no'lu adanın üzerinde bulunan kitabenin üzerinde yazan sayı miladi takvime çevrildiğinde 1471-1472 yıllarını işaret etmektedir. Bu tarihlerde ise bölgede Ramazanoğulları Beyliği hüküm sürmüştür. Fakat kitabenin yerleştirilme biçiminde çıkıntılı olarak durması ve tam olarak adadaki izleri taşıyamaması nedeniyle adaya sonraki dönemlerde yerleştirildiği düşünülmekte ve hipotez olarak kalmaktadır.

1954 tarihinde Kızılmurat Mahallesinde konumlanan Hal Binası inşa edilmiştir. İlk açıldığı zaman lokantası, 85 dükkanı ve gazinosu var olmuştur. İki katlı bir yapı olarak 90x80 m ebatlarında betonarme yapım sistemi ile yapılmış ve bina girişleri ise iki kat yüksekliğinde tasarlanmıştır. Birinci katta balkonlar bulunmaktadır (Teker, 2012). 1960'lı yıllarda Ayrıca binanın arka tarafına yeni çalışma alanları kurulmuştur. Günümüzde ise 'Atatürk Çarşısı' adı ile çeşitli malzemelerin satıldığı çarşı işlevi görmektedir. Güney cephesinde de Tedaş ve restoran yer almaktadır (Yakar, 2020) (Şekil 4.53).

Şekil 4.53: Günümüzde Hal Binasının Girişi ve Avlusu

1950 yılı ve sonrasında Hükümet Konağı ile Makam Cami'nin arasında bulunan yer kentin alışveriş merkezidir. Caminin etrafında yer alan birçok dükkân Saray Hanı ile sırt sırta konumlanmış ve kentliler tarafından sürekli bir alım-satım eylemi yapılmıştır. Ayrıca Makam Cami'nin konumlandığı bölge ise kentin tarihi ticaret merkezi olarak işlevine devam etmiştir (Şekil 4.54). Bünyesinde bakırcı, şalvarcı, fırıncı, şekerci, tenekeci, baklavacı, manav, gazozcu, hırdavatçı gibi birçok dükkân ve Kırkkaşık Bedesteni yer almaktadır. 1956 tarihinden sonra Ulu Cami'nin ve Makam Cami'nin çevresinde düzenleme yapılarak harap durumda olan işyerleri yıktırılmış, Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından Kırkkaşık Bedesten'i yenilenerek doğu cephesine kapı açılmıştır (Şekil 4.55). Aynı yıl belediye tarafından önce bedestenin yanında

konumlanan bazı işyerleri ardından da Saray Hanı ve Gozmanın Hanı, 1960'lı yıllarda da Şadırvanlı Han, Gön Hanı ve bazı hanlar sebepsiz bir şekilde yıktırılmıştır. Bedesten'in çevresindeki kalaycılar, hurdacılar, araba tamircileri, demirciler ve tenekeciler ortadan kaldırılmıştır (Şekil 4.56). (Öz, 2012).

Şekil 4.54: 1950'lerde Makam Cami'nin Yakınındaki Dükkanlar (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)

Şekil 4.55: Restorasyon Sonrası Kırkkaşık Bedesteni (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021

Şekil 4.56: Kırkkaşık Bedesteni'nin Batısındaki Dükkanlar (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)

1951 yılında kentte yeni bir çırçır fabrikası kurularak toplam sayısı 7'e çıkmıştır. Ayrıca 1951'de tekstil, 1955'te ise çimento üretim evleri açılmıştır. Üstelik 1955 yılında kentte 1 tane nişasta, 4 tane dokuma, 5 tane tahin fabrikasının olduğu da söylenilmektedir (Gürani, 1999). 1967 yılında yağ vb. ürünleri üreten fabrikalar açılmıştır. Bu ürünler Suriye, Libya gibi Ortadoğu ülkelerine gönderilmiştir. 1986 yılında ise ABD'ye ve 26 ülkeye ham pamuk, hazır giyim, çadır bezi, iplik, kumaş, ham bez, yumurta, bakliyat, cezerye, et, sebze, lokum, meyve, çerez ve tahin gibi birçok ürünler ihraç edilmiş ve bu durum kentte çeşitli üretim faaliyetlerinin yapıldığını göstermektedir (Öz, 2016).

2000 tarihinde Gözlükule Mahallesinde kentin ilk alışveriş merkezi olan Afra AVM açılmıştır (Şekil 4.57). Yapı bodrum+zemin+1 katlı olarak inşa edilmiştir. Ancak 2005'de kapanmıştır. 2011 yılında tekrardan 'Tarsus Regma Outlet Center' adıyla hizmet sunmuş fakat yaklaşık 2 yıl sonra ekonomik nedenlerden bir kez daha işlevine son vermiştir, Günümüzde ise herhangi bir işlevde kullanılmamaktadır.

Şekil 4.57: Günümüzde Kullanımda Olmayan Tarsus'un İlk AVM'si

Berdan Tekstil Fabrikalarının şubelerinden Berdan 1 tesisi, 1951 yılında Fevzi Çakmak Mahallesi Adana Bulvarında kurularak 1970'li - 1980'li yıllarda kentte aktif çalışmıştır. Ancak 2009 yılında yıkılmış ve yerine kentin Afra AVM'den sonraki ilk ve tek Alışveriş Merkezi 'Tarsu AVM' 2010 yılında bodrum+zemin+1 katlı olarak inşa edilmeye başlanmıştır. (Şekil 4.58). Yapının tasarımında Tarsus'un geleneksel evleri örnek alınıp zemin katın üzerinde çıkmalar yapılmıştır. Kumtaşı, seramik çubuklar, oniks ve alüminyum gibi malzemeler kullanılmıştır. 1 Mart 2012'de ise 85 mağaza ve 1000 araçlık otopark alanı ile hizmete açılmıştır. Günümüzde alışveriş eylemi burada sürekli bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

Şekil 4.58: Tarsu Alışveriş Merkezi

Tarihi kent merkezinden uzakta kurulan, kent merkezini bulunduğu bölgeye taşıyarak kentin odağını meydana getiren Atatürk Caddesi'nde bir meydan yer almaktadır. 'Yarenlik Alanı' adıyla tasvir edilen bu meydanın ortasından yol geçmekte ve yolun iki tarafında pasajlar, dükkanlar, mağazalar, iş merkezleri, yeme-içme mekânları ile ortasında dinlenme alanları ve bir tane de çeşme bulunmaktadır (Şekil 4.59). Araç trafiğine kapalı olup sadece yayalar kullanmaktadır. Ayrıca alan sınırlarının dışında ancak alana çok yakın birçok mağaza, iş merkezi, dükkan, yeme-içme mekânı gibi çeşitli iş kollarına ait yapılar konumlanmaktadır. Günümüzde Yarenlik Alanı Meydanı'nı ve yakın çevresini kapsayan bölge, kentliler tarafından sürekli tercih edildiği için kentin merkezini ve dolayısıyla ticaretin merkezini de bu tarafa kaydırmış ve alışveriş eyleminin yapıldığı en işlek mekân durumuna gelmiştir.

Şekil 4.59: Tarsus Yarenlik Alanı

4.2. Kentsel-Toplumsal Bellek Bağlamında Tarihi Ticaret Merkezinin Değerlendirilmesi

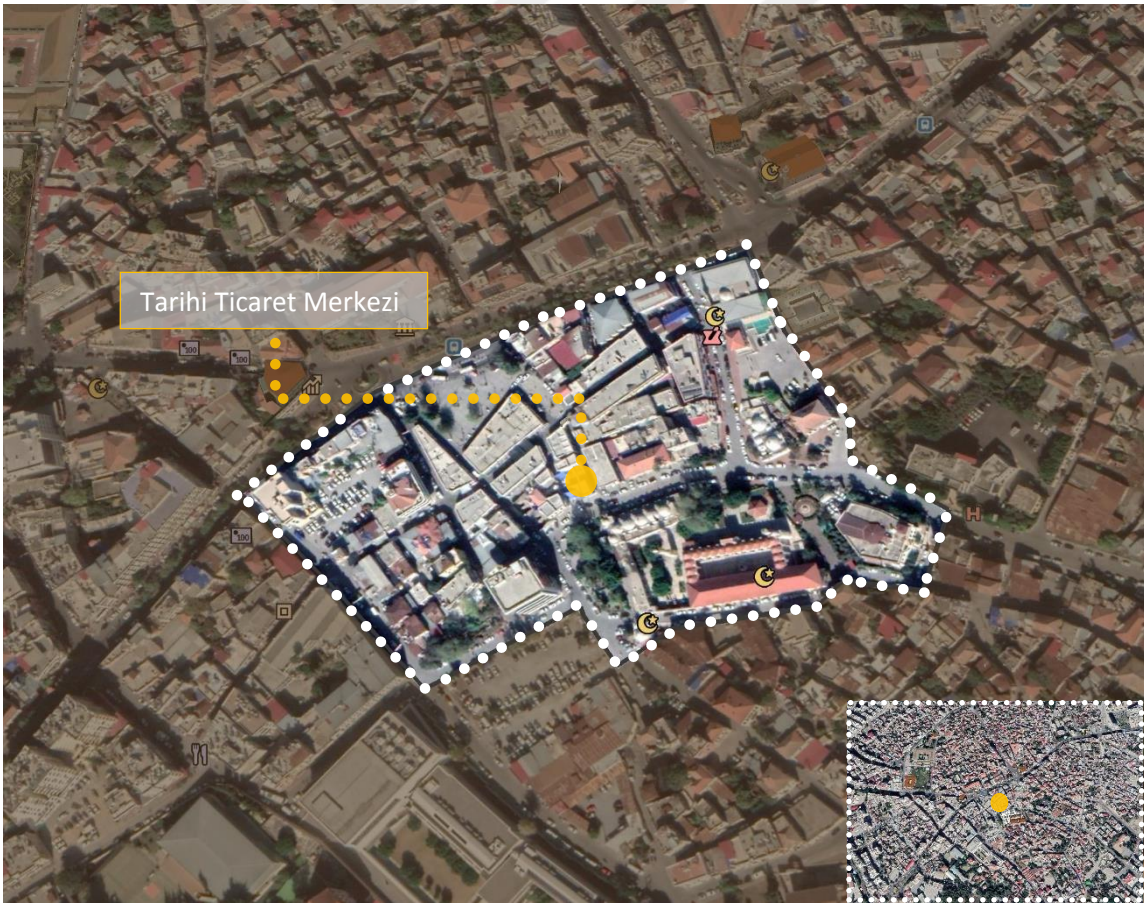
Tarihi Ticaret Merkezi, hem bulunduğu şehrin ekonomik, sosyal, mimari gibi gelişimlerine katkı sağladığı hem de kamusal alan olarak kullanıcılarının sosyalleşmesine imkan tanıdığı için kentin kimliğinde önemli bir yeri olmuştur. Burada farklı medeniyetlere ait ticaret yapıları inşa edilmiştir. Bu yapılar, süreç içerisinde çeşitli fiziksel ve işlevsel değişiklikler geçirse de birçok farklı duruma tanıklık ederek bunları belleğinde biriktirmişler ve yaşadıkları dönemden kesitler sunmaktadırlar. Kullanıcılar ya da ziyaretçiler, kente veya herhangi bir bölgeye ait sembolleri, odakları hafızalarına kaydederek kendi mekansal belleklerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma alanı olarak seçilen tarihi ticaret merkezinin mekansal belleğini oluşturan sembollerin, odakların ve bellek mekanlarının incelemesi yapılmıştır. Anket çalışmasıyla alana dair kentsel-toplumsal bellek tespit edilmiş, kentsel belleğin ve tarihi merkezin korunarak geleceğe aktarılması için toplumun katılım durumu araştırılmıştır.

4.2.1. TTM'nin Konumu ve Çevresi

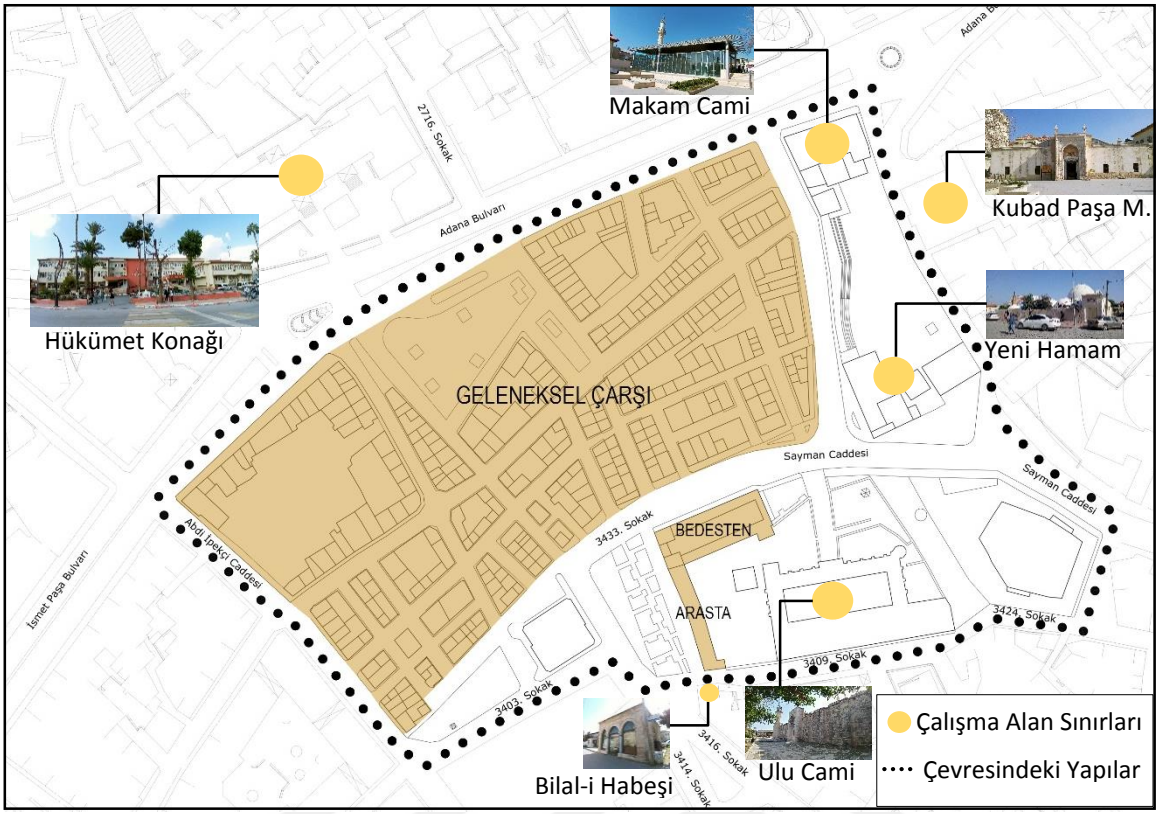
Osmanlı döneminde ticaret yapılarına önem verilerek ticari faaliyetlerin aktif bir şekilde gerçekleştirildiği alanlarda ticaret merkezleri kurulmuştur. Ayrıca ana yollara yakın konumlandırılmış ve esas ögelerini ise bedesten, hamam, Ulu Cami, han, çarşı, pazarlar meydana getirmiştir (Şahinalp ve Günal, 2012). Çalışma alanı olarak seçilen Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi Şehitkerim Mahallesi'nde konumlanmaktadır. Bu alanın sınırlarını, kuzeyde

Adana Bulvarı; güneyde 3403. 3409. ve 3424. sokaklar; doğuda Sayman Caddesi ve batıda Abdi İpekçi Caddesi oluşturmaktadır (Şekil 4.60)

Tarihi Ticaret Merkezi; Ulu Cami'nin, Yeni Hamam'ın, Kırkkaşık Bedesteni ile bu bedestenin bitişindeki arastanın, geleneksel çarşının, konut yapılarının yanı sıra günümüzde yıkılmış olan Gön Hanı'ndan ve Şadırvanlı Han'dan meydana gelmektedir. Yakın çevresinde ise Hükümet Konağı, Bilal-i Habeşi Mescidi, Kubad Paşa Medresesi yer almaktadır (Şekil 4.61). Bu yapıların bir bütün olarak biçimlenişi Osmanlı döneminin kent merkezini yansıtmaktadır. Roma Döneminde meydana gelen, Osmanlı'da yayılım alanı genişleyen ve 19. yüzyılda Tarsus limanının işlevini kaybetmesiyle uluslararası faaliyetlerde eski aktifliğini yitiren kent; günümüzde halen tarihi ve kültürel açıdan değerini korumaktadır. Tarihi merkezde geleneksel zanaatlar ve ticaret faaliyetler azalsa bile ticari işlev devam etmektedir.

Şekil 4.60: Çalışma Alanının Sınırları

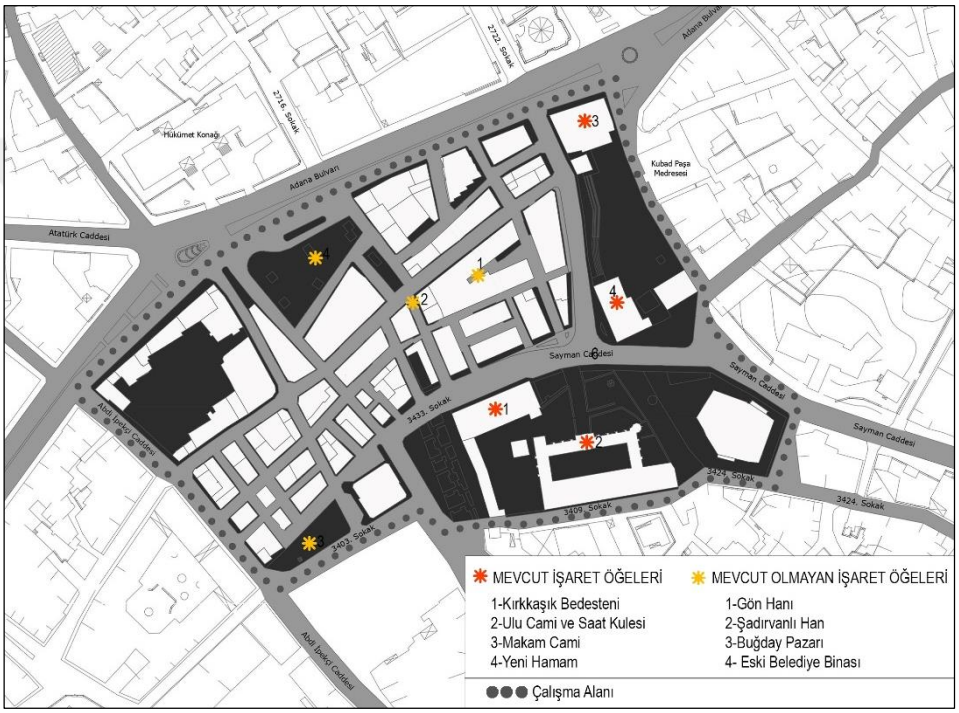
Şekil 4.61: Çalışma Alanı ve Yakın Çevresi

4.2.2. TTM'nin İşaret Öğeleri

İşaret öğesi, kenti simgeleyen ve anımsatan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Lynch, 2010). Kentlinin benimsediği, belleğinde yer ettiği ve bulunduğu bölgeye özgü olan dikkat çekici sembollerdir. Bu semboller, değişik konumlardan ayırt edilerek yöreye gelen yabancı kişilerin doğrultularını bulmalarına yardım etmektedir (Lynch, 2010). Kuleler, höyükler, dağlar, çeşmeler, anıtsal ağaçlar, minareler veya yapılar gibi oluşumlar işaret öğelerini meydana getirerek kentin kolayca algılanmasını ve anımsanmasını sağlamaktadır. Özellikle form, boyut ve malzeme yönüyle konumlandıkları bölgedeki diğer yapılardan rahatlıkla ayırt edilmektedirler. Bu bağlamda yer aldıkları çevreyi yöneten, tanımlayan ve yönlendiren en önemli kaynaktırlar. Ayrıca işaret öğeleri kişiden kişiye değişmektedir. Ancak kişilerin belirtilen alanı ifade ederken ki işaretleri genelde aynı olmuştur (Diker, 2014). Örneğin İstanbul kentinin işaret öğeleri denilince genelde kişilerin zihninde İstanbul Boğazı, Kız Kulesi, Boğaziçi Köprüsü, Galata Kulesi veya kentte bulunan camiler, minareler, kadetraller vs. gelmektedir.

Osmanlı döneminin en önemli ticaret kentlerinden biri olan Tarsus'un 19. yüzyılda işlevi azalmaya başlasa bile günümüzde halen kültürel ve mimari değerini sürdürmektedir.

Bünyesinde bulundurduğu bedesten, han, cami, çarşı, hamam ile yüzyıllardır önemini koruyan tarihi ticaret merkezini meydana getirmiştir. Bu tarihi merkezin işaret öğelerini ise alanda konumlanan Kırkkaşık Bedesteni, Ulu Cami- Saat Kulesi, Makam Cami, Yeni Hamam, hanlar, buğday pazarı, eski belediye binası oluşturmuştur. Ancak yapıların bazıları günümüze kadar gelmiştir (Şekil 4.62). Bazıları ise yok olmasına rağmen işaret öğeleri sorulduğunda söylenilmektedir. Bu durum kentlinin belleğinde yer ettiğini göstermektedir. Günümüzde var olanlar ve olmayanlar olarak gruplandırılmıştır.

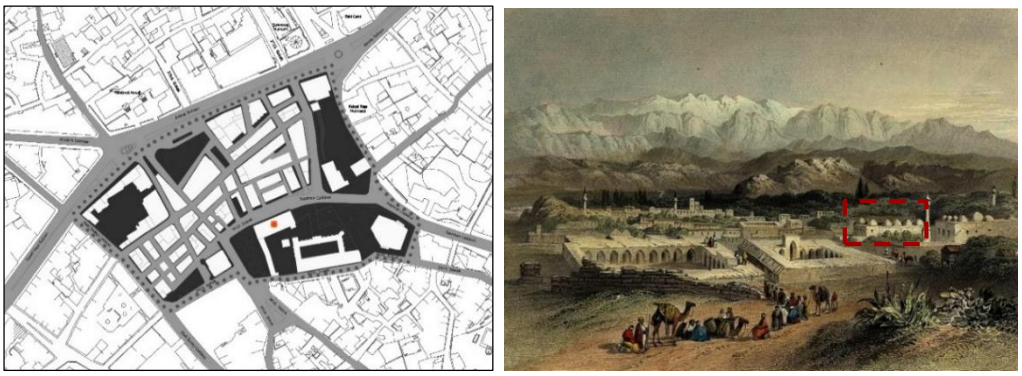

Şekil 4.62: Tarihi Ticaret Merkezi İşaret Öğeleri

4.2.2.1. Mevcut İşaret Öğeleri

- **Kırkkaşık Bedesteni**

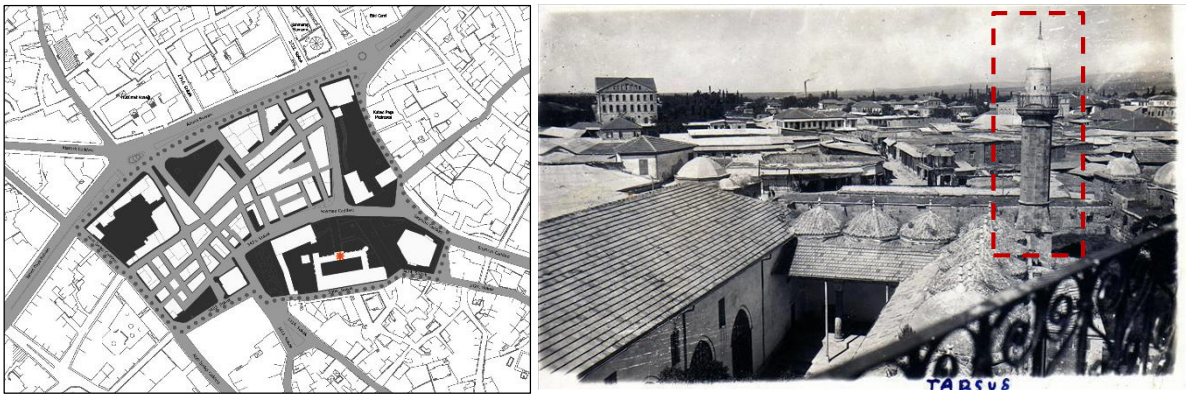
1579 yılında Ramazanoğulları döneminde İbrahim Paşa tarafından yaptırılan Kırkkaşık Bedesteni, tarihi ticaret merkezini oluşturan en önemli ticari işaret öğelerinden olmaktadır. Adını cephede bulunan kaşık motiflerinden almıştır. 1965 yılında doğu cephesine giriş kapısı açılmıştır. Beylikler döneminde aşevi işlevinde kullanılmak amacıyla yapılan yapı Osmanlı'da medrese ve bedesten, günümüzde ise geleneksel el sanatları çarşısı olarak kullanılmaktadır. Formu ve malzemesi ile algılanabilir olması, bölgeye kimlik kazandırması, kullanıcılarda güven hissi oluşturması ve çeşitli yöresel hediyelik eşyalar satılarak alışveriş eyleminin yapılması nedeniyle her mevsim yerli ve yabancı ziyaretçileri bölgeye çekmektedir (Şekil 4.63).

Şekil 4.63: Sembol Öğesi Olarak Kırkkaşık Bedesteni (Gravür: Tarsus Kudeb, 2021)

- **Ulu Cami**

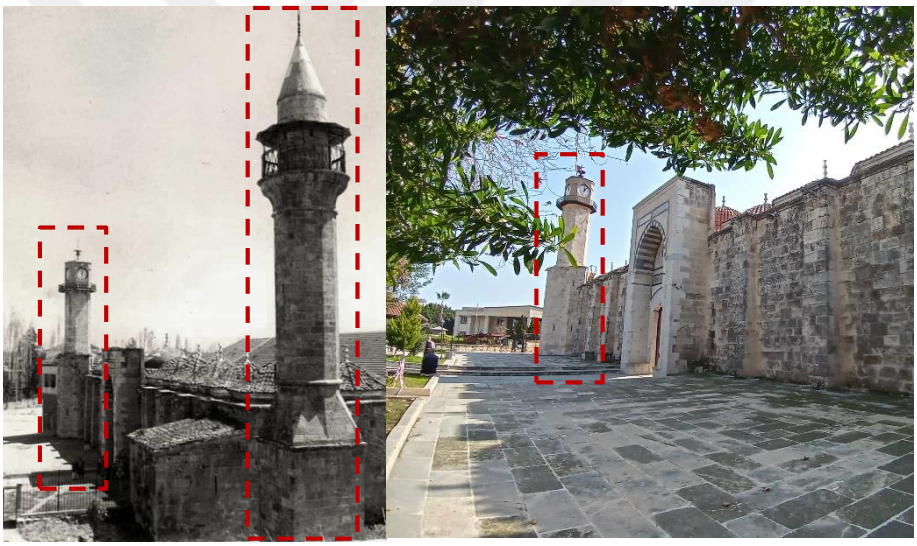
Cami yapıları, kullanıcılarının dini görevlerini yerine getirirmesinin yanında sosyal iletişimi sağladığı için geleneksel kentlerin sembolü olmuştur (Diker, 2014). 1579 yılında Kırkkaşık Bedesteni'nin yaptıran İbrahim Paşa aynı yıl Ulu Cami'yi de inşa ettirmiştir. Kent sınırları dahilinde formu, malzemesi ve boyutu gereği yapıldığı dönemin en görkemli camisidir. İki minareli olduğu için konumlandığı bölgenin algılanabilirliğini arttırmıştır. Ancak bir minaresi sonradan yıkılmış ve günümüzde tek minare ile işlevine devam etmektedir. Ayrıca yıkılan minarenin yerine saat kulesi yapılmıştır. Kentliye tarihi ticaret merkezini tarif etmeleri rica edildiğinde 'Ulu Cami'nin bulunduğu yer' biçiminde tasvirleri caminin önemli bir sembol öğesi olduğunu göstermektedir. Ayrıca sadece bu merkezin özelinde değil aynı zamanda Tarsus sınırları genelinde de kentin işaret öğesi özelliğini sürdürmektedir. Üstelik avlusu ve şadırvanı sayesinde bir toplanma noktasıdır. Her mevsim birçok turist tarafından ziyaret edilmektedir (Şekil 4.64).

Şekil 4.64: Sembol Öğesi Olarak Ulu Cami (Fotoğraf: URL-33)

- **Tarsus Saat Kulesi**

Tarsus saat kulesi, 1895 yılında kentin kaymakamı Ziya Bey'in özverileriyle Çiçekli köyünün ileri gelenlerinden Feyzi Ağa tarafından sekizgen gövdeli olarak yaklaşık 30 metre yüksekliğinde, Ulu Caminin konumlandığı alanda, camiye ait minarenin yıkıldığı yere dönemin kaymakamlık lojmanı ile bitişik nizamda yaptırılmıştır. Kulenin demir korkuluklu bir balkonu olup saat bu balkonun üst kotunda yer almaktadır. En üst kotunda ise kentliye zamanı bildirilmesi amacıyla çan yerleştirilmiş ve bu çan 30 dakikada bir, 60 dakikada ise iki kez çalmaktadır. Betonarme yüksek yapıların olmadığı dönemlerde saat kulesinin silueti kentin her köşesinden görülmekte iken zamanla yapılaşmanın artmasıyla görünürlüğü azalmıştır. Ancak ince, uzun yapısı ve kule görüntüsü ile tarihi dokuya ait bir eleman olarak tarihi ticaret merkezinin sembol öğesidir (Şekil 4.65).

Şekil 4.65: Saat Kulesi ve Ulu Cami (Soldaki fotoğraf: URL-34)

- **Makam Cami**

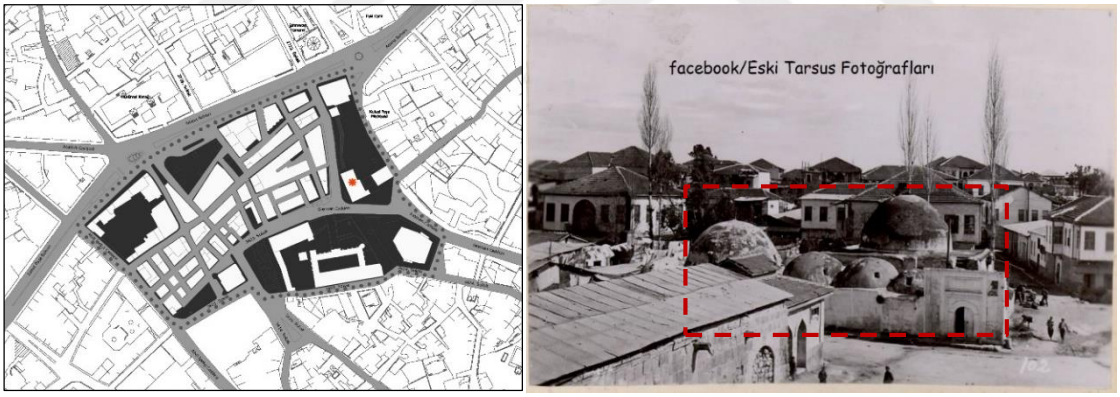
Makam Cami, hem dini yapısı gereği ibadet işlevi sunmasından hem de Hz. Danial'ın mezarı olduğundan kentli için önemli bir semboldür. Yol güzergahlarının kesişim noktasında konumlanmaktadır. Tarihi ticaret merkezinin bulunduğu alana doğu cephesinden girişi sağlayan ilk yapı olduğundan minaresi, merkezin algılanmasını ve tanımlanmasını sağlayarak alana yönlendirmektedir (Şekil 4.66).

Şekil 4.66: Makam Cami Minaresi (Fotoğraf: URL-35)

- **Yeni Hamam**

Geleneksel Osmanlı kent dokusunda cami, bedesten ve hamam beraber aynı bölgede konumlandığı için kentliye din, temizlik ve ticaret konularında kolaylık sağlamıştır. Tarihi ticaret merkezinde yer alan Yeni Hamam da etrafındaki ibadet ve ticaret yapıları ile tarihi dokuyu oluşturmuş ve bölgeye kimlik kazandırmıştır. Kubbeli örtü formu ve kesme taş malzemesi, alanın algılanmasını kolaylaştırmıştır (Şekil 4.67).

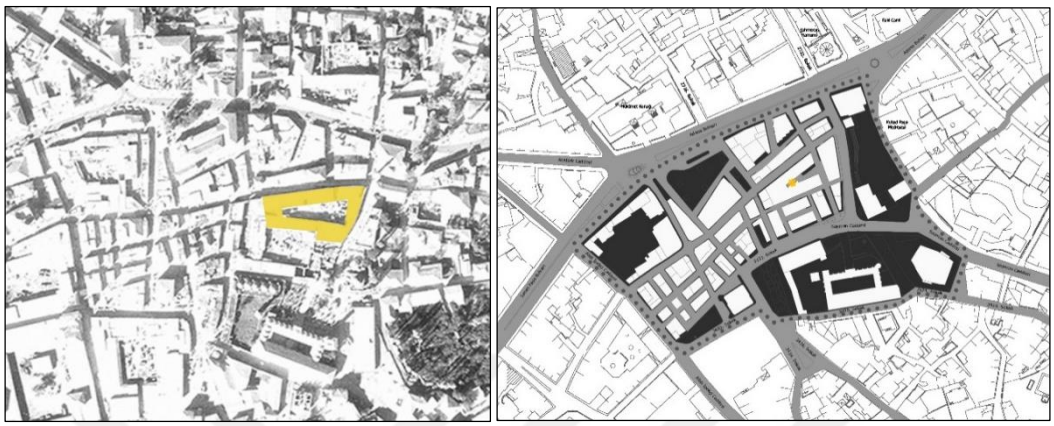
Şekil 4.67: Yeni Hamam Sembolü (Fotoğraf: URL-36)

4.2.2.2. Mevcut Olmayan İşaret Öğeleri

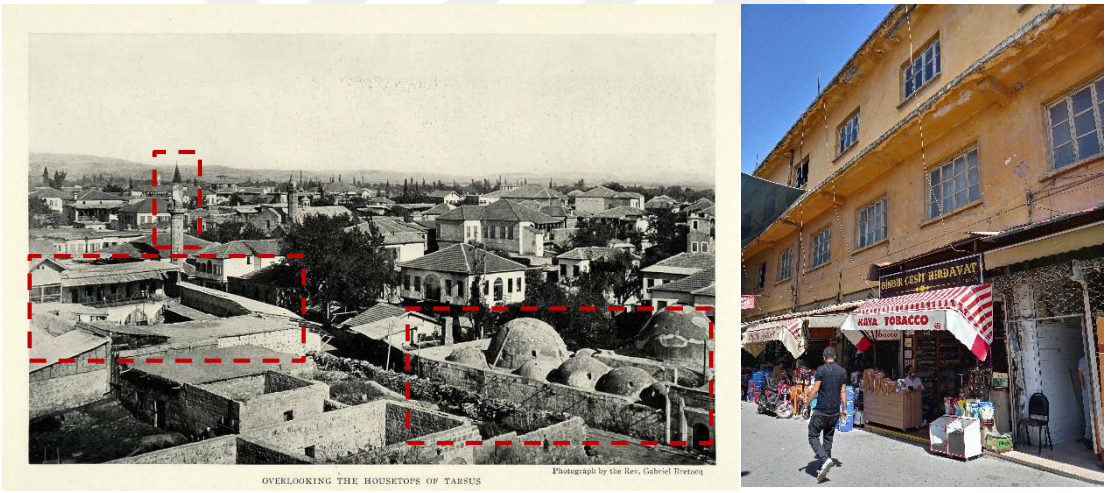
- **Şadırvanlı Han**

Tam inşa tarihi kesin olarak bilinmeyen ancak eski fotoğraflardan elde edinilen bilgilere göre Osmanlı döneminde yapıldığı tahmin edilen Şadırvanlı Han; işlevi, boyutu, formu ve malzemesi gereği bölgenin kolayca algılanmasını sağlamış ve döneminin tipik ticaret merkezlerini yansıtarak önemli bir sembol öğesi olmuştur. Ayrıca 1943 yılında Şair Âşık Veysel Tarsus'a gelerek bu handa konaklamıştır (Öz, 2012). 1960'larda yıktırılsa bile kentli tarafından benimsendiği için yerine betonarme konaklama yapısı inşa edilmiş ve adına

Şadırvanlı Otel verilmiştir. Hatta Âşık Veysel'in anısına bir oda düzenlenerek 'Âşık Veysel'in Odası' ismiyle ziyaretçilere açılmıştır. Ancak yenisi de günümüz şartlarına ayak uyduramadığı için şuanda kullanılmamaktadır (Şekil 4.68) (Şekil 4.69).

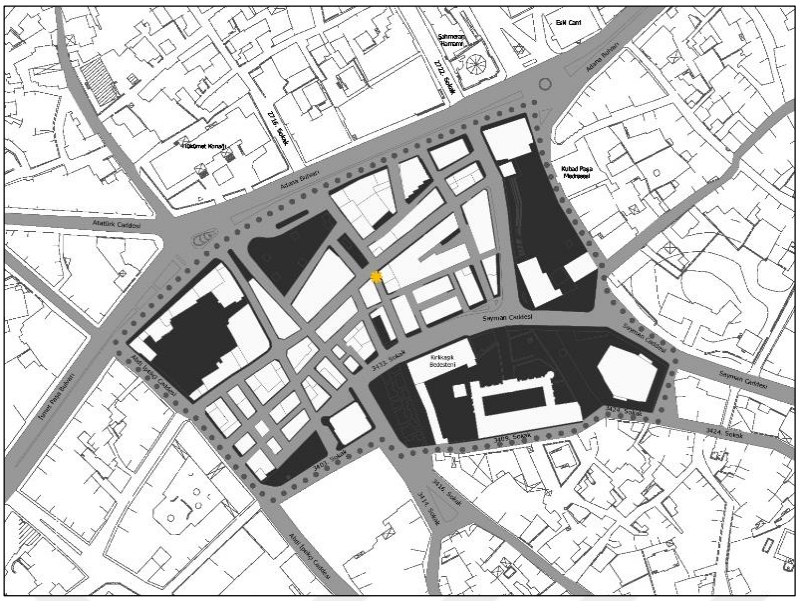
Şekil 4.68: Hava Fotoğrafından Tahmini Yeri, 1946 (HGM Arşivi, 2021) - Günümüz

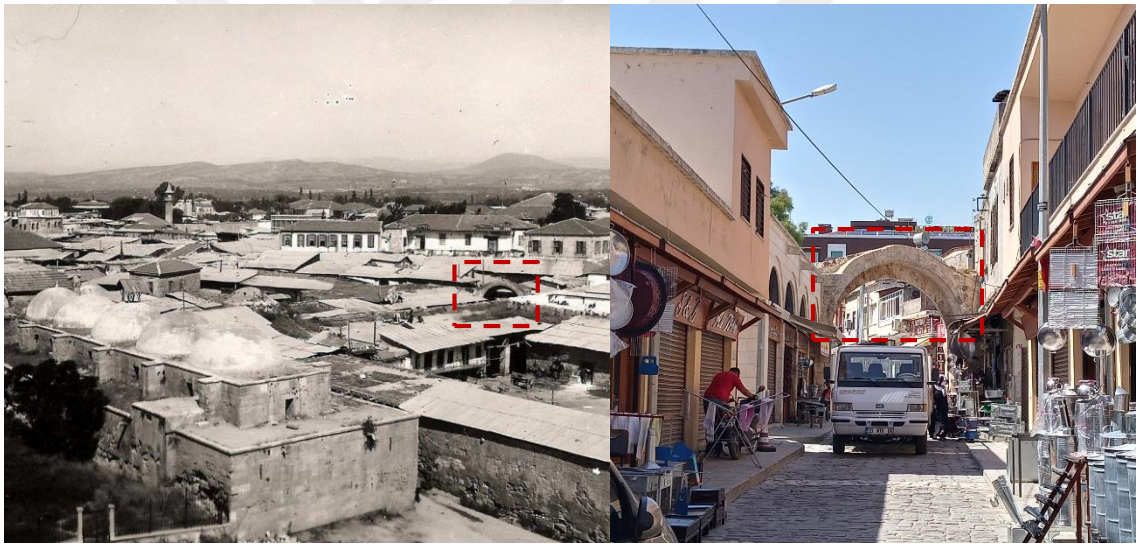
Şekil 4.69: Şadırvanlı Han, Makam Cami, Yeni Hamam (URL-37) - Mevcut Şadırvanlı Otel

- **Gön Hanı**

1529 yılında yaptırılan Gön Hanı, 1960'larda yıktırılmış ve sadece ticaret merkezinin kuzey yönünde yer alan kemerli taç kapısı kalmıştır. Günümüze ulaşan herhangi bir fotoğrafı bulunmamasına rağmen nesilden nesile aktarılarak varlığı öğrenilmiş ve hiç görmeyen genç kent sahipleri bile tarihi ticaret merkezini tasvir ederken 'Gön Hanı'nın olduğu yerden giriş yap' ifadesini kullanmaktadır. Bu durum hanın, hafızalarda yer edindiğini ve bölgenin algılanması kolaylaştırarak yönlendirici görev üstlendiğini göstermektedir (Şekil 4.70) (Şekil 4.71).

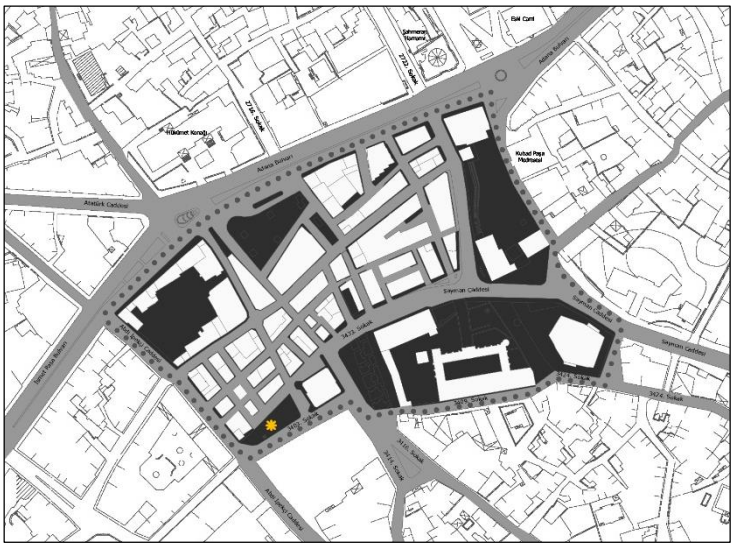
Şekil 4.70: Günümüzde Gön Hanı'nın Tahmini Yeri

Şekil 4.71: 1950'lerde Gön Hanı'nın Taç Kapısı (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021) - Günümüz

- **Buğday Pazarı**

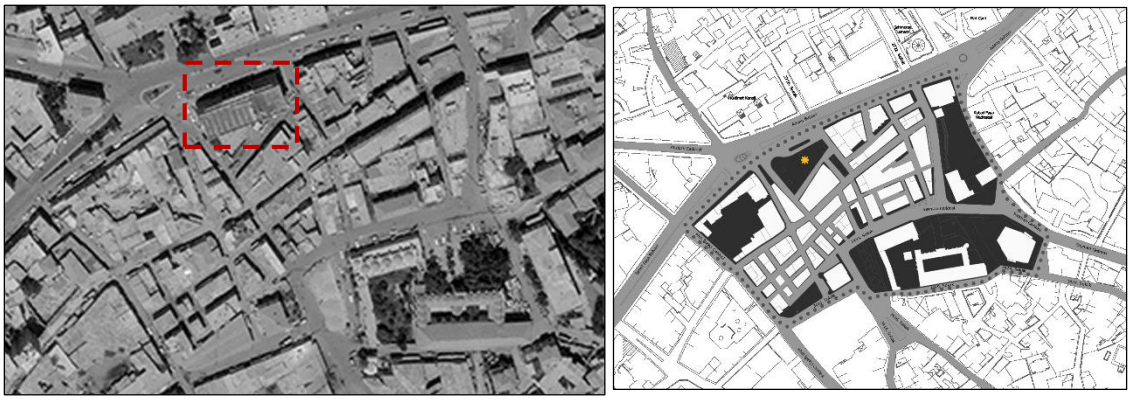
Tarihi ticaret merkezinde yer alan buğday pazarı, günümüzde işlevine devam etmemekte ve aynı isimle kentin farklı bir yerinde kurulmaktadır. Ancak kentin kullanıcıları halen buğday pazarı denilince ticaret merkezindeki konumunu tarif etmektedir (Şekil 4.72).

Şekil 4.72: Günümüz Vaziyet Planında Buğday Pazarının Yeri

- **Eski Belediye Binası**

Ticaret merkezinin kuzey girişinde konumlanan ve 1992'de yıktırılan eski belediye binası, günümüzde otobüs durağı ve meydan işlevinde kullanılmasına rağmen halen kentlinin belleğinden silinmemiştir. Özellikle otobüs sürücülerinin 'belediye durağının orada indiririm' cümlesi bu kanıyı desteklemektedir. Ancak yapı, her ne kadar bellekte bir yer edinmiş olsa da tarihi dokudan koptuğu için eski özelliğini kaybetmiştir Şekil 4.73).

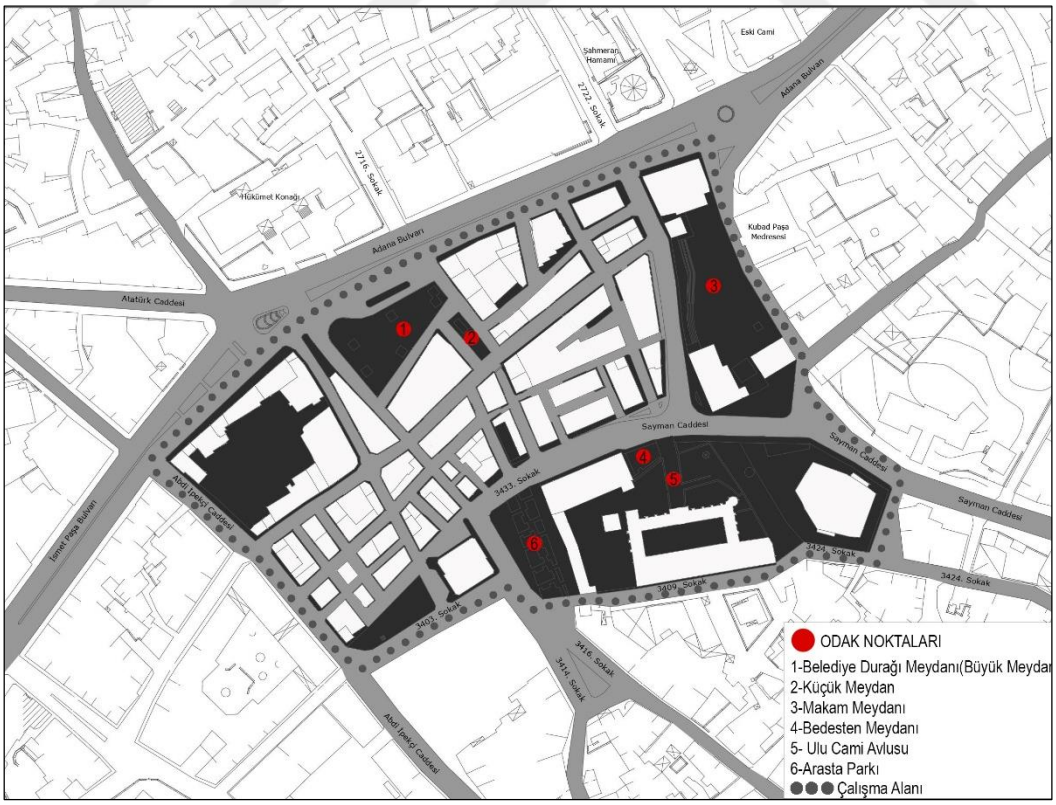
Şekil 4.73: Hava Fotoğrafından Belediye Binası,1976 (HGM Arşivi, 2021) - Günümüz

4.2.3. TTM'nin Odak Noktaları

Odak noktaları; resmi etkinlikler, ticaret, rekreasyon, ulaşım ağı ve pazarlama gibi kutlamaların beraber uygulandığı alanlardır (Lynch, 2010). Kullanıcıların toplandığı, dağıldığı ya da herhangi bir konumdan diğer konuma geçişin sağlandığı yerler, kentin veya bölgenin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu noktalar meydanlarda, alışveriş mekanlarında, avlularda,

kavşaklarda, sınırlar arası geçiş bölümlerinde, sayıca yoğun merkezlerde gerçekleşmektedir (Eren Günal, 2008). Özellikle meydanlar, kent sınırlarındaki mekansal formlar içerisinde bireyler tarafından keşfedilen ilk mekanlar olduğu için yollardan sonra gelen en önemli öğedir (Krier, 1988). Örneğin İstanbul kentinin odaklarından Kadiköy ve Taksim Meydanları kullanıcıları tarafından sürekli kullanılarak, bulunduğu bölgenin çekirdeği durumuna gelmiştir. Ayrıca avlularda ve bahçelerde ise çoğunlukla kentli buluşmakta ve vaktini sohbet ederek geçirmektedir. Buralarda her daim insanlar bulunduğu için birer odak noktasıdır.

Çalışma alanı olarak seçilen Tarsus tarihi ticaret merkezi, kentlinin ticari faaliyetlerini gerçekleştirdiği aynı zamanda dini ibadetlerini yerine getirdiği ve beraberinde sosyalleştiği bir merkezdir. Özellikle 50 yaş ve üzeri kişiler tarafından ziyaret edilerek herhangi bir alım-satım eylemi yapılmasa bile alanda oturmak, vakit harcamak ya da belirli bir amaç doğrultusu için gidilmiş ve sürekli kullanıldığı için zamanla bölgenin odağı durumuna gelmiştir. Bu bağlamda TTM'nin sınırları dahilindeki odaklar; meydanlar, ulaşım ağları, avlular ve bahçeler olup ulaşım odağı, yeme-içme odağı, etkinlik odağı, toplanma-dağılma odağı ve ticaret odağı gibi işlevlerde kullanılmaktadırlar (Şekil. 4.74).

Şekil 4.74: Çalışma Alanı Odak Noktaları

- **Belediye Durağı Meydanı (Büyük Meydan)**

1992'de yıkılan eski belediye binasının konumlandığı ve günümüzde meydan işlevi gören alanın, kent içi ulaşımı sağlayan dolmuşların durak yeri olduğu için ulaşım odağı; meydan sınırlarında ticari faaliyetler gerçekleştirdiği için ticaret odağı; kullanıcılarının toplanarak sohbet ettiği, oturduğu ve yemek-içeçek tükettiği için toplanma ile yeme-içme odağı fonksiyonu bulunmaktadır. Ayrıca, bu bina, kentli tarafından benimsendiğinden yıkılmış olsa bile hafızalardan silinmemiş ve günlük konuşma dilinde sürekli 'belediye durağı' ismiyle hitap edilmiştir. Nesilden nesile aktarılıp günümüzde de bu isimle bilinmektedir (Şekil 4.75).

Şekil 4.75: Belediye Durağı Meydanının İşlevleri (Tarsus Kudeb Arşivi, 2021)

- **Küçük Meydan**

Tarihi ticaret merkezinin güney bölümüne geçişi sağlayan ve günümüzde Gön Hanı'ndan kalan taç kapısının kuzeyinde konumlanan ulaşım ağı, 578 nolu adayı sınırlamaktadır. Bu adada, 2010 yılı öncesine kadar niteliksiz yapılar yer almış ve daha sonra Tarsus Belediyesi tarafından gerçekleştirilen sağlıklaştırma projesi kapsamında yıkılarak günümüzdeki durumuna getirilmiştir. Ayrıca yaya yolları dahilinde bir konumdan ötekine geçişi sağladığı için ulaşım odağı işlevinde kullanılmaktadır (Şekil 4.76).

Şekil 4.76: Yaya Ulaşım Odağı, 578 Ada

- **Makam Meydanı**

Makam Cami, Yeni Hamam ve Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilen konağın konumlandığı adanın ortasına bir meydan tasarlanmıştır. Bu meydan; etkinlik, ticaret, toplanma-dağılma ve yeme-içme odağı işlevlerinde kullanılmaktadır. Belediye tarafından çeşitli etkinlikler, davetler, törenler, kermesler ve kutlamalar düzenlenerek kentli bir araya getirilmektedir. Ayrıca herhangi bir organizasyon olmadan da insanlar sohbet etmek, güzel vakit geçirmek için burada toplanmaktadır (Şekil 4.77).

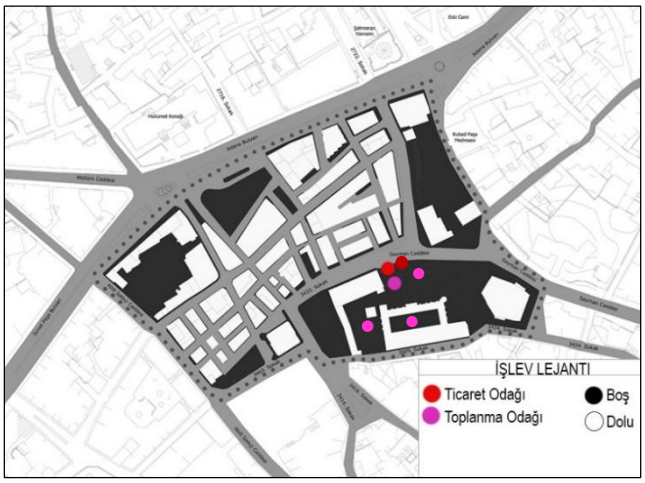
Şekil 4.77: Makam Meydanının İşlevleri

- **Ulu Cami Avlusu ile Bedesten Meydanı**

Kırkkaşık Bedesteni'nin doğu girişi ile Ulu Caminin avlusu, ibadet ve alışveriş saatleri dışında kentlinin oturduğu, sohbet ettiği bir yer olduğu için toplanma-dağılma odağı işlevindedir. Geçmiş dönemlerde kentli ibadet saatleri dışında toplanıp önemli konuları görüşmüştür. Günümüzde ise halen bu gelenek devam etmekte ve kullanıcılar bahçesinde oturarak muhabbet etmektedir. Bir amacı olsun ya da olmasın günün her saatinde burada mutlaka oturan bir topluluk bulunmaktadır. Ayrıca bahçe kapısının girişinde çeşitli yöresel gıda ürünlerinin satışının yapıldığı seyyar tezgahlar kurulmaktadır. TTM'ye gelen kullanıcılar bu tezgahlardan ürünler satın aldığından alan, ticaret odağı durumuna da gelmiştir (Şekil4.78) (Şekil 4.79).

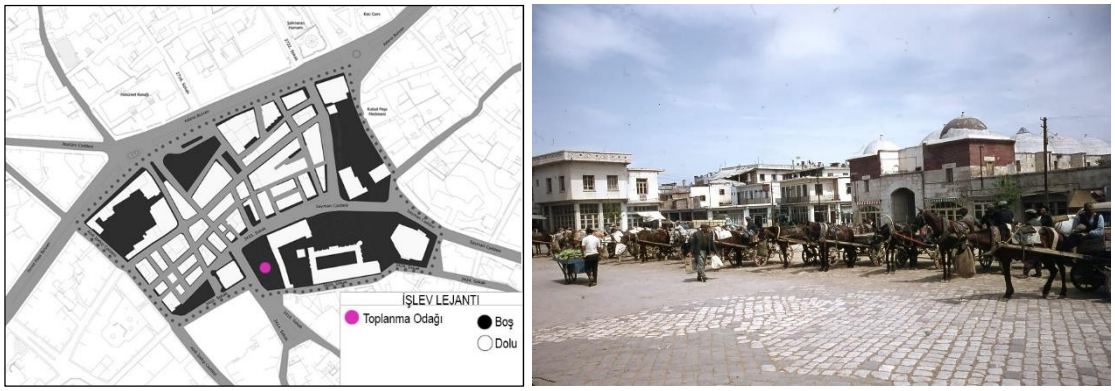
Şekil 4.78: Ulu Cami Avlusu ile Bedesten Meydanının İşlevleri

Şekil 4.79: Bedesten Meydanı ve Ulu Cami Avlusu

- **Arasta Parkı**

Kırkkaşık Bedesteni'nin batı cephesinde yer alan meydanın alanında 1965 yılına kadar birçok dükkan konumlanmıştır. Bu tarihten sonra ise bu yerler yıkılarak kentlinin at arabalarını bıraktığı bir ulaşım odağı haline gelmiştir. Ancak 1990'larda tekrardan yapı yapılmış ve 2000'lerde yeniden yıkılarak tamamen meydan formuna çevrilmiştir. Günümüzde ise kentlinin sürekli kullandığı, oturup vakit geçirdiği bir toplanma-dağılma odağıdır (Şekil 4.80).

Şekil 4.80: Arasta Parkının İşlevleri ve 1970lerdeki Hali (Fotoğraf: URL-38)

4.2.4. TTM'nin Ticari Bellek Mekanları

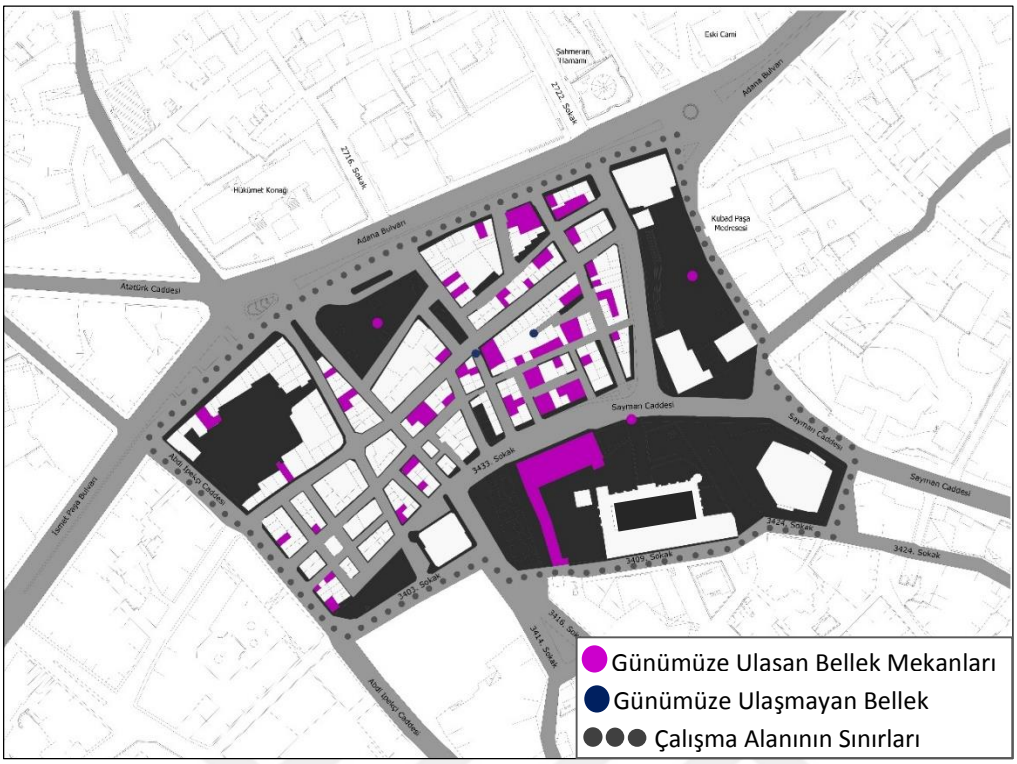
Pier Nora'nın 'Hafıza Mekanları' adlı kitabında belirttiği gibi bir mekanın, bellek mekanı olabilmesi için bireyler bu mekana aitmiş gibi hissetmeleri ve mekanı benimseyerek anlam yüklemeleri gerekmektedir (Nora, 2006). Tarsus tarihi ticaret merkezi, geçmişe dair birçok izi bünyesinde barındıran bir dokuya sahip olması ve yüzyıllar boyunca değişimler geçirerek dönüşüm yaşaması ile Tarsus kentinin bellek mekanlarından biri olmuştur. Ayrıca bu merkezde

yer alan yapılar ise kentlinin hafızasında TTM'nin canlanmasına yardım etmekte ve alanın bellek mekanlarını meydana getirmektedir.

Kentlinin kentsel ve toplumsal belleğinin değerlendirilmesi için yapılan anket çalışmasında 481 adet katılımcıya, hafızalarında yer edinen TTM'nin ticari bellek mekanları sorulmuştur. Gelen cevaplar doğrultusunda mekanların söylenme yoğunluğu SPSS-25 programında analiz edilerek '4.2.5. Anket Çalışması' başlıklı bölümde detaylı olarak anlatılmıştır. Ayrıca geçmiş dönemde Kudeb tarafından hazırlan işlev analiz paftası ile yazar tarafından hazırlanan mevcut işlev analiz paftası çakıştırılarak işlevi aynı kalan yapıların tespiti yapılmış ve uzun yıllardır kullanıldığı için tarihi ve anı değeri olduğu düşünülerek bu mekanlar ile anket sonuçlarından çıkarılan bellek mekanları birleştirilerek alanın ticari bellek mekanları ortaya konulmuştur. Ayrıca alanı deneyimleyen kentlinin de fikirleri alınmıştır. Anket çalışmasında söylenilen bazı mekanların günümüzde tam olarak nerede konumlandığı tespit edilememiştir. Günümüze ulaşan mekanlar ile mevcutta olmayan fakat konumu bilinen iki han, haritada gösterilmiştir (Tablo 4.8) (Şekil 4.81). Mekanların hangi işlevde kullanıldığı EK: B'deki belirtilmiştir.

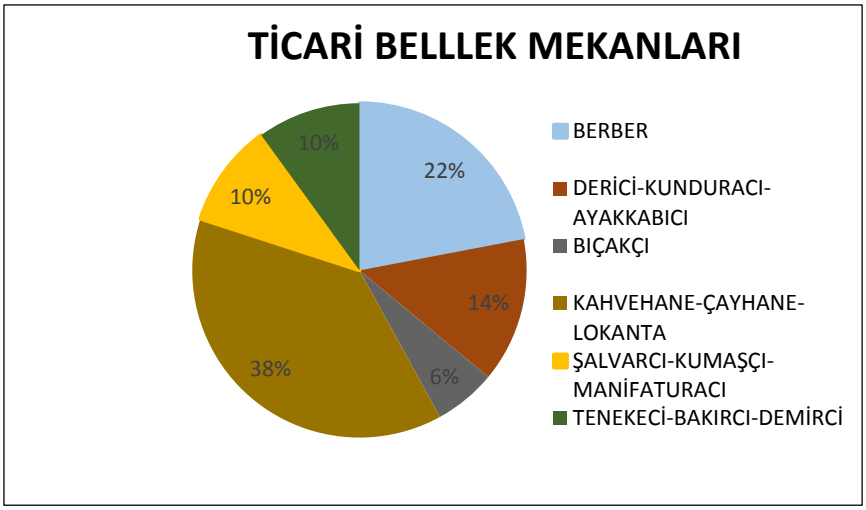
Tablo 4.8. Ticari Bellek Mekanları

Katılımcılara Göre Bellek Mekanları	Bellek Mekanı Olarak Değerlendirilen Günümüze Ulaşmış Dükkanlar
• Kırkkaşık Bedesteni	• Dededen Torununa Tenekecilik, Tenekeci Ayhan, Tenekeci Erhan, Hacı Usta Ayakkabıcı, Tenekeci Bayülgen, Hafızoğlu Bıçakçı, Durak Derici
• Tüfekçi Dükkanları	• Muhabbet Çay Evi, Köroğlu Kıraathanesi, Bahar Lokantası, Bizim Lokantacısı, Şark Kıraathanesi, Şahin Çayevi, Emekliler Çayevi, Akvaryum lokantası, Kaleburç Çayevi, Aydın Kıraathanesi
• Kürt Kahvesi	• Tüfekçi Şampiyon, Tüfekçi Karadayı,
• Yeni Hamam	• Balıkçı Şahin, Şalgamcı Tacettin, Bedi Usta Kebapçı, Ciğerci Mikail, Ateşler Cezerye, Şekeroğlu Cezerye,
• Tütüncüler	• Kuşçu Erkek Kuaförü, Berber Kübra, Alabaş Erkek Kuaförü
• Terzi Dükkanları	• Şalvar Dünyası, Uluışık Manifatura

Şekil 4.81: Tarihi Ticaret Merkezinin Ticari Bellek Mekanları

Geleneksel çarşıda konumlanan tüfekçi, tütüncü, şalgamcı, kebapçı, kuruyemişçi, humuşçu, kunduracı, ayakkabıcı, derici, kumaşçı, şalvarcı, manifaturacı, demirci, bakırcı, terzi, berber, tenekeci, kahvehane, çayhane, Kırkkaşık Bedesteni ve batı cephesine bitişik nizamda yapılan arasta, Yeni Hamam, ticaret odaklarından Ulu Cami bahçesi ile belediye durağı meydanı, yıkılmasına rağmen hafızalardan silinmeyerek katılımcıların 'diğer' şıkkında belirttikleri Şadırvanlı Han ve Gön Hanı kullanıcılar tarafından benimsenerek TTM'nin ticari bellek mekanlarını oluşturmuştur. Özellikle kentli, TTM'nin eskiden büyük bir manifaturacı, tenekeci ve bakırcı çarşısı olarak bilindiğini, günümüzde çoğunun kapanarak sayısının az kaldığını ve Kürt Kahvesinin ise Ulu Cami'nin kuzey cephesinde konumlandığını söylemiştir. Alanda tespit edilen ticari bellek mekanlarının sayısı 60'dır. Bu mekanların alanda bulunma sayısı analiz edildiğinde tüfekçi, humuşçu, kebapçı, şalgamcı ve cezeryeci sayıları bir tane olduğu için yüzdelik dilimde herhangi bir orana karşılık gelmemiştir. En çok %38'lik oran ile kahvehane, çayhane ve lokanta işlevinde kullanılan mekanlar vardır. Bu mekanların sosyalleşmeye yardımcı olması neden olarak gösterilebilir. Berber %22 , derici-kunduracı-ayakkabıcılar %14, şalvarcı-kumaşçı-manifaturacılar ve tenekeci-bakırcı-demirciler %10, bıçakçılar %6 oranındadır (Şekil 4.82).

Şekil 4.82: Alanda Bulunan Ticari Bellek Mekanları

Kırkkaşık Bedesteni, Yeni Hamam, Şadırvanlı Han ve Gön Hanı; '4.2.2. TTM'nin İşaret Öğeleri' başlığında detaylı bir biçimde anlatıldığı gibi alanın işaret öğelerini meydana getirmektedir. Bu öğelerin yönlendirme, kimlik kazandırma ve tanıtma işlevleri sayesinde kullanıcılar alanı daha kolay tanıyarak belleklerine almalarına yardımcı olmaktadır. Bedestenin batı cephesine bitişik nizamda yapılan arastanın 4 dükkanı çayhane olarak işletilmektedir. Mekanın dışındaki geçiş bölümüne ise tabureler bırakılmıştır. İşletmeciler ve genellikle 55 yaş ve üzeri kullanıcılar tarafından sürekli kullanıldığından aidiyetlik sağlanmış ve bellek mekanı kategorisine alınmıştır.

Tütüncü, tüfekçi, kunduracı, ayakkabıcı, derici, kumaşçı, şalvarcı, manifaturacı, demirci, bakırcı, tenekeci, bıçakçı berber, terzi, kahvehane,çayhane, lokanta vb. geleneksel ve yöresel zanaatın türleri olduğu için günümüzde modernleşmenin etkisiyle gençler tarafından çok az, orta ve yaşlı kesim tarafından ise halen kullanılmaktadır (Şekil 4.83) (Şekil 4.84).

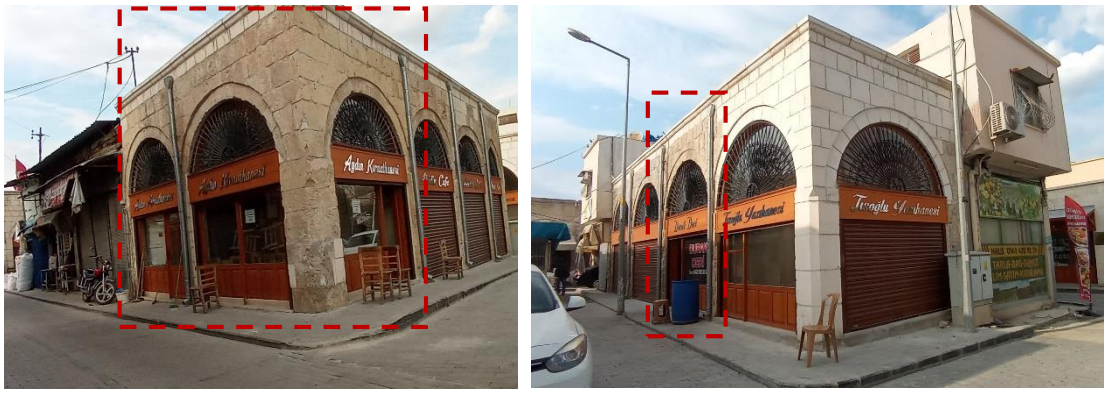

Şekil 4.83: 47 ve 50 Numaralı Bellek Mekanları (Berberler)

Şekil 4.84: 13 Numaralı Ayakkabıcı ile 46 Numaralı Berber

Alanda dükkan önlerinde oturma geleneği devam etmekte, kentli hoşça vakit geçirerek sosyalleşmekte ve bu düzenin bozulmasını istememektedir. Hatta çoğu esnaf, alanı benimsediğinden ve alana güven hissiyle bağlandığından bir yere giderken dükkanını kilitlemeden gitmektedir. Ayrıca işletmeler, en az 35-40 yıllık yapılar olduğu için bu yapılarda yıpranmalar meydana gelmiş ve strüktürel sıkıntıların önlenmesi için sağlıklaştırma çalışmaları yapılmıştır (Şekil 4.85). Bu sayede aksaklıklar giderilmiş ve işletmeci memnun kalmıştır. Ancak alan analizi yapılırken kullanıcıların görüşü sorulduğunda eski tadını alamadıkları için pek hoşnut kalmadıklarını da ifade etmiştirler.

Şekil 4.85: 51 Numaralı Kıraathane ve 53 Numaralı Derici

TTM'de yer alan tütüncü, tüfekçi, kunduracı, ayakkabıcı, derici, kumaşçı, şalvarcı, manifaturacı, demirci, bakırcı, tenekeci, bıçakçı, kahvehane, çayhane, lokanta, berber, terzi vb. işlevindeki dükkanlar yaklaşık 50 yıldır aynı işlev ile işletilmektedir (Şekil 4.86) (Şekil 4.87).

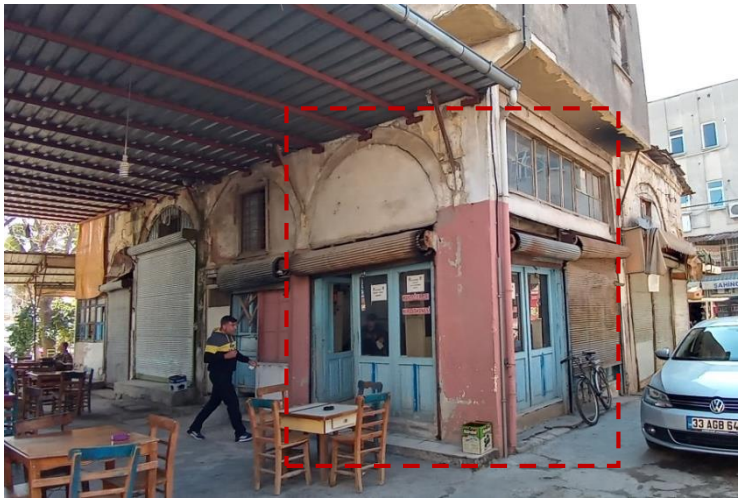

Şekil 4.86: 49 Numaralı Bıçakçı

Şekil 4.87: 36 Numaralı Tenekeci ile 37 Numaralı Numaralı Ayakkabıcı

Yaşlı kesim kullanıcılar bölgeyi iyi tanıdığı için güven duyarak gelmekte ve gününün çoğunu burada değerlendirmektedir. Özellikle çay, kahve eşliğinde çeşitli oyunlar oynayarak sohbet edip hoşça vakit geçirmektedir. Bu bağlamda birer sosyalleşme alanı olarak kentlinin belleğine yerleşmiştir (Şekil 4.88). Ancak yeni nesil kişiler tarafından ise tercih edilmemekte ve bu kişiler kent merkezinin kaydığı yeni mekanlara gitmektedir. Çünkü daha önceleri alan deneyimlenmediği için burası benimsenmemiş ve bir anlam yüklenmemiştir.

Şekil 4.88: 48 Numaralı Kahvehane

Ulu Cami'nin bahçesinde ve belediye durağının meydanında çeşitli ürünler satıldığı için kentli alışverişini yapmakta, oturma birimlerinde zaman geçirmekte ve sohbet etmektedir. Mekanlar hem ticaret işlevi gördüğünden hem de vakit geçirme imkanı sağladığından özellikle 50 yaş ve üzeri yerli kullanıcılar tarafından kullanılmaktadır. Çünkü bu kullanıcılar yaşları gereği yaklaşık 30 yıl alanı deneyimlemiş ve iyice benimsemiş bulunmaktadır. Tarihi ticaret merkezinde yerinde tespit çalışmaları yapıldığında mekanları kullananların tahmini yaş aralığı gözlemlenmiştir. Özellikle 20 yaş ve altındaki kişilere pek denk gelinmemiştir. Alanı kullananların çoğu orta ve yaşlı insanlardır. Hatta 65 yaş ve üzeri kullanıcılarda genellikle hep aynı kişilerin sıklıkla geldiği tespit edilmiştir. Bu kullanıcılar artık kendilerini buralara ait hissettikleri çıkarılabilir.

4.2.5. Anket Çalışması

Anket tekniği, 'gözlem altında yanıtlama yöntemi' ile tarihi ticaret merkezinin işletmecisi olan esnaflara ve kent kullanıcılarına uygulanmıştır. Şubat 2021-Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anket, demografik durumlarının araştırıldığı; kentlinin kentsel-toplumsal belleğinin tespit edildiği; işletmecilerin alan hakkındaki düşüncelerinin öğrenildiği ve koruma faaliyetlerine toplum katılımının değerlendirildiği 4 bölümlü bir çalışma olmuştur. Toplamda 39 sorudan oluşan anket formunda, demografi durumunun araştırıldığı ilk bölümde katılımcılara 6; kentsel-toplumsal belleğin ölçüldüğü ikinci bölümde 15; işletmecilere yönelik soruların sorulduğu üçüncü bölümde 9; korumada toplum katılımının tespit edildiği dördüncü bölümde ise 9 soru sorulmuştur Anket formu EK: C'de sunulmuştur.

4.2.5.1. Anket Sonuçları

481 katılımcı ile yapılan anket çalışmasına ait tüm veriler bilgisayar ortamında SPSS-25 programına aktarılarak analiz edilmiştir. Bu katılımcıların 56'sı tarihi ticaret merkezinde faaliyet gösteren işletmecilerdir. Geriye kalanlar ise bellek tespitinde güvenilir sonuçların çıkması için yaşı gereği alanı daha iyi tanıyabileceği tahmin edilen çoğunluğu 65 yaş ve üstü katılımcılardır. Frekans, yüzde gibi tanımlayıcı istatistikler tablo halinde sunulmuştur. Anket formunun ilk bölümünde yer alan demografi durumunda katılımcılara cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, mesleği, memleketi ve Tarsus'ta yaşadığı süre sorulmuştur. Analiz sonucuna göre 481 katılımcının %15,1'ini kadın, %84,9'sını erkek cinsiyeti oluşturmuştur. Yaş dağılımının %64,8'i 65-80, %15,6'sı 18-30, %7,7'si 31-44, %7,3'ü 55-64 ve %4,6'sı 45-54 yaş aralığındaki katılımcılardır. Eğitim seviyesinin %54,2'si lise, %22,8'i lisans %14,7'si ilkokul, %6,6'sı okur-

yazardır. %1,7'sinin okur-yazarlığı yoktur. Ayrıca lisansüstü eğitime sahip katılımcı ankette yer almamıştır. Mesleki bulguların %58,2'si özel sektör çalışanı, %24,3'ü esnaf-tüccar-zanaatkar, %10,8'i sanayi çalışanı, %5'i kamu işçisi ve %1,7'si devlet memurudur. Ankete katılan bireylerin memleketleri sorulduğunda %93,4'ünün Tasuslu olduğu %6,6'sının ise Tarsuslu olmadığı görülmüştür (Tablo 4.9.).

Tablo 4.9. Demografi Duruma Ait Bulgular

Cinsiyet	**Frekans (n)**	**Yüzde (%)**
Kadın	73	15,1
Erkek	408	84,9
Yaş		
18-30	70	15,6
31-44	32	7,7
45-54	17	4,6
55-64	30	7,3
65-80	307	64,8
Eğitim		
Okuma-Yazmam Yok	8	1,7
Okur-Yazarım	32	6,6
İlkokul	71	14,7
Lise	256	54,2
Lisans	110	22,8
Meslek		
Devlet Memuru	8	1,7
Kamuda İşçi	24	5,0
Özel Sektör	4	58,2
Sanayi Çalışanı	52	10,8
Esnaf-Tüccar-Zanaatkar	117	24,3
Memleket		
Tarsus	449	93,4
Tarsuslu Değilim	32	6,6
Tarsusta yaşanılan süre		
0-5 yıl	4	1
16-25 yıl	82	17,0
26-35 yıl	62	12,9
36 yıl ve üzeri	333	69,1

Anket çalışmasının ikinci bölümünde yer alan kentlinin kentsel-toplumsal belleğinin tespitinde katılımcılara kentle ilk etkileşim, tarihi ticaret merkezine sıklıkla gidilen süre ve gitme nedeni, alanda bulunan mekânlardaki işlev değişiklikleri ve bu mekânların eski işlevlerinin bilinip bilinmediği ve biliniyorsa nedeni, alanda meydana gelen değişimler, mevcut işlevleri hakkında düşünceler ve hoşnutluk, yapılara duyulan özlem, günümüzde ticaret eyleminin yapıldığı mekânlar, alanın önemi, günümüzde mevcut olmayan yapılar, alanı sembolize eden ögeler ve bunları seçme nedenleri sorulmuştur. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların %90,5'inin Tarsus

ile ilk etkileşimi doğum, %9,5'inin ise çalışma dolayısıyla olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.10.). Bu tespit doğrultusunda yerli kesimin sonradan kente yerleşen kesimden oldukça fazla olduğu yorumunu çıkartmak doğru olacaktır.

Tablo 4.10. İlk Etkileşim

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarsus ile ilk etkileşiminiz hangi amaç doğrultusunda oldu?	Burada doğdum	435	90,5
	Burada çalıştım	46	9,5

Tarihi ticaret merkezine giden kullanıcıların %59'u 2-3 günde bir, %23,9'u haftada bir kez ve %15,6'sı her gün gitmektedir. Ayrıca ayda iki kez ya da çok nadir cevabını veren olmamıştır (Tablo 4.11.).

Tablo 4.11. Mekanlara Gitme Sıklığı

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezine ne kadar sıklıkla gitmektesiniz?	Hergün	79	15,8
	2-3 Günde Bir	283	59
	Haftada Birkez	119	25,2

Tarihi ticaret merkezine giden katılımcılardan %40,5'i alışveriş amaçlı, %28,2'si turistik amaçlı, %22,4'ü iş amaçlı gitmektedir. Ayrıca %8,9'u ise gitme sebebini diğer olarak belirtmiştir (Tablo 4.12.).

Tablo 4.12. Mekanlara Gidilme Sebepleri

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezinde bulunan mekanlara gitme sebebiniz?	Turistik Amaçlı	136	28,2
	Alışveriş Amaçlı	194	40,5
	İş Amaçlı	108	22,4
	Diğer	43	8,9

Tarihi ticaret mekezinde işlevi değişen yapılar var mı? sorusuna katılımcıların %67,8'i evet, %30,5 kısmen, %1,7'si ise hayır yanıtını vermiştir (Tablo 4.13.).

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların %79,3'ü eski işlevini biliyorken %20,7'si eski işlevini bilmemektedir (Tablo 4.14.). Evet yanıtını veren katılımcıların %64,7'si mekanın yakınında

oturduğu, %13,1'i mekanın sahibi olduğu, %4,6'sı önceki nesillerden duyduğu için bilmektedir. Ayrıca %13,1'i ise diğer şıkkını işaretlemiştir (Tablo 4.15).

Tablo 4.13. İşlevi Değişen Yapılar

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret mekezinde işlevi değişen yapılar var mı?	Evet	326	67,8
	Kısmen	147	30,5
	Hayır	8	1,7

Tablo 4.14. Eski İşlevin Bilinme Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezindeki yapıların eski işlevini biliyor musunuz?	Evet	382	79,3
	Hayır	99	20,7

Tablo 4.15. Eski İşlevin Bilinme Nedeni

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Bu yapıların eski işlevini bilme nedeniniz nedir?	Mekanın Sahibiyim	86	17,6
	Mekanın Yakınında Oturuyorum	313	64,7
	Önceki Nesillerden Duydum	18	4,6
	Diğer	64	13,1

Katılımcıların %75,9'u tarihi ticaret merkezinin bulunduğu alanda zaman içerisinde değişiklik yaşandığını, %24,1'i ise değişiklik yaşanmadığını ileri sürmüştür (Tablo 4.16.).

Tablo 4.16. Yapılarda Yaşanan Değişimlerin Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Yapılarda ya da yapıların bulunduğu alanın tümünde zaman içerisinde değişimler yaşandı mı?	Evet	365	75,9
	Hayır	116	24,1

Katılımcıların %64'ü mevcut işlevleri hakkında olumlu, %36'sı ise olumsuz görüşler düşünmektedir (Tablo 4.17.). Ayrıca %72,8'i yapılarda bulunan herhangi bir ögeden hoşnut olmamaktadır. %27,2'si ise hoşnuttur (Tablo 4.18.). Yapıların eski hallerini özlüyor musunuz sorusuna katılımcıların %80,34'ü evet, %19,6'sı ise hayır şıkkını cevaplamıştır. Anket çalışması sırasında eveti işaretleyenlerin çoğu restore edilmeden önceki halini

benimsediklerinden, hayır seçeneğini belirtenlerin bir kısmı ise yapıların kendileri için bir şey ifade etmediğinden bu şıkkı tercih ettiklerini söylemiştir (Tablo 4.19.).

Tablo 4.17. Mevcut İşlevler Hakkında Düşünceler

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Mevcut işlevleri hakkında ne düşünüyorsunuz, eski durumları/işlevleri hakkında bilgi veriyor mu?	Olumlu	308	64
	Olumsuz	173	36

Tablo 4.18. Yapılardaki Hoşnutluk Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Mevcut yapılarda hoşunuza gitmeyen herhangi bir öğe var mı?	Evet	351	72,8
	Hayır	130	27,2

Tablo 4.19. Eski Hallerine Duyulan Özlem

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Yapıların eski hallerini özlüyor musunuz?	Evet	387	80,4
	Hayır	94	19,6

Günümüzde alışveriş eylemini bazen tarihi ticaret merkezindeki mekanlarda yapanlar katılımcıların %77,7'sini, tamamen yapanlar katılımcıların %17'sini ve hiç yapmayanlar ise katılımcıların %5,1'ini oluşturmuştur (Tablo 4.20.).

Tablo 4.20. Alışveriş Yapılma Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Günümüzde nerelerden alışveriş yaparsınız?	Tamamen TTM'deki mekanlarda	82	17,0
	Kısmen TTM'deki mekanlarda	374	77,7
	Hiç yapmam	25	5,1

Katılımcılara yöneltilen Tarsus tarihi ticaret merkezindeki ticaret mekanları denilince aklınıza gelen yapıların neler olduğu sorusuna %29'u Kırkkaşık Bedesteni'ni, %25,2'si tütüncüleri, %21,3'ü hamamı, %9,6'sı terziyi, %9,2'si tüfekçiyi işaretlemiştir. %5,7'lik kesim ise bu mekanlardan herhangi birini belirtmeyerek diğer seçeneğini kullanmıştır (Tablo 4.21.).

Tablo 4.21. Katılımcıların Hafızasındaki Ticaret Mekanları

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarsus tarihi ticaret merkezindeki ticaret mekanları denilince aklınıza gelen yapıların nelerdir?	Kırkkaşık Bedesteni	150	29,0
	Tütüncüler	135	25,2
	Hamam	98	21,3
	Terzi	45	9,6
	Tüfekçi	40	9,2
	Diğer	13	5,7

Katılımcıların %82,3'ü tarihi ticaret merkezinin önemli olduğunu düşünürken %17,7'si önemli olmadığını düşünmektedir (Tablo 4.22.). Bu sonuçtan yola çıkarak kentlinin yarısından fazlasının tarihi ticaret merkezini değerli bulduğunu, benimsediğini ve kendine yakın hissettiğini söylemek yerinde olacaktır. Meydana gelecek herhangi olumlu ya da olumsuz faaliyete karşı kayıtsız kalmayacaktır.

Tablo 4.22. Alanın Önemi

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Önceleri alan sizin için önemli miydi?	Evet	396	82,3
	Hayır	85	17,7

Ayrıca %22,7'si çırçır fabrikasının, %20,5'i buğday pazarının, %19,2'si kürt kahvesinin, %17,2'si Abacı İş Hanı'nın, %8,2'si hanların, %7'si lokantacıların günümüzde mevcut olmadığını belirtmiştir. %5,2'lik kesim ise bu belirtilenler dışında bulunmayanları diğer olarak işaretlemiştir (Tablo 4.23.).

Tablo 4.23. Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Günümüzde mevcut olmayan yapılar var mı?	Kürt Kahvesi	97	19,2
	Çırçır Fabrikası	110	22,7
	Buğday Pazarı	100	20,5
	Abacı İş Hanı	86	17,2
	Hanlar	42	8,2
	Lokantacılar	35	7,0
	Diğer	11	5,2

Katılımcıların %39,4'üne göre tarihi ticaret merkezini sembolize eden öge Makam Cami; %32,8'ine göre Ulu Cami; %18,3'üne göre Kırkkaşık Bedesteni'dir. %9,5'lik kesim ise bu ögelerden birini belirtmeyerek diğer seçeneğini işaretlemiştir (Tablo 4.24.) Ayrıca katılımcılara

bu ögeleri seçme nedenleri sorulduğunda katılımcıların %26,1'i alanı geçerken gördüğünü, %25,2'si konumunun elverişliğini, %17,5'i yapının tarihi ve kültürel değerlerini, %12,32'si nostaljik yönünü, %10,2'i alanı kullandığını, %3,3'ü cephesinin ayırt ediciliğini, %1,7'si geleneksel olduğunu, %1,3'ü iyi korunduğunu, %1,3'ü bazı özelliklerinin belirgin bir biçimde değiştirildiğini, %0,6'sı ise bakımsızlığını ifade etmiştir (Tablo 4.25.).

Tablo 4.24. Alanı Sembolize Eden Ögeler

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezinin bulunduğu alanı sembolize eden ögeler nelerdir?	Makam Cami	191	39,4
	Ulu Cami	159	32,8
	Kırkkaşık Bedesteni	87	18,3
	Diğer	44	9,5

Tablo 4.25. Sembolize Edilen Ögelerin Seçim Nedeni

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Sembolize ettiğiniz öğeleri seçme sebebiniz nedir?	Alanı kullanmaktayım ya da kullandım	57	10,2
	Alanı geçerken görmekteyim	116	26,1
	Konumunun elverişliliği	105	25,2
	Yapının tarihi ve kültürel değeri	72	17,5
	Nostaljik yönü	63	12,2
	Cephesinde bazı (kapı, pencere, giriş, vb.) öğelerin ayırt ediciliği	25	3,3
	Geleneksel oluşumu	15	1,
	İyi korunmuş olması	10	1,3
	Kötü bir durumda olması, bakımsızlığı	8	1,2
	Bazı özelliklerinin belirgin olarak değiştirilmiş olması	10	1,3

Anket çalışmasının üçüncü bölümü tarihi ticaret merkezinde yer alan ticaret mekanlarının işletmecileri ile yapılmıştır. Bu işletmecilere; işletme süreleri, işletme sebepleri, kazanç memnuniyeti, mekana gelen tüketicilerin kitlesi, bakım-onarım hoşnutluğu, onarım çalışmalarına destek tepkisi, yerel zanaatların durumu, yerel zanaatlar için genç nesilin yetiştirilmesi, kültürel mirası yaşatmaya yönelik satışın varlığı sorulmuştur. Toplam 56 kişi ile anket gerçekleştirilmiştir.

Analizler sonucuna göre katılımcıların %46,3'ü alanı 6-15 yıl arası işletirken, %53,7'si 16-25 yıl arası işletmektedir. 0-5 yıl ve 25 yıl üzeri seçenekleri işaretleyen ise olmamıştır (Tablo 4.26.).

Tablo 4.26. İşletme Süresi

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Ne kadar süredir burayı işletiyorsunuz?	6-15 yıl	26	46,3
	16-25 Yıl	30	53,7

Katılımcıların %23,2'si usta-çırak ilişkisinden, %16,3'ü baba mesleğinden mekanı işlettiğini belirtmiştir. %60,5'lik kesim ise bu iki seçenek haricinde diğer şıkkını tercih etmiştir (Tablo 4.27.).

Tablo 4.27. İşletme Sebebi

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Bu mekanı işletme sebebiniz nedir?	Baba mesleği	9	16,3
	Usta çırak ilişkisi	13	23,2
	Diğer	34	60,5

İşletmecilere yöneltilen kazanç memnuniyet durumu sorusuna %62,5'i eskiden daha iyiydi derken %37,5'i şuan daha iyi demiştir (Tablo 4.28.). Ayrıca alışveriş eylemi için gelenlerin %64,2'ini yerli kullanıcılar, %35,8'ini turistik ziyaretçiler oluşturmaktadır (Tablo 4.29.).

Tablo 4.28. Kazanç Memnuniyet Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Eski ticaret kazancınızdan mı yoksa şuanki kazancınızdan mı daha memnunsunuz?	Şuan daha iyi	21	37,5
	Eskiden daha iyiydi	35	62,5

Tablo 4.29. Alana Gelen Kitle

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Sizce alana en çok kimler gelmekte?	Yerli Kullanıcılar	36	64,2
	Turistik Ziyaretçiler	20	35,8

İşletmecilerin %57,2'si alanda yapılan bakım-onarım çalışmalarını olumsuz, %42,8'i ise olumlu bulmuştur (Tablo 4.30.). Ayrıca yeniden bir onarım faaliyeti yapılırsa destek verip verilmeyecekleri sorulduğunda ise %85,7'si destekleyeceğini, %14,3'ü desteklemeyeceğini belirtmiştir (Tablo 4.31.).

Tablo 4.30. Bakım-Onarım Hoşnutluğu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Alana yapılan bakım onarım durumları hakkında ne düşünüyorsunuz?	Olumlu	24	42,8
	Olumsuz	32	57,2

Tablo 4.31. Onarım Çalışmalarına Destek Tepkisi

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Onarım çalışmalarına destek verir misiniz?	Evet	48	85,7
	Hayır	8	14,3

Tarihi ticaret merkezinde yer alan ticaret mekanlarında yerel zanaatların devam etme durumu işletmecilerin verdiği cevaplara göre %57,1'i devam etmekte iken %42,9'u devam etmemektedir (Tablo 4.32.).

Tablo 4.32. Yerel Zanaatların Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Alanda yerel zanaatler devam ediyor mu?	Evet	32	57,1
	Hayır	24	42,9

İşletmecilere sorulan tarihi ticaret merkezindeki ticaret mekanlarında yerel zaanatların devamı için genç nesilin yetiştirilip yetiştirilmemesi sorusuna %85,8'i hayır, %14,2'si evet yanıtını vermiştir. Bu durumdan hareketle alanda yerel zanaatları devam ettirecek genç nesilin gittikçe azalacağını söylemek doğru olacaktır (Tablo 4.33.).

Tablo 4.33. Yerel Zanaatlar İçin Gençlerin Yeterlilik Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Alanda yerel zanaatlerin devamı için yeteri kadar gençler yetiştiriliyor mu?	Evet	8	14,2
	Hayır	48	85,8

Tarihi ticaret merkezindeki mekanlarda kültürel mirası yaşatmaya yönelik yapılan satışa işletmecilerin %64,3'ü hayır, %35,7'si evet yanıtını vermiştir (Tablo 4.34.). Çoğunluğun cevabı hayır olduğu için mekanların genelinde yöresel ürünler, el sanatları veya kültürel ögeleri yansıtan ögelerin satılmadığı veya azalarak satışının devam ettiği çıkarılmaktadır. Bu durum gittikçe kültürel mirasın yok olmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmamasına yol açacaktır.

Tablo 4.34. Kültürel Mirası Yaşatmaya Yönelik Satışın Varlığı

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Alanda tarsus yöresine ait ürünlerin, el sanatlarının, ya da kültürel ögelerini yansıtan ögelerin satışı yapılıyor mu?	Evet	20	35,7
	Hayır	36	64,3

Anket çalışmasının son bölümü olan dördüncü bölümde korumada toplum katılımına dair halkın yaklaşımını öğrenmek amacıyla katılımcılara toplum katılımının rolü, koruma faaliyetlerine aktif katılıp katılmayacakları, kentliyi tarihi ticaret merkezine çekebilecek faaliyetlerin neler olabileceği, bu merkezin korunup korunmadığı ve nasıl korunabileceği, toplumun bu mekanlara karşı memnuniyet durumu, hangi ögelerin eklenmesi veya çıkarılması gerektiği, ne tür çevre sorunlarının bulunduğu, öneri çalışmalarına destek verip vermeyecekleri sorulmuştur.

Katılımcılara yöneltilen tarihi ticaret merkezinde yer alan mekanların korunmasında toplum katılımının rolü sorusuna %97'si evet, %3'ü ise hayır yanıtını vermiştir (Tablo 4.35.). Bu durum kentlinin korumaya bakış açısının olumlu olduğunu ve gerekirse yardımda bulunabileceğini göstermektedir.

Tablo 4.35. Korumada Toplum Katılımının Rolü

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezindeki ticari faaliyet gösteren mekânların korunmasında toplum katılımının rolü olmalı mıdır?	Evet	467	97
	Hayır	14	3

Katılımcıların %33,9'u koruma faaliyetlerine ortak toplantılar, %23,8'i anket, %23,7'si temsilciler, %8,2'si Sivil Toplum Kuruluşları, %8,1'i internet, %2,3'ü ise tasarımcı ile grup çalışması şeklinde katılmak istemiştir (Tablo 4.36).

Tablo 4.36. Korumaya Aktif Katılım İçin Tercih

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Koruma faaliyetlerine hangileri aracılığıyla katılmak istersiniz?	İnternet	37	8,1
	Anket	120	23,8
	Ortak Toplantılar	153	33,9
	Temsilciler	119	23,7
	STK'lar ile	38	8,2
	Tasarımcı ile grup çalışması	14	2,3

Tarihi ticaret merkezini canlandırmak ve toplumu buraya çekmek için katılımcıların %39,2'si tanıtımların, %31,6'sı konserlerin, %21,2'si festivallerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. %0,4'lük kesim ise diğer seçeneğini işaretleyerek festival, konser ya da tanıtım dışında başka faaliyetlerin olmasını istemiştir. Ayrıca %7,6'sı ise alanın yeterince canlı olduğunu düşünmektedir (Tablo 4.37.).

Tablo 4.37. Alanın Canlandırılmasında Toplum Katılımı

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezini canlandırmak ve toplumu buraya çekmek için ne yapılmalıdır?	Tanıtımlar	175	39,2
	Konserler	155	31,6
	Festivaller	109	21,2
	Alan yeterince canlı	33	7,6
	Diğer	5	0,4

Katılımcıların %70,6'sı tarihi ticaret merkezinde bulunan yapıların ve çevresinin korunmuşluk durumuna evet, %29,4'ü ise hayır yanıtını vermiştir (Tablo 4.38.). Buna göre çoğunluk bölgenin korunduğunu düşünmektedir. Ancak alanda yapılan çalışmalar doğrultusunda bu merkezin yeterince korunmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda halkın koruma konusunda yeterince bilinçli olmadığı, yapılan hatalı onarımları korumaya ve belleğe aykırı bir durum olarak görmediği veya kast edilenin tam olarak ne olduğunu anlamadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 4.38. Yapılar ve Çevresinin Korunmuşluk Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Sizce tarihi ticaret merkezinde bulunan yapılar ve çevresi korunmuş mudur?	Evet	340	70,6
	Hayır	141	29,4

Tarihi ticaret merkezinde yer alan ticari faaliyetli mekanların korunması ve yaşatılması için katılımcıların %27,2'si yerel zanaatlerin tanıtımının yapılarak günümüzde işlevselliğinin arttırılmasını, %27'si yöresel el sanatlarının canlandırılmasını, %23,1'i toplumun koruma konusunda biliçnlendirilmesini, %21,6'sı tarihi yapıların çevreleriyle bereber iyileştirilmesini işaretlemiştir. Ayrıca %1,1'lik kesim ise diğer seçeneğini kullanarak farklı bir uygulamanın olması gerektiğini belirtmiştir (Tablo 4.39).

Tablo 4.39. Ticaret Mekanlarını Koruma Uygulamaları

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezinde yer alan ticari faaliyetli mekanların korunması ve yaşatılması nasıl sağlanmalıdır?	Yerel zanaatleri tanıtarak tekrardan işlerliğini sağlamak	126	27,2
	Toplumu koruma konusunda bilgilendirmek	118	23,1
	Yöresel el sanatlarını canlandırmak	125	27,0
	Tarihi yapıları ve çevreleri iyileştirmek	100	21,6
	Diğer	12	1,1

Katılımcıların %89,6'sı tarihi ticaret merkezinde bulunan ticaret mekanlarından memnun iken %10,2'si memnun değildir (Tablo 4.40.). Ayrıca %31,7'si alana açık hava sineması, %29,6'sı kafe, %26,1'i yer döşemesi, %10,7'si su ögesi yapılmasını istemiştir. %1,9'luk kesim ise anket formunda belirtilen bu şeçenekler dışında başka bir ögenin yapılmasını belirterek diğer şıkkını işaretlemiştir (Tablo 4.41.).

Tablo 4.40. Mekanlardaki Memnuniyet

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezinde yer alan ticaret mekanlarındaki memnuniyetiniz nasıldır?	Memnunum	432	89,8
	Memnun değilim	49	10,2

Tablo 4.41. Alanda Yapılması İstenilen Öğeler

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Alanda hangi öğenin yapılmasını istersiniz?	Su öğesi	51	10,7
	Yer döşemeleri	125	26,1
	Açık hava sineması	155	31,7
	Kafeler	131	29,6
	Diğer	14	1,9

Katılımcılara alandaki çevre sorunları sorulduğunda %18,8'i gürültü kirliliği, %15,8'i yeşil alan eksik, %15,3'ü binalar bakımsız, %15,1'i yollar bakımsız, % 13'ü trafik, %12,9'u otopark, %6,5'i alt yapı eksik, %2,6'sı kalabalık yanıtını vermiştir (Tablo 4.42.).

Çalışmanın son sorusu olarak yapılacak çalışmalara destek verilme durumu sorulduğunda katılımcıların %75,9'u evet, %24,1'i ise hayır yanıtını vermiştir. Bu durumdan hareketle kentlinin yarısından fazlasının çalışmalara destek sağlayacağı, özveride bulunacağı ve herhangi bir durumda elinden geleni yapmaya çalışacağı çıkarılabilir (Tablo 3.43.).

Tablo 4.42. Alandaki Çevre Sorunları

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezinin bulunduğu alanda ne tür çevre sorunları bulunmaktadır?	Alt yapısı eksik	16	6,5
	Yeşil alan eksik	89	15,8
	Gürültü kirliliği	119	18,8
	Binalar bakımsız	85	15,3
	Yollar bakımsız	82	15,1
	Trafik	36	13,0
	Otopark	30	12,9
	Kalabalık	26	2,6

Tablo 4.43. Öneri Çalışmalarına Destek Sağlama Durumu

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tarihi ticaret merkezinin bulunduğu alanın canlandırılması ve iyileştirilmesi için yapılacak öneri çalışmalarına destek verir misiniz?	Evet	365	75,9
	Hayır	116	24,1

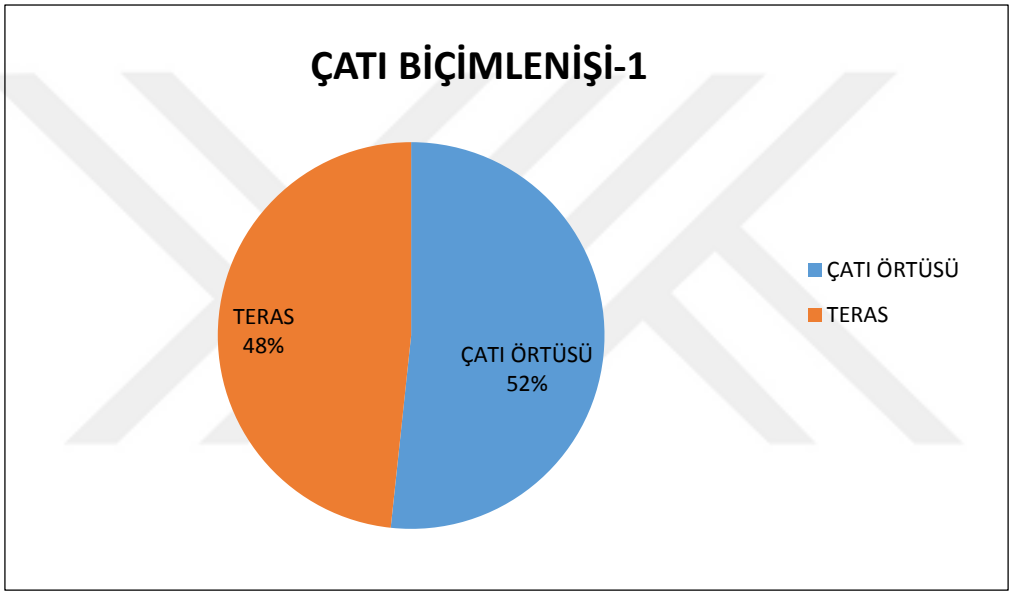
4.3. Çalışma Alanı Fiziksel Analizleri

Kentsel bellek bağlamında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin değerlendirilmesi için alanın imgelerine, ticari bellek mekanlarına ve anket çalışmasının sonuçlarına ilave olması açısından bölgenin önceki dönemlerine ait verilerine erişilerek geçmiş-günümüz durumlarının karşılaştırılıp bu tarihi merkezin bellek değişimi açıklanmak istenmiş, belleğin devamlılığı için geliştirilecek tavsiyelere bu yöntemin fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Ancak yeterli ölçüde kaynak bulunamadığından gerekli detaylara ulaşılamamıştır. Bu nedenle hem alanın sosyal yapısıyla bütünleşip kentsel belleğin sürdürülmesi için sunulacak önerilere yardımcı olacağından hem de bölgenin fiziki durumunun tespit edilerek belgelenmesi, ileriki zamanlarda yapılacak çalışmalara kaynaklık edeceğinden çalışma alanının fiziksel analizleri yapılmıştır.

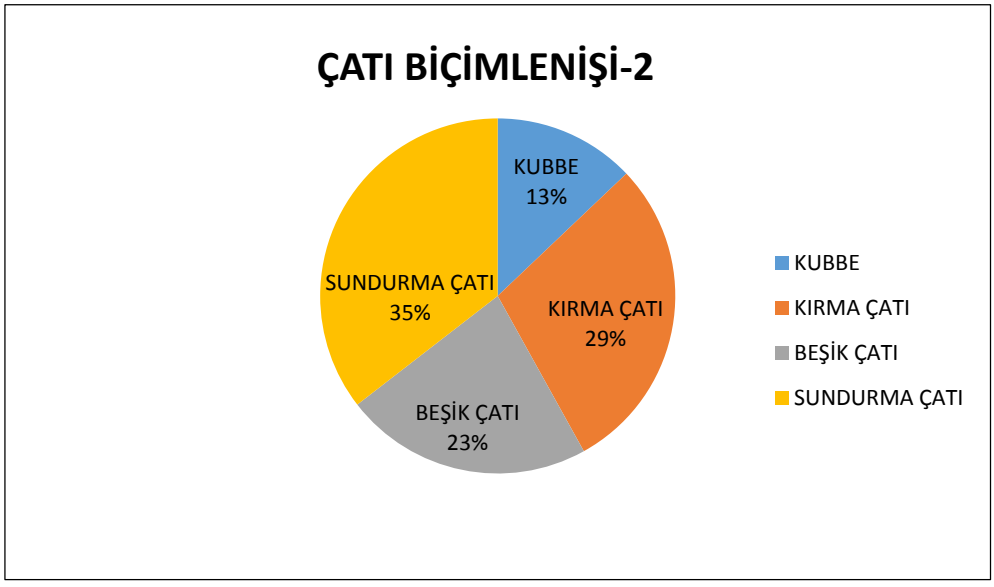
4.3.1. Çevresel Unsurlar Analizi

Çalışma alanının yer döşemesi, sokak dokusu, ağaç durumu, kent mobilyaları ile bu alanda konumlanan yapıların örtü ve teras biçimlenişi incelenerek haritaya işlenmiştir. Ayrıca tarihi ticaret merkezinde yeterli yeşil alanlar bulunmamaktadır. Özellikle ağaç ve park sayısı yok denecek kadar azdır.

Yapıların genelinde özgün çatı örtüsü olmayıp sonraki dönemlerde yapılan muhdes elemanlardır. Hatta birçok yapıda, örtüler çatı formunda yapılmamış, yapının üzerini kapatmak için eğimsiz bırakılmıştır. Toplamda alanda bulunan 89 adet yapıdan 46'sının üzeri örtülmüştür (Şekil 4.89). Bunlar arasında Yeni Hamam, Makam Cami, Kırkkaşık Bedesteni ve Ulu Cami'nin üzeri kubbe, 9 yapının üzeri kırma çatı, 6'sinin üzeri beşik çatıdır. Geriye kalanlar ise sundurma çatıdır (Şekil 4.90). Ayrıca kırma çatılı olanların 6 'sı, beşik çatılı olanların 1'i (Ulu Cami'nin bir kısmı) marsilya tipi kiremit çatıdır. Bu çatı malzemesi haricindekilerde oluklu sac malzeme kullanılmıştır. Bazı yapılara sundurma gölgelikler de eklenmiştir.

Şekil 4.89: Çatı Biçimlenişi-1

Şekil 4.90: Çatı Biçimlenişi-2

Çalışma alanında 578 no'lu adada konumlanan yapı niteliksiz olduğu için yıktırılarak meydana (Küçük Meydan) dönüştürülmüştür. Ayrıca çalışma alanının genelinde yollar, sonradan parke taşı ile kaplanmış, bazı kısımlarda ise asfalt görülmektedir. Özgün yol döşemesi kaybolmuştur. Çevresel unsurlar analiz edilirken sokaklarda konumlanan elektrik direkleri, rögar kapakları, aydınlatma elemanları, otobüs durakları, elektrik kutuları, örtü biçimleri, kent mobilyaları ve mevcut ağaçlar tespit edilmiş ve paftada gösterilmiştir. Bu pafta Ek: B'de sunulmuştur.

4.3.2. Ulaşım Durumu Analizi

Çalışma alanını, 1. 2. 3. derece taşıt yolları ile yaya yolları çevrelemektedir. Sınırların kuzeyinde yer alan ve 1.derece taşıt yolu olan Adana Bulvarında yoğun bir trafik akışı gerçekleşmektedir. Ayrıca alanda en çok 3. derece taşıt yolları bulunmaktadır. Bu yollar çok dar olduğu için bir tane araç bile zar zor geçmekte ve kaldırımlarına yapıların kullanıcıları araçlarını park ettikleri için ulaşım zorlanarak trafik akışı aksamaktadır. Hatta yeterli yaya yolları olmadığı için yayalar tarafından da kullanılmaktadır.

Çıkmaz sokak sayısı bir tane olup bu sokak, 1960 yılı sonrasında inşa edilen yapının yolun geçiş güzergâhını kapatması ile meydana gelmiştir. Ayrıca tamamen yayaların kullanımına açık bir adet yaya yolu Sayman Caddesinin bir bölümünde yer almaktadır. Adaların etrafını ise kaldırımlar çevrelemektedir. Kaldırımlarda çoğu zaman araçlar park edilmekte ya da esnaf tarafından tabure bırakılarak oturulmaktadır. Ulaşım durumu analiz paftasında 1. 2. 3. derece taşıt yolları, kaldırımlar, yaya yolu, çıkmaz sokak gösterilmiş ve EK: B'de sunulmuştur.

4.3.3. Ada Parsel Analizi

Çalışma alanının kapsamında yer alan tarihi ticaret merkezinde, toplam 39 adet adanın varlığı gözlenmiş ancak 5 tanesi, tapu kayıtlarında tek ada (1635 ada) olarak görülmektedir. Alandaki birçok yapı tek veya bitişik nizamda 1-2 katlı yapılmıştır. Ayrıca mevcuttaki yapıların sayısı 89'dir. Zaman içerisinde, bazı yapılar yıkılıp yerine yenileri yapılmışken bazılarına da herhangi bir yapı yapılmamıştır. 1992 yılına kadar Belediye Binası'nın konumlandığı 572 numaralı adanın tamamı binanın yıkıldığı tarihten itibaren meydan olarak kullanılmaktadır. 578 no.lu adadaki niteliksiz betonarme yapı 583 no.lu ada da yer alan Gön Hanından kalma taç kapısının algılanmasını kapattığı için 2010'lu yıllarda yıktırılarak meydana dönüştürülmüştür.

Çalışılan bölgenin kuzey tarafındaki Adana Bulvarı ile güneyindeki Salman Caddesi'nin sınırladığı bölgede kat yüksekliklerinde artma ve ada boyutlarında parçalanma gözlenmiştir. Özellikle 1965 yılında tamamen yıkılan hanların günümüzdeki 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591 numaralı adalarında konumlandığı tahmin edilmektedir. Bu hanların yerine mevcutta yüksek katlı yapılar bulunmaktadır. Ayrıca 274, 291, 292, 294, 295, 297, 299, 581 numaralı adalarda nitelikli dükkân yapıları vardır. Zaman içerisinde bu nitelikli yapılara muhdes eklemeler veya bitişik nizamda dokuyla uyumsuz yeni yapılar inşa edilmiştir.

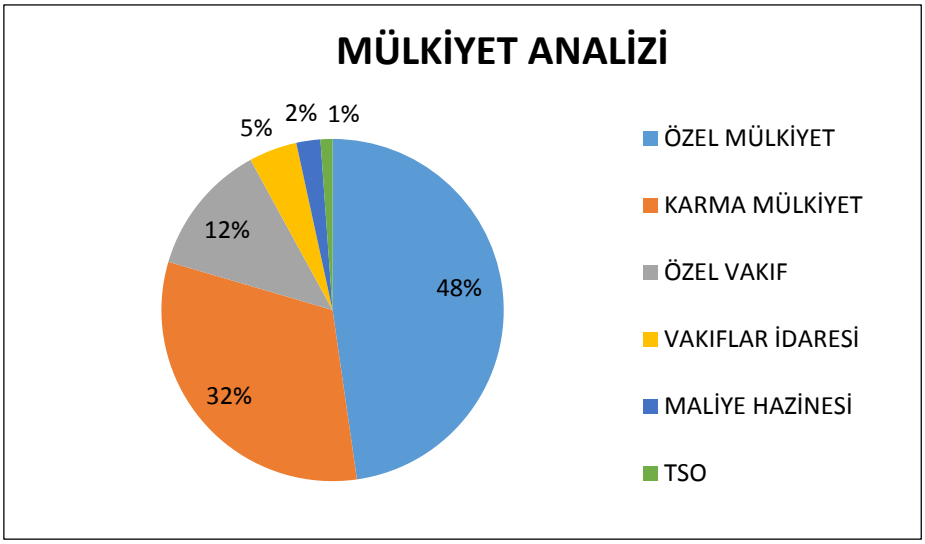
4.3.4. Dolu-Boş Alan Analizi

Alanda yer alan yapıların ve boş alanların dağılımını görmek için 'dolu-boş yerlerin analizi yapılarak yapıların olduğu yerler dolu kategorisindeki beyaza, boşluklar siyaha, sokaklar ise griye boyanarak paftada gösterilmiştir (EK: B). Bu analiz doğrultusunda alanda yeterli oranda dolu-boş dağılımı bulunmamaktadır. Yapıların boşluklardan fazla olduğu tespit edilmiştir.

4.3.5. Mülkiyet Analizi

Mülkiyet analizi, Tarsus Belediyesi Kudeb biriminden alınan veriler ile yapılmıştır. Bu verilere göre 89 adet yapının 42'si özel mülkiyete, 28'i karma mülkiyete, 11'u özel vakıfa, 4'ü Vakıflar Genel Müdürlüğüne, 2'si Maliye Hazine'sine, 1'i Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası'na aittir (Şekil 4.91). Bu bağlamda mülkiyetlerin yaklaşık yarısı %43 oranı ile özel mülkiyet dâhilindedir. Buğday pazarının, Kırkkaşık Bedesteni'nin batı tarafındaki ile 572 adadaki meydanın mülkü Tarsus Belediyesindedir.

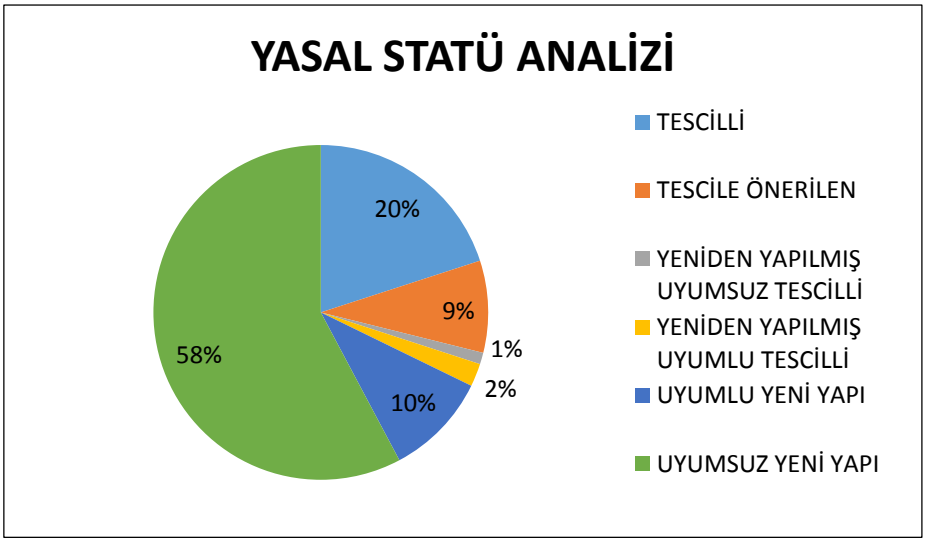
Karma mülkiyet kategorisinde yer alan ve envanter numarası 42 olan yapının mülkiyetini Tarsus Belediyesi, özel vakıflar ve mülkiyet; 25 no.lu envanterinkini ise limited şirket ile özel mülk paylaşmaktadır. Geriye kalan diğer karma yapıların mülkiyetini de özel vakıflar ve şahıslar oluşturmaktadır. Ayrıca mülkiyet analiz paftası EK: B'de sunulmuştur.

Şekil 4.91: Mülkiyet Analizi

4.3.6. Yasal Statü Analizi

Çalışma alanında yer alan 88 adet yapının sadece 18'si tescilli olup yüzdelik dilimde %20'e karşılık gelmektedir. Bu durum geleneksel dokunun korunmadığını ve yıkıldığını göstermektedir. Ayrıca alandaki yapıların %9'unun nitelikli olduğu tespit edilerek tescile alınması önerilmiştir. Uyumlu olarak yeniden yapılmış tescilli yapılar iki, uyumsuz tescilli yapılar ise bir tanedir. Alanın %68'lik kesiminin yeni yapı olduğu ve bu yapılardan %10'un çevreye uyum sağladığı görülmektedir (EK: B). Yani, alanın yarısından fazlası yeni yapılardan meydana gelmektedir. Bu yapıların malzeme çeşidi, kat sayısı, boyutu ve yapım tekniği geleneksel dokuya uymamaktadır. Ayrıca alan yeterince korunmadığı için nitelikli yapılar yok olmuş ve yenileri alandan kopuk, uyumsuz ve orantısız yapılmıştır (Şekil 4.92).

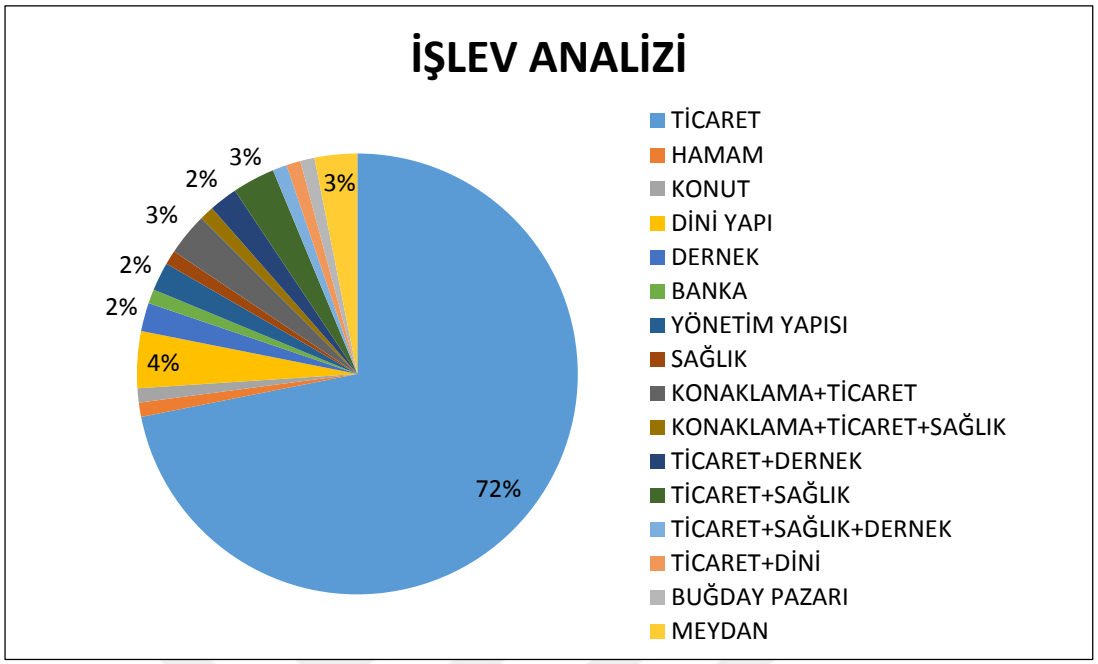
Şekil 4.92: Yasal Statü Analizi

4.3.7. İşlev Analizi

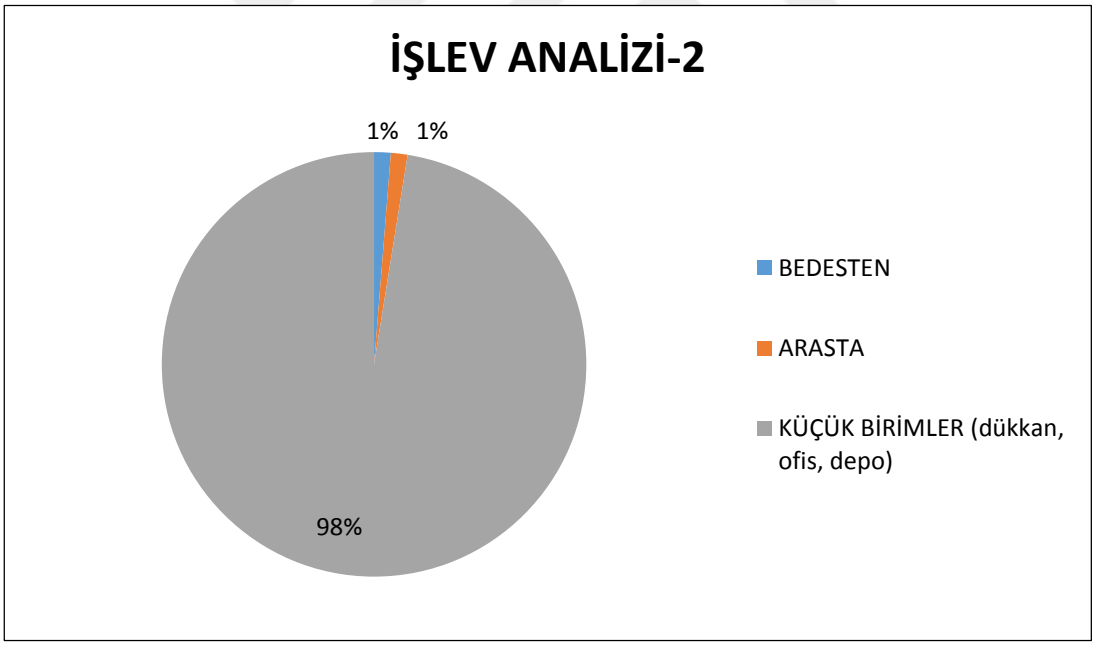
Çalışma alanında yer alan 89 adet yapının % 72'si ticaret işlevinde kullanılmaktadır. Bu ticaret yapıları genellikle 1 katlı olup tek amacı ticaret işlevini gerçekleştirmektir. Ancak kat sayısı 2 ve üzeri olup zemin katı ticari ya da sağlık; üst katlarda ise konaklama, dernek, din ve sağlık fonksiyonlarında kullanılan karma işlevli yapılar bulunmaktadır. Ancak çok az sayıda oldukları için yüzdelik hesabına dâhil edilmemiştirler. Üç adedi dini alandaki işlevlerin %4'üne karşılık gelmekte ve bu yapılar Ulu Cami, Makam Cami ve Mustafa Ağa Mescididir. %3'ünü ise konaklama+ticaret ile sağlık+ticaret meydana getirmiştir. Bu yapıların zemin ve üst katları farklı fonksiyonludur. Ayrıca biri müftülük binası öteki ticaret ve sanayi odası olmak üzere 2 tane de yönetim yapısı yer almaktadır. Yaklaşık %1'lik bir dilime karşılık gelen hamam, (Yeni Hamam) banka ve konut yapılarından bölgede sadece 1 tane bulunmaktadır. Üstelik alanın 3 tane meydanı ve 1 tane de eski dönemlerden kalan buğday pazarı mevcuttur (Şekil 4.93).

Ticaret işlevinde kullanılan yapılar, 3 farklı ticari yapıdan oluşmuştur. Bunlar; bedesten, arasta ve geleneksel çarşıyı oluşturan küçük birimlerdir (depo, dükkan, ofis vs.). Neredeyse alanın tamamını %98 oranıyla küçük birimlerden meydana gelmektedir. Ayrıca bedesten ve arasta sayısı ise 1'dir (Şekil 4.94). Hazırlanan işlev analiz paftası EK: B'de sunulmuştur.

Hamam, cami ve ticaret yapılarının alanda beraber konumlanması ve kullanılan işlevlerin yarısından fazlasının ticari fonksiyon olması Osmanlı Dönemi kent dokusunun yansıtmakta ve ticaretin kalbinin buradan attığını kanıtlamaktadır.

. **Şekil 4.93:** İşlev Analizi

Şekil 4.94: Ticari İşlev Analizi

Ticari işlevli yapılarda, satış dallarını analiz ederek günümüzde hangi kollardan ürünlerin satıldığını tespit etmek için zemin kattaki ticaret yapıların işlev analizi yapılmıştır. Üst katlar genellikle boş olduğundan analizleri yapılmamıştır. Satılan ürünlerin çeşidine göre dükkanlar çay-kahve-yemek mekanları,geleneksel zanaat, gıda satış birimleri, sağlık, yöresel gıda, ticari hizmet, yöresel zanaat, depo ve parekende satış olarak gruplandırılmıştır. Sağlık grubunda

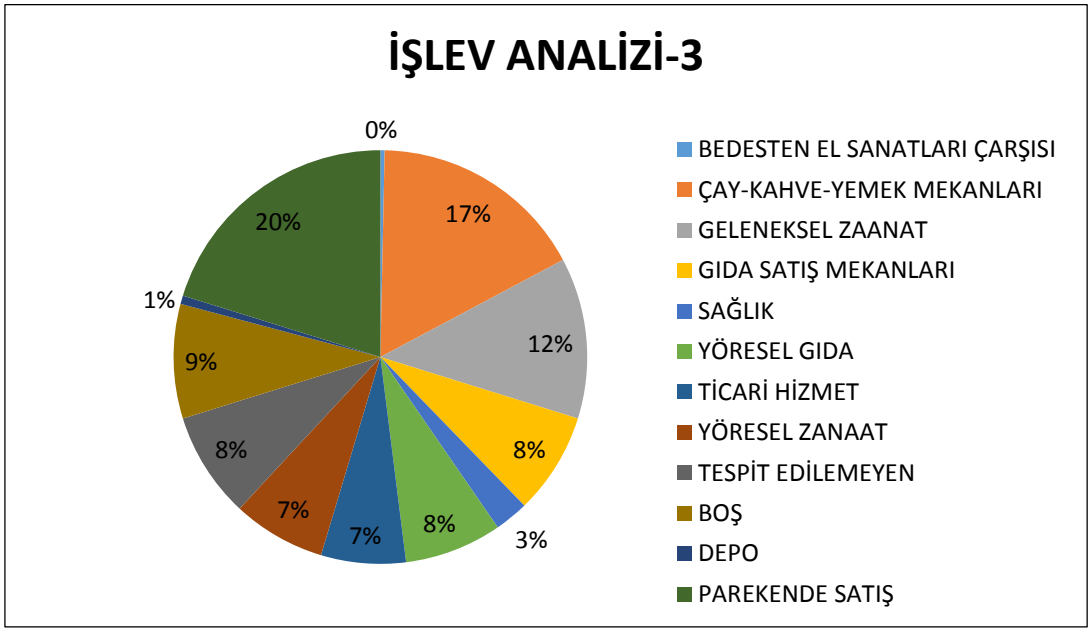
veteriner, eczacı ve aile sağlık merkezi yer almaktadır. Gruplandırılan işlevler tablo 4.44'te gösterilmiştir (Tablo 4.44).

Tablo 4.44: Gruplandırılan İşlev Türleri

Çay, Kahve, Yemek	Geleneksel Zanaat	Gıda Satışı	Yöresel Gıda	Yöresel Zanaat	Parekende Satış	Ticari Hizmet
Kafe	Kuyumcu	Fırıncı	Kebapçı	Bıçakçı	Bakkal	Yazıhane
Lokanta	Berber	Tavukçu	Tantunici	Kumaşçı	Telefoncu	Sigortacı
Pastane	Gümüşçü	Kasap	Şalgamcı	Şalvarcı	Elektrikçi	Hafriyat
Tavuk Şiş	Tüfekçi	Şekerci	Cezeryeci	Bakırcı	Giyim	İnşaat
Çay Evi	Derici	Manav	Humusçu	Demirci	Nargileci	Emlakçı
Ciğerci	Hırdavat	Aktar	Baklavacı	Tenekeci	Tütüncü	Fotoğrafçı
Börek	Kunduracı	Deniz Ü.	Sıkmacı	Kumaşçı	Boyacı	Bitki Ü.
Balıkçı	Anahtarcı	Sakatatçi	Fındık L.		Market	
	Saatçi		Dönerci		Ev A.	
	Derici		Zeytinci		Zirai Ürün	
	Madenci		Künefeci		Bisikletçi	
	Kavafiye		Yağ Ü.		Manifatura	
	Yorgancı				Plastikçi	
	Terzi				Kırtasiye	
					Züccaciye	
					K.Temizleme	

Analiz verilerine göre alanda en çok %20 oranıyla parekende ürünlerin satışı yapılmaktadır. Ardından %17 ile çay-kahve-lokanta gibi yerler gelmektedir. Özellikle kahve ve çaycılar çok uzun süredir burada hizmet vermektedir. Yaşlı ve orta yaşlı kesim gündüzleri zamanının çoğunu burada değerlendirmekte ve sohbet ederek sosyalleşmektedir. Kullanıcılar tarafından sürekli kullanıldığı için bireyler alanı benimsemekte ve kendince özel bir bağ kurmaktadır. Ayrıca bölgede %12 oranında geleneksel zanaat, %7 oranında ise yöresel zanaat fonksiyonu vardır. Önceleri alanda yaygın olarak görülen zanaat faaliyetleri, günümüzde azalmıştır.

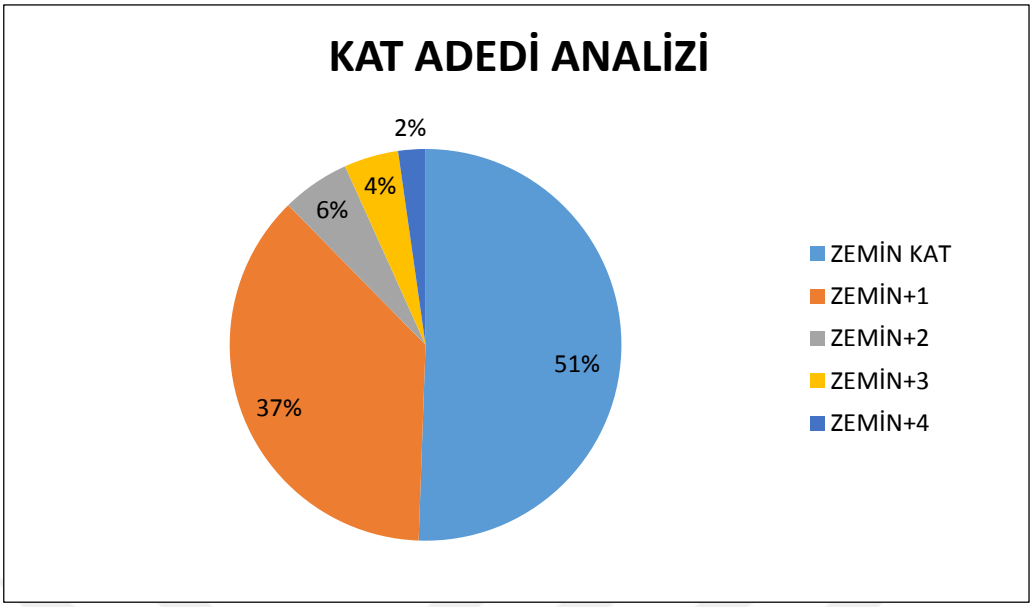
Alanın %8'inde yöresel gıda satılmaktadır. Bu durum da yöresel ürünlerin tüketiminin azaldığını göstermektedir. Günümüzde el sanatları çarşısı işleviyle hizmet veren Kırkkaşık Bedesteni bir tane olduğu için yüzdelik dilime girememiştir. Gıda ürünlerinin satışı %8'lik bir dilimi kapsamaktadır. Alanın %9'i boş olup dükkanlar kullanılmamakta ve %8'inin ise kepenkleri kapalı olduğu için hangi işlevde olduklarının tespiti yapılamamıştır. Herhangi bir işlevi olsa da günümüzde aktif olarak kullanılmadığı tahmin edilmektedir. %7 ticari hizmet ve %3 sağlık hizmeti verilmektedir. Ayrıca alanda iki tane de depo vardır (Şekil 4.95).

Şekil 4.95: Zemin Kat İşlev Analizi

4.3.8. Kat Adedi Analizi

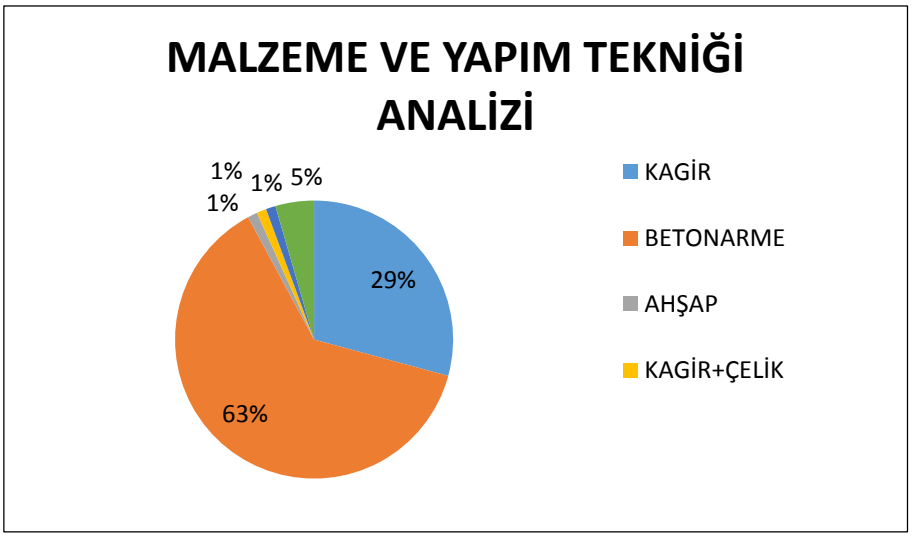
Çalışma alanında konumlanan yapıların yarısından fazlası tek katlıdır. Ayrıca bu yapıların bazılarında ara kat uygulaması yapılmıştır. Ardından %37 oran ile zemin+1 katlı yapılar gelmektedir. Bu yapıların bazılarının bir kısımları zemin katlıdır. Zemin+2 katlı 5 yapı, zemin+3 katlı 4 yapı olup yüzdelik oranları sırasıyla %6 ve %4'tür. Ayrıca zemin+2 katlı yapının bir bölümü zemin+1 ve zemin+3 katlı yapılardan birinin bazı yerleri zemin ile zemin+2'dir. Alanda zemin+4 katlı yapılardan sadece 2 adet bulunmaktadır. Yani yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda çalışma alanını meydana getiren Tarihi Ticaret Merkezi'ndeki yapılar geleneksel dokunun özeliklerini kat sayısı bakımından kısmen taşımaktadır. Özellikle yeni yapılmış yapıların çoğu özgün gabariye uygun inşa edilmemiştir (Şekil 4.96). Kat adedi analiz paftası EK: B'de sunulmuştur.

Şekil 4.96: Kat Adedi Analizi

4.3.9. Malzeme ve Yapım Tekniği Analizi

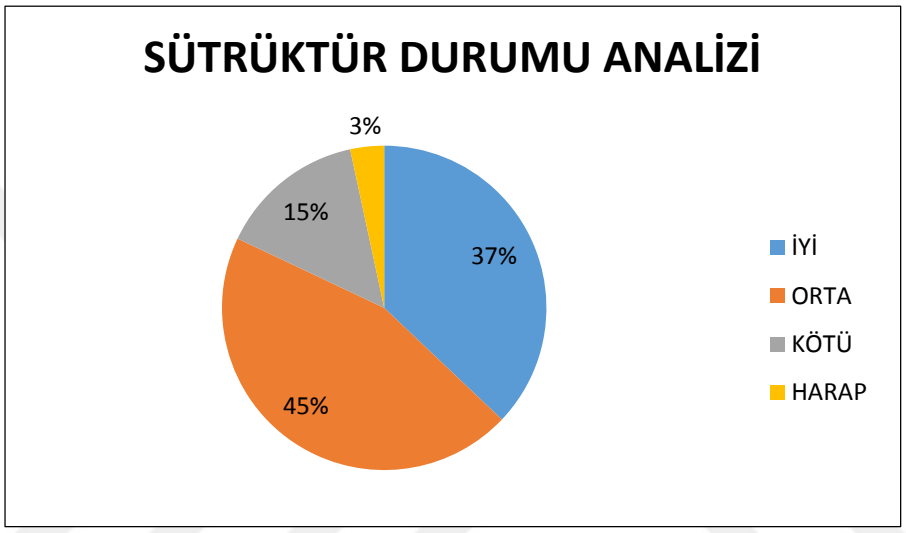
Alanda en fazla %63'lük oran ile betonarme yapılar olup niteliksiz ve yenidirler. Kagir yapı kategorisinde, tamamı yığma veya zemin kat yığma üst kat ahşap karkas arası dolgu olan yapılar incelenmiştir. Bu yapılar tescilli ve tescile önerilenlerden meydana gelmekte ve toplam sayısı 26 ile %29'luk bir oranı karşılamaktadır. Kagir+çelik statüsündeki tek yapı Makam Cami olup kagir teknikle inşa edilmiştir. Ancak Hz. Danial'ın kabrinin bulunduğu bölge yeniden onarım geçirerek çelik ile ilave yapılmıştır. Ahşap ve betonarme+kâgir statüsünde ise birer adet yapılar vardır. Yapıların %5'i harabe olduğu için yapım teknikleri tespit edilememiştir (Şekil 4.97). Malzeme ve yapım tekniği analiz paftası EK: B'de sunulmuştur.

Şekil 4.97: Malzeme ve Yapım Tekniği Analizi

4.3.10. Strüktür Durumu Analizi

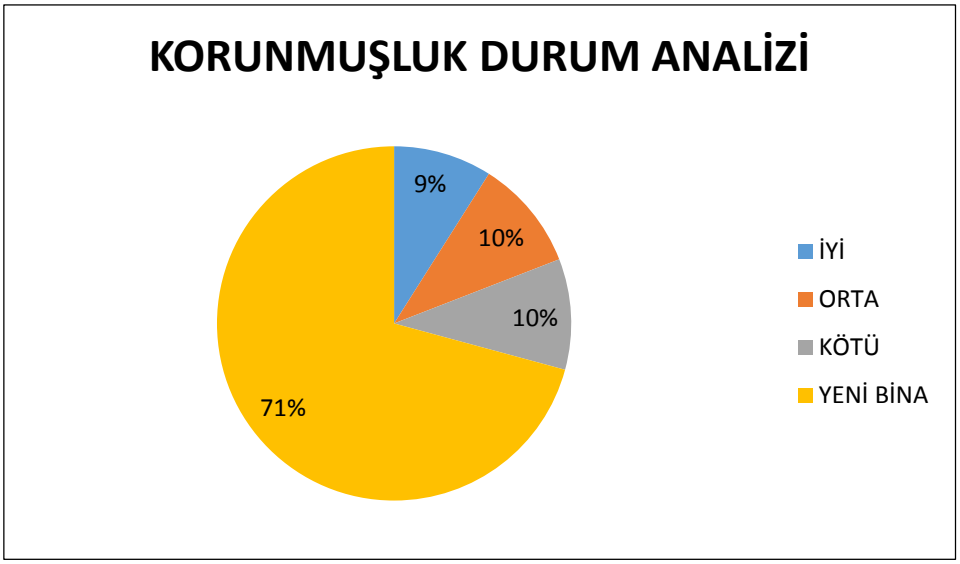
Çalışma alanındaki yapılardan %45'inin strüktürü orta düzeydedir. Yani bu yapıların yaklaşık yarısına büyük ölçekte bir müdahaleye gerek duyulmadan basit müdahaleler ile kurtarılabilir. İyi kategorisine alınan yapıların oranı %37 olup geneli onarım görmüş ya da yeni yapılardır. Yapıların %15'i kötü durumdadır. Harap durumunda ise 3 adet yapı bulunmaktadır (EK: B) (Şekil 4.98).

Şekil 4.98: Strüktür Durumu Analizi

4.3.11. Korunmuşluk Durumu Analizi

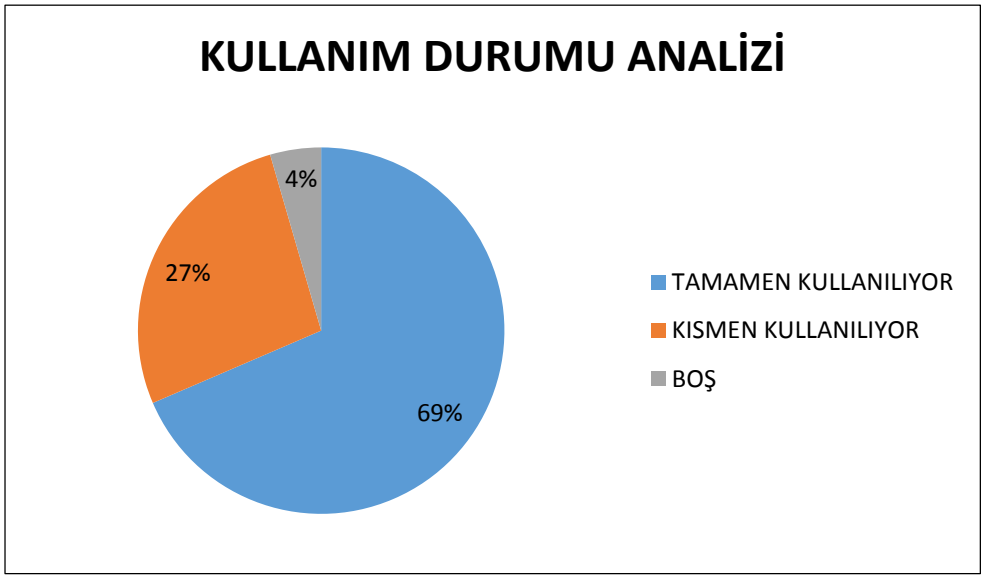
Tescilli ve tescile önerilen yapıların mevcuttaki özgünlük durumlarını tespit etmek için korunmuşluk durum analizi yapılmaktadır. İyi, orta ve kötü başlığı altında 3 kategoride incelenmektedir. Eğer yapı mimari karakterini korumuş ve az derecede müdahaleye maruz kalmışsa iyi; ilave kat yapılmış ve özgün mimari elemanları değiştirilmiş fakat genel hatlarıyla korunmuşsa orta; çok fazla müdahale görerek özgünlüğünü yitirmişse kötü statüsünde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda tescilli ve tescile önerilen 26 adet yapıdan 8 tanesi iyi olup %9'luk bir orana karşılık gelmektedir. Ayrıca orta ve kötü sınıfında yer alan yapılar eşit sayıda ve %10 oranındadır (Şekil 4.99). Korunmuşluk durumu analiz paftası EK: B'de sunulmuştur.

Şekil 4.99: Korunmuşluk Durumu Analizi

4.3.12. Kullanım Durumu Analizi

Çalışma alanındaki yapıların %69'i tamamen, %27'sı ise kısmen kullanımdadır. Bu kısmen kullanılanların ya zemin katlarında ya da üst katlarında aktif bir kullanım bulunmamaktadır. Ayrıca tamamen boş olan yapıların sayısı ise 3 'tür (EK:B) (Şekil 4.100).

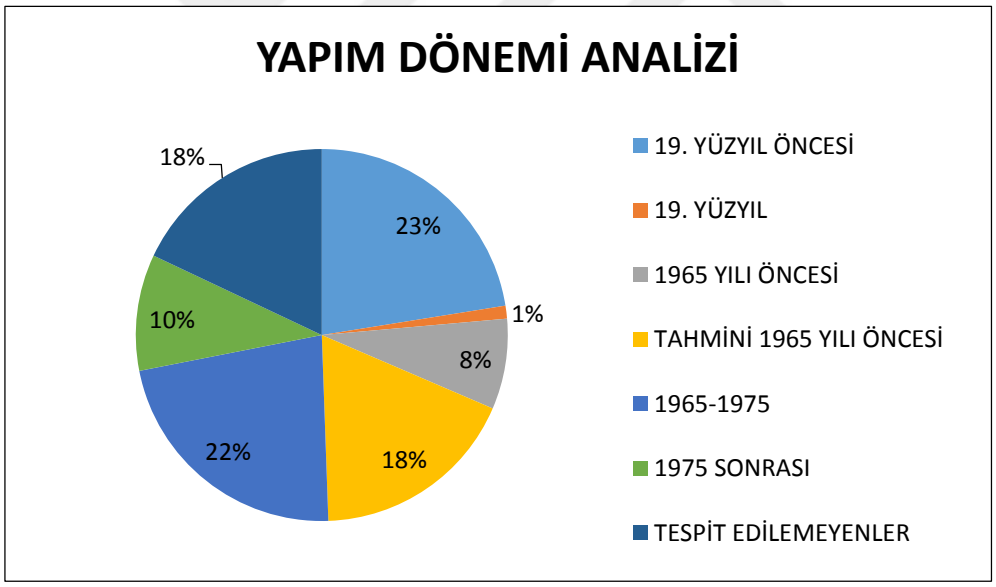
Şekil 4.100: Kullanım Durumu Analizi

4.3.13. Yapım Dönemi Analizi

Çalışma alanında konumlanan yapıların hangi dönemde yapıldığının tespiti için arşiv fotoğraflarından, Hava Genel Müdürlüğü'nden alınan hava fotoğraflarından, Tarsus

Belediyesi'ndeki yapı ruhsat bilgilerinden, alanın kullanıcılarından ve esnafından elde edinilen bilgilerden yararlanılmıştır. Ancak alandaki yapıların birçoğunun inşaata başlama ve yapı kullanma ruhsatı olmadığı için hangi dönemde yapıldığı bulunamamıştır. Bu nedenle hava fotoğrafları ile arşiv fotoğrafları çakıştırılarak sonuca varılmıştır. Fotoğrafların yetersiz kaldığı durumlarda ise esnafın ve kullanıcıların anlatılarına başvurulsa da %18'lik dilimi kapsayan 16 tane yapı ile ilgili bir detaya ulaşılamamıştır.

Analiz verilerine göre %23 oranında 19. yüzyıl öncesine ait yapılar vardır. Bu yapılar nitelikli olup tescillidir veya tescile önerilmektedir. 19. yüzyıla ait tek yapı, 1857 yılında inşa edilen Makam Camidir. 1965 yılından önce yapılanlar, tüm yapıların %8'ini oluşturmaktadır. Ancak tespit edilemeyip üslubu, boyutu, yakınlarındaki yapılarla uyumu gereği 1965 öncesine ait olduğu tahmin edilen yapılar ise %18'lik bir dilime karşılık gelmektedir. Ayrıca alanın %10'u ise 1975 yılından sonra inşa edilmiştir (EK: B) (Şekil 4.101).

Şekil 4.101: Yapım Dönemi Analizi

5. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

1980'li yıllardan sonra tüketim kültürünün oluşmaya başlaması ve alışverişin bir aktiviteye dönüşmesi ile çok katlı mağazalara, büyük alışveriş merkezlerine ilgi artmış ve geleneksel merkezlerden uzaklaşılmıştır. Buradaki yapılar kendi hallerine bırakıldığı için bakımsız kalmış ya da yıkılarak yerine dokuyla uyumsuz yeni yapılar inşa edilmiştir. Bu çalışmada kentsel bellek bağlamında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin durumunu tespit etmek için kentliyle anket çalışması yapılmış, kentin kimliği ile belleğini yansıtan öğeler anlatılmış, belleğin sürekliliğinin sağlanabilmesi amacıyla öneriler geliştirilmiştir. Ayrıca TTM'yi, günümüzdeki durumuyla belgeleyip gelecek kuşaklara aktarmak için alanın fiziksel analizleri yapılarak bölgenin, fiziki yapısı ortaya konulmuş, tescilli ticaret yapılarının envanter fişleri hazırlanmış ve tescili önerilen yapılardan söz edilmiştir. Böylece hem kentsel belleğin sürekliliğinin sağlanması için geleneksel dokunun belgelenmesi ve korunması hem de gelecekte yapılacak çalışmalara katkı sunması hedeflenmiştir.

- **Sosyal Yapıya İlişkin Değerlendirmeler;**

Anket çalışmasında yer alan 'demografik durumu' bölümü değerlendirildiğinde; Bu çalışmaya katılan bireylerin yarısından fazlasını Tarsuslu 65 yaş üstü erkek esnaf-tüccar ve zanaatkarlar oluşturmaktadır. Bu kişilerin geneli yaklaşık kırk yıldır Tarsus'ta ikamet etmektedir. Ayrıca çoğunluğu lise ve lisans düzeyinde eğitim görmüştür.

Anket çalışmasında yer alan 'toplumun kentsel-toplumsal belleğin ölçülmesi' bölümü değerlendirildiğinde; Katılımcılar genellikle 2-3 günde bir alana ticaret ya da iş amacıyla gelmektedir. Bu durum kentlinin günümüzde halen buradan alışveriş yaptığını, alanı kullandığını göstermektedir. Bireylerin birçoğu alanın yakınında oturduğu ve işletmecisi olduğu için yapılarda meydana gelen işlev değişikliklerini bilmektedir. Bu işlev değişikliklerini hatırlayabilmeleri hafızalarına aldıklarını kanıtlamaktadır. Günümüz işlevleri ile aitlik hissi kuramadıkları için de benimseyememişlerdir. Ayrıca katılımcıları tamamına yakını yapılan yenileme faaliyetlerini olumlu bulmayarak eski hallerini özlemektedir. Bu durum yapılan restorasyonların özgünlük derecesini sorgulatmaktadır.

Ticaret yapılarından günümüzde mevcut olan Kırkkaşık Bedesteni, tütüncüler, terziler ve tüfekçiler ile olmayan kürt kahvesi, buğday pazarı, hanlar, ve eski lokantacılar (Bu işlevler,

4.2.4. ‘Ticari Bellek Mekanları’ bölümünde özelleştirilmiş isimleriyle açıklanmıştır.) kentlinin ticari bellek mekanlarını oluşturmuştur. Makam Cami, Kırkkaşık Bedesteni, Ulu Cami ise genellikle konumlarının elverişliliği, tarihi ve kültürel değeri, nostaljik, kullanım sıklığı ve rahatlıkla algılanabilirliliği sebebiyle bölgenin sembol öğeleri olarak ifade edilmektedir. Ayrıca odak noktalarında ise çeşitli etkinlikler yapıldığı için kentli bu etkinlikleri anımsadığında alanı kendisine yakın hissetmekte ve alanla bağ kurmaktadır. Bu bağlamda bölgenin odak noktaları Makam Cami Meydanı, Kırkkaşık-Ulu Cami Meydanı ve Belediye Durağı Meydanıdır.

Tarihi ticaret merkezi özellikle 65 yaş ve üstü kullanıcılar tarafından benimsenmiş ve bu kişiler alana nostaljik, geleneksel ve tarihi anlamlar yüklemiştir. Ayrıca zaman içerisinde yüksek katlı yapılar yapıldığı ve gürültü şiddeti arttığı için saat kulesinden çalan zilin sesini işitemeyip özlem duymaktadırlar. Üstelik eskiden alanda samimiyetin olduğunu, günümüzde göç alması nedeniyle farklı insan yüzleri görmeye başladıklarından bölgenin yabancılaştığını belirtmiştirler. Bu bağlamda alan, kentlinin belleğinde değişmeden önceki haliyle hatırlanmaktadır. Hatta bazı genç kesimin dedelerinden duydukları ifadeler ile alanı tanımlamaları kulaktan kulağa yayılarak hafızaya yerleştiğini göstermektedir. Ancak günümüzde yeni mekanların açılması ile kent merkezinin başka taraflara kayması ve eski dokunun bozularak çekicilik yönünün azalması alanın kullanımını azaltmaktadır. Bu bağlamda bölgenin, yaşlı kesimin varlığı süresince hafızalarda kalacağı söylenebilir.

Anket çalışmasında yer alan ‘tarihi ticaret mekanlarının işletmecilerine yönelik sorular’ bölümü değerlendirildiğinde; Alanda ticaret yapılarını uzun ve kısa süredir işleten kişiler vardır. Bu durum esnafın zamanla el değiştirdiğini göstermektedir. Yapılarda gerçekleştirilen yenileme çalışmalarına karşı esnafın tutumu olumlu değildir ancak herhangi bir çalışmaya destek vermek istemektedir. Ayrıca gelenlerin çoğu yerli kullanıcılardır ve kullanım sıklığı yeterli olmadığı için kazançlar eskiye göre yetersizdir. Üstelik yerel zanaatler azalarak devam etmesine rağmen bu zanaatların devamı için gençler yetiştirilmemektedir. Bu faaliyetler tekrardan günümüze kazandırılmazsa bellirli bir süre sonra tamamen unutulacaktır. Kültürel mirası yaşatan öğelerin satışı ise yeterli seviyede değildir.

Anket çalışmasında yer alan ‘toplum katılımına yönelik sorular’ bölümü değerlendirildiğinde; Tarihi ticaret merkezinin korunarak geleceğe aktarılması için yapılacak çalışmalara katılımcıların neredeyse tamamı ortak toplantılar, internet, STK, tasarımcı ile grup çalışması,

anket ve temsilciler aracılığıyla katılmak istemektedir. Bu durum toplumun koruma konusunda istekli olduğunu göstermektedir. Bireylerin yarısından çoğu alanın iyileştirilmesinde ve canlandırılmasında gerekli desteğe olumlu bakmaktadır. Özellikle kentli, mekanları benimsediği için tanıtımların ve konserlerin yapılmasıyla bölgenin canlanmasını hedeflemektedir. Ayrıca bireylerin yarısından fazlası tarihi ticaret merkezinin korunduğunu düşünmektedir. Ancak alandaki yapılar yeteri kadar korunmamıştır. Bu durum toplumun koruma konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını kanıtlamaktadır.

65 yaş ve üzeri katılımcılar, ticaret mekanlarının yaşatılması için en çok yöresel el sanatları ile yerel zanaatlerin canlandırılmasını, yer döşemelerinin değiştirilmesini tavsiye etmektedir. 18-30 yaş aralığındakiler ise, tarihi merkeze kafeler ve açık hava sineması yapılmasını istemektedir. Ayrıca katılımcıların sağlıklaştırma ve koruma konusunda fikirleri bulunmadığından müdahale faaliyetlerine tepkisizdirler. Bu katılımcılara göre alandaki gürültünün fazlalığı, yeşil alanların eksikliği, trafiğin yoğunluğu, binaların ve yolların bakımsızlığı en önde gelen çevre sorunlarıdır. Kalabalık olması ve alt yapı eksikliği ise öteki sorunlardan sonra gelmektedir. Ayrıca kentli hem binaların plan/cephe düzenlerinde, özgün malzemelerinde değişiklik yapıldığını ifade etmekte hem de yapılara korunmuş demektedir. Bu durum kentlinin koruma algısının farklı olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda anket sonuçlarına göre; belleğin korunarak geleceğe aktarılması, alanın canlanması ve kullanıcıların bölgeye çekilmesi için toplum;

- Yöresel el sanatları ile yerel zanaatlara önem verilmesini,
- Yapılara gerekli bakımların yapılmasını,
- Tanıtım, konser, festival faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini,
- Yer döşemelerinin değiştirilmesini,
- Alanda kafe ve açık hava sinemasının açılmasını,
- Yeşil alan sayısının arttırılmasını, gürültü, trafik, sorunlarının çözülmesini,
- Kentlinin yürüyebileceği, araç trafiğiyle karışmayan yaya yollarının inşasını istemektedir.

Özetle yapılan çalışamalar genel olarak değerlendirildiğinde, tarihi ticaret merkezi kentsel ve toplumsal bellekte yer edinmiştir. Özellikle kentlinin; yapıların eski işlevlerini bilmesi, önceki durumlarını özlemesi, ticari bellek mekanlarını ve alanın sembol öğelerini ifade etmesi,

günümüzde yeni açılan mekanlara rağmen az da olsa buradaki yapıları kullanması bellekte yer edindiğine dair kanıyı desteklemektedir. Ayrıca alanda; yerel zanaatin gittikçe yok olduğu, bu zanaatleri yapacak yeni elemanlarının yetiştirilmediği ve kültürel mirasa ait öğelerin satışının yapılmadığı tespit edilmiştir. Koruma çalışmalarında ise toplum, katılım göstererek destek sağlamaya isteklidir. Katılımcılar; kentsel belleğin sürdürülmesi, alanın canlanması, kültürel mirasın yaşatılması için çeşitli fikirler sunmuştur.

Sosyal Yapıya İlişkin Değerlendirmeler
Demografik Duruma İlişkin Değerlendirmeler
• Alan kullanıcılarının çoğunluğunu 65 yaş ve üstü kişilerin oluşturması ve genelinin kırk yıla yakın bir süredir Tarsus'ta ikamet etmesi
• Katılımcıların yarısından fazlasının lise ve lisans düzeyinde eğitim görmüş olması
Kentsel-Toplumsal Belleğin Ölçülmesine İlişkin Değerlendirmeler
• Alışveriş amaçlı bölgeye ziyaretlerin azalması
• Turistik amaçlı gezilerin nadir olması/ Alanın kullanım sıklığının azlığı
• Eski işlevlerin bellekte yer edinmesi/ Günümüzdeki işlevlere karşı aitsizlik hissi
• Yapıların müdahale öncesi durumlarının özlenilmesi
• Kentsel ve toplumsal bellekte ticaret yapılarının varlığı
TTM'nin İşletmecilerine Sorular Soruların Cevaplarına İlişkin Değerlendirmeler
• Alanda uzun ve kısa süreli işletmecilerin varlığı
• Esnafın çalışmalara destek vermek istemesi
• Yerli kullanıcıların alanı tercih etmesi ve kazançların azlığı
• Kültürel mirası tanıtan/yaşatan ürünlerin yeterli seviyede satılmaması
• Zanaat faaliyetlerinin devamı için yeterli sayıda bireylerin yetiştirilmemesi
Toplum Katılımınına İlişkin Değerlendirmeler
• Gürültü, yeşil alanların eksikliği, trafiğin yoğunluğu, binaların ve yolların bakımsızlığı gibi çevre sorunlarına karşı kullanıcılar rahatsızlık duyması
• Zanaat faaliyetlerinin devamı için yeterli sayıda bireylerin yetiştirilmemesi
• Toplumun koruma faaliyetlerine katılım göstermek istemesi, fikirler sunması
• Kentlinin koruma kavramı hakkında yeterli bilgisinin olmayışı
• Alanın iyileştirilmesini ve tanıtılmasını kullanıcıların destek vermesi

- **Fiziki Yapıya İlişkin Değerlendirmeler;**

Kentsel belleğin devamlılığı, koruma ve belgeleme çalışmalarıyla sağlanabildiğinden çalışma alanının günümüzdeki fiziksel durumu analiz edilerek ve eski dönem haritaları ile hava fotoğrafları incelenerek bu tarihi merkezin fiziki yapısı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Geçmişten günümüze, tarihi ticaret merkezinin işlevi azalsa bile bu merkez kentin ticari odağı olma özelliğini sürdürmüştür. Fakat hava fotoğrafları, eski dönem haritaları ve alanda yapılan mevcut fiziksel analizler incelendiğinde zamanla dokusunda ve işlevinde değişiklikler yaşandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda fiziki yapı değerlendirildiğinde, ticaret merkezinde yeteri kadar sirkülasyon alanının bulunmadığı, yapıların boşluklara göre çoğunlukta olduğu görülmüştür. Tarihi merkezinde konumlanan yapıların geneli zemin ve zemin+1 katlıdır. Bu yapılar arasında alanın dokusunu yansıtanlar, 15. yüzyılda kagir yapım tekniğiyle inşa edilmiştir. Ancak birçoğu zamanla gelişi güzel müdahalelere maruz kalmıştır. Özellikle bu yapıların üstleri muhdes elemanlarla örtülmüş, kapı ve pencere doğramaları değiştirilmiş, sıvanarak özgün malzemeleri kapatılmış, farklı malzemeler ile döşemeler kaplanmış, niteliksiz ekler yapılarak kat sayıları arttırılmış, kabloların varlığı kötü görüntü oluşturmuştur. Ayrıca sokakların üzeri de kumaş parçaları ile örtülmüştür. Hatta çoğu nitelikli yapılar günümüze gelene kadar yıkıldığından/yıktırıldığından tarihi merkezde az sayıda bulunmaktadır. Tescile alınanların sayısı ise azdır. Son yıllarda bu yapıların iyileştirilmesi için yenileme faaliyetleri yapılsa da halen bakımsız ve yıkılmak üzere olanları vardır. Bu faaliyetler doğrultusunda, tescilli olan kagir yapıların bir kısmının (4, 8, 9, 10, 11 numaralı envanterler) doğramaları değiştirilmiş, sıvaları kazınmış, özgün malzemeleri ortaya çıkarılmış, uyumlu malzemelerle yapıların eksik kısımları tamamlanmış, niteliksiz ekler temizlenmiştir. Bu durum yapıların korunmak istendiğini göstermektedir.

Yenileme faaliyetleri kapsamında betonarme olan yapıların bazılarının (26, 28, 29, 42, 43, 44, 45, 46, 63, 69, 71 numaralı envanterler) kat sayıları azaltılmış, kapı ve pencere elemanları değiştirilmiş, yeni kepenkler takılmış, cepheleri boyanmış ya da kesme taş malzemeyle kaplanmıştır. Ayrıca günümüzde 45, 47, 48, 68 numaralı envanterlerin konumlandığı yerlerde harap halde olan betonarme yapılar bulunmakta iken sağlıklaştırma çalışması kapsamında yıktırılmış ve yerine çevreyle uyumlu kagir teknikte tek katlı yeni yapılar inşa edilmiştir. Tarihi merkezde yer döşeme kaplamaları asfalt olup özgün doku ile uyumsuzdur. Bölgede yeşil alanların varlığı azdır ve bu alanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Meydanların varlığı ise bu ihtiyacı

karşılamamaktadır. Ayrıca kent mobilyalarının ve ağaçların sayısı yeterli değildir. Bölgedeki yapılar, boş alanlardan fazla olduğu için büyük ölçüde yeşil doku eksikliği vardır.

1960'larda Tarsus Belediyesi tarafından yıktırılan yapıların yerine 3-4 katlı yapılar inşa edilmiştir. Bu yapılar, bölgenin dokusuna uymadığı gibi alanın algılanmasını da zorlaştırmakta ve daha fazla birey tarafından kullanıldığı için çevrenin trafik yükünü arttırmaktadır. Özellikle 1965 yılında hanların tamamen yıktırılması ile başlayan sürecin devamında birçok dükkan yapısı ortadan kaldırılmıştır. Zamanla hanların yerine 3-4 katlı konaklama yapıları yapılmıştır. Bölgenin yarısından fazlasında yeni binalar konumlanmaktadır. Hem uyumsuz yeni betonarme yapıların inşası hem de özgün yapıların müdahale geçirmesi alanın kimliğini değiştirmiştir. Ayrıca tarihi ticaret merkezindeki yapılar dükkan formunda inşa edilmiş olup bu yapıların yaklaşık %70'i tamamen kullanılmaktadır. Osmanlı döneminin yoğun faaliyet alanlarından olan zanaat türlerinin sayısı ise günümüzde azalmış ve bunların yerini parakende satış ürünleri almıştır. Ancak bölgede halen çeşitli meslek grupları vardır. Günümüzde hırdavat, tenekeci, bakırcı, demirci, kunduracı, derici, yorgancı, berber, terzi, kumaşçı, şalvarcı, bıçakçı ve tüfekçi dükkanları bulunmaktadır.

Nitelikli yapıların mevcut durumları incelendiğinde restore edilenler hariç çoğunluğunun strüktürü kötü bir vaziyette olup yıkılmak üzeredir. Hatta bakımsızlıktan harabe durumundadırlar. Bu durumda günümüz ihtiyaçlarına cevap verememekte olup gerekli müdahalelerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca bölgede genellikle 3. derece taşıt yolları bulunmaktadır. Bu yollar oldukça dardır ve sadece bir aracın geçişine imkan vermektedir. Özellikle bölge içi ulaşımı sağlayacak yaya yolları olmadığı için yayalar bu yollardan yürümektedir. Hatta gündüz saatlerinde yoğun trafik akışı nedeniyle kazalar yaşanmaktadır. İşletmeciler, araçlarını gerekli park alanı olmadığı için dükkanlarının önüne park etmektedir. Bu durum hem kullanıcılar hem de işletmeciler tarafından sorun durumuna gelmiş ve dar yollar, bu araçların pak edilmesiyle daha da daralarak bireylerin yürümesini ve araçların geçişini zorlaştırmıştır.

Fiziki Yapıya İlişkin Değerlendirmeler
Geleneksel dokuyu kagir teknikli zemin/z+1 katlı yapıların meydana getirmesi
1965 yılı sonrası dokuya uyumsuz 3-4 katlı betonarme yapıların inşası
Zamanla yerel ve geleneksel zanaatlerin azalması
Yeşil alan/ağaç sayısının eksikliği
Yeterli sirkülasyon alanının olmayışı
Alanın fazla müdahale görmüş olması
Yoğun trafik/ dar olan yollarda araç sayısının fazlalığı/dükkan önlerine araç parkı
Dokuyla uyumsuz asfalt yer döşemelerinin varlığı
Yaya yollarının eksikliği
Yapılara yeterli bakımın yapılmaması
Strüktürel aksaklıkların varlığı

Kamusal alanlardan biri olan tarihi ticaret merkezleri, kentsel ve toplumsal belleği inşa eden yerlerdir. Bu nedenle eğer ki alanda herhangi bir müdahaleye ihtiyaç var ise bölgenin fiziki ile sosyal yapısının beraber değerlendirilmesi gerekmektedir. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin kentsel bellek bağlamında değerlendirilmesi için belirlenen işaret öğeleri, odak noktaları ve ticari bellek mekânları ile yapılan anket çalışması ve alanın fiziki analizleri doğrultusunda ulaşılan bulgulara dayanarak bölgenin hafızada yer edindiği, 1960'lı yıllarda yıkılan yapıların ise günümüzde halen kentlinin belleğinde yerini koruduğu tespit edilmiştir. Bu merkezin, kentsel ve toplumsal bellekte yer edinmesinin en önemli ise sebebi geçmiş dönemlerde kentliler tarafından aktif olarak kullanılmasıdır.

Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nde konumlanan yapılar sadece fiziki öğeler olduğu için değil aynı zamanda kullanıcılarının bu yapılarla kurduğu bağ, bu yapılara yüklediği anlam ve hafızalarına aldıkları hatıralar ile değer kazanmaktadır. Dolayısıyla bu tarihi merkezdeki yapım ve yıkım çalışmaları, kentsel belleğin göz ardı edilmesiyle yapılmıştır. 1960'larda han ile dükkân yapılarının belediye tarafından yıktırılıp yerine betonarme yapıların inşası hem kentsel hem de toplumsal belleğe zarar vermiştir. Ancak zamanla bu yeni mekânlar da kentli tarafından belleğe alınmış ve ticari bellek mekânlarından olmuştur. Ayrıca alanın kentsel belleğinin devam edebilmesi için tarihi ticaret merkezinin korunması gerekmektedir.

Tarsus'un kentsel belleğini meydana getiren Tarihi Ticaret Merkezi'nin korunması aynı zamanda kentsel ve toplumsal hafızanın da korunarak gelecek nesillere aktarılmasıdır. Bu tarihi merkezin kentsel belleğini devam ettirecek, zaman içerisinde hem belleğinin hem de dokusunun bozulmasını önleyecek çözümlerin getirilmesi bölgenin hafızasının ve kimliğinin sürdürülmesi için önem arz etmektedir. Bu nedenle kentin belleğini ve geleneksel dokusunu oluşturan tarihi ticaret merkezini korumak ve sürekliliğini sağlamak herkes için bir görevdir. Fiziksel ve sosyal yapının daha fazla değişmemesi için önlemlerin alınması gerekmektedir. Aksi taktirde kentsel bellek kesintiye uğrayacak ve yüzyıllar boyunca meydana gelen bu doku özgünlüğünü gittikçe kaybedecektir. Dolayısıyla kentsel bellek bağlamında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin değerlendirilmesi için yapılan anket çalışmasından ve alandaki tespitlerden elde edilen veriler doğrultusunda, bölgenin belleğinin korunarak geleceğe aktarılması için öneriler geliştirilmiştir.

- **Öneriler**

Mekanlar, zamanın getirdiği yenilenme gereği değişimler geçirmektedir. Bu mekanların değişmesi sadece kentleri fiziki yönden etkilememekte aynı zamanda kent kullanıcılarını da etkileyerek alandan uzaklaşmalarına yol açmaktadır. Dolayısıyla hatıralarda yer edinen ve kentsel belleğe alınan alanların korunması, kullanıcılarının bu alana aitlik hissetmelerine imkan tanımakta ve geçmiş ile günümüz arasındaki bağın oluşmasına fayda sağlamaktadır. Bu nedenle kentlinin belleğinde yer edinen Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin geleceğe aktarılması için hafızaya alınan ve geleneksel dokuyu yansıtan mekânlar korunmalı ve onarılmalıdır. Ayrıca yapılan müdahaleler, bölgenin kimliğini zayıflatmadan gerçekleştirilmelidir. Yapılacak koruma çalışmalarında yapıların; tarihsel, kültürel ve özgünlük değerlerinin göz önüne alınarak gerçekleştirilmesi bu belleğin sürdürülmesine yardım edeceği düşünülmektedir. Üstelik yapılan anketlere ve analizlere dayanarak öncelikle yöresel değerler ile ticari bellek mekânları korunmalı ardından da alan yeniden canlandırılarak belleğin devam etmesi sağlanmalıdır.

- **Çevre Ölçeğinde Öneriler**

Çalışma alanı, hem kentsel belleğe alınan hem de kentin geleneksel dokusunu yansıtan bir tarihi çevre olduğu için öncelikle buradaki yapılar korunmalı ve kentlinin ihtiyaçlarını karşılayacak bir biçimde düzenlenerek yapıların terk edilmesinin önüne geçilmelidir. Özellikle sorunların çözümüne getirilen öneriler belleğin sürdürülmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

- Ulaşım ve Altyapı Önerileri

Tarihi merkezde, yeterli sirkülasyon alanının olmayışı, 3. derece taşıt yollarının çok dar olup hem yayalar hem de araçlar tarafından kullanılması ve dükkan önlerine araç park edilmesi yayaların bu merkezi kullanmasına engel olduğundan bireyler, bölgenin fiziksel görüntülerini belleklerine almakta zorlanmaktadır. Bu nedenle yayaya daha ferah bir ortam sunarak kullanıcıların zihnindeki imgeleri güçlendirmek için 3. derece taşıt yolları tamamen yayalaştırılmalı, araç girişine izin verilmeyerek bariyerler bırakılmalı ve araçların dükkan önlerine park edilmesine müsaade edilmemelidir. Alanda sadece 1. derece taşıt yolu olan Adana Bulvarı, 2. derece taşıt yolu olan Sayman ve Abdi İpekçi Caddeleri taşıt yolu olarak işlevine devam etmelidir. Ayrıca kentlinin günümüzdeki asfalt yer döşemelerinden rahatsızlık duyması, kullanıcılarının tarihi ticaret merkezini ile özgün döşemeler arasında bütünlük kurduğunu ve kentsel bellekte bunların orjinal durumuyla yer edindiğini göstermektedir. Dolayısıyla uyumsuz asfalt yollar yerine belleğe ve dokuya uygun döşeme kaplamaları yapılmalıdır. Özellikle yaya yollarına ve yer döşemelerine getirilen çözümler sayesinde kentsel bellekte sürekliliğin sağlanılacağı düşünülmektedir .

Alanın küçüklüğüne karşın insan sayısının fazlalığı özellikle gündüz saatlerinde gürültü kirliliği yaratmaktadır. Belediyenin alt yapı ve çöp toplama çalışmaları ile gürültü daha da artarak kentliyi oldukça rahatsız etmekte, alanın algılanmasını zorlaştırarak kentsel belleği kesintiye uğratmaktadır. Hatta bölgedekiler tarafından Saat Kulesi'nin üzerindeki çan sesinin işitilememesi, bir özlem yaratmaktadır. Bu nedenle gürültü kirliliğinin azaltılması için özellikle belediye çalışmaları, akşam saatlerinde yapılmalıdır. Üstelik bölgenin yeşil alanlara ihtiyacı vardır. Meydanların geneli döşeme ile kaplanmış, yeterli ağaç dikilmemiştir. Yeşil dokuya gereksinim duyulduğu için buralarda ağaçlandırmaya gidilmelidir. Kent mobilyaları ise yeterli sayıda olmadığından bu eksikler tamamlanmalıdır. Ayrıca bu mobilyalar, kentin kimliği ile bütünleştiğinde bir anlam ifade ettiği için alanın özgün kimliğine uygun ve yerel malzemeler kullanılarak tasarlanmalıdır. Bu öneriler uyguladığında belleğin kesintiye uğramayacağı tahmin edilmektedir.

- İşlevsel Öneriler

Eski dönemlerde kentin önemli zanaat faaliyetleri olan ancak günümüzde azalan bu faaliyetlere

ait ürünlerin satışı halen tarihi ticaret merkezinde yapılmaktadır. Bu faaliyetleri, kentli hafızasına alarak benimsemiştir. Dolayısıyla kentsel belleğin kesintiye uğramaması için yerel zanaatları devam ettirecek genç nesillerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Dükkanların boş ara katları, zanaatsal faaliyetlerin öğretilmesi amacıyla zanaat yetiştirme kurslarına dönüştürülebilir. Günümüzde dükkanlar, en çok parakende satış işlevinde kulanılmakta ve yerel işlevler gittikçe azalmaktadır. Bu nedenle burada Tarsus'un kültürel mirasını yansıtan ürünler ve hediyelik eşyalar satılmalıdır. Üstelik kullanılmayan yapılara, alanın kimliği ile belleğine uygun yeni işlevler verilmeli ve bu sayede ömürleri uzatılarak tarihi süreçteki sürekliliği korunmalıdır. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin kentsel belleğinin korunması, ziyaretçiler ve genç nesiller tarafından alanın kimliğinin, tarihinin ve belleğinin öğrenilmesi için çarşıdaki bazı yapılar (10, 11, 12 envanter numaralı yapılar olabilir) yaşayan müzeye dönüştürülebilir. Bu durum gelişigüzel işlevlerin ve müdahalelerin de önüne geçmeye yardımcı olacaktır. Esnaf burada satışına devam etmelidir. Ayrıca anket sonuçlarına göre yeni nesili de bölgeye çekebilecek kafelerin açılması önerilmektedir. Bu öneri gençlerin alanı daha aktif kullanmalarını ve benimsemelerini sağlaması açısından olumlu bir tavsiye olsa da, soylulaştırma açısından risk teskil edebilir. Dolayısıyla bu durumun gelişmemesine yönelik önlemler alınarak belirli oranda kafe işlevi verilebilir.

Alanın kentsel belleğinin belgelenerek devam etmesini sağlamak, bellek değişimini irdelemek, tarihi ve özgün kimliğini korumak için bölgede arşiv merkezi kurulabilir. 12 no'lu envanter bu merkez için uygundur. Eski fotoğraflar ve belgeler burada saklanmalı, kullanıcıların erişimine açılmalıdır. Ticaret merkezi ile ilgili bilgiler paylaşılarak merkezin tarihçesi ve zamanla geçirdiği değişimler anlatılmalıdır. Ayrıca kentin önemli işaret öğelerini ve odak noktalarını bünyesinde barındıran bu merkez, kenti ziyarete gelen kişiler tarafından göz ardı edilmektedir. Bu nedenle bölgenin imgeleri ile bellek mekanlarını gösteren haritalar oluşturularak turistik tur güzergahlarına ticaret merkezinin eklenmesi ve turizm ofislerine tanıtıcı broşürlerin bırakılması alanın belleğinin ve geleneksel dokusunun ön plana çıkarılmasına fayda sağlayacaktır.

Her yaş kesiminden bireyin birlikte etkileşim kurarak ortak bir duygu yaratması ve genç kitlenin zihninde hatıralar oluşturarak kentsel belleğin geliştirilmesi amacıyla anket sonuçlarına dayanarak, yılın belirli dönemlerinde meydanlar; sergi, tiyatro ve açık hava sineması işlevlerinde kullanılabilir. Yine aynı yerlerde konserler ve festivaller yapılabilir. Üstelik insanların tarihi çevrenin ve kentsel belleğin korunması hakkındaki bilgi düzeyini arttırmak için

seminerler ve eğitimler verilmeli, sunumlar yapılmalıdır. Bu amaç için 4 no'lu envanter uygun olup atölye işlevinde kullanılabilir.

- Yeni Yapılaşma Önerileri

Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nde gerçekleştirilecek düzenlemeler kentsel belleği etkileyeceğinden alanda inşa edilecek yeni yapılar; bölgenin toplumsal, ekonomik, kültürel ve mimari özelliklerine göre geleneksel dokuya uyumlu; alanın gabarisine, yapım tekniğine ve malzemesine uygun planlanmalıdır. Ayrıca tasarım yarışmalarının açılması; alan için en doğru kararın verilmesine imkan tanıyacağı, belleğin ve bölgenin korunmasına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

- Çevresel Durum Önerileri

Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin kentsel belleğinin devam edebilmesi için bölgenin kimliğini meydana getiren imgelerin, bellek mekanlarının ve geleneksel yapılarının algılanabilir olması gerekmektedir. Dolayısıyla sokakların üzerini örten bez örtüler ya da oluklu sac malzemeli muhdes gölgelikler ve yapıların cephelerindeki kablolar, yağmur olukları, eklentiler, sıva bozulmaları, çatı örtüleri, klima üniteleri görsel kirlilik oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle sokakların üzerini örten niteliksiz bezler, muhdes gölgelikler kaldırılarak ve yağmur olukları yenilenerek alanın görünebilirliği ile görsel bütünlüğü sağlanmalıdır. Ayrıca kentsel belleğe aykırı, geleneksel dokuya uyumsuz doğramalar ve kaplamalar kaldırılarak yapıların özüne uygun elemanlar yerleştirilmelidir. Alanın kimliğinin algılanmasını zorlaştıran yapılardaki tabela, örtü ve ekler ayıklanarak, kablo ile klima ünitesi gibi öğeler arka cepheye verilerek yapıların okunabilirliği arttırılmalıdır.

- **Yapı Ölçeğinde Öneriler**

Kentsel belleğin sürekliliği için tarihi ticaret merkezini meydana getiren geleneksel doku korunmalıdır. Bu merkezdeki yapılardan bazıları bölgenin ticari bellek mekanları olmasına rağmen niteliksiz betonarme yapılar olduğundan koruma kapsamında değerlendirilmemektedir. Ancak belleğe alınan tüm yapıların korunarak gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Aksi taktirde alanın kullanıcıları ile arasındaki bağ zedelenecektir. Bölgenin kimliğini yansıtan ve kentsel belleğe alınan yapılardan strüktür durumu kötü veya harap olan mekanlar onarılmalı,

iyi ile orta olanların ise düzenli bakımları yapılmalıdır. Bu sayede belleğin devam edebileceği düşünülmektedir.

1960 sonrasında alanda inşa edilen yüksek katlı yapılar, kagir teknikli zemin/zemin+1 katlı yapıların oluşturduğu geleneksel doku ile uyumsuzluk göstermekte ve bu yapılar ölçü-oran-boyutları nedeniyle bölgenin kimliğinden kopuk bir durum arz etmektedir. Alanda yapılan incelemelerde, tarihi ticaret merkezinde konumlanan 89 adet yapıdan sadece 18 tanesinin tescilli olduğu saptanmıştır. Ayrıca 7'sinin de tescili önerilmektedir. Geriye kalanlar ise geleneksel dokuya uymayan, betonarme yeni yapılardır. Dükkan olarak kullanılan betonarme yapılardan 35 tanesinin; anket sonuçları, geçmiş ve güncel işlev haritalarının çakıştırılması ve bölgede yapılan tespitler doğrultusunda, kentlinin ticari bellek mekânlarını meydana getirdiği görüldüğünden, taşıyıcı durumu iyi ve orta düzeyde olanların korunması gerektiği kanaatine varılmıştır. Ancak bölgedeki yapılar genel olarak bitişik nizamda yapıldığı için hafızaya alınan betonarme dükkanların bulunduğu kısımların korunup diğer betonarme tarafların yıkılması, görsel bütünlüğü bozup görüntü kirliliği yaratacağından kentliyi rahatsız edecektir. Bu nedenle, alanın algılanmasını kolaylaştırmak için sonradan yapılan bütün betonarme yapıların üst katları, bölgenin gabarisine uygun olan zemin veya zemin+1 kata düşürülerek bakımları yapılmalıdır. Taşıyıcı durumu kötü olarak sınıflandırılanlar ise zaten geleneksel dokuyu yansıtmadığından ve niteliği bulunmadığından yıkılarak, yerlerine alanın kimliğine ve bellek mekanlarının işlevlerine uygun biçimde yeni yapıların inşa edilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu niteliksiz yapılar, her ne kadar belleğe alınmış olsa da hepsinin tamamen muhafaza edilmesi koruma ölçütlerine ters düştüğünden bu öneri getirilmiştir.

Bölgenin kimliğini meydana getiren elemanların devam edebilmesi ve kentsel bellekte kopukluğun yaşanmaması için taşıyıcı durumu kötü olan tescilli ya da tescile önerilen 1, 2, 3, 5, 6, 7, 70, 79, 80, 84, 87 envanter numaralı yapılar restore edilmelidir. Özellikle ilave katları, özgün olmayan kaplama malzemeleri, çatı örtüleri ve gölgelikleri kaldırılmalıdır. Taşıyıcı durumu kötü olmayan tescilli veya tescile önerilen 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 envanter numaralı yapıların ise restorasyona ihtiyacı olmayıp sadece belirli periyodlarla bakımlarının yapılması gerekmektedir.

Çevre Ölçeğinde Öneriler				Yapı Ölçeğinde Öneriler	
Ulaşım ve Altyapı Önerileri	İşlevsel Öneriler	Yeni Yapılaşma Önerileri	Çevresel Durum Önerileri	Kagir Yapılara İlişkin Öneriler	Betonarme Yapılara İlişkin Öneriler
✓ Geleneksel çarşıdaki 3. derece taşıt yolları yayalaştırılmalı ✓ Bölge içinde araç girişine izin verilmemeli ✓ Gürültü kirliliğinin önlenmesi için altyapı ile çöp toplama çalışmaları gece saatlerine alınmalı ✓ Dükkân önlerine araçların park edilmesi yasaklanmalı ✓ Özgün dokuya uyumlu yer döşemesi yapılmalı ✓ Meydanlar ağaçlandırılmalı, kent mobilyaları eklenmeli	✓ Zanaat faaliyetlerinin satışı arttırılmalı ✓ Tarsus'u temsil eden hediyelik eşya ürünleri satılmalı ✓ Dükkânlara kentin kültürel mirasını yansıtan işlevler verilmeli ✓ Meydanlarda konserler ve festivaller yapılmalı ✓ Meydanlar; tiyatro, sergi, açık hava sineması olarak kullanılmalı ✓ Turizm ofislerine tanıtıcı broşürler bırakılmalı ✓ Turistik tur güzergâhlarına bölge eklenmeli ✓ Kullanılmayan yapılar yaşayan müzeye dönüştürülmeli ✓ Arşiv merkezleri kurulmalı ✓ Zanaat yetiştirme kursları açılmalı ✓ Atölyeler açılmalı ve eğitimler, seminerler verilmeli	✓ Yeni yapılar; bölgenin toplumsal, ekonomik, kültürel ve mimari özelliklerine göre geleneksel dokuya uyumlu; alanın gabarisine, yapım tekniğine ve malzemesine uygun; kullanıcılarının istek ve talepleri doğrultusunda planlanmalı ✓ Belleğe ve dokuya uygun bir tasarımın yapılması için 'tasarım yarışmaları' açılmalı	✓ Alanın algılanabilirliği, görsel bütünlüğü ve yapıların okunabilirliği için; o Sokakların üzerini örten bez örtüler ve muhdes gölgelikler kaldırılmalı o Yağmur olukları yenilenmeli o Yapıların üzerindeki tabelalar, ekler ve örtüler kaldırılmalı o Tüm yapıların özgün haline uygun kapı ve pencere doğramaları takılmalı o Aynı tip kepenkler takılarak uyum sağlanmalı o Betonarme yapıların cepheleri temizlenip boyanmalı o Klima üniteleri ve kablolar arka cephelere yerleştirilmeli	✓ Bölgenin kimliğini meydana getiren elemanların devam edebilmesi ve kentsel bellekte kopukluğun yaşanmaması için taşıyıcı durumu kötü olan tescilli ya da tescile önerilen 1, 2, 3, 5, 6, 7, 70, 79, 80, 84, 87 envanter numaralı yapılar restore edilmeli Bu bağlamda; o İlave katları, özgün olmayan kaplama malzemeleri, çatı örtüleri ve gölgelikleri kaldırılmalı ✓ Taşıyıcı durumu kötü olmayan tescilli veya tescile önerilen 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 envanter numaralı yapıların ise restorasyona ihtiyacı olmayıp sadece belirli periyodlarla bakımları yapılmalı	✓ 35 adet betonarme dükkan kentlinin ticari bellek mekanlarını meydana getirdiğinden getirdiğinden; o Taşıyıcı durumu iyi ve orta düzeydekiler korunup bölgenin okunabilirliğinin arttırılması için alanın gabarisine uyum sağlayacak biçimde düzenlenmeli o Taşıyıcı durumu kötü olarak sınıflandırılanlar ise zaten geleneksel dokuyu yansıtmadığından ve niteliği bulunmadığından yıkılarak, yerlerine alanın kimliğine ve bellek mekanlarının işlevlerine uygun biçimde yeni yapılar inşa edilmeli ✓ Alanın algılanmasını kolaylaştırmak için bellek mekanı olsun ya da olmasın sonradan yapılan bütün betonarme yapıların üst katları bölgenin gabarisine uygun olan zemin veya zemin+1 kata düşürülmeli ve bakımları yapılmalı

6. SONUÇ

Kentler; bünyesinde birçok izi barındıran, kentli ile şekillenen ve toplumların sosyal, fiziksel, kültürel, ekonomik ve mimari özelliklerini yansıtan yerleşimlerdir. Özellikle kamusal alanlar; kentsel belleği oluşturan, bireylerin günlük gereksinimlerini karşılayan ve sosyalleşmesine katkı sağlayan kentin önemli mekansal öğeleridir. Bu mekanların başında geleneksel dokuyu oluşturan ve kente kimlik kazandıran tarihi ticaret mekezleri gelmektedir. Tarih boyunca söz konusu bu merkezlerde yoğun ticari faaliyetler yaşanmış, bu sayede toplumu oluşturan bireyler arasındaki iletişim daima canlı kalmıştır. Dolayısıyla tarihi ticaret merkezlerinin devamlılığı, hafızanın da sürekliliğini sağlamakta ve beraberinde toplumun da bölge ile bağ kurmasına ve güven duymasına yardım etmektedir.

Tarsus, tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu fiziki özellikleri ve konumunun elverişliliği sayesinde her dönem önemli bir yerleşim olmuştur. Ticaret yollarının kesişim noktasında yer alması ve limanının varlığı nedeniyle ticari faaliyetlerde gelişme imkanı bulan kent, zamanla önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Ancak 19. yüzyıl itibariyle yaşanan değişimler ve gelişimler sonucunda eski önemini yitirmiş, ticari konumunu kaybetmiştir. Böylece ticaret merkezi olma fonksiyonu da zamanla ortadan kalkmıştır. Bugün ise Şehitkerim Mahallesi'nde konumlanan geleneksel yapıların sokaklar ile bütünlük yarattığı alan, Tarsus'un tarihi ticaret merkezini barındıran önemli bir bölgesidir.

Tez çalışmasında; Tarsus tarihi ticaret merkezinin kentsel bellek bağlamında değerlendirilmesi ele alınmıştır. Tezde; çalışma alanını kentsel bellek bağlamında incelemek, bu incelemeye katkı sağlaması için bölgenin mevcut durumunu analiz ederek fiziki yapısını ortaya koymak, bellek mekanlarını belirlemek ve belleğin korunarak geleceğe aktarılması için öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda; kentsel ve toplumsal belleği değerlendirmek için anket çalışması yapılmış, alanın işaret öğeleri ile odak noktalarının kimlik kartları oluşturulmuş, ticari bellek mekanları tespit edilmiş, çalışma alanının fiziki analizleri yapılmış ve envanter fişleri hazırlanarak öneriler geliştirilmiştir.

Anket sonuçlarına ve alanda yapılan tespitlere göre; alanın kullanım sıklığı, tarihi-kültürel değeri ve alanda geçirilen sürenin fazlalığı gibi parametreler ışığında TTM'nin, daha çok hedef kitle olan 65 yaş ve üstü bireylerin hafızasında iz bıraktığı görülmektedir. Kent sakinleri

arasında yer alan bu bireylerin alana anlamlar yükleyerek bağ kurması, bölgeyi hatıralarına alması ve benimsemesi bu kanıyı desteklemektedir. Ancak günümüzde yaşam standartlarının değişmesi ve ihtiyaçların artması doğrultusunda kullanıcıların başka bölgelere yönelmesiyle, tarihi ticaret merkezi arka planda kalmıştır. Üstelik zamanla alanda gelişigüzel müdahalelerin yapılması, bazı yapıların yıktırılması, yöresel işlevlerin azalması ve böylelikle bölgenin özgün kent dokusunun bozulması gibi sorunlar nedeniyle kentlinin bölge ile olan bağı ve aidiyet duygusu zarar görmüştür. Bu durum alanın kimliğinin bozulmasını ve kentsel belleğinin kesintiye uğrama riskini ortaya çıkartmıştır. Kentlinin geneli, bölgenin hafıza mekanlarının ve kimliğinin gelecek nesillere aktarılması için alanın korunması gerekliliğinin farkındadır. Özellikle işaret öğelerinin, odak noktalarının, bellek mekânlarının ve geleneksel dokuyu meydana getiren öğelerin varlığını koruması, ilerleyen dönemlerde ticaret merkezinin kentli tarafından kullanılmasına ve kentsel belleğin sürekliliğine fayda sağlayacaktır. Aksi takdirde bölge kullanılmazsa zamanla bakımsız kalacak ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Sonuç olarak; Tarsus tarihi ticaret merkezinin çoğunlukla hedef kitle olan 65 yaş ve üstü kişilerin hafızasında yer edindiği, bu kişilerin bölge ile bağ kurduğundan bazı mekanları benimsediği gözlemlenmiştir. Kentlinin, Tarsus tarihi ticaret merkezine güven duyarak anlamlar yüklediği fakat zamanla çeşitli sorunlar nedeniyle alanın kimliğinden uzaklaşıldığı, bölgenin kent sakinleriyle arasındaki bağının zayıfladığı, kentsel belleğin devamlılığının tehlikeye girdiği görülmektedir. Söz konusu ticaret merkezi, kentliyle birlikte bir anlam ifade ettiğinden sadece fiziksel bir çevre olarak değerlendirilmemesi,alanın kimliği göz ardı edilmeden kentliyle bir arada ele alınarak tarihsel izlerine sahip çıkılması ve alanın fiziki ve sosyal yapısının bütüncül olarak korunup gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda; kentsel belleğin sürekliliğinin sağlanması ve tarihi merkezin günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden kullanıcılarına hizmet verebilmesi hedeflenmektedir.

KAYNAKLAR

Makale:

Hayta, Y. (2016). Kent Kültürü ve Değişen Kent Kavramı, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:5, Sayı: 2, Sayfa 165-184, Aralık.

Tez:

Asar B. (2012). Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezindeki Ticaret Binalarının Değişimi ve Mekansal Analizi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Ataklı, R. (2011). Uluslararası Ticaret Hacminin Gelişiminde Rol Üstlenen Dünyanın Başlıca Ticaret Merkezlerinin Geçmişten Günümüze Değerlendirmesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Aydın, İ. (2017). Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesi'nde Kültürel Rota Tanımlanması, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Aykaç P. (2008). Termination Of Presentation Principles For Multi-Layered Historical Towns Based On Cultural Significance Case Study: Tarsus. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Bozlak, A. (2008). Tarsus'un (Mersin) Beşerî ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Ceylan, O. (1989). Geleneksel Türk Osmanlı Çarşı Yapılarının Oluşumu, Gelişimi ve Yakın Doğu Kültürleri ile Olan Etkileşimleri, MSGÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Çakır, Ö. (2015). Alışveriş Merkezlerinin Varoluş ve Değişim Sürecini -Beylikdüzü Örnek Alan İncelemesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çelikkol, U. (2015). Alışveriş Merkezleri Değerleme Süreci ve Yöntemleri, Marmara Forum AVM Değerleme Çalışması Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Dede, R. (2010). Bursa Tarihi Kapalı Çarşı'da Kentsel Dış Mekan Organizasyonu Açısından Analitik Bir İnceleme, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

Diker, M. (2014). Kent Kimliğinin Oluşmasında İbadet Yapılarının Yeri ve Önemi: Antakya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Eren Günal, F. (2008). Kent İmajı ve Kentsel Doku Bağlamında Çanakkale Kent Merkezinin İrdelenmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ganik, K. (2016). Kentsel Yapıtlar Üzerinden Bir Mekânsal Bellek Okuması: Atatürk Kültür Merkezi (Akm), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Gülenaz, N, (1998). İstanbul'daki 19. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Ticaret Han ve Pasajlarının Stil Ve Fonksiyon Bakımından İncelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Gürani, F. Y. (1999). Tarsus Evlerinin İç Mekân Organizasyonunda 1800-1998 Yılları Arasında Meydana Gelen Değişimlerin Analizi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana

Gürpınar, L. (2009). Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesi'ndeki Avlulu Hanların İncelenmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Gürz, Ş. (2014). Alışveriş Merkezlerinin Tarihi ve Kapalıçarşı'nın İncelenerek Modern Alışveriş Merkezleriyle Karşılaştırılması, Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kara, Ö. (2007). Tarsus Masalları. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Karakaş, F. Ö. (2019). Toplumsal Bellek Merkezleri Olarak Kent Müzeleri, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu.

Kocaili, B. E. (2010). Evolution Of Shopping Malls; Recent Trends And The Question Of Regeneration, Çankaya Ünivesitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Koç, Ş. (2020). Dördüncü Sanayi Devriminin (Endüstri 4.0) Dünyaya ve Türkiye'ye Ekonomik Yansımaları, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Küçükkömürcü, B. (2005). Geleneksel Türk Osmanlı Çarşı Yapıları ve Günümüzdeki Alışveriş Merkezleri Üzerine Bir İnceleme, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Savaş, A. (2019). Cumhuriyet Dönemi'nde Eğirdir Kenti Mekansal Bellek Değişimi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Say-Özer, Y. (1996). Ticaret Mekanlarının Oluşum ve Gelişim İlkelerinin İncelenerek Tipolojik Açıdan Sınıflandırılması, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Seymen, G. (2019). Bir Kentsel Mekanın Bellek Üzerindden Var Edilme Biçimi: Trabzon Hacı Kasım Örneği, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Şahin, P. (2008). Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yaşanan Fiziksel ve Soso-Kültürel Değişimin, Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi İstiklal Mahallesi Örneği , Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Tanrıverdi, H. G. (2006). Tarsus'ta Türk İslam Mimarisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Tayşı, E. (2006). İstanbul Tarihi Yarımada Meydanlarının Oluşumunu Etkileyen Çevresel Faktörler ve Meydanların Mimari Kurgusu, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Teker, G. (2012). Tarsus'ta Kentsel Doku Bağlamında Kızıl Murat Mahallesinin Değerlendirilmesi ve Şahmeran Sokak Sağlıklaştırma Önerisi, MSGÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Torun, E. (2014). Tarsus'un Tarihi-Kültürel Coğrafya Araştırmaları ve Turizm Potansiyeli, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

Uçar, M. (2000). Tarsus'ta Korunması Gerekli Bölgesel Kent Dokusunun Değerlendirilmesi Üzerine Araştırma, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ulutaş, S. (2012). Tarsus Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Mersin.

Yakar, K. (2020). Tarsus Kent Merkezindeki Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirasının İncelenmesi (1900-1980), Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Yılmaz, C. (2002). Metropolitan Alanlarda Büyük Alışveriş Merkezleri ve Yer Seçim Kriterleri; İstanbul Metropolitan Alanı Örneği, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yinelek, T. (2019). İzmit Tarihi Kent Merkezinde Ticaretin ve Ticaret Mekanlarının Dönüşümü: İstiklal Caddesi Örneği, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli

Wachsmann (1998). Aktaran: Dilşad Sıla Votruba, (2006). M.Ö. 2. Binde Batı Anadolu'nun Deniz Ticareti, Ankara Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Kitap:

Adda, J. (2007). Ekonominin Küreselleşmesi, İletişim Yayınları, Çev: Sevgi İneci, İstanbul.

Akgündüz, A. (1993). Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshab-ı Kehf, İstanbul.

Assman, J. (2015). Kültürel Bellek, (Çev:Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ataman, A. (2000). Bir Göz Yapıdan Külliyeye, Osmanlı Külliyelerinde Kamusal Mekan Mantığı. Mimarlar Tasarım Yayınları, İstanbul.

Atlan, S. (2014), Roma Tarihi'nin Ana Hatları I. Kısım Cumhuriyet Devri, Ttk Yayımları, Ankara.

Baılly, A. (1974). Bizans Tarihi, Çeviren: Haluk Şaman, Tercüman Yayınevi, Cilt: 2, İstanbul.

Basık, C. (2013). Hiç Bizans Olmadı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Bilgili, A.S. (2001). Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, Kültür Bakanlığı.

Bilgin, İ., Erkol, İ. (2012). Liman Kentleri Amsterdam Barcelona Hamburg Metropol Ve Mimarlık Iıı, Bilgi İletişim Grubu Yayınları, İstanbul.

Boyer C. (1994). The City Of Collective Memory, Mıt Press.

Calvino, I. (2002). Görünmez Kentler, (I. Saatçioğlu, Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Cezar, M. (1985). Tipik Yapılarıyle Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi, MSGÜ Yayını, İstanbul.

Coleman, P. (2006). Shopping Environments. Oxford: Architectural Press.

Connerton, P. (1999). Toplumlar Nasıl Anımsar?, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Çıplak, M. N. (1968). İçel Tarihi, Yayıncı yok, Ankara.

Çıvgın, İ., Remzi, Y. (2007). İlk Çağ Tarihi, Maya Akademi Yayın Dağıtım, Cilt: 1, Ankara.

Dalby, A. (2014). Bizans'ın Damak Tadı, Efsanevi Bir İmparatorluğun Mutfağı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Çeviren: Ali Özdamar, İstanbul.

Deane, P. (2000). İlk Sanayi İnkılabı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Evliya Çelebi, (2005). Evliya Çelebi Seyahatnamesi 9.Kitap, Haz: Y.Dağlı, S.A.Kahraman, R.Dankoff, İstanbul.

Göçer. O. (1984). Şehirlerde Ticaret Alanları, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Gökberk, M. (2016). Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Günay, S. (2010). 19. Yy Seyahatnamelerinde Erzurum.

Halbwachs, M. (1992). On Collective Memory, (Edt. Lewis A. Coser), The University Of Chicago Press.

Halbwachs, M. (2016). Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri, Heretik Yayınları, Ankara.

Hasol, D. (2005). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı Yayın, 9. Baskı, İstanbul.

Heaton, H. (2005). Avrupa İktisat Tarihi, Çeviren: M. Ali Kılıçbay-Osman Aydoğuş, Paragraf Yayınları, Ankara.

Hendy, M. F. (1985). Studies In The Byzantıne Monetary Economy, Cambridge Unıversıty Press, 1985.

Hobbes, T. (2007). Leviathan, Yky, İstanbul.

Krier, R. (1988). Urban Space, Academy Editions, Londra.

Levtchenko, M.V. (2007). Bizans Tarihi, Çeviren: Maide Selen, Doruk Yayımcılık, İstanbul.

Lynch, K. (2010). Kent İmgesi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Mccormıck,M. (2012). Movement And Markets İn The First Millennium, Trade And Markets İn Byzantium, Edıted By Cecile Morrisson, Washington.

Mango, C. (2011). Yeni Roma İmparatorluğu Bizans, Çev. Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Matteson, R.P. (2014). Tarsus'taki Yıllarım (1923-1927). (Çev: M. Köroğlu): Aratos Yayınları.

Mumford, L. (1961). The City İn History.

Mumford, L. (1970). The Culture Of Cities, A Harvest (Orijinal Baskı. 1938). London.

Nayır, Z. (1975). Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası (1609-1690), İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Nora, P. (2006). Hafıza Mekanları, Çev. M. Emin Özcan, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.

Oğuz, İ. (2006). Tarsus Şer'İyye Sicillerine Göre Mersin Kentinin Kuruluş Öyküsü, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Mersin.

Osmay S. (1998). 1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, İstanbul : Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 139-154, İstanbul.

Öz, H, (1991). Tarsus Tarihi, Tarsus Rotary Kulübü ve Tusev Vakfı, İstanbul.

Öz, H. (1998). Bilinmeyen Tarsus, Ankara

Öz, H. (2012). Yakın Tarihte Tarsus (1850-2000). Alev Dikici Basım ve Ambalaj, Adana.

Öz, H. (2016). Tarsus Ticaret Tarihi, Tarsus Ticaret Ve Sanayi Odası Yayını-3, Tarsus Gazete ve Matbaası, Mersin

Özdeş, G. (1953). Türk Çarşıları, İTÜ Mimarlık, İstanbul.

Pirenne, H. (1991). Ortaçağ Kentleri Kökenleri ve Ticaretin Canlanması, Çev: Şadan Karadeniz, İletişim Yayıncılık, Ankara.

Pirene, J. Büyük Dünya Tarihi, Çev.: Nihal Önol, Beslan Cankat.

Piri Reis, (1581). Kitab-ı Bahriye.

Rossi, A. (2006). Şehrin Mimarisi, Nurdan Gürbilek (Çev.) Kanat Kitap, İstanbul.

Sedillot, R. (2005). Değiş Tokuştan Süpermarkete, Çev: Esat Nermi Erendor, Dost Kitabevi, Ankara.

Sennett, R. (1996). Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sözen, M., Tanyeli, U. (1999). Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul.

Sümer, F. (2007). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Adana ve Çukurova Yöresinde Beylik Kuran Bir Türkmen Hânedanı Ramazanoğulları. İstanbul.

Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Temel Britannica, (1992). Ana Yayıncılık A.Ş. Cilt 18, İstanbul.

Tuncer, D., Alkibay S., ve Hoşgör, C. (2007). Alışveriş Merkezleri ve Yönetimi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Ulutan, B. (1978). İktisadi Doktrinler Tarihi, İstanbul.

Yazıcı, T. (1997). Halep, İslam Ansiklopedisi, Türkiye İdyanet Vakfı, İstanbul.

Yurt Ansiklopedisi, (1983). Türkiye İl İl : Dünü Bugünü, Yarını- İçel, Anadolu Yayıncılık, Cilt No:5, Fasikül:6.

Zoroğlu, L. (1995). Tarsus Tarihi ve Tarihsel Anıtları, Adana.

Dergi:

Akar T. (2009). Osmanlı Kentinde Ticari Mekanlar: Bedesten-Han-Arasta-Çarşı Mekanları Literatür Değerlendirmesi, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 13, Sayfa: 267- 292.

Akpolat, M.S. (2004). Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığından Bir Kesit: Adana Mersin Demiryolu İstasyon Binaları, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 21 Sayı: 1, Sayfa: 77-93.

Arslan, V. T. (2009). Türkiye'deki Alışveriş Merkezleri İncelemelerine Eleştirel Bir Bakış: Yorumlar, Eleştiriler, Tartışmalar, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, Sayfa: 147.

Bilim Teknik Dergisi. (2000). Bellek, 389. Sayı Eki.

Birol, G. (2005). An Alternative Approach For Analysis Of Traditional Shopping Spaces And A Case Study On Balıkesir, Trakya Üniversitesi J SCİ.

Bulut, M. (2000). XVII. Yüzylda Osmanlılar ve Merkantilistler, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 39, Sayfa: 23-35.

Çalak, I. E. (2012). Kentsel Ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekanlar, ULAP Platz Örneği, Almanya, Tasarım+Kuram Dergisi, Cilt 17, Sayı 42.

Dülgeroğlu Yüksel, Y. (1995). Dükkândan Merkeze Alışveriş Mekânları, Yapı Dergisi, Sayı: 158, Sayfa: 58-65.

Elibol, N. (2005). XVII Yüzyıl Osmanlı Dış Ticaretleriyle İlgili Bazı Değerlendirmeler, Eskişehir Osangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:6, Sayı: 1.

Erdal, M. (A), (2004). İki Önemli İtalyan Limanı: Trieste ve Gioia Tauro, Dünya Gazetesi, Perşembe Rotası Deniz Ticareti ve Lojistik Gazetesi Eki, Sayı:7410.

Erdal, M. (B) (2008). Lojistikte Bir Dünya Devi: Roterdam, Dünya Gazetesi, Perşembe Rotası Deniz Ticareti ve Lojistik Gazetesi Eki, Sayı:7358.

Erdal, M. (C) (2004). Akdeniz'de Lojistik Bir Üs: Marsilya-Fos Liman, Dünya Gazetesi, Perşembe Rotası Deniz Ticareti ve Lojistik Gazetesi Eki, Sayı:7374.

Harvard Design School, (2001). Project On The City2, Guide To Shopping, Director: Rem.

Kejanlı T. (2010). Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Kent Sistemi, Kale ve Merkez-Çarşı Gelişimi, NWSA E-Journal Of New World Sciences Academy, Cilt:5 Sayı:3 Sayı:5, Sayfa: 287-302.

Kuban, D. (1968). Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler, Vakıflar Dergisi, Sayı: 7.

Lybyer, A.H. (1987). Osmanlı Türkleri Ve Doğu Ticaret Yolları, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih İncelemeleri Dergisi.

Madran, E. (2001). Kent Belleğinin Oluşumunda Mimarlık Yapıtları, Mimarlık Dergisi.

Özer, M., Ayten M., Kuntay, O. (2005). Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara.

Sönmez M. (2010). Ticaret Ve Hayat, İstanbul Ticaret Odası Ekonomi ve Sosyal Tarih Yayınları No: 2010-68, İstanbul.

Şahinalp, M.S.-Günal, V. (2012). Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon Ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi, Milli Folklor Dergisi, Sayfa: 149-168.

Taş, K. Z. (1988). 18. Yüzyılın Son Çeyreğinde Adana Şehri, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 9, Sayfa: 367-387.

Ünlü T. (2009). Mekânsal Planlamanın Kentin Biçimlenmesine Etkisi: Mersin Örneği, Planlama Dergisi.

Vural, T., Yücel, A. (2006). Çağımızın Yeni Kamusal Mekanları Olarak Alışveriş Merkezleri, İTÜ Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 5, Sayfa: 95-106.

Zengel, R. (2002). Tarih İçinde Değişen Tüketim Mekânları, Ege Mimarlık Dergisi, 40-41, 10-13.

İnternet Kaynakları:

Keyder Ç. (2007). Cumhuriyetten Bugüne İstanbul'un Küreselleşmesi, Arkitera Mimarlık Merkezi, Yazan: Dila Sel.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Trieste_ili (Erişim Tarihi:23.01.2021)

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mersin/gezilecekyer/bilal-habesi-makami-ve-mescidi (Erişim Tarihi:04.03.2021)

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mersin/gezilecekyer/tarsus-ulu-camii (Erişim Tarihi:04.04.2021)

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mersin/gezilecekyer/st-paul-anit-muzesi (Erişim Tarihi:04.04.2021)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Marsilya (Erişim Tarihi:04.04.2021)

https://www.dunyaatlasi.com/turkiyedeki-ticaret-merkezleri-ve-ticari-urunler/#:~:text=Karadeniz%20i%C3%A7in%20Trabzon%2C%20Samsun%3B%20%C4%B0%C3%A7,bulunduklar%C4%B1%20alanlar%C4%B1n%20ticaret%20merkezleri%20konumundad%C4%B1r. (Erişim Tarihi:04.04.2021)

https://cografyahocasi.com/cografya-12/turkiyede-ticaret.html (Erişim Tarihi:04.04.2021)

https://www.cografyaci.gen.tr/turkiyede-fonksiyonlarina-gore-sehirler/ (Erişim Tarihi:04.04.2021)

URL-1: https://ozhanozturk.com/2020/05/30/agora-atina-agorasi/ (Erişim Tarihi:26.12.2020)

URL-2: https://ozhanozturk.com/tag/agora/ (Erişim Tarihi:26.12.2020)

URL-3: https://gr.pinterest.com/pin/153685406005462278/ (Erişim Tarihi:26.12.2020)

URL-4: https://tr.wikipedia.org/wiki/Roma_Forumu (Erişim Tarihi:27.12.2020)

URL-5: https://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_del_Podest%C3%A0_(Bologna) (Erişim Tarihi:01.01.2021)

URL-6: https://islamansiklopedisi.org.tr/ribat (Erişim Tarihi:01.01.2021)

URL-7: https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/aksaray/gezilecekyer/sultanhani (Erişim Tarihi:01.01.2021)

URL-8: https://tr.wikipedia.org/wiki/Han_(konaklama) (Erişim Tarihi:01.01.2021)

URL-9: https://tr.wikipedia.org/wiki/Han_(konaklama) (Erişim Tarihi:01.01.2021)

URL-10: http://ipekyolutarihi.blogspot.com/2014/04/ipek-yolu-ve-tarihi.html (Erişim Tarihi:03.01.2021)

URL-11: https://tr.wikipedia.org/wiki/Milet (Erişim Tarihi:08.01.2021)

URL-12: https://yapidergisi.com/atina-ve-kent-kimligi/ (Erişim Tarihi:08.01.2021)

URL-13: https://en.wikipedia.org/wiki/Roman_Forum#/media/File:Foro_Romano_Musei_Capitolini_Roma.jpg (Erişim Tarihi:08.01.2021)

URL-14: http://www.mmdtkw.org/AU0306mForumAfterCaesar.jpg (Erişim Tarihi:08.01.2021)

URL-15: https://en.wikipedia.org/wiki/Saint-Pierre-sur-Dives (Erişim Tarihi:28.01.2021)

URL-16: https://it.wikipedia.org/wiki/Broletto_di_Como (Erişim Tarihi:28.01.2021)

URL-17: https://islamansiklopedisi.org.tr/venedik (Erişim Tarihi:21.01.2021)

URL-18: https://en.wikipedia.org/wiki/Sforzinda (Erişim Tarihi:22.01.2021)

URL-19:http://www.tarihhaber.net/osmanli-kent-yapisinda-carsilar/ (Erişim Tarihi:26.01.2021)

URL-20: https://ayhamalmahli.tr.gg/HALEP.htm (Erişim Tarihi:28.01.2021)

URL-21: http://www.tarihicicekpasaji.com/tarihce (Erişim Tarihi:28.01.2021)

URL-22: https://indigodergisi.com/2020/02/ulus-is-hani-iflas/ (Erişim Tarihi:28.01.2021)

URL-23: http://www.alisverisrehberi.com/avm/galleria_atakoy_alisveris_merkezi.122.html (Erişim Tarihi:28.01.2021)

URL-24: https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarsus (Erişim Tarihi: 03.02.2021)

URL-25: https://www.facebook.com/Tarsader/photos/a.321217935260732/609613976421125/ (Erişim Tarihi: 01.03.2021)

URL-26: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/a.1700633923492882/2137955373094066 (Erişim Tarihi: 04.03.2021)

URL-27: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/2127911450765125/ (Erişim Tarihi: 03.03.2021)

URL-28: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos (Erişim Tarihi: 04.03.2021)

URL-29: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/a.1700633923492882/2145588108997459/ (Erişim Tarihi: 28.03.2021)

URL-30: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/a.1700633923492882/1700636976825910/ (Erişim Tarihi: 02.04.2021)

URL-31: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/?ref=page_internal (Erişim Tarihi: 02.04.2021)

URL-32: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos (Erişim Tarihi: 03.04.2021)

URL-33: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/a.1700633923492882/1700634456826162/ (Erişim Tarihi: 06.06.2021)

URL-34: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/a.1700599826829625/1700599873496287 (Erişim Tarihi: 05.06.2021)

URL-35: https://www.facebook.com/media/set/?vanity=1700297496859858&set=a.1700633923492882 (Erişim Tarihi: 05.06.2021)

URL-36: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/a.1700600646829543/1700600690162872 (Erişim Tarihi: 06.06.2021)

URL-37: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/?tab=album&ref= (Erişim Tarihi: 06.06.2021)

URL-38: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/?tab=album&ref= (Erişim Tarihi: 06.06.2021)

URL-39: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858 (Erişim Tarihi: 09.06.2021)

URL-40: https://www.facebook.com/Eski-Tarsus-Foto%C4%9Fraflar%C4%B1-1700297496859858/photos/a.1700400996849508/1700401136849494/ (Erişim Tarihi:26.01.2021)

EKLER

EK A: Tescilli ve Tescille Önerilen Yapıların Envanter Fişleri

EK B: Analizler, İmaj Öğeleri, Bellek Mekanları, Kimlik Kartları

EK C: Anket Formu

EK A:

Tescilli ve Tescille Önerilen Yapıların Envanter Fişleri

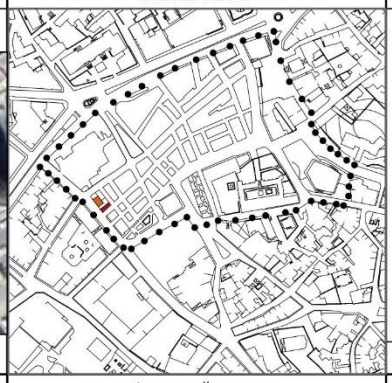
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:1
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: A. İpekçi Cad.-3426.-3429.sokak				ADA-PARSEL: 274/6. 7. 8. parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı-Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ:1471-1472~				TESCİL DURUMU:Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU ? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Vakıf			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 242 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)				KAT SAYISI:zemin Bodrum ( ) Ara Kat (x)
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Cephe kemerlidir.				ADA DÜKKAN SAYISI: 8 Nitelikli ve niteliksiz yapılardaki toplam sayıdır.
ÖRTÜ:	Sundurma Çatı	Oluklu Sac					
PENCERE:	Dikdörtgen	Demir/Ahşap	BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Yığma
KAPI:	Kemerli Dikdörtgen	Demir	ÇIKMA		DİĞER	Sundurma	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Yapı dikdörtgen planlıdır. Kemerler yarım daire kemerlidir. Kapılar demir ya da alüminyum kepenklidir. Pencereler ise demir parmaklıdır. Niteliksiz eklerin bazı kısımları oluklu sac beşik çatı ile örtülmüştür.			Notlar: Kapıların üst kotunda oluklu sac ile pvc sundurmalar bulunmakta ve yapının teras kotunda ise taş silme yer almaktadır.				Notlar: Yan cephelerine betonarme ek yapılar yapılmıştır.

GENEL ANLATIM: 274. ada 11 tane parselden oluşarak Abdi İpekçi Caddesi, 3401. 3426. ve 3429. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. Adadaki tüm yapılar bitişik nizamda dükkan formunda yapılmıştır. 6. 7. 8. parselleri kapsayan 1 envanter numaralı yapı tescillidir. Taban ve duvarlar seramik, tavan ise ahşap kaplamadır. Ancak duvarların bazı kısımlarında sıva+boya vardır. Ayrıca 9. ve 10. parselleri kapsayan 79 envanter numaralı yapı, tescile önerilmektedir.

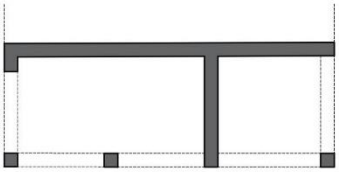
HAVA FOTOĞRAFI

VAZİYET PLANI

KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 200 400 600 800 1000

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

YAPI FOTOĞRAFI

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:16.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:1

YAPISAL DURUMU: iyi ( ) orta ( ) kötü (x) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta ( ) kötü (x)
Strüktürel çatlaklar ve malzeme kırılmaları olup yapı zor ayakta durmaktadır.	Yapının kütle oranının korunmasına rağmen cepheler ve malzemeler yeterince korunmamıştır. Bitişiğine ilave niteliksiz yapılar yapılmıştır.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta ( ) kötü (x) harap ( )
	Özgün plan düzeni kısmen okunabilmektedir.		Özgün cephe düzeni zor okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEK. DURUMU:iyi ( ) orta ( ) kötü (x) harap ( )
	Özgün kütle oranı kısmen korunmuştur. İlave yapılar yapılmıştır.		Özgün yapım tekniği korunmuştur. Ancak malzemelerde değişimler ve kayıplar vardır.
BOZULMA NEDENLERİ:	Uzun süreli doğal etkenler; - Metal elemanlar paslanmış ve kararmıştır. - Sıvalı yüzeyler solmuş ve dökülmüştür. - Taş yüzeyler aşınmış ve kararmıştır. - Bitkilenme, nemlenme - Ahşap doğramalar fiziksel dayanımını kaybetmiştir. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Çok fazla müdahaleye maruz kalmıştır. Niteliksiz eklentiler olarak dış cepheye elektrik kabloları yerleştirilmiştir. - Kötü kullanım sonucunda malzemeler kırılmıştır. Duvarlar çatlamıştır. - Vandalizim sonucu boya kalıntıları vardır.	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:	Kemer açıklıkları kesme taş veya sac ile kapatılmıştır. Cepheler ve iç duvarlar çimento ile sıvanmış bazı kısımlar seramik ile kaplanmıştır. Özgün hali düz dam olup günümüzde kaybolarak yapı sundurma çatı ile örtülmüştür. Kapılara kepenk takılmıştır. Kapatılan kemerlerden birine sac gölgelik eklenmiştir. Yapıya bitişik niteliksiz ek betonarme yapılar yapılmıştır. Bir bölüme ara kat yapılmıştır. Önceki dönemlerde sac ile kapatılan iki kemer açıklığı günümüzde tekrardan açılmış, kapı doğramaları çıkarılmış ve ahşap ayaklarla desteklenmiştir.

TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Çatlaklar sağlamlaştırılmalıdır. Kırıklar tamamlanmalıdır.
	YAPISAL:	Pencere ve kapı doğramaları ile kepenkler değiştirilerek tüm cephelere aynı tip ve malzemede mimari elemanlar yerleştirilmelidir. Yapılan sıvalar ve kapatılan kemer açıklıkları kaldırılmalı ve özgün yapı ortaya çıkarılmalıdır. Kirli yüzeyler yapının özgünlüğünü bozmayacak düzeyde yıkanmalıdır. Tabelalar ve görsel bütünlüğü bozan ögeler sökülmeli yerine yapının özgünlüğünü bozmayan tek tip tabelalar yerleştirilmelidir.
	İŞLEVSEL:	3401. 3426. 3429. sokaklar araç tarafiğine kapatılmalı ve tamamen yayalaştırılmalıdır.

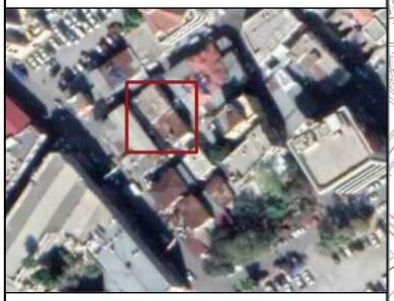
KAYNAKÇA:	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:16.02.2021	SAYFA: 2

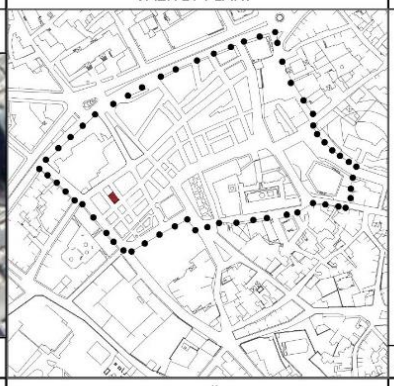
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:2
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3426.-3028.-3429.sokak				ADA-PARSEL: 291/ 4. 5. 6. 7. 8. parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı-Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU:Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. (x) Kısmi ( )				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Vakıf			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.(x) hiçbiri( )				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 144 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)			CEPHE ÖZELLİKLERİ:Simetrik (x) Asimetrik (x)				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat (x)
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Hem simetrik hem de asimetrik cepheler vardır. Sıvalı ve kesme taştır.				ADA DÜKKAN SAYISI: 5 Nitelikli ve niteliksiz yapılardaki toplam sayıdır.
ÖRTÜ:	Beşik Çatı-Teras	Oluklu Sac					
PENCERE:			BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Yığma
KAPI:	Kemerli Dikdörtgen	Demir/PVC	ÇIKMA		DİĞER	Sundurma	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Yapı dikdörtgen planlıdır. Beşik çatının altında ahşap çatı elemanı vardır. Kapının kemeri yarım daire olup bazılarının tepesinde dikdörtgen pvc pencere vardır. Ayrıca demir parmaklıklı ve demir kepenklidir.			Notlar: Bazı kapı elemanlarının üst kotunda oluklu sacdan sundurma vardır. Çatı döşeme kotunda taş silmeler vardır.				Notlar: Dikdörtgen formlu yapıya ilave betonarme yapılar yapılmıştır.

GENEL ANLATIM: 291. ada 9 tane parselden oluşarak 3401. 3426. 3428. ve 3429. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. Adadaki tüm yapılar bitişik nizamda dükkan yapısı olarak inşa edilmiştir. 4. 5. 6. 7. 8. parselleri kapsayan ve envanter numarası 2 olan yapı tescillidir. Kitabe üzerinde yazan 876 yazısı miladi takvime uyarlandığında 1471-1472 tarihlerini işaret etmektedir. Bu nedenle yapıların yapım tarihlerinin kesin olmamakla birlikte 1471-1472 yılarında Ramazanoğulları Beyliği döneminde yapıldığı düşünülmektedir.

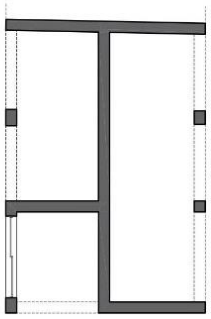
HAVA FOTOĞRAFI

VAZİYET PLANI

KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 200 400 600 800 1000

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

YAPI fOTOĞRAFI

YAPI FOTOĞRAFI

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:16.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:2

YAPISAL DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta ( ) kötü (x)	
Yüzeysel bozulmalar ve malzeme kaybı vardır. Ancak yapı ayakta durmaktadır.		Kütle oranının sabit kalmasına rağmen cephelerin, malzemelerin özgünlüğünü koruyamaması ve mekansal değişiklikler nedeniyle kötü olarak değerlendirilmiştir.	
KORUNMA DURUMU:	PLAN DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )	KORUNMA DURUMU:	CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün plan düzeni kısmen okunabilmektedir.		Özgün cephe oranı kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEK. DURUMU:iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı kısmen okunabilmektedir.		Özgün yapım tekniği korunmuştur. Ancak malzeme değişimleri vardır.
BOZULMA NEDENLERİ:	Uzun süreli doğal etkenler; - Sıvalı yüzeyler dökülmüştür. - Metal elemanlar paslanmış ve yüzeyleri soyulmuştur. - Taş yüzeyler aşınmış, kararmış ve üzerlerinde yosun oluşmuştur. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz eklentiler olarak dış cepheye elektrik kabloları yerleştirilmiştir. - Vandalizim sonucu boya kalıntıları vardır. - Niteliksiz onarımlar ve ekler sonucu ek yapılar yapılmış, yüzeyler sıvanıp boyanmış, mimari elemanlar farklı malzemeler ile kaplanmış ve kapı açıklığı kapatılmıştır. - Kötü kullanım sonucu özgün taş malzemeler kırılmıştır.	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:	Yanlarına niteliksiz betonarme yapılar yapılmıştır. İç duvarlar kaldırılarak mekanlar büyütülmüştür. Yüzeyler demir levha ile kaplanmıştır. Beşik çatı sonradan eklenmiştir. Özgün çatı değildir. Çatı duvarına briket örülmüştür. Döşemeler seramik, duvarlar ahşap kaplanmış bazıları ise sıvanıp boyanmıştır. Kemer açıklıkları sac levha, pvc ve tuğla ile kapatılmıştır. Kapı açıklığı kapatılmış cepheler çimento ile sıvanmıştır. Bazılarında kemer açıklığı tamamen yok edilmiştir. Kapı ve pencere doğramaları değiştirilmiştir. Pvc gölgelik eklenmiştir. Bazı kısımlara ahşap döşeme ilave edilerek ara kat uygulaması yapılmıştır. Önceden müdahalede bulunulup kemer ayağının üzerine boya sürülen bölümünün üzerine sonradan seramik kaplama yapılmıştır. Subasman ve zemin döşemesi seramik ile kaplanmıştır.
TESPİT VE ÖNERİLER:	TAŞIYICI SİSTEM:	Yüzeysel bozulmalar onarılmalı, malzeme kayıpları tamamlanmalıdır.	
	YAPISAL:	Çeşitli malzeme ile yapılan tüm kaplamalar kaldırılmalı, çatı sökülmeli, kemer açıklıkları tekrardan açılarak özgün forma getirilmelidir. Kapı ve pencere elemanları değiştirilmeli ve dört cephenin de aynı dili konuşacağı tip ve malzemede yenileri eklenmeli ve parmaklıklar ile kepenkler uyum içerisinde olmalıdır. Cephe ve bezemeler temizlenmelidir. Tabelalar özgün forma uygun tek tipte olmalıdır. Kırılan kısımlar bütünlemelidir. Özgün olmayan yer döşeme malzemeleri kaldırılmalıdır. Dükkanlara vitrinler eklenerek ürünlerin sokakta değil de vitrinlerde sergilenmesi sağlanmalıdır.	
	İŞLEVSEL:	Adanın etrafını saran sokaklar yayalaştılmalıdır.	
KAYNAKÇA:	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021		

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:16.02.2021	SAYFA: 2

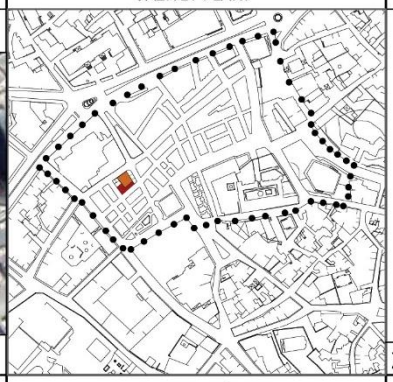
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:3
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3428. ve 3429.sokaklar				ADA-PARSEL: 292/ 5. 6. 7. 8. 9. 10.parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı-Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU:Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU:Tek Hisseli Ş.-Vakıf			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 392 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)				KAT SAYISI:zemin Bodrum ( ) Ara Kat (x)
	Tip:	Malzeme:	Notlar: İlave yapının giriş bölümü cephesinin içerisindedir.				ADA DÜKKAN SAYISI: 4
ÖRTÜ:	Eğimsiz çatı örtüsü	Oluklu Sac					
PENCERE:	Kemerli-Dikdörtgen	Demir-Ahşap	BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli-Dikdörtgen	Demir/Al-Ahşap	ÇIKMA		DİĞER	Sundurma	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Kemerli kapılar yarım daire kemerli olup tepesi pencerelidir. Kapılar demir kepenklidir. Kemerli pencere ise basık kemerlidir. Ayrıca kapı ve pencere elemanlar demir parmaklıdır.			Notlar: Kapı ve pencere elemanlarının üst kotlarında yer alan sundurmalar oluklu saçtan yapılmış ve bu sacların bazılarının altında ahşap çıtalar yer almaktadır. Taş silme çatı döşeme kotundadır.				Notlar: İlave olarak betonarme ve taş yapılar yapılmıştır.

GENEL ANLATIM: 292. ada 14 tane parselden oluşarak 3401. 3426. 3428. ve 3429. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. Adadaki tüm yapılar bitişik nizamda dükkan yapısı olarak inşa edilmiştir. 5. 6. 7. 8. 9. 10. parselleri kapsayan 3 envanter numaralı yapı tescillidir. Tavanlar pvc veya ahşap; zeminler ise dökme beton, seramik veya karo kaplamadır. Duvarlar sıva+boyalıdır. Ayrıca 1. parselde konumlanan 74 envanter numaralı yapı, tescile önerilmektedir.

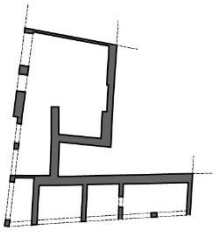
HAVA FOTOĞRAFI

VAZİYET PLANI

KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 500 1000 1500 2000 2500

YAPI FOTOĞRAFI

YAPI FOTOĞRAFI

YAPI FOTOĞRAFI

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:16.02.2021	SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:3

YAPISAL DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta (x) kötü ( )
Strüktürel çatlaklar ve malzeme kayıpları oluşmaya başlamıştır.	Kütle oranını korunmasına rağmen yapının cepheleri ve malzemeleri yeterince korunmamıştır.

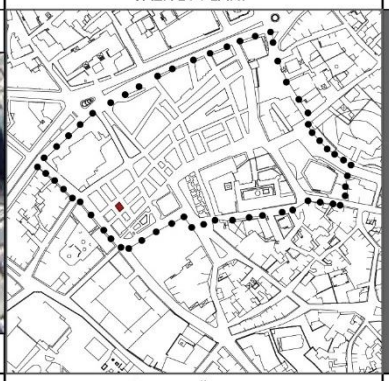
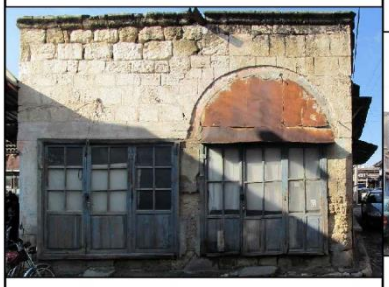
KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün plan düzeni kısmen korunmuştur. İç mekanlarda değişiklikler vardır.		Özgün cephe düzeni kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEK. DURUMU:iyi ( ) orta ( ) kötü (x) harap ( )
	Özgün kütle oranı kısmen okunabilmektedir.		Yapım tekniği korunmasına rağmen malzemelerinde değişimler ve kayıplar vardır.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Sıvalı yüzeyler dökülmüştür. - Metal elemanlar paslanmıştır. - Kılcak sıva çatlakları oluşmuştur. - Bitkilenme İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar ile ek yapılar yapılmıştır. - Niteliksiz eklentiler olarak dış cepheye elektrik kabloları yerleştirilmiştir. - Bakımsızlık sonucu özgün ögelerde kayıplar vardır.	Yapının birçok kısmı oluklu sac ile kemer açıklıklar ise sac levha ile kaplanmış veya çimento ile sıvanmıştır. Kaplanan levhaların üzeri ise boyanmıştır. Tavanların bazıları sıvanıp boyanmıştır. İç mekanların bazıları bölünmüştür. Yer yer ahşap kaplamalarda vardır. Döşemelerin malzemeleri değiştirilerek seramik ile kaplanmıştır. Niteliksiz kısımlar ile nitelikli kısımlar arası geçişin sağlanması için kapı açılmıştır. Ara kat uygulaması yapılmıştır. Duvarlar sıvanıp boyanmış ve bazı kısımlar seramik ile kaplanmıştır. Yapının üzerine çatı yerleştirilmiş ve çatının üzerine de bazı bölmelerde naylon poşet örtülmüştür. Basık kemerde kapı ile pencere arasına beton bölme eklenmiştir. Yuvarlak kemerlere demir doğramalı kapı ve pencere elemanları yerleştirilmiştir. Çatı altındaki ahşap alınlık yenilenmiştir.

TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Sağlamlaştırma yapılarak çatlakların büyümesinin önüne geçilmelidir.
	YAPISAL:	Kapatılan kemer açıklıkları özgün haline getirilmeli, paslı yüzeyler kaldırılıp yerlerine paslanmaz çelik malzeme kullanılmalı, sıvanan malzemeler kaldırılıp taş malzemenin özgün görüntüsü ortaya çıkarılmalıdır. Sonradan eklenen kapı elamanlarının üst kotundaki saçaklar kaldırılmalıdır. Ahşap, çimento veya saç levha ile kaplanan cepheler sökülerek özgün haline getirilmelidir.
	İŞLEVSEL:	Sokaklar araç trafiğine kapatılmalı ve park izni verilmemelidir. Yapıda mevcutta kullanılmayan dükkanlara yörenin özelliğini ortaya çıkaracak işlevler verilerek yaşama katılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA:	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:16.02.2021	SAYFA: 2

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:4
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK:3426.-3428.-3029.-3431.sokaklar				ADA-PARSEL: 294/1 parsel
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı/Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş (x) Kull. ( ) Kısmi ( )				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU:Tek Hisseli Şahıs			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: -
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet ( ) Hayır (x)			YAPI ADASININ ALANI: 53 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: Kültür
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat ( )
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Yapı, sade ve kemerlidir.				ADA DÜKKAN SAYISI:6
ÖRTÜ:	Teras						
PENCERE:			BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli Dikdörtgen	Ahşap	ÇIKMA		DİĞER	Köşe pahı	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş-Beyaz taş
Notlar: Yapı dikdörtgen planlıdır. Kapılar yarım daire kemerli dikdörtgen olup tepesi pencereli ve ahşap desenli otomatik kepenklidir.			Notlar: Yapının teras kotunda taş silme yer almaktadır.				Notlar: Yapının tamamı kagir olarak inşa edilmiştir.
GENEL ANLATIM: 294. ada tek parselden oluşarak 3426. 3428. 3429. ve 3431. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. Yapı tescilli olup dükkan formunda zemin katlı inşa edilmiştir. Taban taş, tavan ahşap kaplamadır.							
HAVA FOTOĞRAFI			VAZİYET PLANI				KAT PLANI
							
ARŞİV FOTOĞRAFLARI			ARŞİV FOTOĞRAFLARI				YAPI FOTOĞRAFI
							
HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ						TARİH:18.02.2021	SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:4

YAPISAL DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta ( ) kötü (x)
Yapının taşıyıcılığında herhangi bir sorun yoktur.	Yapım tekniği ve kütle oranı değişmemesine rağmen yeniden yapılan yapı, özgün yapıya benzememektedir.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi ( ) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Yapıya girilmediğinden planında inceleme yapılamamıştır.		Yapının özgün cephe düzeni kısmen okunmaktadır.
	KÜTLE DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEK. DURUMU:iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı okunabilmektedir.		Yapım tekniği korunmasına rağmen malzemede değişiklik vardır.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Taş yüzeyler hafif kirlenmiştir. - Bitkilenme İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar sonucu fazla müdahale edilmiş, malzeme ve cephe düzeni değiştirilmiştir.	Kemer açıklıkları sac levha ya da tuğla ile kapatılmıştır. Yüzeyleri çimento ile sıvanmıştır. 2007 yılında son müdahale olarak malzemede bozulan taşlar sökülerek yerine beyaz taşlar kullanılmıştır. İç duvarlak sıvanıp boyanmıştır. Tavan kaplaması yenilenerek ahşap, döşeme ise taş malzeme ile kaplanmıştır. Simetrik bir düzen oluşturulmuş, kapatılan kemer açıklıkları açılarak dikdörtgen kapılar yerleştirilmiş ve üzengi hattından kemerin kilit taşına kadarki bölümün tümüne pencere yapılmıştır.

TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Herhangi bir öneriye ihtiyaç yoktur.
	YAPISAL:	Cephe kirlenmesinin önüne geçmek için belirli periyotlarla cephe temizliği yapılabilir.
	İŞLEVSEL:	19. yüzyıla kadar Tarsus'un ticaretinde önemli bir yeri bulunan bu bölgenin tanıtılması ve bireylerin bilinçlendirilmesi için sergi işlevinde kullanılarak kentin ticari yapısı ve bölgenin eski ticaret faaliyeti görsellerle, tanıtıcı panolarla aktarılabilir. Ayrıca yapının etrafının saran yollar araç trafiğine kapatılıp yayalaştırılarak yapının titremesinin önüne geçilebilir.

KAYNAKÇA:	
	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:18.02.2021	SAYFA: 2

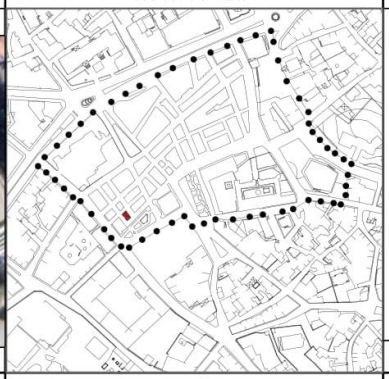
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:5
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK:3426.-3428.-3031.-3433.sokak				ADA-PARSEL: 295/ 1. 2. 3.4. parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı/Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU:Tek - Hisseli Şahıs			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 49 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik (x)				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat (x)
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Yapı, sade ve kemerlidir.				ADA DÜKKAN SAYISI: 3 1 tanesi kullanımdadır.
ÖRTÜ:	Kırma Çatı	Oluklu Sac					
PENCERE:	Dikdörtgen	Pvc	BALKON		BEZEME	Taş Silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli Dikdörtgen	Pvc/Ahşap	ÇIKMA		DİĞER	Sundurma	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Kapılar demir kepenklidir. Çatı duvarını oluklu sac levha ve ahşap oluşturmuştur. PVC kapılar çekmeli sürgülüdür. Bazı kemerli kapıların tepesi dikdörtgen pvc pencerelidir. Kemerler yarım daire biçimindedir.			Notlar: Kemer açıklıklarının üst kotunda ve bazı kepenklerin üzerinde oluklu sac sundurma vardır. Sundurmanın altı demir taşıyıcılarla desteklenmiştir. Çatı döşeme kotunda taş silme vardır.				Notlar: Yapının tamamı kagir olarak inşa edilmiştir.

GENEL ANLATIM: 295. ada 4 adet parselden oluşarak 3426. 3428. 3431. ve 3433. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. Yapı tescilli olup dükkan formunda zemin katlı inşa edilmiştir. Tavanlar; kontraplak levha, döşemeler; seramik, karo ya da ahşap kaplamadır. Duvarlar ise sıva+boyalıdır.

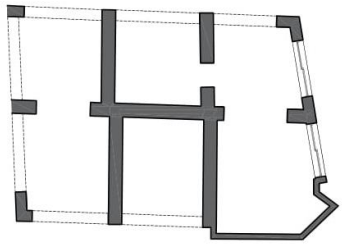
HAVA FOTOĞRAFI

VAZİYET PLANI

KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 200 400 600 800 1000

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

YAPI FOTOĞRAFI

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:20.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:5

YAPISAL DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta ( ) kötü (x)
Yapının taşıyıcılığında sorun yoktur. Yüzeysel çatlaklar vardır.	Özgün kütle oranı, yapım tekniği ve plan düzeni korunmasına rağmen malzeme ve cephe düzeni yeterince korunmadığı için kötü olarak değerlendirilmiştir.

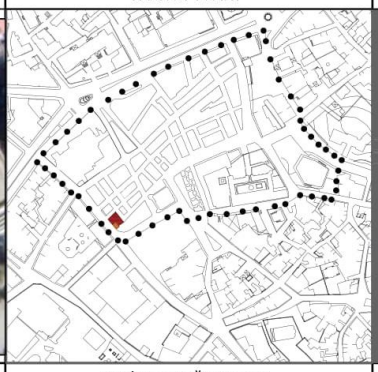
KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün plan düzeni kısmen okunabilmektedir.		Özgün cephe düzeni kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi (X) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEK. DURUMU:iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı okunabilmektedir.		Özgün yapım tekniği korunmuştur. Ancak malzemede değişimler olduğu için orta olarak değerkendirilmiştir.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Sıvalı yüzeyler kirlenmiş ve dökülmüştür. - Taş yüzeyler kirlenmiş ve aşınmıştır. - Metal elamanlar paslanmıştır. - Nemlenme İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar sonucu fazla müdahale edilmiş, cephe düzeni ve malzeme değiştirilmiş, çimento ile sıvanıp bıyanmıştır. - Niteliksiz eklentiler yapılmış ve reklam panoları, tenteler asılmıştır. - Bakımsızlık ve kötü kullanım sonucu özgün malzemede bozukluk ve kayıp vardır.	Muhdes çatı örtüsü ve sundurma eklenmiştir. Kemer açıklıkları PVC, metal levha veya oluklu sac levha ile kapatılmıştır. İç duvarlar kaldırılarak mekanlar büyütülmüştür. Bazı mekanlara ise kapı boşlukları açılmıştır. Dış cepheye ise muhdes duvarlar eklenmiştir. Hatta bazı kemer açıklıklarının sadece izi kalmıştır. Bir kısıma ara kat oluşturulmuştur. Tenteler eklenmiştir. Yapının yüzeyi ve iç duvarlar beton ile sıvanarak üzerine boya sürülmüştür. Bazı kısımlara metal kaplama da yapılmıştır. Döşeme, subasman ve kemer ayağı seramik ile kaplanmıştır. Planlar değiştirilerek dükkanlar büyütülmüştür.

TESPİT VE ÖNERİLER:	
TAŞIYICI SİSTEM:	Yüzeysel çatlaklar onarılmalıdır.
YAPISAL:	Boya, metal sac ve seramik kaplama gibi malzemeler çıkarılarak özgün kesme taşlar ortaya çıkarılmalıdır. Kapatılan kemer açıklıkları açılmalıdır. Cepheler özgün malzemeye zarar vermeyecek ölçüde yıkanarak kirli yüzeylerden arındırılmalıdır. Kırılan ve ayrılan parçalar yapıya uygun olarak bütünlenmelidir. Kapı ve pencere doğramaları değiştirilmelidir. Sundurmalar, tenteler, tabelalar, reklam panoları ve çatı örtüsü kaldırılmalı ve görsel bütünlük sağlanmalıdır.
İŞLEVSEL:	Araç yolları kapatılarak araç park yerlerine izin verilmemeli ve yapının çevresi tamamen yayalaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA:
- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:20.02.2021	SAYFA: 2

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:6
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: A.İ.Cad.-3426.-3431-3433.sokak				ADA-PARSEL:297/1. 2. 3. 4. 5. 6. 8. 10. 11.
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı/Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU:Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Tek-Hisseli-Vakıf-Tarsus B.			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 742 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik ( )			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)				KAT SAYISI:zemin/z+1 Bodrum ( ) Ara Kat (x)
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Yapının cephesinde yer alan elemanların tipleri ve malzemeleri ile asimetriktir.				ADA DÜKKAN SAYISI: 6 Kullanılmayan dükkanlar sayılamamıştır.
ÖRTÜ:	Sundurma Çatı	Oluklu sac					
PENCERE:	Dikdörtgen	Pvc/Ahşap	BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli-Dikdörtgen	Ah./Al/Pvc-Al/Ah.	ÇIKMA	Var	DİĞER	Saçak-Tente	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Çatı, ahşap dikmelerle desteklenmiştir. Kemerli kapılar dikdörtgen formda yarım daire, sivri ve basık kemerlidir. Pencere elemanlarının bazılarının yeri kapatılan kemer açıklıklarındadır. Bazı yapı elemanları demir parmaklı, alüminyum ya da demir kepenklidir.			Notlar: Kemer açıklığının üst kotuna oluklu sacdan tente yapılıp 3426. sokağın üzeri örtülmüştür. Taş silme mukarnaslıdır. Betonarme ilave kat çıkmalıdır.				Notlar: İlave betonarme kat yapılmıştır.
GENEL ANLATIM: 297. ada 11 adet parselden oluşarak Abdi İpekçi Caddesi, 3403. 3426. 3431. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. 1.2.3.4.5.6.8.10. ve 11. parsellerini kapsayan 6 envanter numaralı yapı tescillidir. Tavanlar ahşap, tabanlar ise seramik kaplamadır. 9. parseldeki 80 envanter numaralı yapı ise tescile önerilmektedir. 7. parsel , Tarsus Belediyesi'ne ait olup bu parselde herhangi bir yapı yoktur ve eski dönemlerde buğday pazarı olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise etrafı çevrilidir.							
HAVA FOTOĞRAFI			VAZİYET PLANI				KAT PLANI
							
ARŞİV FOTOĞRAFLARI			ARŞİV FOTOĞRAFLARI				YAPI FOTOĞRAFI
							
HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ						TARİH:22.02.2021	SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:6

YAPISAL DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta ( ) kötü (x)
Strüktürel çatlaklar ve malzeme kayıpları vardır.	Cephe düzeninde ve malzemede değişimler olduğu ve ek kat eklemesi yapıldığı için orta olarak değerlendirilmiştir.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Plan şeması kısmen okunabilmektedir.		Cephe düzeni kısmen okunmaktadır.
	KÜTLE DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEK. DURUMU: iyi ( ) orta ( ) kötü (x) harap ( )
	Özgün kütle oranı kısmen okunabilmektedir.		Özgün yapım tekniği kısmen korunmasına rağmen malzemede bozulmalar, kayıplar ve değişimler vardır.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Sıvalı yüzeyler dökülmüştür - Taş yüzeyler kirlenmiş, aşınmış ve yosun çıkmıştır. - Kılcal çatlaklar oluşmuştur. - Metal elamanlar paslanmıştır. - Nemlenme İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar sonucu fazla müdahale edilmiş, niteliksiz kat yapılmış, cephe yüzeyleri çimento ile sıvanmıştır. - Niteliksiz eklentiler olarak tabelalar ve tenteler asılmıştır. - Kötü kullanım ve bakımsızlık sonucu malzemelerde kırıklar ve kayıplar vardır.	Cephelerde ve döşemelerde bazı kısımlar seramik ile kaplanmış ya da çimento ile sıvanmıştır. Biriket malzemeden parapet örülmüştür. Bazı kısımlara ilave betonarme kat yapılmıştır. Çatı örtüsü yapılmıştır. Kemer açıklıkları sac ile kapatılmış ve bazı kısımlarda üzerine boya yapıldığından kemer açıklıkları kaybolmuştur. Asma tavan uygulaması yapılmış ve ahşap ile kaplanmıştır. İç duvarlar sıvanıp boyanmıştır. Mekanlarda değişiklikler yapılarak ek bölmeler yapılmıştır. Zemin döşeme kaplaması değiştirilerek seramik yapılmıştır. Bazı pencere açıklıkları kontraplak ya da biriket tuğla ile kapatılmıştır.

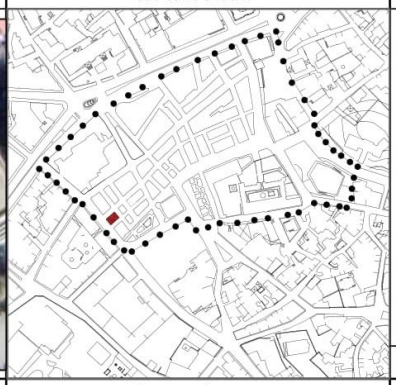
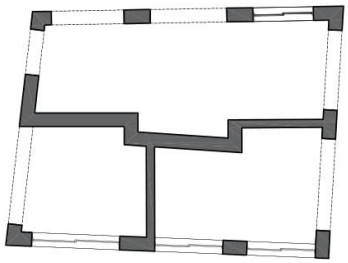
TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Çatlaklar onarılmalıdır.
	YAPISAL:	Görüntüyü kireten tüm tabelalar ve tenteler kaldırılmalıdır. Sonradan kapatılan pencere açıklıkları ve kemer açıklıkları tekrar eski haline getirilmelidir. Sıvanan kesme taşların ortaya çıkarılması için yapı temizlenmelidir. Pencere ve kapı doğramaları değiştirilerek tek tipte ve özgünlüğe uygun olacak ahşap malzemeli elemanlar takılmalıdır. Yıkılan sütun ve taş silmedeki kırıklıklar bütünlenmelidir. Müdahale ile yapılan niteliksiz çalışmalar kaldırılmalıdır. Seramik kaplamalar sökülmelidir. Kepenkler otomatik ve ahşaptan yapılmalıdır. Cephelerde yosunlanma ve kararma olduğu için yıkanmalıdır. Biriket parapetler kaldırılmalıdır. Niteliksiz ilave katlar ve yapılar yıkılmalıdır.
	İŞLEVSEL:	Sokak aralarını kapatan tenteler kaldırılmalıdır. Abdi İpekçi Caddesi hariç yapının etrafının saran diğer sokaklar araç trafiğine kapatılmalı ve park izni vermemelidir. Görsel bütünlüğün sağlanması için tabelalar, panolar ve gölgelikler aynı malzemede, boyutta ve tipte asılmalıdır.

KAYNAKÇA:	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:22.02.2021	SAYFA: 2

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:7
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: A.İ.Cad.3426.-3429.-3431.sokak				ADA-PARSEL: 299/ 1. 2. 3. 4. 5. 6. parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı/Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Hisseli Şahıs			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 89 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat (x)
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Yapının cephesi boyalıdır.				ADA DÜKKAN SAYISI: 3
ÖRTÜ:	Kırma çatı	Oluklu sac					
PENCERE:	Dikdörtgen-Kemerli	Fe/Ahşap-Fe	BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Dikdörtgen	Demir/Al	ÇIKMA		DİĞER	Saçak/ Pah	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Yapı dikdörtgen planlıdır. Dikdörtgen pencereler demir veya ahşap doğramalı ve demir parmaklı, kapılar demir kepenklidir. Kemerli pencerelerin kemer şekli yarım daire olup demir doğramalıdır.			Notlar: Çatı döşeme kotunda taş silme vardır. Kepenklerin üst kotunda ise betonarme saçak bulunmaktadır. Ayrıca 2 köşeler pahlıdır.				Notlar: Kat döşeme ile zemin kat ikiye bölünerek asma kat oluşturulmuştur.

GENEL ANLATIM: 299. ada 6 adet parselden oluşan yapı; Abdi İpekçi Caddesi, 3426. 3429. 3431. sokakların kesişiminde konumlanmakta ve tescillidir. Tavanlar kontraplak veya ahşap kaplama, zeminler ise şap ya da seramik kaplama, duvarlar da çimento sıvalı veya seramik kaplamadır.

HAVA FOTOĞRAFI	VAZİYET PLANI	KAT PLANI
		 ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 200 400 600 800 1000
ARŞİV FOTOĞRAFLARI	ARŞİV FOTOĞRAFLARI	YAPI FOTOĞRAFI
		

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:23.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:7

YAPISAL DURUMU: iyi ( ) orta ( ) kötü (x) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta ( ) kötü (x)
Strüktürel çatlaklar olup yapıda hafif çökme vardır.	Özgün yapım tekniği ve kütle oranı korunmasına rağmen cephe düzeni ve malzeme özgünlüğünü koruyamadığı için kötü olarak değerlendirilmiştir.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün plan düzeni kısmen okunabilmektedir.		Cephe düzeni kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEK. DURUMU:iyi ( ) orta ( ) kötü (x) harap ( )
	Özgün kütle oranı korunmuştur.		Yapım tekniği korunmuştur. Ancak yapı elemanlarının malzemelerinde bozulmalar ve kayıplar vardır.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Sıvalı yüzeyler kabarmış, kirlenmiş, kararmış ve dökülmüştür. - Taş yüzeyler kirlenmiş ve aşınmıştır. - Kılcal çatlaklar oluşmuştur. - Metal elamanlar paslanmıştır. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar sonucu fazla müdahale edilmiş, kemer açıklıkları kapatılmış, cephe yüzeyleri çimento ile sıvanıp boyanmıştır.- Niteliksiz eklentiler olarak tabelalar ve tenteler asılmıştır. - Kötü kullanım ve bakımsızlık sonucu malzemelerde kırıklar ve kayıplar vardır.	Özgün çatısı düz dam olup müdahale ile çatı örtüsü eklenmiştir. İç mekanlarda bölmeler yapılarak mekanlar küçültülmüş ya da özgün taş duvarlar kaldırlarak mekanlar büyütülmüştür. Bu taş duvarların yerine betonarme kiriş yapılmıştır. Duvarlar sıvanıp boyanarak bazı kısımlarına ve döşemelere seramik kaplama yapılmıştır. Bazı ahşap doğramalar ve parmaklıklar ile iç, dış duvarlar boyanmış ve iç duvarlar seramik kaplanmıştır. Zemin kata betonarmeden ve metal taşıyıcı sistemden döşeme eklenerek asma kat oluşturulmuş, döşemeler ahşap ya da pvc ile kaplanmıştır. Böylece betonarme döşeme cephede saçak durumuna gelmiştir. Kemer açıklıkları sac levha ile kapatılmış ve üzeri sıvanıp boyanmıştır. Planlarda değişiklik yapılarak bazı bölmeler açılarak tek mekana dönüştürülmüştür.

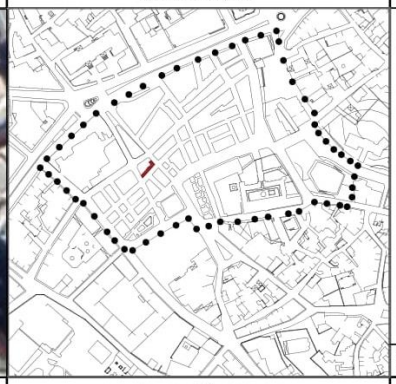
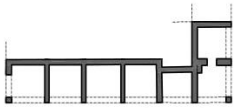
TESPİT VE ÖNERİLER:	
TAŞIYICI SİSTEM:	Çatlaklar onarılarak zemin sağlamlaştırılmalıdır.
YAPISAL:	Muhdes tüm eklentiler kaldırılmalıdır. PVC gölgelikler kaldırılmalıdır. Kapı ve pencere elemanları değiştirilerek aynı malzemeli yenileri takılmalıdır. Sonradan yapılan müdahaleler kaldırılarak cephe ve bezeme temizliği yapılmalı, özellikle kemer açıklıklarının ve kesme taş duvarların özgün hali ortaya çıkartılmalıdır. Taş silmedeki kırıklar onarılarak bütünlenmelidir. Eski kepenkler sökülerek ahşap otomatik kepenkler takılmalıdır. Çatı örtüsü ve betonarme saçak kaldırılmalıdır.
İŞLEVSEL:	294. ile 297. ada arasına yapılan ve 3426. sokak arasını kapatan tente kaldırılmalıdır. 3429 ve 3431. sokaklar araç trafiğine kapatılıp park izni verilmemelidir.

KAYNAKÇA:	
	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:23.02.2021	SAYFA: 2

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:8
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3402.-3429.-3432. sokak				ADA-PARSEL: 581/ 4. 5. 6. 7. 8. 9. parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı/Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Tek-Hisseli Şahıs			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: Ticari-Sağlık
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 236 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat ( )
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Nitelikli kısımlar simetriktir. Cepheler sadedir.				ADA DÜKKAN SAYISI: 6 4 tanesi kullanımdadır.
ÖRTÜ:	Teras						
PENCERE:			BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli Dikdörtgen	Ahşap	ÇIKMA		DİĞER	Sundurma	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş-Beyaz taş
Notlar: Terasta parapet duvar ve kapılarda ahşap desenli otomatik kepenkler vardır. Kapılar yarım daire ya da basık kemerli olup tepesi pencereli ve demir parmaklıdır.			Notlar: Teras döşeme kotunda taş silme vardır. Kapıların üst kotunda ahşap üzeri çinko sundurmalar vardır. Bir köşe ise pahlıdır.				Notlar: Yan cephelerine niteliksiz ek betonarme yapılar yapılmıştır.

GENEL ANLATIM: 581. ada 10 tane parselden oluşarak 3401. 3402. 3429. 3432. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. 4. 5. 6. 7. 8. ve 9. parselleri kapsayan yapı 8 envanter numaralı yapı tescillidir. Tavan ahşap, taban ise karo taş kaplamadır. İç duvarlar boyalıdır.

HAVA FOTOĞRAFI	VAZİYET PLANI	KAT PLANI
		 ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 500 1000 1500 2000 2500
ARŞİV FOTOĞRAFLARI	ARŞİV FOTOĞRAFLARI	YAPI FOTOĞRAFI
		

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:24.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:8

YAPISAL DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta (x) kötü ( )
Taşıyıcıda herhangi bir sorun yoktur.	Yapım tekniği ve kütle oranı korunmasına rağmen malzeme değişimleri nedeniyle orta olarak değerlendirilmiştir.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün plan şeması okunmaktadır.		Cephe düzeni kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEK. DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı korunmuştur.		Yapım tekniği korunmasına rağmen elemanların malzemelerinde değişiklik vardır.
BOZULMA NEDENLERİ:	Uzun süreli doğal etkenler; - Taş yüzeyler hafif kirlenip kararmıştır. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar sonucu fazla müdahaleye maruz kalmış, mimari elemanlar ve malzemeler değiştirilmiş, ilave yapılar yapılmıştır.	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:	Tek yön eğimli çatı örtüsü eklenmiştir. Yüzeyler çimento ile sıvanmıştır. Betonarme saçak yapılmıştır. Yapının yan cephelerine bitişik ek betonarme niteliksiz zemin+ 1 katlı yapılar yapılmıştır. Kemer açıklıkları kapatılmış ve kapı ve pencere elemanlar yerleştirilmiştir. Ara kat oluşturulmuştur. Son müdahale ise 2007 yılında başlatılarak cephelerdeki çimento sıvalar temizlenmiş kesme taşların yıpranmış kısımları sökülerek yerine beyaz taşlar takılmıştır. Kapı ve pencere doğramaları ve zemin döşemleri değiştirilmiştir. Bölmeler kaldırılarak mekanlar büyütülmüştür. Beton silmeler ve ahşap payandalar kaldırılmıştır. Niteliksiz kısımların birinci katı yıkılarak zemin kata düşürülmüştür. Oluklu sac malzemeli ya da beton sundurmalar, PVC tenteler ve çatı örtüsü çıkartılmıştır.

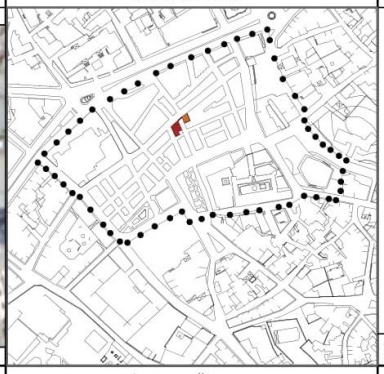
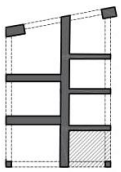
TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Herhangi bir öneriye gerek yoktur.
	YAPISAL:	Yapıda belirli periyotlar ile cephe temizliği yapılabilir. Sıva dökülmelerinin önlenmesi için sıvama işleminde duvarlar sıva filesi ile kaplanılmalıdır.
	İŞLEVSEL:	Yollar araç trafiğine kapatılmalı ve park izni verilmemelidir.

KAYNAKÇA:
- Yerinde Tespit Çalışmaları
- Tarsus Kudep Arşivi, 2021
- Google Earth, 2021
- Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:24.02.2021	SAYFA: 2

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ					ENVANTER NO:9
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3401.-3404.-3429.-3436.sokak		ADA-PARSEL: 583/ 1.2.3.4.6.7. parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı/Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ:		TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)		ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Tek-Hisseli Şahıs			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)		GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 134 m^2		ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )		KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat ( )
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Cephe oldukça sade ve mimari elemanlarının tipi ve malzemesi ile simetriktir.		ADA DÜKKAN SAYISI: 7 6 tanesi kullanımdadır.
ÖRTÜ:	Teras				
PENCERE:			BALKON	BEZEME: Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli Dikdörtgen	Ahşap	ÇIKMA	DİĞER: Sundurma	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş-beyaz taş
Notlar: Yapı kare ya da dikdörtgen planlıdır. Kapılar yarım daire ya da basık kemerli olup tepesi pencereli ve demir parmaklıdır. Bir kısmı ahşap desenli otomatik kepenkli iken bir kısmı demir parmaklıdır.			Notlar: Kapılarının üst kotunda pvc sundurmalar vardır. Teras kotu taş silmedir.		Notlar: Dış duvarların bir bölümünde beyaz taş kullanılmıştır.

GENEL ANLATIM: 583. ada 7 tane parselden oluşarak 3401. 3404. 3429. 3436. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. Ada yıkılan Gön Han'ın kalan parçalarından biridir. 1. 2. 3. 4. 6. ve 7. parselleri kapsayan yapı ile Han'a ait kemer tescillidir. İç duvarlar sıva+boyalı, döşemeler taş kaplama ya da seramik, tavan ise ahşaptır. Kat planında taralı olarak gösterilen kısım 5 nolu parsel olup yeni yapıdır. Ayrıca kemerle birleşen 584 ada 1 parselde konumlanan 87 envanter numaralı yapı ise tescile önerilmektedir.

HAVA FOTOĞRAFI	VAZİYET PLANI	KAT PLANI
		 ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 500 1000 1500 2000 2500
ARŞİV FOTOĞRAFLARI	ARŞİV FOTOĞRAFLARI	YAPI FOTOĞRAFI
		

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:24.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:9

YAPISAL DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi (x) orta ( ) kötü ( )
Taşıyıcıda herhangi bir sorun yoktur.	Yapının özgün kütle oranı, yapım tekniği, plan düzeni korunduğu için iyi olarak değerlendirilmiştir.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün plan şeması kısmen okunabilmektedir.		Özgün cephe düzeni kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEKNİĞİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı okunabilmektedir.		Özgün teknik korunmuş ancak doğramalar değiştirilmiştir.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Taş yüzeyler hafif kirlenip kararmıştır. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar sonucu fazla müdahaleye maruz kalmış, özgün mimari elemanlar ve malzemeler değiştirilmiştir.	Birinci müdahale: Yapının cephelerine sac sundurmalar ve demir kepenkler eklenmiştir. Duvarların bazı yerleri çimento ile sıvanmıştır. Niteliksiz zemin+1 katlı ek betonarme eklenmiştir. Kemer açıklıkları kapatılmıştır. İkinci müdahale: Birinci müdahalede yapılan sundurmalar ve kepenkler kaldırılmıştır. Betonarme eklentinin birinci katı yıktırılmıştır. Özgün cephe taşları ortaya çıkarılmıştır. Kemer açıklıkları ortaya çıkartılmış ve kapı, pencere oluşturulmuştur. Plan düzeninde değişiklik yapılarak mekanlar bütülmüştür. Ahşap desenli otomatik kepenkler ile demir parmaklıklar takılmıştır. Cephede bütünlük sağlanması için bazı cephelerdeki dikdörtgen kapılar sökülüp yerlerine kemer açıklıkları yapılarak kapı yerleştirilmiş ve beyaz taş ile kaplanmıştır. Özgün malzemede kırık olan taşlar sökülerek beyaz taş ile örülmüştür.

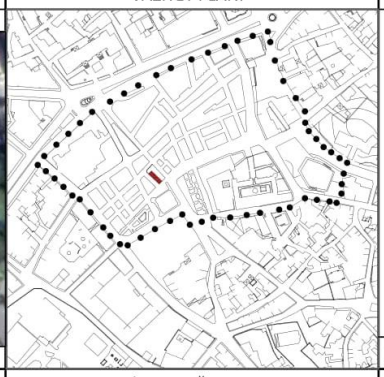
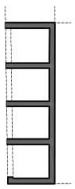
TESPİT VE ÖNERİLER:	
TAŞIYICI SİSTEM:	Herhangi bir müdahaleye gerek yoktur.
YAPISAL:	Hafif kirlenme ve kararmanın önlenmesi için belirli periyotlar ile cephe temizliği yapılabilir.
İŞLEVSEL:	Yollar araç trafiğine kapatılmalı, park izni verilmemeli ve tamamen yayalaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA:
- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:24.02.2021	SAYFA: 2

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:10
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3430.-3433. sokaklar				ADA-PARSEL: 595/ 5. 6. 7. ve 8. parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı/Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Tek Hisseli Şahıs			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 164 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: Kültürel
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik (x)				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat ( )
	Tip:	Malzeme:	Notlar:Adanın bütünü asimetriktir.Ancak nitelikli kısımlar simetriktir.Cephe oldukça sadedir.				ADA DÜKKAN SAYISI: 7 Nitelikli dükkan sayısı 4'dür.
ÖRTÜ:	Teras						
PENCERE:			BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli dikdörtgen	Ahşap	ÇIKMA	Var	DİĞER	Köşe pahı	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Kapılar yarım daire kemerli dikdörtgen tipinde olup tepesi demir parmaklıklı pencerelidir. Ayrıca ahşap desenli otomatik kepenklidir. Niteliksiz kısımlarda dikdörtgen pencereler vardır.			Notlar: Teras kotu taş silmedir. Niteliksiz kısım çıkmalıdır.				Notlar: Dış duvarların bir bölümünde beyaz taş kullanılmıştır. Sonradan yapılan niteliksiz kısımlar betonarmedir.

GENEL ANLATIM: 595. ada 9 adet parselden oluşarak 3429. 3430. 3432. 3433. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. 5. 6. 7. ve 8. parselleri kapsayan 10 envanter numaralı yapı tescilli olup zemin katlıdır. İç duvarlar boyalı, tavan ahşap, döşeme seramiktir. Yapıya bitişik nizamdaki 69 envanter numaralı diğer yapı ise zemin+1 katlı niteliksiz betonarmedir.

HAVA FOTOĞRAFI	VAZİYET PLANI	KAT PLANI
		 ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 500 1000 1500 2000 2500
ARŞİV FOTOĞRAFLARI	ARŞİV FOTOĞRAFLARI	YAPI FOTOĞRAFI
		

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:24.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:10

YAPISAL DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta (x) kötü ( )
Taşıyıcıda herhangi bir sorun yoktur.	Yapının yapım tekniği, plan düzeni korunmasına rağmen malzeme değişimleri nedeniyle orta olarak değerlendirilmiştir.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün plan şeması kısmen okunabilmektedir.		Özgün cephe düzeni kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEKNİĞİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı kısmen okunabilmektedir.		Özgün teknik korunmuş ancak doğramalar ve malzemeler değiştirilmiştir.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Taş yüzeyler kirlenmiş ve aşınmıştır. - Yosunlanma, bitkilenme olmuştur. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar sonucu fazla müdahaleye maruz kalmış, özgün mimari elemanlar değiştirilmiştir. - Niteliksiz ek yeni yapılar yapılmıştır. Cephe yüzeylerine klima, kablo, baca gibi elemanlar montajlanmıştır. - Kötü kullanım sonucu eklenti kısımlara görselliği bozan gelişigüzel tabelalar ve sundurmalar asılmıştır. Seramik kaplamalar kırılmıştır.	Kemer açıklıkları sac ya da beton ile kapatılmış bazılarına pencere açılmıştır. Kapı doğramaları değiştirilmiş ve marsilya kiremit kırma çatının yıkılan kısmı düz çatı tipinde ile oluklu sac örtülmüştür. Asma tavan oluşturulmuştur. Taş silme sıvanmıştır. Karkas ek yapılar yapılmıştır.Ek yapının bazı kısımlarına seramik kaplama yapılmıştır. 2007 yılında son müdahale olarak ise kapı ve pencere doğramaları değiştirilmiş yıpranan kesme taşlar sökülerek beyaz taşlar takılmıştır. Özgün malzeme ortaya çıkartılmıştır. Çatı örtüsü kaldırılmıştır. Bölmeler kaldırılarak mekanlar büyütülmüştür. Ek yapı yeniden sıvanıp boyanmıştır. Kapatılan kemer açıklıkları açılmış ve kapı ve pencere doğramaları yerleşrtirilmiştir. Bazı kemer açıklıklarının ise ise kemer kısmı yeniden örülmüştür. Yapı elemanlarının malzemeleri değiştirilmiştir.

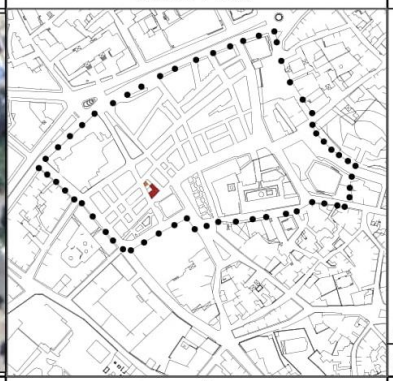
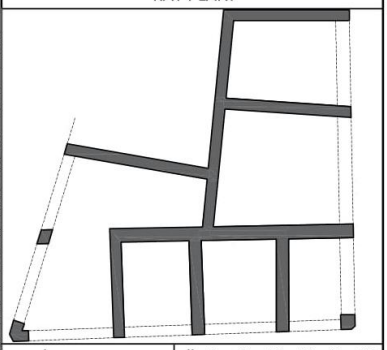
TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Herhangi bir müdahaleye gerek yoktur.
	YAPISAL:	Niteliksiz tüm eklentiler yıkılmalıdır. Taş sağlamlaştırıcı ile taşlar sağlamlaştırılmalıdır.
	İŞLEVSEL:	Tescilli kısımlar kullanımda olmadığından Tarsus'un zanaatsal ve geleneseksel yönünü tanıtan sergi birimi veya müze işlevi verilebilir. Yollar araç trafiğine kapatılmalı, park izni verilmemeli ve tamamen yayalaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA:	
	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:24.02.2021	SAYFA: 2

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:11
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3402.-3430.-3433.sokaklar				ADA-PARSEL: 596/ 3. 4. 5. 6. 8. 9. parseller
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı/Dükkan			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1471-1472~				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. (x) Kısmi ( )				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Tek-Hisseli Şahıs-Vakıf			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 178 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV:
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat ( )
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Cephe oldukça sade ve mimari elemanlarının tipi ve malzemesi ile simetriktir.				ADA DÜKKAN SAYISI: 6 4 tanesi kullanılmaktadır.
ÖRTÜ:	Teras						
PENCERE:			BALKON		BEZEME	Taş silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli dikdörtgen	Ahşap	ÇIKMA	Var	DİĞER	Köşe pahı	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Niteliksiz ek kütlenin üzeri bez örtü ve oluklu saç ile düz bir şekilde örtülmüştür. Kapılar yarım daire, basık ve sivri kemerli olup tepesi demir parmaklıklı pencerelidir. Ayrıca ahşap desenli otomatik kepenklidir.			Notlar: Teras kotu taş silmedir. Niteliksiz ek kısımda sütun başlığı vardır.				Notlar: Dış duvarların bazı kısımlarında özgün taşlar çıkarılarak beyaz taş yerleştirilmiştir. Sonradan yapılan niteliksiz kısımlar betonarmedir.

GENEL ANLATIM: 596. ada 11 tane parselden oluşarak 3402. 3429. 3430. ve 3433. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. 3. 4. 5. 6. 8. 9. parselleri kapsayan 11 envanter numaralı yapı tescillidir ve zemin katlıdır. İç duvarlar boyalı olup bazı kısımların üzeri seramik kaplamadır. Tavan ahşap, taban seramiktir. Ayrıca 7. parselde konumlanan 70 envanter numaralı yapı ise tescile önerilmektedir.

HAVA FOTOĞRAFI	VAZİYET PLANI	KAT PLANI
		 ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 200 400 600 800 1000
ARŞİV FOTOĞRAFLARI	ARŞİV FOTOĞRAFLARI	YAPI FOTOĞRAFI
		

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:24.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:11

YAPISAL DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi ( ) orta (x) kötü ( )
Taşıyıcıda herhangi bir sorun yoktur.	Yapının yapım tekniği, plan düzeni, kütle oranı korunmasına rağmen malzeme değişimleri olmuştur.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Plan şeması kısmen okunabilmektedir.		Özgün cephe düzeni kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEKNİĞİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı okunabilmektedir.		Özgün teknik korunmuş ancak doğramalar ve malzemeler değiştirilmiştir.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Taş yüzeyler kararmış ve aşınmıştır. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarımlar sonucu fazla müdahaleye maruz kalmış, ilave yapılar yapılmış, özgün mimari elemanlar değiştirilmiştir.	Müdahaleler ile yapıya ek betonarme niteliksiz yapı eklenmiştir. Kapı üst kotlarına sundurmalar eklenmiştir. Yapının üzeri beşik çatı ve eğimli çatı ile örtülmüştür. Kemer açıklıkları kapatılarak bazılarına dikdörtgen ahşap pencere açılmıştır. Asma tavan oluşturulmuştur. Kesme taşlar sıvanarak boyanmıştır. 2007 yılında başlatılan son müdahale ile ise nitelikli ve niteliksiz tüm kısımların kapı ve pencere doğramaları değiştirilmiştir. Özgün kesme taşlar ortaya çıkartılmıştır. Kemer açıklıklarına ahşap pencere ve kapı yerleştirilmiştir. Kopan ya da bozulan taşlar çıkarılarak bu kısımlar beyaz taş ile örülmüştür. Çatı örtüsü kaldırılmış ancak niteliksiz eklentilere bir müdahale yapılmamıştır.

TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Herhangi bir müdahaleye gerek yoktur.
	YAPISAL:	Taş sağlamlaştırıcı ile taşlar sağlamlaştırılmalıdır. Niteliksiz ek yapılar yıkılalarak özgün yapı ortaya çıkarılmalıdır.
	İŞLEVSEL:	Tescilli kısımlar kullanımda olmadığından yakınında konumlanan 595 nolu ada ile beraber düşünülerek iki yapıya müze işlevi verilmelidir. Bu iki yapı tek müzenin iki ayrı birimi olarak kullanılabilir. Birimlerde Tarsus'un ticari yapısı ve ticaret merkezinin tarihsel süreci anlatılabilir. Belgesellerle desteklenebilir. Ayrıca yollar araç trafiğine kapatılarak, park izni verilmemeli ve tamamen yayalaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA:	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:24.02.2021	SAYFA: 2

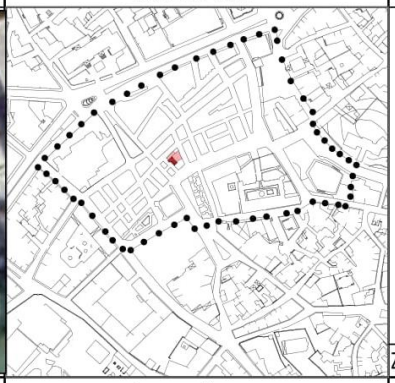
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:12
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3434. sokak				ADA-PARSEL: 592/ 9. parsel
YAPININ TÜRÜ: Mescit+Depo			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ:				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş (x) Kull. ( ) Kısmi ( )				ÖZGÜN İŞLEVİ: Zemin kat depo üst kat mescit
MÜLKİYET DURUMU: Vakıf			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.( ) kit.( ) hiçbiri(x)				GÜNCEL İŞLEV: -
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 230 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: Kültür
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik ( )			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)				KAT SAYISI: zemin+1 Bodrum ( ) Ara Kat ( )
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Cephe sade ve sıvasızdır. Ön cephesi hariç diğerleri sağırdır.				ADA DÜKKAN SAYISI: 6 Nitelikli ve niteliksiz yapılardaki toplam sayıdır.
ÖRTÜ:	Kırma Çatı	Marsilya Kiremit					
PENCERE:	Dikdörtgen	Ahşap	BALKON		BEZEME		YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Dikdörtgen	Ahşap	ÇIKMA		DİĞER	Merdiven	YAPIM MALZEMESİ: Moloz taş
Notlar:			Notlar: Birinci katın girişi ön cepheden verilen düz tipli merdiven ile sağlanmıştır. Ayrıca cephede kemerli niş vardır.				Notlar: Bitişik nizamda ilave betonarme yapılar yapılmıştır.

GENEL ANLATIM: 582. ada 10 tane parselden oluşarak 3429. 3433. 3434. ve 3436. sokakların kesişiminde konumlanmaktadır. 12 envanter numaralı yapı tescillidir. Kagir teknikle moloz taştan zemin+1 olarak yapılmıştır. Ayrıca 1-2-10. parsellerde ise nitelikli duvar kalıntıları bulunmuş ve tescil edilmiştir. Ardından bu parsellere iki yeni yapı yapılmıştır. Bu yapıların envanter numaraları 68 ile 89'dur.

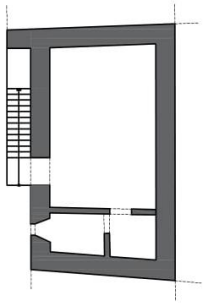
HAVA FOTOĞRAFI

VAZİYET PLANI

KAT PLANI

ZEMİN K. P. (9. parsel) Ö: 0 200 400 600 800 1000

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

YAPI FOTOĞRAFI

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:24.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:12

YAPISAL DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi (x) orta ( ) kötü ( )
Taşıyıcıda herhangi bir sorun yoktur.	Yapının yapım tekniği, plan düzeni, kütle oranı, cephe düzeni korunmasına rağmen malzemede değişimler olduğu için orta olarak değerlendirilmiştir.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )
	Plan düzeni okunabilmektedir.		Özgün cephe düzeni okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEKNİĞİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı okunabilmektedir.		Yapım tekniği kısmen korunmuştur. Ancak cephede malzeme değişimleri vardır.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Ahşap doğramalarda ve hatıllarda soyulma İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz onarım ile cephe ve merdiven çimento ile sıvanmış ve boyalı yüzeylerin kaldırılması sonrası bazı yerlerde boya kalıntıları kalmıştır. - Yapının ön cephe hariç diğer cephelerine niteliksiz ilave yapılar yapılmıştır. - Bakımsızlık ve kötü kullanım sonucunda doğramalar yıpranmıştır.	Müdahaleler ile cephenin önüne metal levha yapılmıştır. Merdivene korkuluk takılmıştır. Cepheye kapı açılarak demir kepenk takılmıştır. Merdiven ve cephe çimento ile sıvanarak boyanmış ve özgün moloz taşlar tamamen kaybolmuştur. En son 2007 yılında başlatılan restorasyon çalışmaları ile yapı özgün formuna dönüştürülmeye çalışılmıştır. Sıva ve çimentolar kazınmış yapının moloz taşları ortaya çıkarılmıştır. Çatısı yenilenmiştir. Demir korkuluklar kaldırılmıştır. Yapının 3 cephesini kapatan diğer yapılarda ise bulunan beden duvarlarındaki kalıntılardan ve temel izlerinden özgün olduğu düşünülmüştür. 2018 yılında 1-2-10 parseller tescil edilmiş ve eski hali yıkılarak rekonstrüksiyonu gerçekleştirilmiştir. Ticaret merkezinin özgün dokusuna uygun tek katlı olarak beyaz taş ile yeniden inşa edilmiştir.

TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Herhangi bir müdahaleye gerek yoktur.
	YAPISAL:	Onarıma ihtiyacı vardır. Niteliksiz yapılar yıkılalarak sağır cepheler ortaya çıkarılmalıdır. Kapı ve pencere doğramaları onarılmalıdır.
	İŞLEVSEL:	Tarsus'un somut ve somut olmayan kültürel mirasını anlatan bir müzeye dönüştürülebilir.

KAYNAKÇA:	- Yerinde Tespit Çalışmaları - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2021

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:24.02.2021	SAYFA: 2

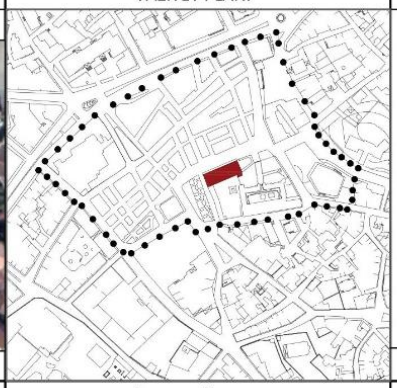
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:13
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3433. sokak				ADA-PARSEL: 679 ada/12. parsel
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: 1579				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. (x) Kısmi ( )				ÖZGÜN İŞLEVİ: İmarethane
MÜLKİYET DURUMU: Vakıf			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.(x) kit.( ) hiçbiri( )				GÜNCEL İŞLEV: El Sanatları Çarşısı
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 230 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik (x)				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat (x)
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Kuzey ve güney cephe asimetriktir. Cephe sade ve sıvasızdır.				DÜKKAN SAYISI: 24
ÖRTÜ:	Teras Çatı-Kubbe	Taş-Beton					
PENCERE:	Kemerli-Dikdörtgen	Ahşap	BALKON		BEZEME	Lotus - Silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli Dikdörtgen	Ahşap	ÇIKMA		DİĞER	Payanda-Saçak	YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş-Tuğla
Notlar: Yapı dikdörtgen planlı ve 40.40 x 14.10 m ölçülerindedir. Teras çatı taş kaplama iken kubbeler beton sıvalı olup üzeri boyanmıştır. Bazı pencereler düz lento üzeri basık kemerlidir. Kapılar basık kemerli dikdörtgendir.			Notlar: Yapının koridorundaki kubbelerin kasnakları payandalarla desteklenmiştir. Hücrelerde kirpi saçak vardır. Teras kotu taş silmedir. Ayrıca pencerelerin lentolarında lotus desen vardır. Batı cephesindeki teras kotunda ferforjen parmaklık vardır.				Notlar: Birinci katta hücreler olup tuğladan yapılmıştır.	

GENEL ANLATIM: Kıkkaşık Bedesteni 3433. sokakta konumlanmaktadır. 1579 yılında Ramazanoğlu Beyliği zamanında İbrahim Paşa tarafından dikdörtgen planlı olarak kesme taştan yaptırılmıştır. Toplam yedi adet kubbesi olup biri sekizgen biçimli iken diğerleri yuvarlaktır. En büyük kubbede ışıklık vardır. Kubbeler sivri kemerler ile taşınmaktadır. Kubbe geçiş elemanı ise pandantiftir. Merdiven iki tane olup kesme taştan yapılmış ve birinci kattaki hücreye çıkmaktadır. Yapının döşeme malzemesinde kesme, moloz taşlar ve beton kullanılmıştır. Ayrıca yapının doğu girişinde subasman vardır.

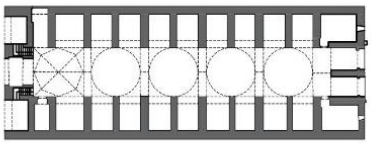
HAVA FOTOĞRAFI

VAZİYET PLANI

KAT PLANI

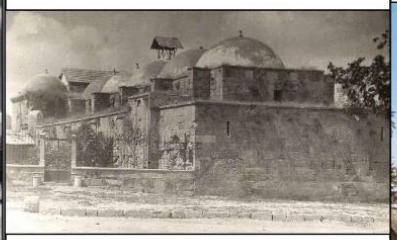

ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 500 1000 1500 2000 2500

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

YAPI FOTOĞRAFI

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:24.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:13

YAPISAL DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi (x) orta ( ) kötü ( )
Taşıyıcıda herhangi bir sorun yoktur.	Yapının yapım tekniği, plan düzeni, kütle oranı, cephe düzeni ve malzeme korunmuştur.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Plan şeması okunabilmektedir.		Özgün cephe düzeni kısmen okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEKNİĞİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı okunabilmektedir.		Yapım tekniği korunmuştur. Ancak malzeme değişimleri vardır.

BOZULMA NEDENLERİ:	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:
Uzun süreli doğal etkenler; - Çatı örtüsünün renginde solma ve kararma vardır. - Çatı örtüsünde bitkilenme ve nemlenme olmuştur. - Kubbe içlerinin boyası solmuş,kararmış ve sıvaları dökülmüştür. - Taş yüzeyler aşınmış,kararmış, nemlenmiş ve bitkilenme olmuştur. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Niteliksiz eklentiler olarak dış cepheye yağmur iniş boruları, ışıklandırma ve kamera elemanları, klima ünitesi yerleştirilmiştir. - Kötü kullanım sonucunda doğramalar yıpranmıştır. - Niteliksiz onarımlar ile fazla müdahaleye maruz kalmıştır.	1960 tarihine kadar imarethane, medrese ve bedesten işlevinde bu tarihten sonra kapalıçarşı olarak kullanılmıştır. Batı cephesine genişliği 2 m, yüksekliği 2.5 m olan iki tane kemerli kapı açılmıştır. Ulu Cami'nin bahçesine açılan kemerli kapı örülerek kapatılmıştır. Doğu girişine beton ve tuğladan subasman yapılmıştır. 2004 yılında başlatılan restorasyon çalışması ile dükkan zeminleri beton ile kaplanmıştır. Tavanlar sıvanıp boyanmıştır. Hücrenin tavanı ise plastik malzeme ile kapatılmıştır. Tuğla olan kubbeye geçiş elemanları ve kubbe sıvanıp boyanmıştır. 2007 yılından beri ise el sanatları çarşısı işlevindedir. Bu yıldan sonra dükkan kullanıcıları dükkanlarının zeminlerini parke, plastik veya ahşap malzeme ile kaplanmıştır.

TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Herhangi bir müdahaleye gerek yoktur.
	YAPISAL:	Kubbelerin, kubbeye geçiş elemanlarının, tavanların ve döşemelerin özgün malzemesi ortaya çıkarılmalıdır. Cephe ve bezeme temizliği yapılmalıdır. Yıpranan kısımlar sağlıklaştırılmalıdır. Taş malzemeler sağlamlaştırılmalıdır.
	İŞLEVSEL:	Yeni bir işleve ihtiyaç duyulmamaktadır.

KAYNAKÇA:

- Yerinde Tespit Çalışmaları
- Adana Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 2021
- Tarsus Kudep Arşivi, 2021
- Google Earth, 2021
- Zoroğlu, L. Tarsus Tarihi ve Tarihsel Anıtları, 1995

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:24.02.2021	SAYFA: 2

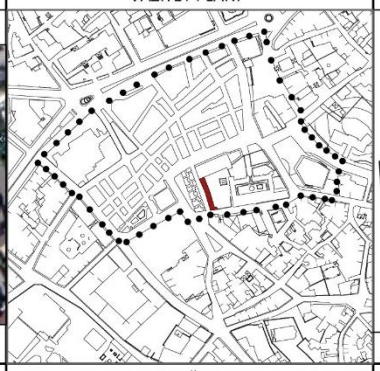
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ							ENVANTER NO:14
İL/İLÇE-MAH.: Mersin/Tarsus Şehitkerim Mah.			CADDE-SOKAK: 3432. sokak				ADA-PARSEL: 679/ 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. p.
YAPININ TÜRÜ: Ticari Yapı			YAPIM TARİHİ/ ÜSLUPÜ: ~16. yüzyıl				TESCİL DURUMU: Evet (x) Hayır ( )
HALİHAZIR DURUMU: Mevcut (x) Değil ( )			KULLANIM DURUMU? Boş ( ) Kull. ( ) Kısmi (x)				ÖZGÜN İŞLEVİ: Ticari
MÜLKİYET DURUMU: Vakıf			KİTABESİ/VAKFİYESİ VAR MI ? ikisi( ) vak.(x) kit.( ) hiçbiri( )				GÜNCEL İŞLEV: Ticari
YAPIYA GİRİLDİ Mİ ? Evet (x) Hayır ( )			YAPI ADASININ ALANI: 208 m^2				ÖNERİLEN İŞLEV: -
PLAN ÖZELLİKLERİ: Simetrik ( ) Asimetrik (x)			CEPHE ÖZELLİKLERİ: Simetrik (x) Asimetrik ( )				KAT SAYISI: zemin Bodrum ( ) Ara Kat ( )
	Tip:	Malzeme:	Notlar: Cephe sade ve sıvasızdır.				DÜKKAN SAYISI: 9
ÖRTÜ:	Teras Çatı	Taş kaplama					
PENCERE:	Dikdörtgen	Ahşap/Al/Demir	BALKON		BEZEME	Taş Silme	YAPIM SİSTEMİ: Kagir
KAPI:	Kemerli Dikdörtgen	Ahşap/Demir	ÇIKMA		DİĞER		YAPIM MALZEMESİ: Kesme taş
Notlar: Yapı dikdörtgen planlıdır. Kapılar basık kemerli dikdörtgen olup bir kısmı demir parmaklıdır. Ayrıca pencere doğramalarının bir kısmı demir parmaklıdır.			Notlar: Teras kotunda taş silme vardır.				Notlar:

GENEL ANLATIM: Kıkkaşık Bedesteni'nin batı cephesinde bitişik yer alan dükkanlar 3432. sokakta konumlanmaktadır. Kitabesi bulunmadığı için ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Ancak Kırkkaşık Bedesteni ve Ulu Cami ile aynı yapım tekniği ve malzemeyle inşa edildiği için 16. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir. Boş bir dükkan vardır.

HAVA FOTOĞRAFI

VAZİYET PLANI

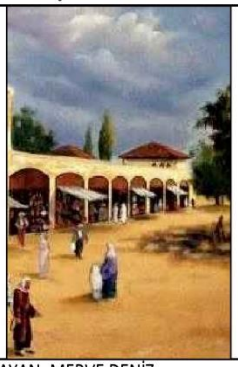

KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI Ö: 0 500 1000 1500 2000 2500

ARŞİV FOTOĞRAFLARI

YAPI FOTOĞRAFLARI

YAPI FOTOĞRAFI

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ | TARİH:24.02.2021 | SAYFA: 1

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	ENVANTER NO:14

YAPISAL DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )	GENEL KORUNMA DURUMU-ÖZGÜNLÜK: iyi (x) orta ( ) kötü ( )
Taşıyıcıda herhangi bir sorun yoktur.	Yapının yapım tekniği, plan düzeni, kütle oranı, cephe düzeni ve malzeme korunmuştur.

KORUNMA DURUMU:		KORUNMA DURUMU:	
	PLAN DÜZENİ: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		CEPHE DÜZENİ: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )
	Plan şeması okunabilmektedir.		Özgün cephe düzeni okunabilmektedir.
	KÜTLE DURUMU: iyi (x) orta ( ) kötü ( ) harap ( )		MALZEME-YAPIM TEKNİĞİ: iyi ( ) orta (x) kötü ( ) harap ( )
	Özgün kütle oranı okunabilmektedir.		Yapım tekniği korunmuştur. Ancak yapı elemanlarının malzemelerinde değişimler ve kayıplar vardır.
BOZULMA NEDENLERİ:	Uzun süreli doğal etkenler; - Terasta bitkilenme ve nemlenme vardır. - Kesme taş yüzeyler aşınmış, kararmış, nemlenmiş ve bitkilenme oluşmuştur. İnsanların neden olduğu hasarlar; - Kötü kullanım sonucunda doğramalar yıpranmıştır. Taş silmede kırıklar vardır. - Niteliksiz eklentiler olarak dış cepheye elektrik kabloları, pvc sundurmalar yerleştirilmiştir.	GEÇİRİLEN MÜDAHALELER:	Dükkanların içlerine pencereler yerleştirilmiştir. Kapı ve pencere doğramaları değiştirilmiştir. Dış cephede yer yer sıvalı kısımlar vardır. İç duvarlar ve tavan sıvanıp boyanmıştır. Taban çimento ile sıvanarak kaplamaları değiştirilmiştir. Seramik ya da ahşap yapılmıştır.

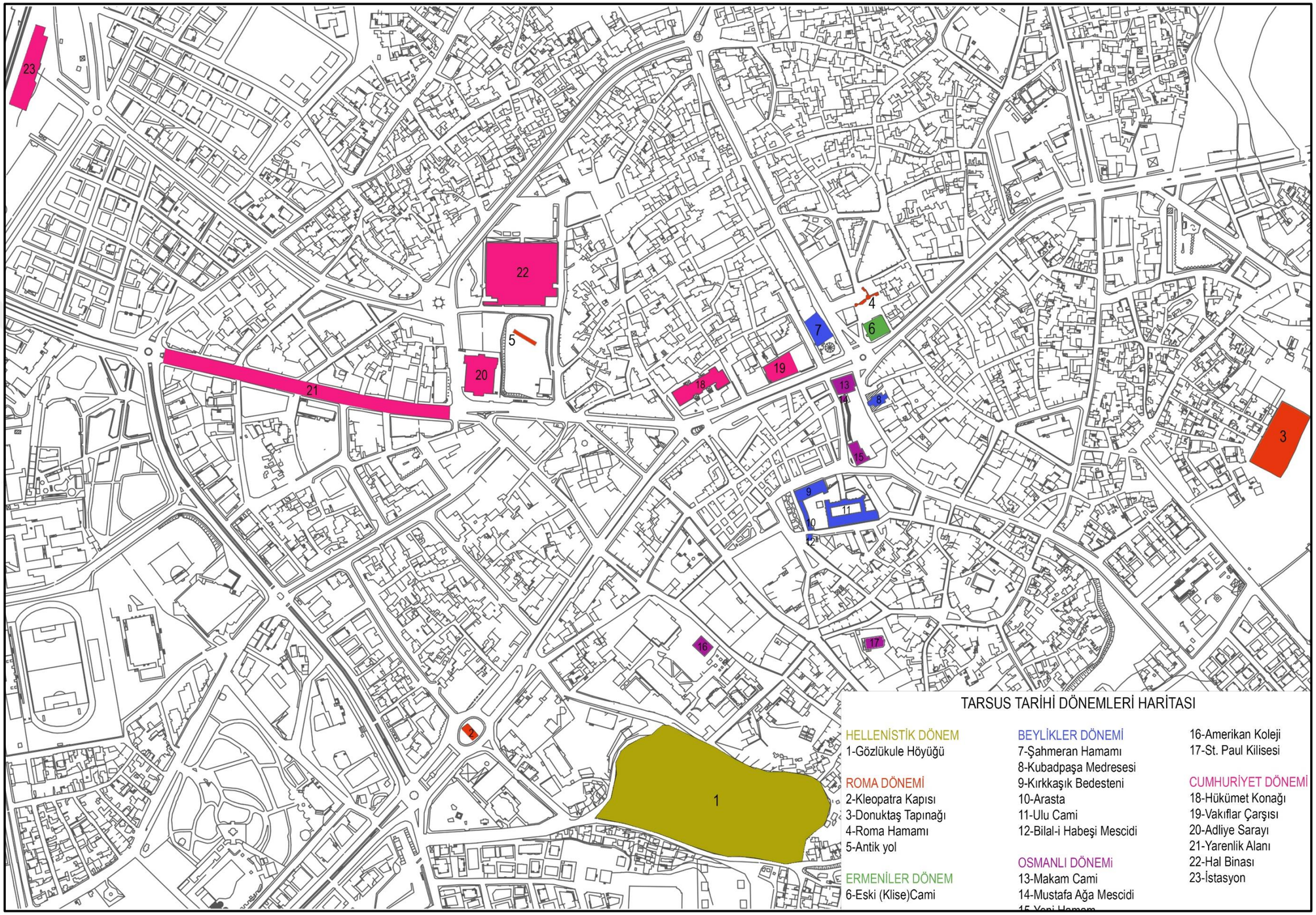
TESPİT VE ÖNERİLER:		
	TAŞIYICI SİSTEM:	Herhangi bir müdahaleye gerek yoktur.
	YAPISAL:	Sıvalı kısımlar kaldırılarak cephelerin özgün taş malzemesi ortaya çıkarılmalıdır. Taş malzemeler sağlamlaştırılmalıdır. Cephe ve bezeme temizliği yapılmalıdır. Kırıklar onarılmalıdır.
	İŞLEVSEL:	Kırkkaşık ile birlikte bütünlük sağlanılarak bedestenin batı girişinde yer alan büyük meydan sergi işlevinde kullanılarak yapılan zanaatsal ve sanatsal çalışmalar sergilenerek insanlar bölgeye çekilebilir.

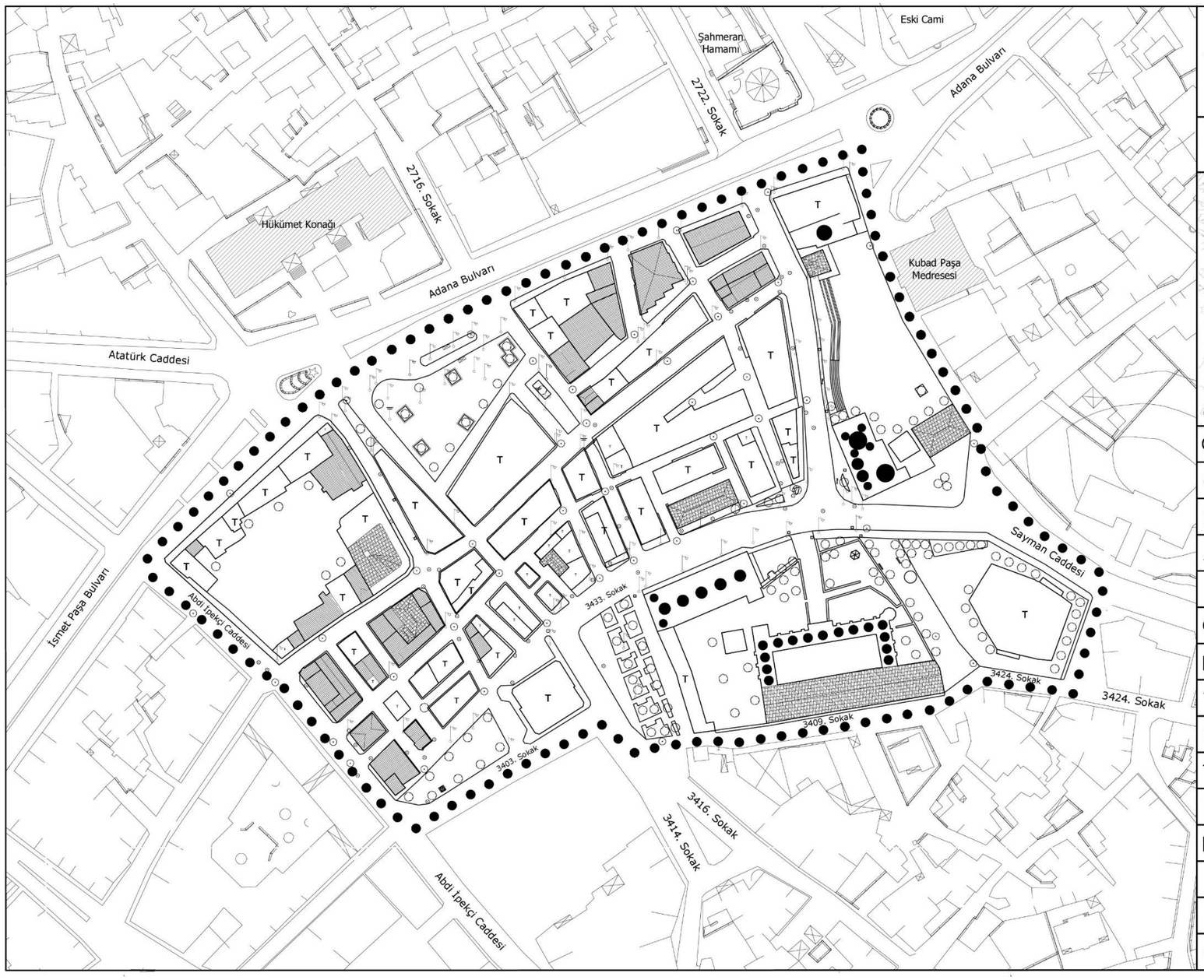
KAYNAKÇA:	
	- Yerinde Tespit Çalışmaları -Adana Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 2021 - Tarsus Kudep Arşivi, 2021 - Google Earth, 2021 - Zoroğlu, L. Tarsus Tarihi ve Tarihsel Anıtları, 1995

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ	TARİH:24.02.2021	SAYFA: 2

EK B:

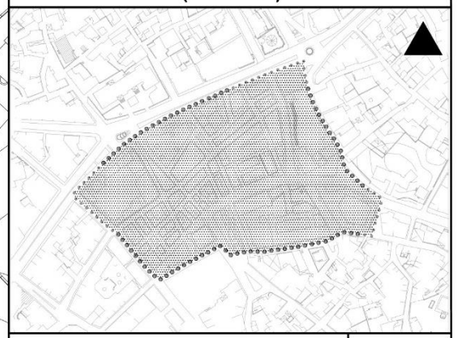
Analizler, Kentsel İmaj Öğeleri, Kimlik Kartları

TARSUS TARİHİ DÖNEMLERİ HARİTASI
HELLENİSTİK DÖNEM
1-Gözlükule Höyüğü
ROMA DÖNEMİ
2-Kleopatra Kapısı
3-Donuktaş Tapınağı
4-Roma Hamamı
5-Antik yol
ERMENİLER DÖNEM
6-Eski (Klise)Cami
BEYLİKLER DÖNEMİ
7-Şahmeran Hamamı
8-Kubadpaşa Medresesi
9-Kırkkaşık Bedesteni
10-Arasta
11-Ulu Cami
12-Bilal-i Habeşi Mescidi
OSMANLI DÖNEMİ
13-Makam Cami
14-Mustafa Ağa Mescidi
15-Yeni Hamam
16-Amerikan Koleji
17-St. Paul Kilisesi
CUMHURİYET DÖNEMİ
18-Hükümet Konağı
19-Vakıflar Çarşısı
20-Adliye Sarayı
21-Yarenlik Alanı
22-Hal Binası
23-İstasyon

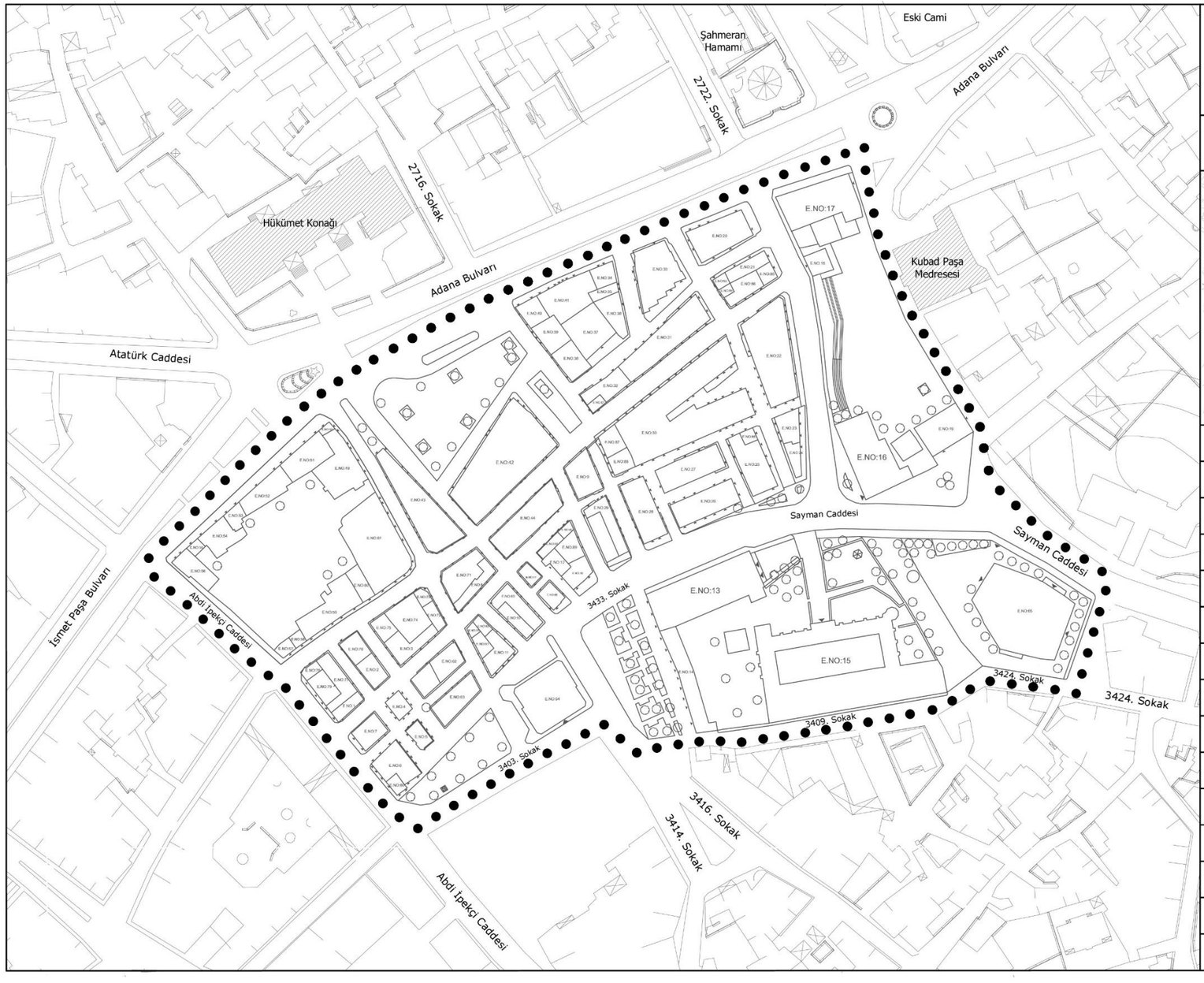

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

ÇEVRESEL DURUM ANALİZİ	NO:1
OTOBÜS DURAĞI	
RÖGAR	
AĞAÇ	
BANK	
ÇATI	
KUBBE	
TERAS	T
SOKAK LAMBASI	
TRAFİK LAMBASI	
ELEKTRİK DİREĞİ	
ELEKTRİK KUTUSU	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

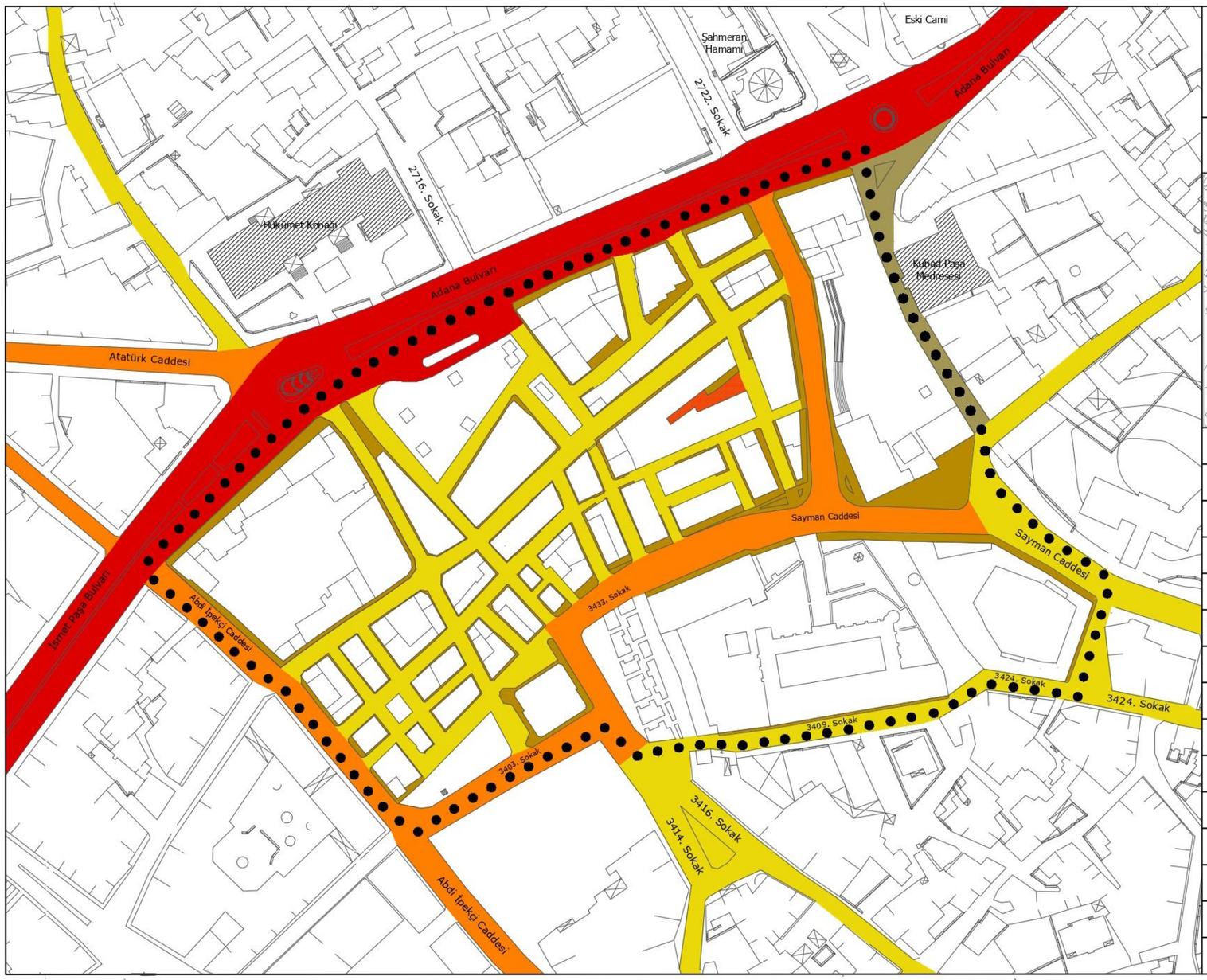

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

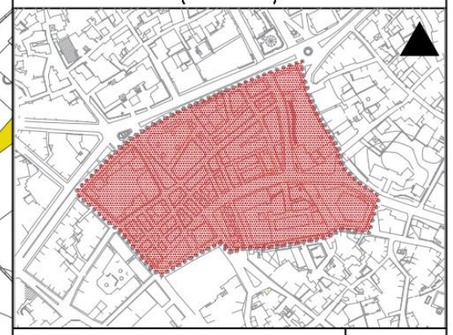

ENVANTER NO, KAPI GİRİŞLERİ	NO: 2
GİRİŞ	▲
AĞAÇ	○
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	● ● ●

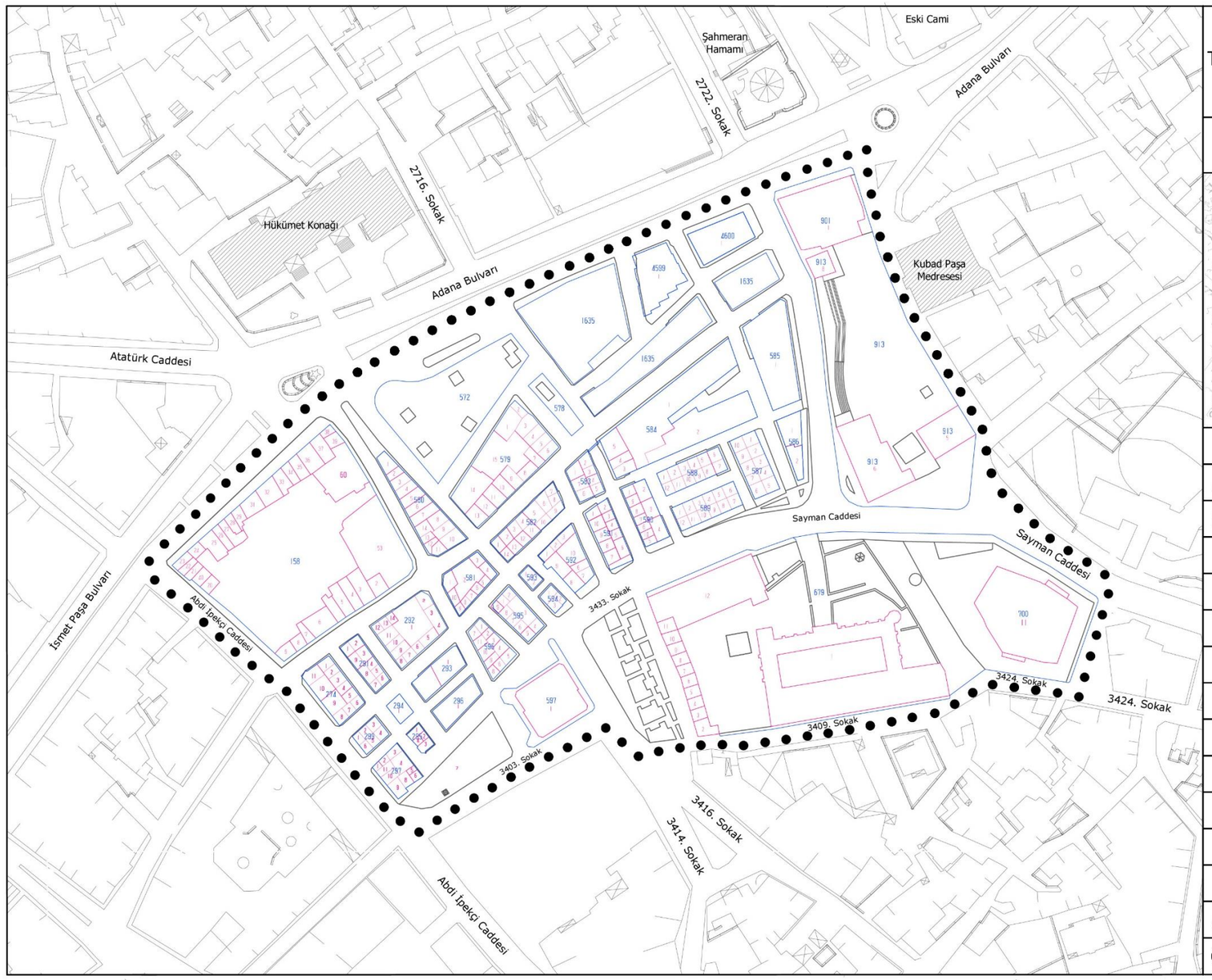

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

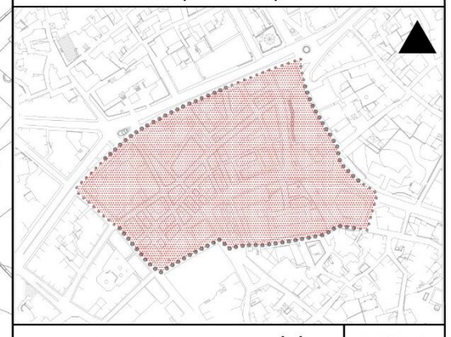

ULAŞIM DURUMU ANALİZİ	NO: 3
1.DERECE TAŞIT YOLU	
2.DERECE TAŞIT YOLU	
3.DERECE TAŞIT YOLU	
YAYA YOLU	
ÇIKMAZ SOKAK	
KALDIRIM	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

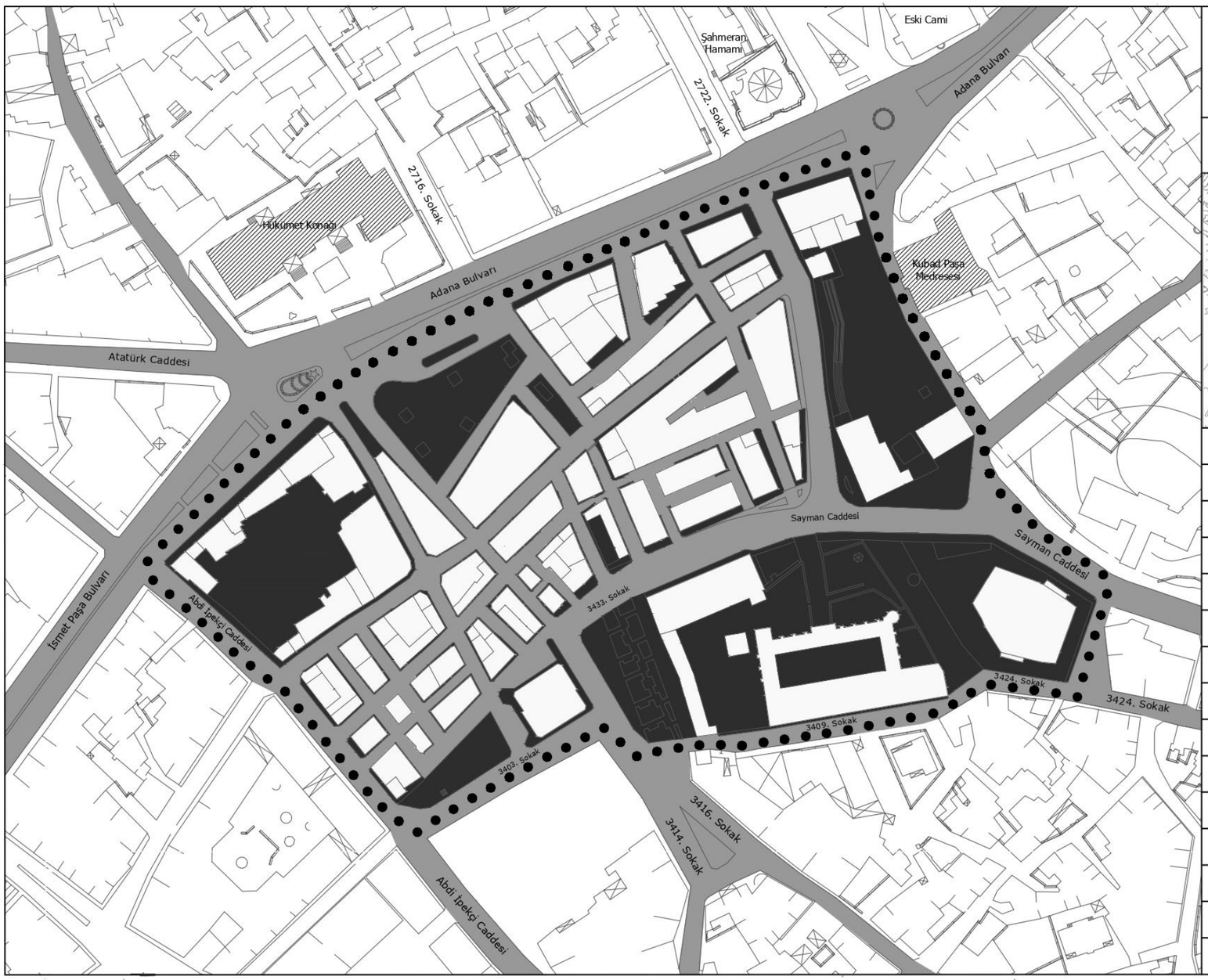

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

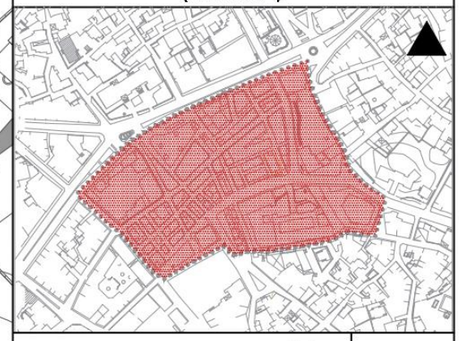

ADA-PARSEL ANALİZİ	NO:4
ADA	
PARSEL	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	● ● ●

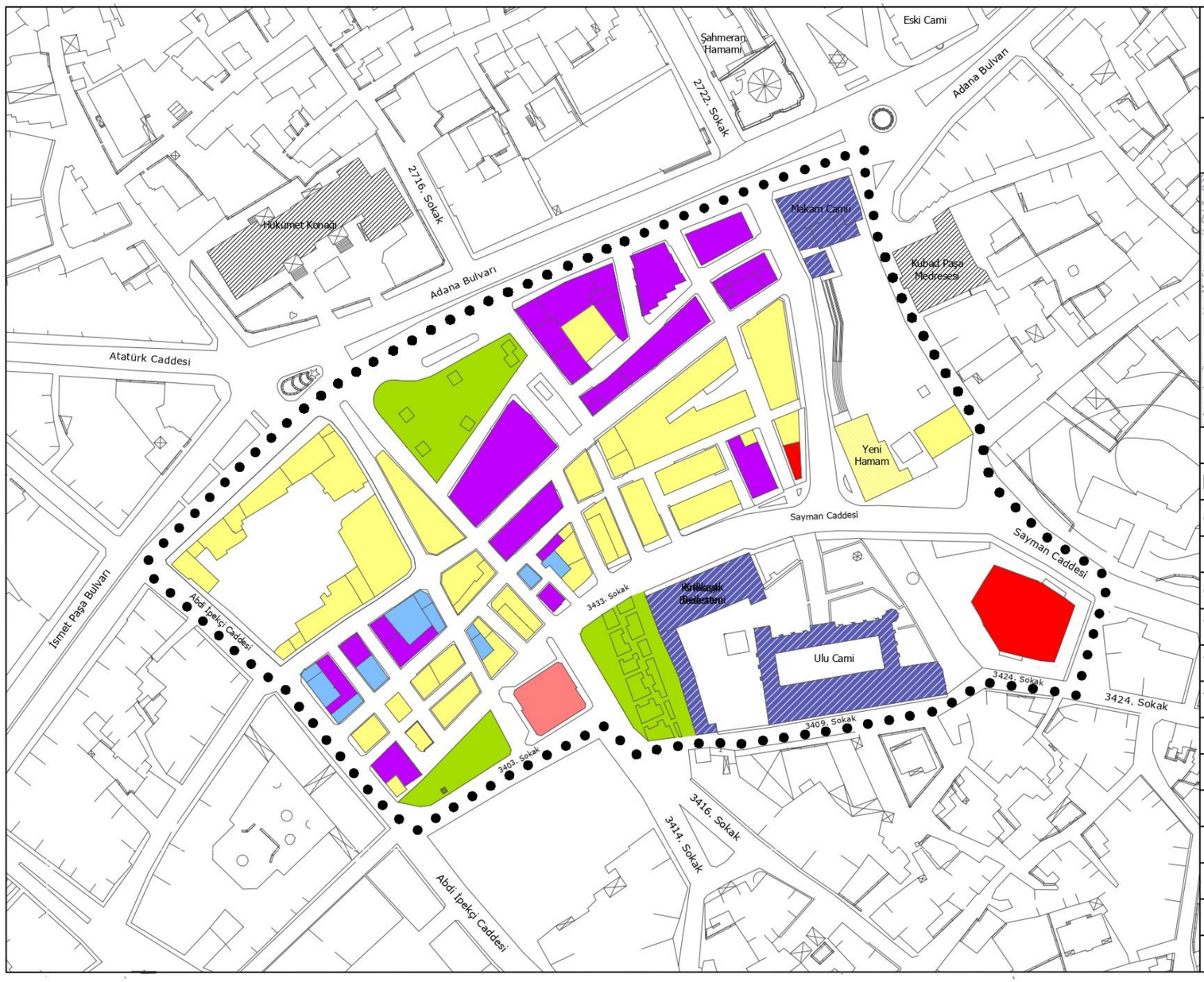

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

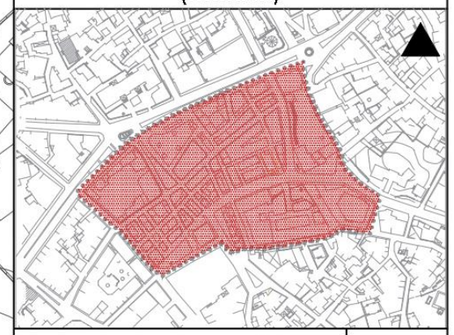

DOLU-BOŞ ALAN ANALİZİ	NO: 5
DOLU	
BOŞ	
SOKAK-CADDE	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

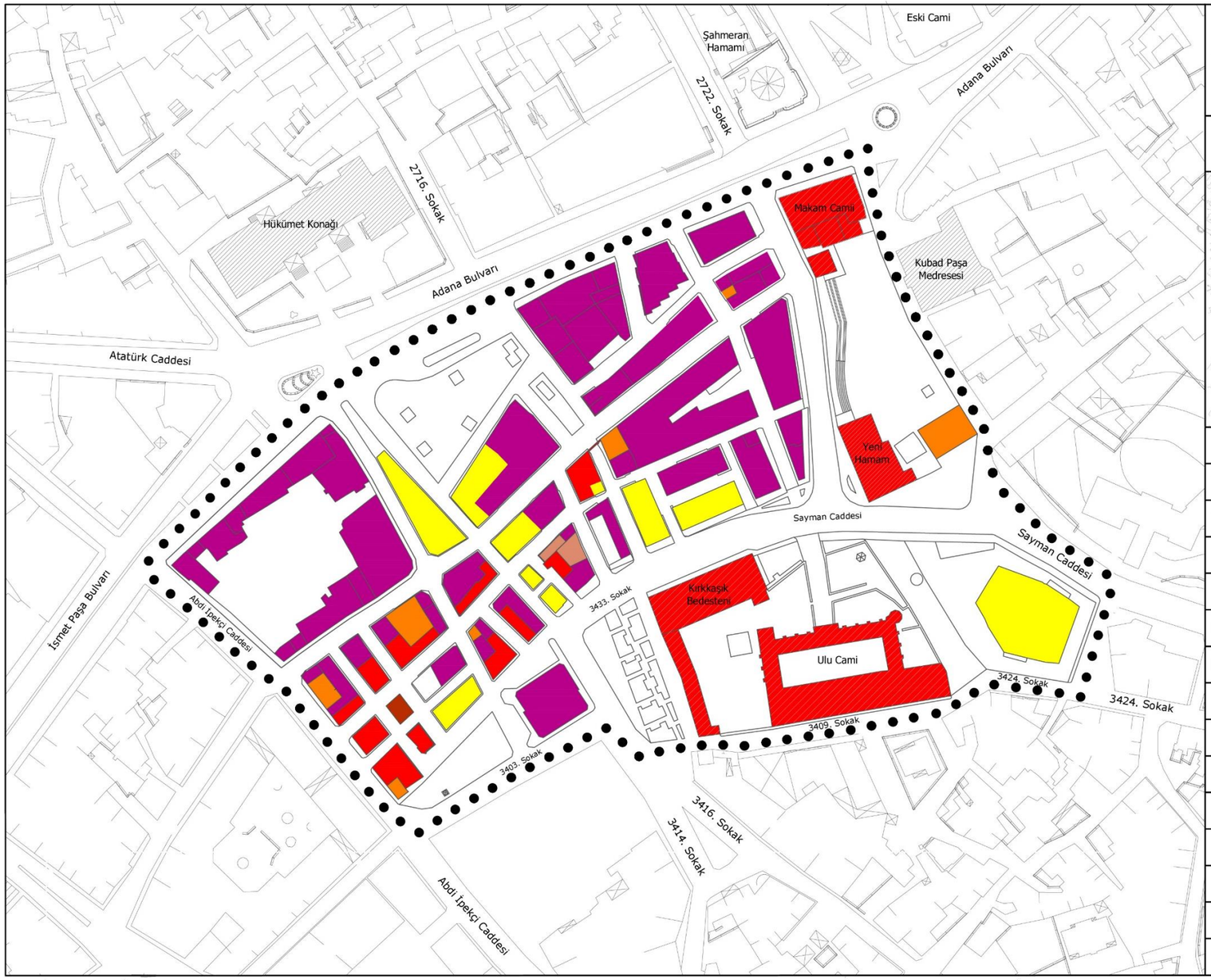

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

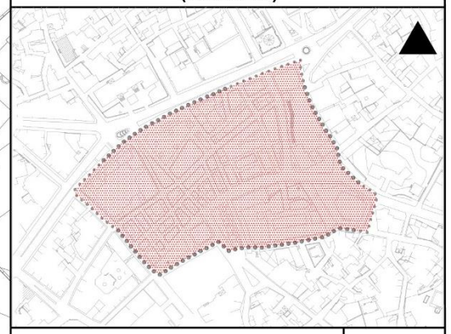

MÜLKİYET ANALİZİ	NO: 6
HİSSELİ KARMA MÜLKİYET	
ÖZEL MÜLKİYET	
MALİYE HAZİNESİ	
ÖZEL VAKIF	
TARSUS BELEDİYESİ	
TİCARET VE SANAYİ ODASI	
VAKIFLAR İDARESİ	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

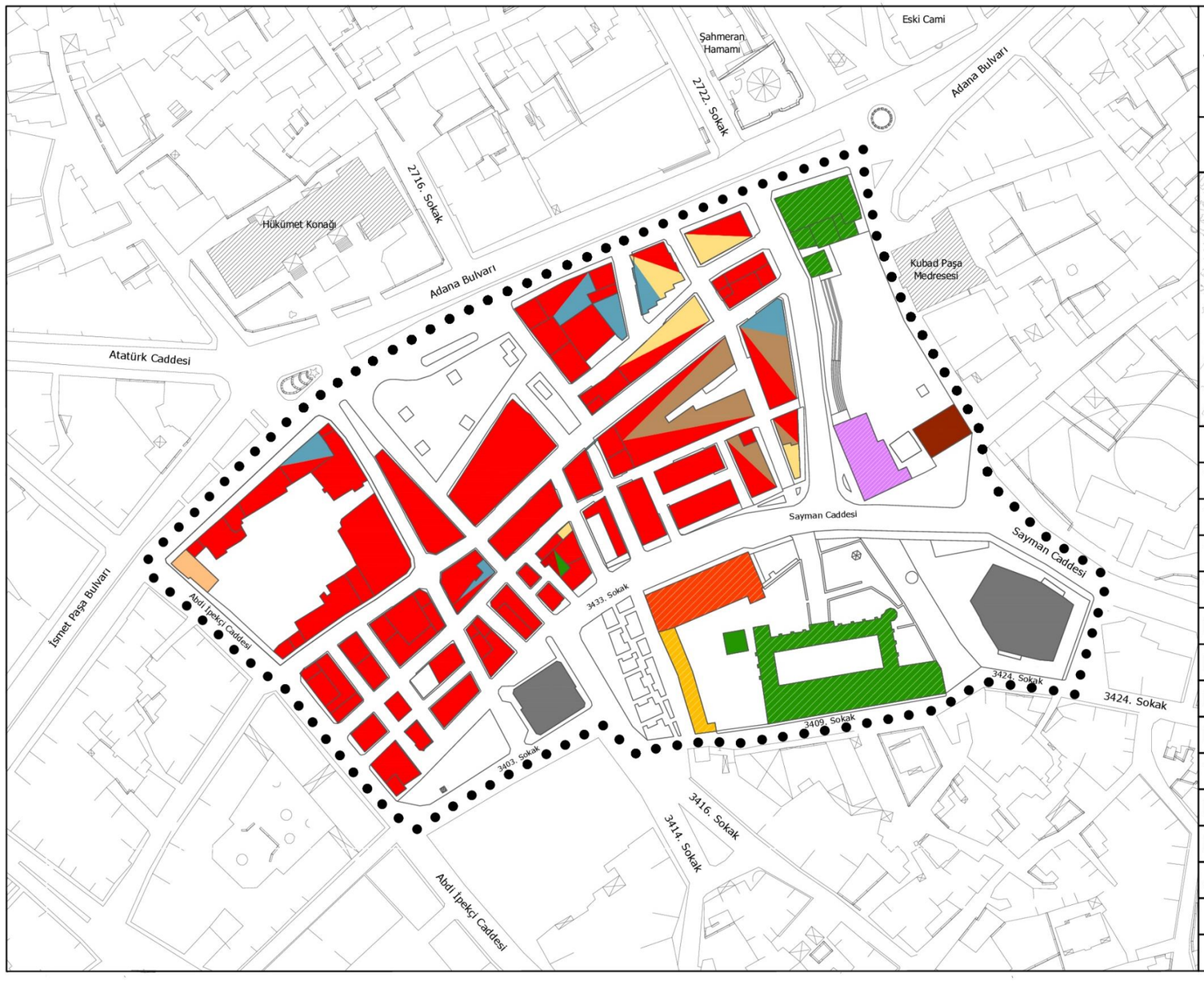

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

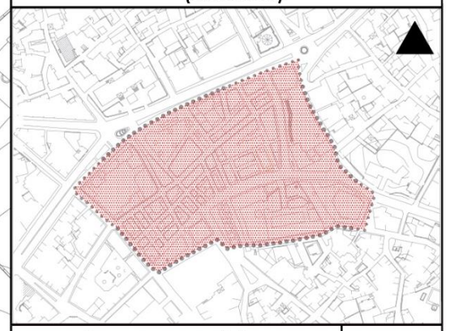

YASAL STATÜ ANALİZİ	NO: 7
TESCİLLİ	
TESCİLE ÖNERİLEN	
YENİDEN Y. TES. (uyumsuz)	
YENİDEN Y. TES. (uyumlu)	
UYUMLU YENİ YAPI	
UYUMSUZ YENİ YAPI	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

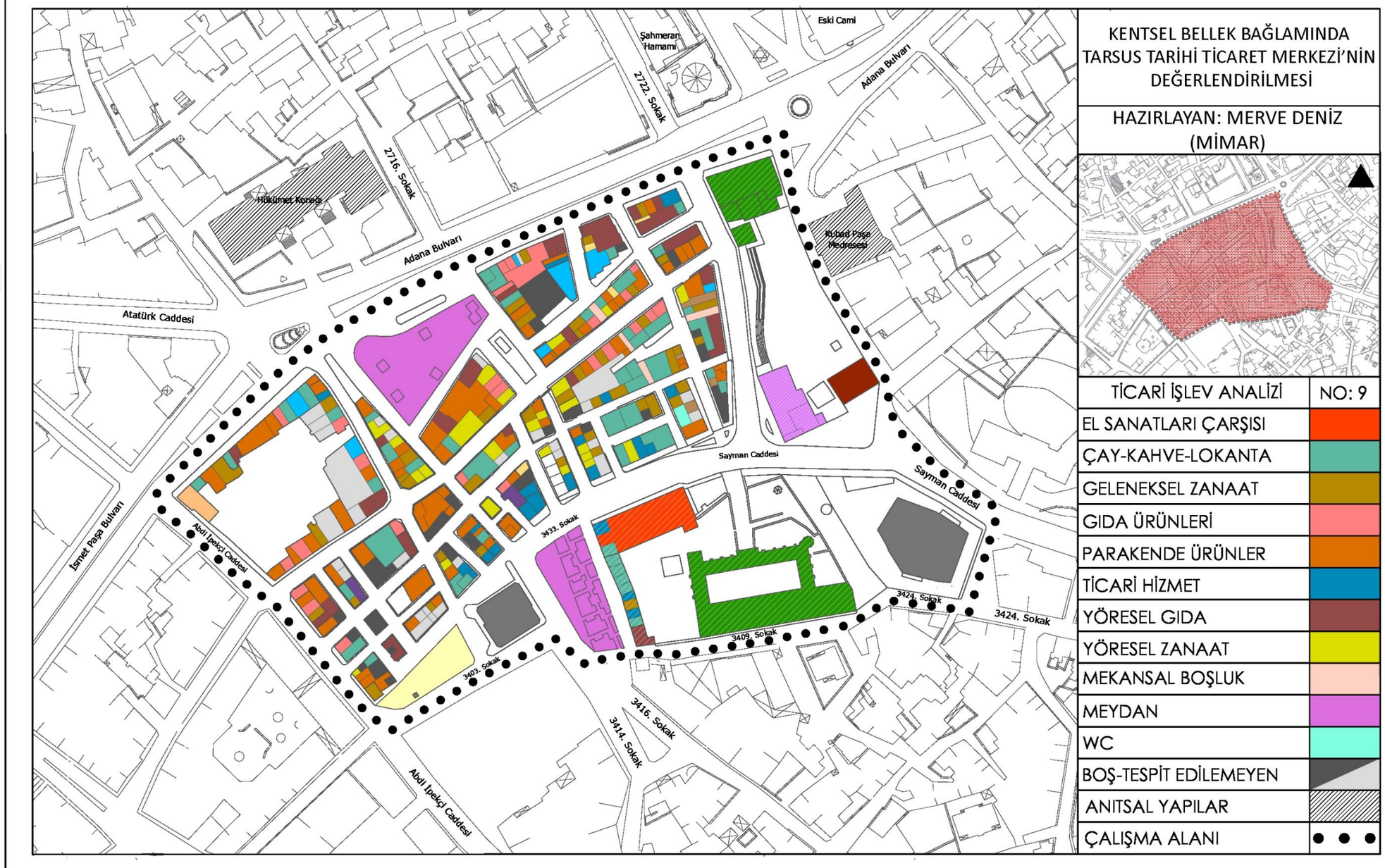

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

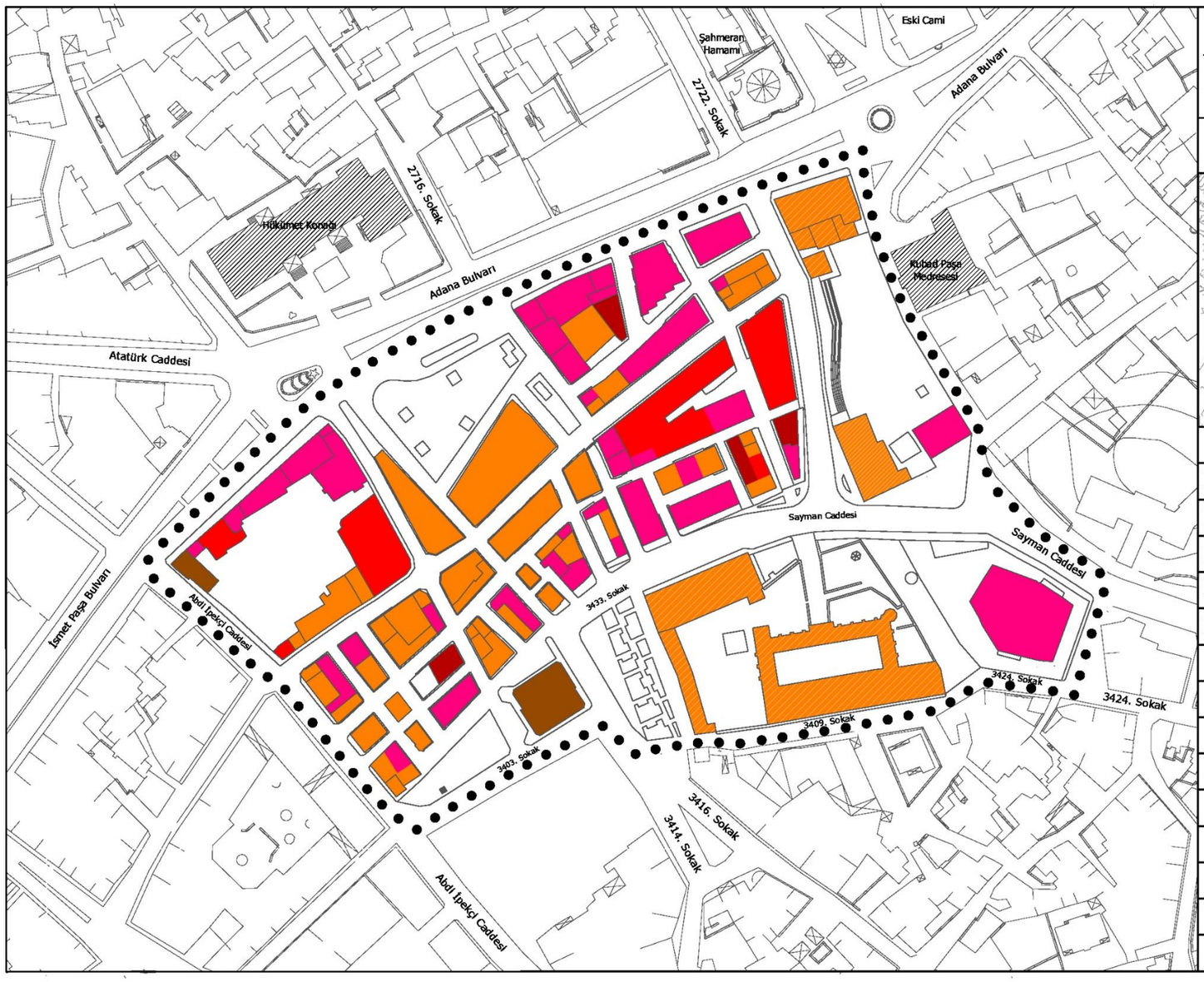
İŞLEV ANALİZİ	NO: 8
TİCARET (dükkan,ofis)	
TİCARET (depo)	
TİCARET (bedesten)	
TİCARET (arasta)	
KONUT	
DİNİ YAPI	
BANKA	
DERNEK	
YÖNETİM	
HAMAM	
KONAKLAMA	
SAĞLIK	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

TİCARİ İŞLEV ANALİZİ	NO: 9
EL SANATLARI ÇARŞISI	
ÇAY-KAHVE-LOKANTA	
GELENEKSEL ZANAAT	
GIDA ÜRÜNLERİ	
PARAKENDE ÜRÜNLER	
TİCARİ HİZMET	
YÖRESEL GIDA	
YÖRESEL ZANAAT	
MEKANSAL BOŞLUK	
MEYDAN	
WC	
BOŞ-TESPİT EDİLEMEYEN	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

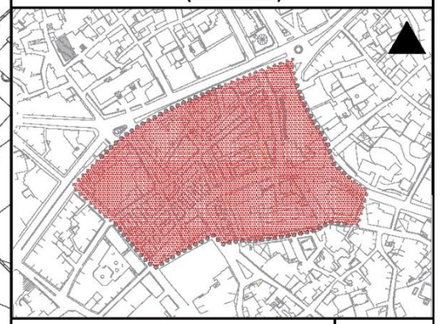

KAT ADEDİ ANALİZİ	NO: 10
ZEMİN KAT	
ZEMİN KAT+1	
ZEMİN KAT+2	
ZEMİN KAT+3	
ZEMİN KAT+4	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

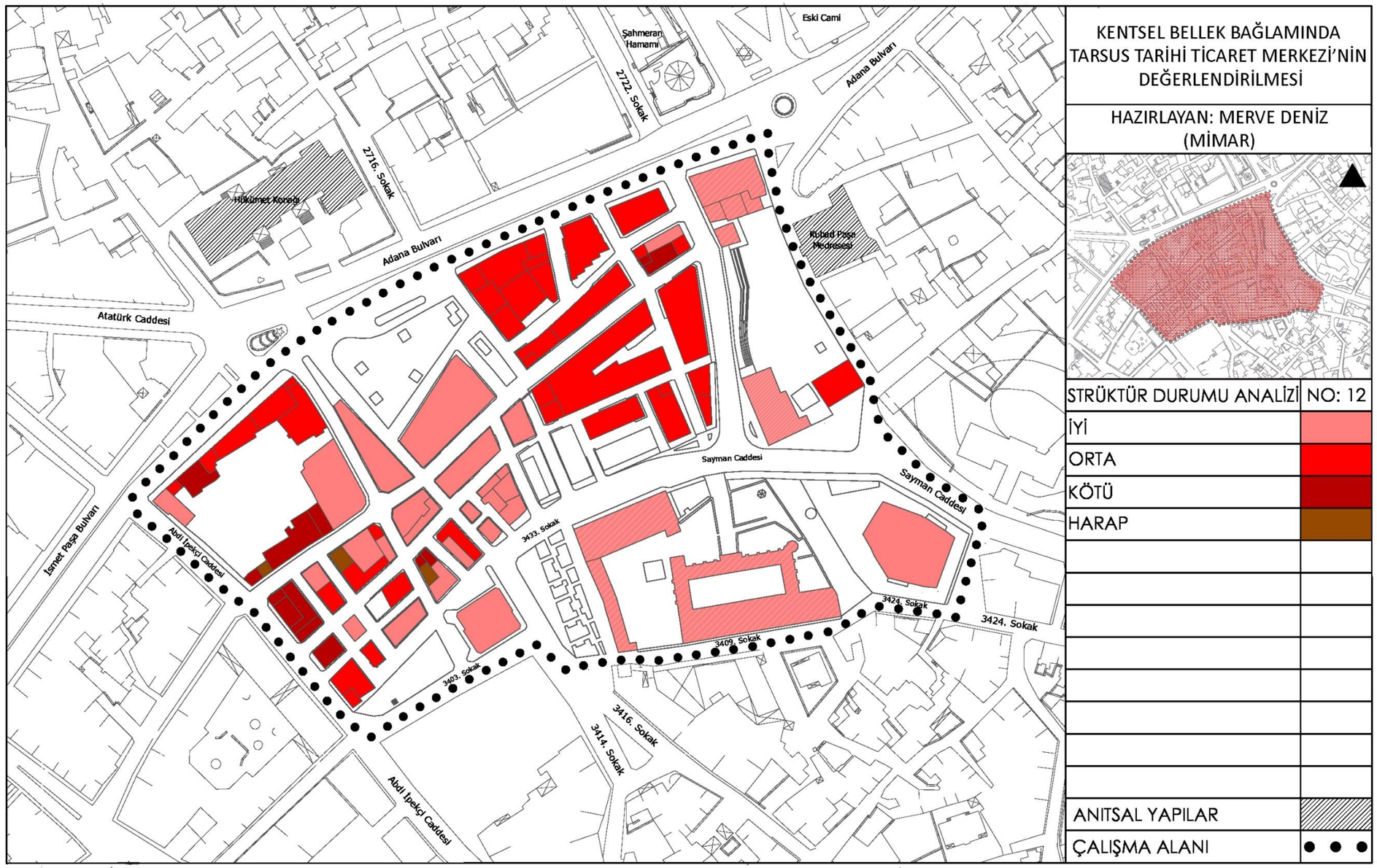

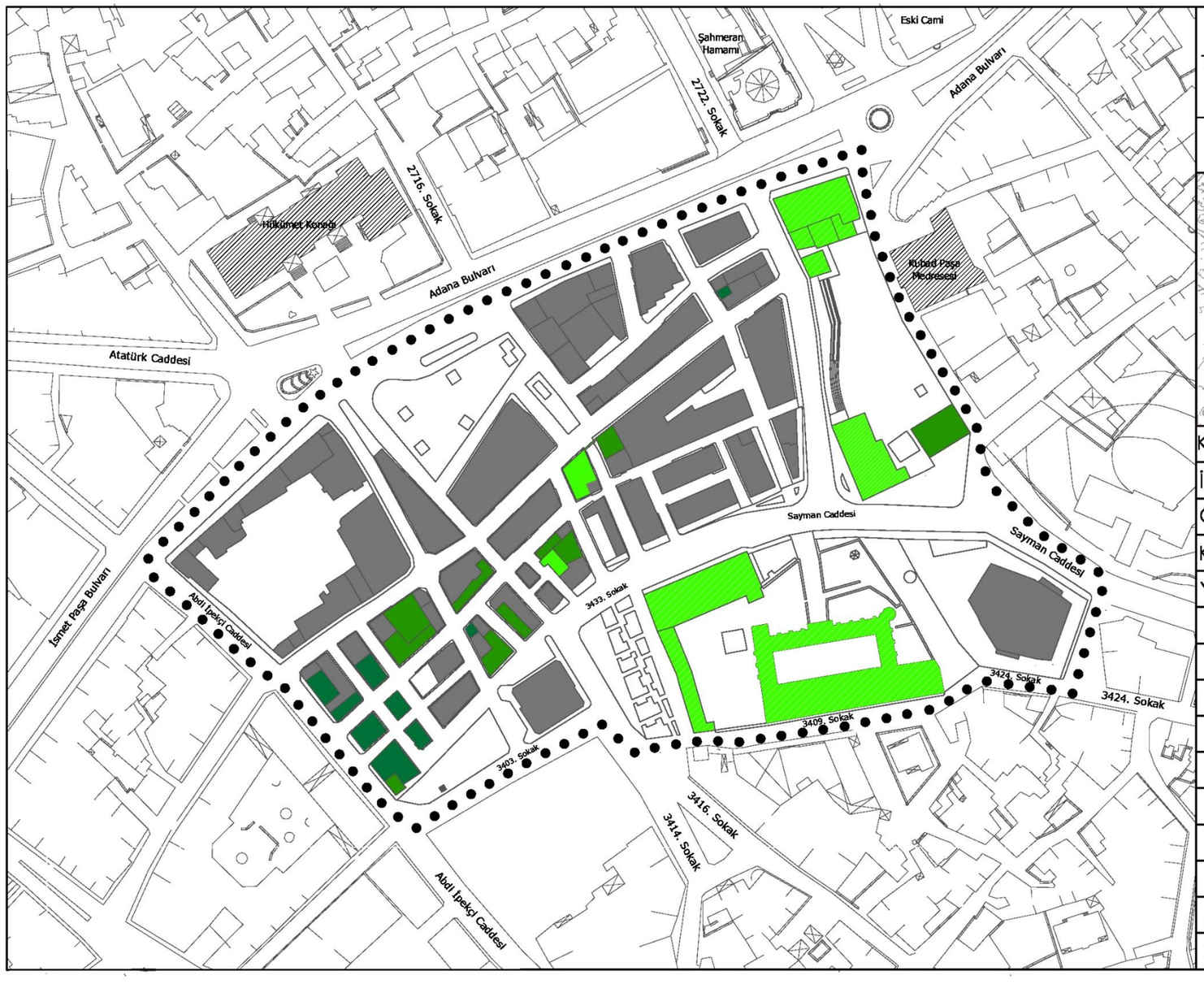
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

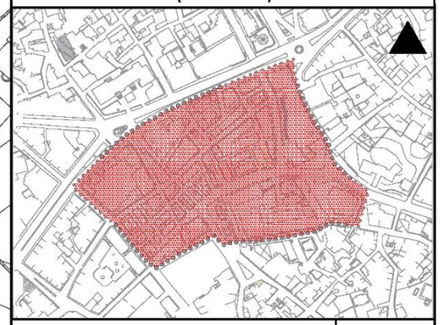
MALZEME VE YAPIM T. A.	NO: 11
AHŞAP	
KAGİR	
BETONARME	
ÇELİK	
HARABE	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

Eski Cami
Şahmeran Hamamı
2722. Sokak
Adana Bulvarı
2716. Sokak
Hükümet Konağı
Kubad Paşa Medresesi
Atatürk Caddesi
Sayman Caddesi
İsmet Paşa Bulvarı
Abdi İpekçi Caddesi
3433. Sokak
3424. Sokak
3409. Sokak
3403. Sokak
3416. Sokak
3414. Sokak
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA
TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ
(MİMAR)
STRÜKTÜR DURUMU ANALİZİ
NO: 12
İYİ
ORTA
KÖTÜ
HARAP
ANITSAL YAPILAR
ÇALIŞMA ALANI

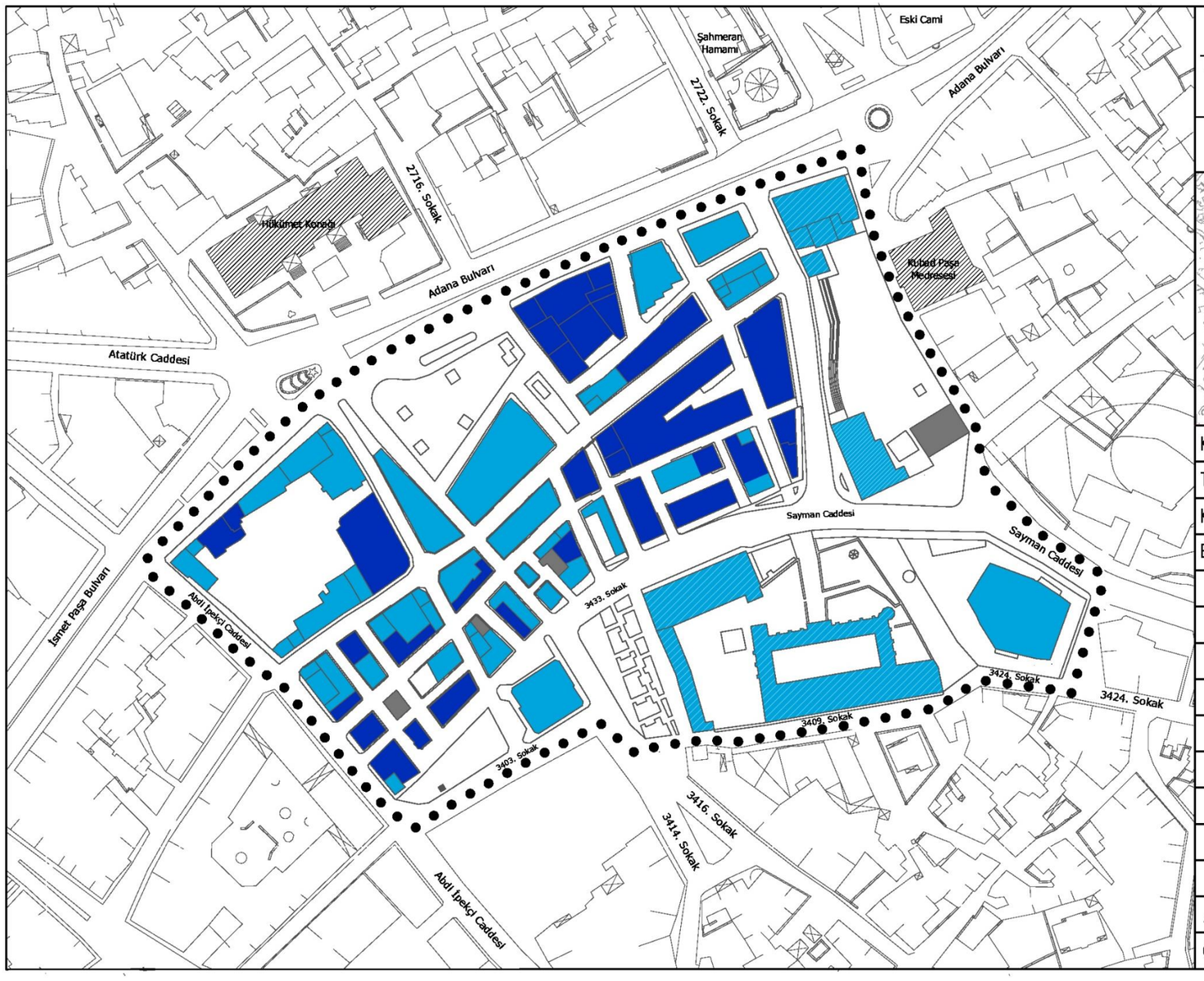

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

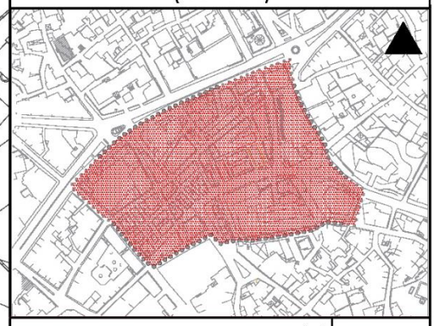

KORUNMUŞLUK D. ANALİZİ	NO: 13
İYİ	
ORTA	
KÖTÜ	
YENİ BİNA	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

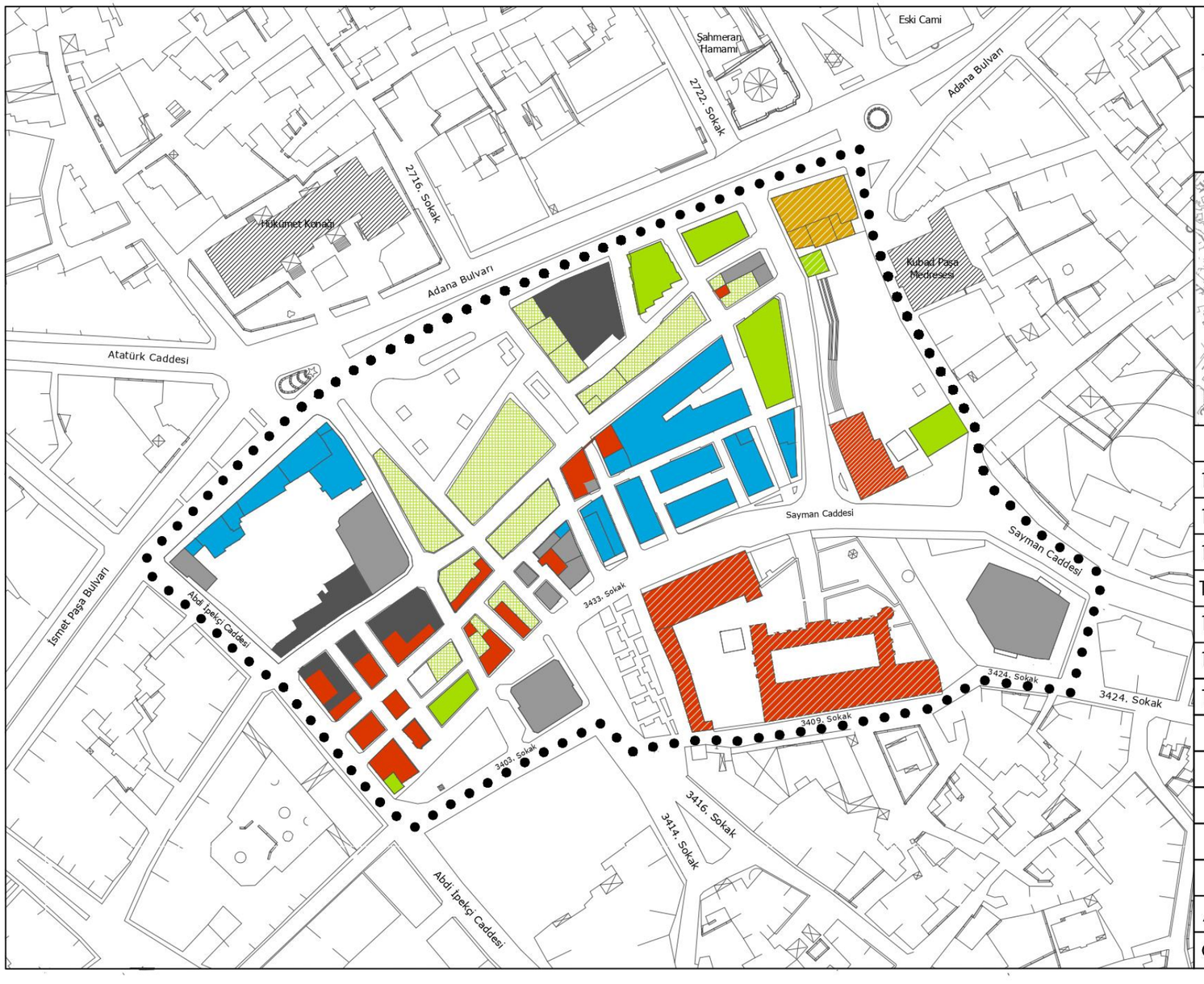

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

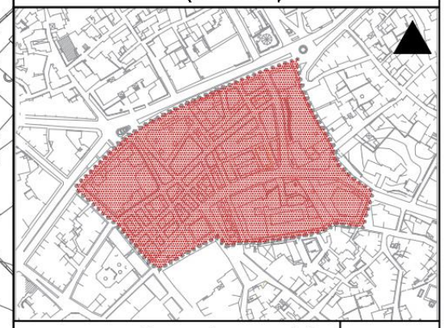

KULLANIM DURUMU ANALİZİ	NO: 14
TAMAMEN KULLANILIYOR	
KISMEN KULLANILIYOR	
BOŞ	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

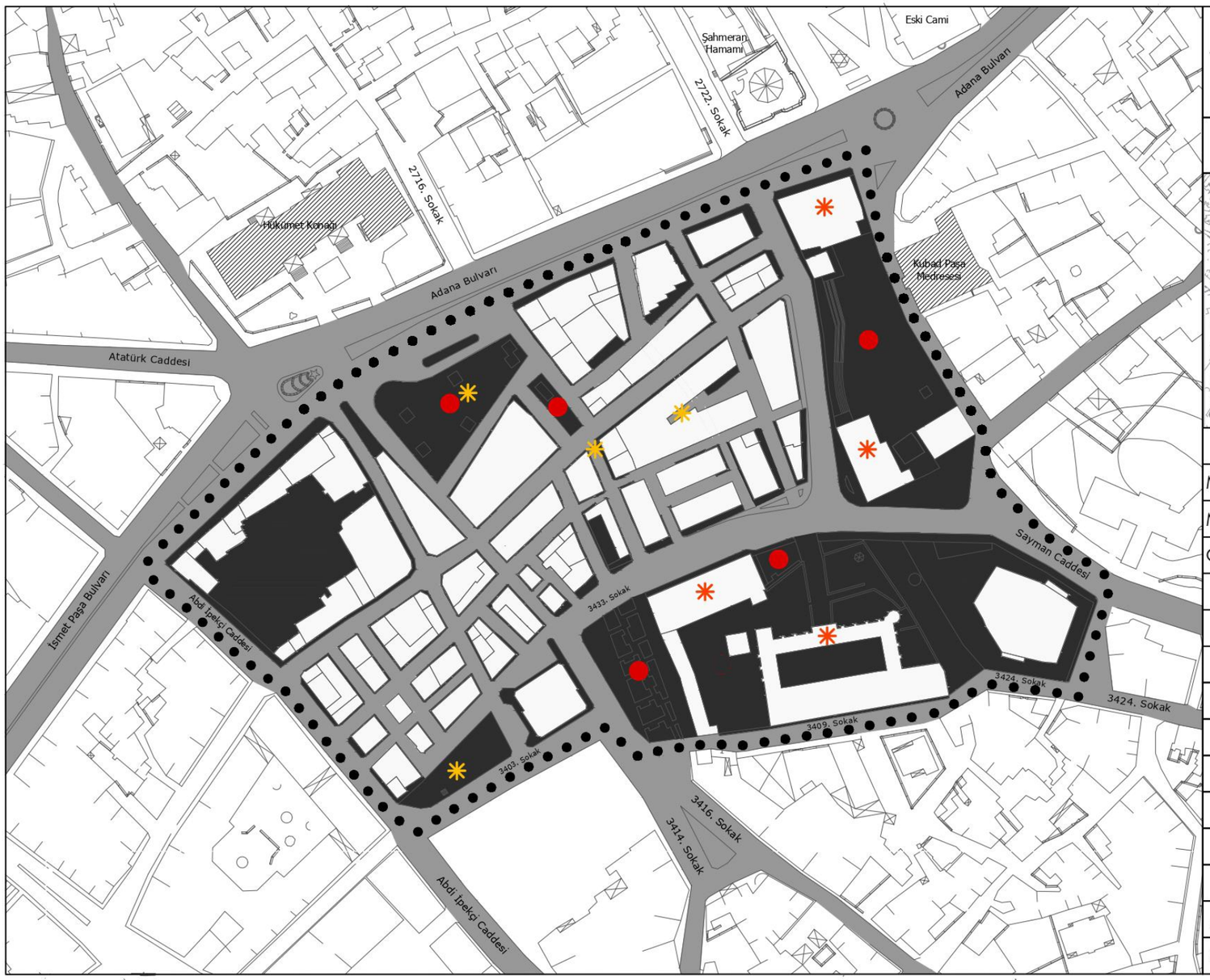

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

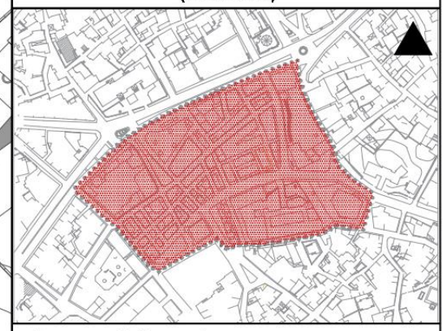

YAPIM DÖNEMİ ANALİZİ	NO: 15
19. YÜZYIL ÖNCESİ	
19. YÜZYIL	
1965 ÖNCESİ	
TAHMİNİ 1965 ÖNCESİ	
1965-1975 ARASI	
1975 SONRASI	
TESPİT EDİLEMEYENLER	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

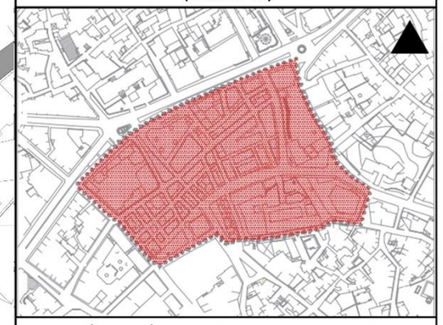
İŞARET ÖĞELERİ-ODAK NOKTALARI

MEVCUT İŞARET ÖĞELERİ	✳
M. OLMAYAN İŞARET ÖĞELERİ	✳
ODAK NOKTALARI	●
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	● ● ●

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN: MERVE DENİZ (MİMAR)

TİCARİ BELLEK MEKANLARI

MEVCUT BELLEK MEKANLARI	
M. OLMAYAN BELLEK MEKANLARI	
ANITSAL YAPILAR	
ÇALIŞMA ALANI	

MEVCUT BELLEK MEKANLARI

1- Kebapçı
2- Şalgamcı
3- Cezeryeci
4- Berber
5- Humusçu
6- Tüfekçi
7- Berber
8- Berber
9- Derici
10- Bıçakçı
11- Kahvehane
12- Çayhane
13- Kunduracı
14- Kumaşçı
15- Lokanta
16- Çayhane
17- Kahvehane
18- Berber
19- Lokanta
20- Şalvarcı
21- Kahvehane
22- Berber
23- Tenekeci
24- Bıçakçı
25- Tenekeci
26- Kahvehane
27- Berber
28- Çayhane
29- Kahvehane
30- Kahvehane
31- Berber
32- Berber
33- Demirci
34- Kunduracı
35- Şalvarcı
36- Tenekeci
37- Ayakkabıcı
38- Bakırcı
39- Çayhane
40- Lokanta
41- Lokanta
42- Şalvarcı
43- Çayhane
44- Kunduracı
45- Kunduracı
46- Berber
47- Berber
48- Kahvehane
49- Bıçakçı
50- Berber
51- Kahvehane
52- Manifaturacı
53- Derici
54- Bedesten
55- Arasta
56- Ulu Cami Meydanı
57- Makam Meydanı
58- Belediye Durağı Meydanı

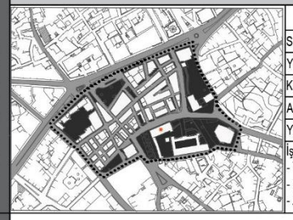
MEVCUT OLMAYAN BELEK MEKANLARI

59- Şadırvanlı Han
60- Gön Hanı

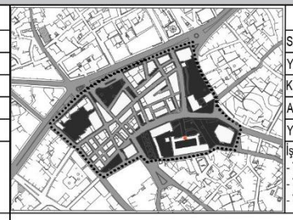
KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MEVCUT İŞARET ÖĞELERİ

YAPININ KONUMU

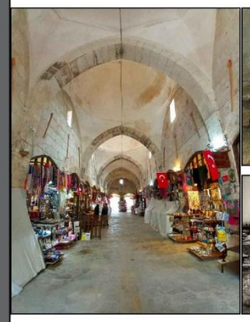

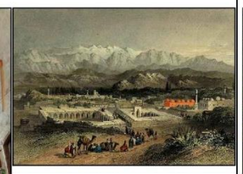
KÜNYE BİLGİLERİ
Sembolün İsmi: Kırkkaşık Bedesteni
Yaptıran: İbrahim Paşa
Kategori: Ticaret Yapısı
Ada-Parsel: 679-12
Yapım Yılı: 1579
İşaret Öğesinin İşlevi: - Yöresel kimlik - Güven ve aidiyet - Algılatma

KÜNYE BİLGİLERİ
Sembolün İsmi: Ulu Cami - Saat Kulesi
Yaptıran: İbrahim Paşa - Ziya Bey
Kategori: Dini Yapı - Kule
Ada-Parsel: 679-1
Yapım Yılı: Cami 1579 - Kule 1895
İşaret Öğesinin İşlevi: - Tarihi dokuya egemen olma - Yönlendirme - Yöresel kimlik

YAPININ FOTOĞRAFLARI

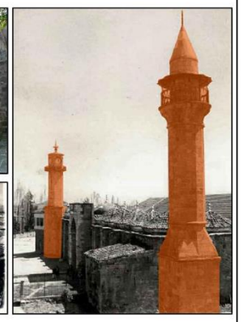

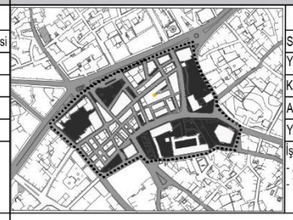

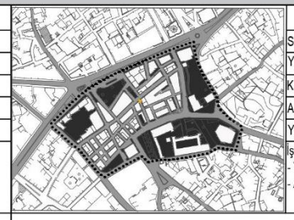

MEVCUT OLMAYAN İŞARET ÖĞELERİ

YAPININ KONUMU

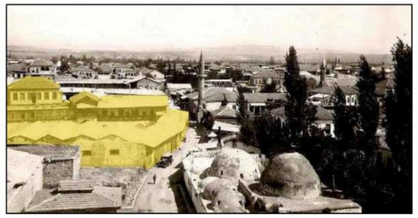

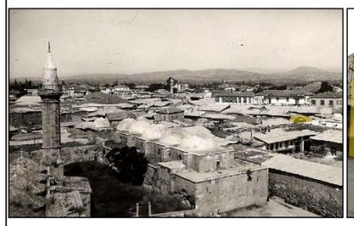
KÜNYE BİLGİLERİ	
Sembolün İsmi: Şadırvanlı Han	
Yaptıran: Bilinmiyor	
Kategori: Ticaret Yapısı	
Ada-Parsel: Tahmini 584 ada	
Yapım Yılı: -	Yıkım Yılı: 1965
İşaret Öğesinin İşlevi: - Algılatma - Yöresel kimlik	

KÜNYE BİLGİLERİ	
Sembolün İsmi: Gön Hanı	
Yaptıran: Piri Mehmed Paşa	
Kategori: Ticaret Yapısı	
Ada-Parsel: Tahmini 583 ada ve çevresi	
Yapım Yılı: 1529	Yıkım Yılı: 1965
İşaret Öğesinin İşlevi: - Yönlendirme - Algılatma	

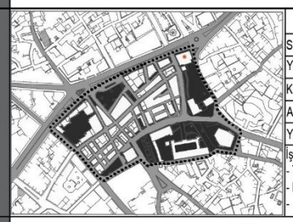
YAPININ FOTOĞRAFLARI

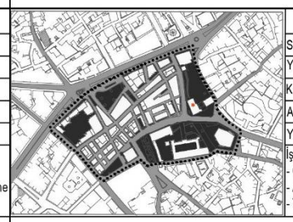

YAPININ KONUMU

KÜNYE BİLGİLERİ
Sembolün İsmi: Makam Cami
Yaptıran:Hacı Salih Ağa
Kategori:Dini Yapı
Ada-Parsel: 901-1
Yapım Yılı: 1857
İşaret Öğesinin İşlevi: - Yönlendirme - Konumu gereği dokuyu ölçeklendirme - Algılatma

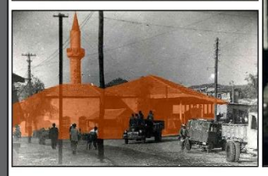

KÜNYE BİLGİLERİ
Sembolün İsmi: Yeni Hamam
Yaptıran: Bilinmiyor
Kategori: Hamam Yapısı
Ada-Parsel: 913-6
Yapım Yılı: Tahmini 1785
İşaret Öğesinin İşlevi: - Güven ve aidiyet - Algılatma - Yöresel kimlik

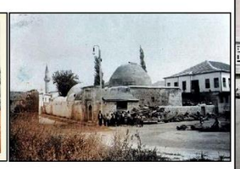
YAPININ FOTOĞRAFLARI

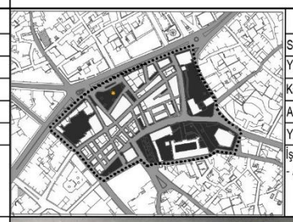

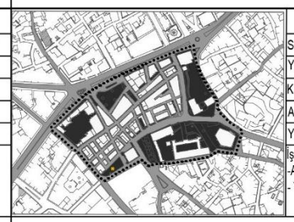

MEVCUT OLMAYAN İŞARET ÖĞELERİ

YAPININ KONUMU

KÜNYE BİLGİLERİ	
Sembolün İsmi: Eski Belediye Binası	
Yaptıran: Tarsus Belediyesi	
Kategori: Yönetim Yapısı	
Ada-Parsel: 572-1	
Yapım Yılı: 1959	Yıkım Yılı: 1992
İşaret Öğesinin İşlevi: - Algılatma	

KÜNYE BİLGİLERİ	
Sembolün İsmi: Buğday Pazarı	
Yaptıran: Bilinmiyor	
Kategori: Ticari	
Ada-Parsel: 297-7	
Yapım Yılı: -	Yıkım Yılı: -
İşaret Öğesinin İşlevi: -Algılatma - Yöresel kimlik	

YAPININ FOTOĞRAFLARI

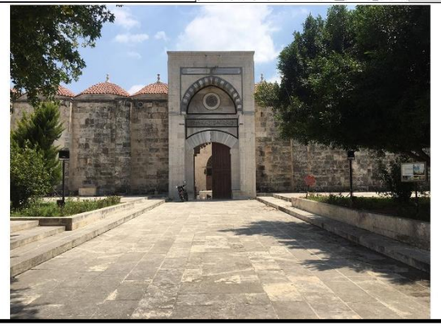

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA TARSUS TARİHİ TİCARET MERKEZİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ODAK NOKTALARI

	1. KÜNYE BİLGİSİ		2. KÜNYE BİLGİSİ		3. KÜNYE BİLGİSİ	
	Odağın İsmi: Belediye Durağı Meydanı	Ada-Parsel:572 ada	Odağın İsmi: Küçük Meydan	Ada-Parsel: 578 ada	Odağın İsmi: Makam Meydanı	Ada-Parsel: 913 ada
	Kategori: Meydan	Cadde-Sokak:Adana Bulv. 3404-3427-3436.sok.	Kategori: Meydan	Cadde-Sokak: 3401.-3404.-3407. sokaklar	Kategori: Meydan	Cadde-Sokak:Sayman Cad.3406-3433.sokaklar
ODAĞIN KONUMU						
ODAĞIN FOTOĞRAFI						

	4. KÜNYE BİLGİSİ		5. KÜNYE BİLGİSİ		6. KÜNYE BİLGİSİ	
	Odağın İsmi: Ulu Cami Avlusu	Ada-Parsel: 679 ada	Odağın İsmi: Arasta Parkı	Ada-Parsel: -	Odağın İsmi: Bedesten Meydanı	Ada-Parsel: 697-1
	Kategori: Avlu	Cadde-Sokak: 3433. sokak	Kategori: Meydan	Cadde-Sokak: 3409.-3432-3433. sokaklar	Kategori: Meydan	Cadde-Sokak: 3433. sokak
ODAĞIN KONUMU						
ODAĞIN FOTOĞRAFI						

EK C:

Anket Formu

ADANA ALPARSLAN TÜRKEŞ BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI
ANKET FORMU

DEMOGRAFİ DURUMU

1- Cinsiyetiniz?

- Kadın
- Erkek

2- Yaşınız?

- 18-30
- 31-44
- 45-54
- 55-64
- 65-80

3- Eğitim Durumunuz?

- Okuma-Yazmam Yok
- Okur-Yazarım
- İlkokul Sürecindeyim/Mezunuyum
- Lise Mezunuyum Sürecindeyim/Mezunuyum
- Lisans Mezunuyum Sürecindeyim/Mezunuyum
- Lisansüstü Eğitim Sürecindeyim/Mezunuyum

4-Mesleğiniz?

- Devlet Memuru
- Kamuda İşçi
- Özel Sektör Çalışanı
- Sanayi Çalışanı
- Esnaf/Tüccar/Zanaatkâr

5- Memleketiniz?

- Tarsusluyum
- Tarsuslu Değilim

6- Kaç yıldır Tarsus'ta yaşamaktasınız?

- 0-5 yıl
- 6-15 yıl
- 16-25 yıl
- 26-35 yıl
- 36 yıl üzeri

TOPLUMUN KENTSEL-TOPLUMSAL BELLEĞİNİN ÖLÇÜLMESİ

1- Tarsus ile ilk etkileşiminiz hangi amaç doğrultusunda oldu?

- Burada doğdum
- Burada çalıştım/çalışıyorum

2- Alana ne kadar sıklıkla gelmektesiniz?

- Her gün
- İki ya da üç günde bir
- Haftada bir kez

3- Burada bulunan mekanlara gelme sebebiniz nedir?

- Turistik Amacı
- Alışveriş Amaçlı
- İş Amaçlı
- Diğer

4- TTM'de işlevi değişen yapılar var mı?

- Evet
- Kısmen
- Hayır

5- Eski işlevlerini biliyor musunuz evet ise nedeni nedir?

- Evet
    - Mekanın işleticiyim
    - Mekanların yakınında oturuyorum
    - Önceki nesillerden duydum
    - Diğer
- Hayır

6- Yapılarda ya da yapıların bulunduğu alanın tümünde zaman içerisinde değişimler yaşandı mı?

- Evet
- Hayır

7- Mevcut işlevleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Olumlu
- Olumsuz

8- Mevcut yapılarda hoşunuza gitmeyen herhangi bir öğe var mı?

- Evet
- Hayır

9- Yapıların eski hallerini özlüyor musunuz?

- Evet
- Hayır

10- Günümüzde nerelerden alışveriş yaparsınız?

- Bu alanda bulunan mekanlarda yaparım
- Bu alanda kısmen yaparım
- Bu alanda hiç yapmam

11- Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'ndeki ticaret mekanları denilince aklınıza gelen yapılar nelerdir?

- Kırkkaşık Bedesteni
- Tütüncüler
- Hamam
- Terzi
- Tüfekçi
- Diğer

12- Önceleri alan sizin önemli miydi?

- Evet
- Hayır

13- Günümüzde mevcut olmayan yapılar var mı?

14- Tarihi ticaret mekanlarının bulunduğu alanı sembolize eden öğeler nelerdir?

- Makam Cami
- Kırkkaşık Bedesteni
- Ulu Cami
- Diğer

15- Sembolize ettiğiniz ögeleri seçme sebebiniz nedir?

- Alanı kullanmaktayım ya da kullandım.

- Alanı geçerken görmekteyim
- Konumunun elverişliliği
- Yapının tarihi ve kültürel değeri
- Nostaljik yönü
- Cephesinde bazı (kapı, pencere, giriş vb.) ögelerin ayırt ediciliği
- Geleneksel oluşumu
- İyi korunmuş olması
- Kötü bir durumda olması, bakımsızlığı
- Bazı özelliklerinin belirgin olarak değiştirilmiş olması

TARİHİ TİCARET MEKANLARININ İŞLETMECİLERİNE YÖNELİK SORULAR

1- Ne kadar süredir burayı işletiyorsunuz?

- 0-5 yıl
- 6-15 yıl
- 16-25 yıl
- 25 ve üstü

2- Bu mekanı işletme sebebiniz nedir?

- Baba mesleği
- Usta-çırak ilişkisi
- Diğer

3- Eski ticari kazancınızdan mı yoksa şuan ki kazancınızdan mı daha memnunsunuz?

- Şuan daha İyi
- Eskiden daha iyiydi

4- Sizce alana en çok kimler gelmekte?

- Turistik ziyaretçiler
- Yerli kullanıcılar

5- Alanda yapılan bakım onarım çalışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Olumlu
- Olumsuz

6- Onarım çalışmalarına destek verir misiniz?

- Evet
- Hayır

7- Alanda yerel zanaatlar devam ediyor mu?

- Evet
- Hayır

8- Alanda yerel zanaatların devamı için yeteri kadar gençler yetiştiriliyor mu?

- Evet
- Hayır

9-Alanda, Tarsus yöresine ait ürünlerin, el sanatlarının ya da kentin kültürel öğelerini yansıtan öğelerin satışı yapılıyor mu?

- Evet
- Hayır

TOPLUM KATILIMINA YÖNELİK SORULAR

1- Tarsus tarihi ticaret merkezinde ticari faaliyet gösteren mekanlarının korunmasında toplum katılımın rolü olmalı mıdır?

- Evet
- Hayır

2- Koruma faaliyetlerine hangileri aracılığıyla katılmak istersiniz?

- İnternet
- Anket
- Ortak Toplantılar
- Temsilciler
- STK'lar ile
- Tasarımcı ile grup çalışması

3- Tarihi ticaret merkezini canlandırmak ve toplumu buraya çekmek için ne yapılmalıdır?

- Tanıtımlar
- Konserler
- Festivaller
- Alan yeterince canlı
- Diğer

4- Sizce tarihi ticaret merkezinde bulunan yapılar ve çevresi korunmuş mudur?

- Evet
- Hayır

5- Tarihi ticaret merkezinde yer alan ticari faaliyetli mekânların korunması ve yaşatılması nasıl sağlanmalıdır?

- Toplumu koruma konusunda bilgilendirmek
- Yerel zanaatları tanıtarak tekrardan işlerliğini sağlamak
- Yöresel el sanatlarını canlandırmak
- Tarihi yapıları ve çevreleri iyileştirmek
- Diğer

6- Alanda yer alan ticaret mekanlarındaki memnuniyetiniz nasıldır?

- Memnunum
- Memnun değilim

7- Alanda hangi ögenin yapılmasını istersiniz?

- Su Ögesi
- Yer Döşemeleri
- Açık Hava Sineması
- Kafeler
- Diğer

8- Alanda ne tür çevre sorunları bulunmaktadır?

- Altyapısı eksik
- Yeşil alan eksik
- Gürültü kirliliği
- Binalar bakımsız
- Yollar bakımsız
- Trafik
- Otopark
- Kalabalık

9- Alanın canlandırılması ve iyileştirilmesi için yapılacak öneri çalışmalarına destek verir misiniz?

- Evet
- Hayır